

တၢ်ဂၤထီၣ်ပသီထီၣ်ခိဖျိတၢ်ကလုာ်

တၢ်ဖျိတၢ်ယၢ်အထံၣ်ကိၢ်သဲးဒီးတၢ်ပၤဆၢဖီၣ်ယံးလၢကညီကိၢ်စံၣ်ပူၤ

၁။ တၢ်ဂၤထီၣ်ပသီထီၣ်ခိဖျိတၢ်ကလုာ်
၂။ တၢ်ဖျိတၢ်ယၢ်အထံၣ်ကိၢ်သဲးဒီးတၢ်ပၤဆၢ
၃။ တၢ်ပၤဆၢဖီၣ်ယံးလၢကညီကိၢ်စံၣ်ပူၤ
၄။ တၢ်ဂၤထီၣ်ပသီထီၣ်ခိဖျိတၢ်ကလုာ်
၅။ တၢ်ဖျိတၢ်ယၢ်အထံၣ်ကိၢ်သဲးဒီးတၢ်ပၤဆၢ
၆။ တၢ်ပၤဆၢဖီၣ်ယံးလၢကညီကိၢ်စံၣ်ပူၤ
၇။ တၢ်ဂၤထီၣ်ပသီထီၣ်ခိဖျိတၢ်ကလုာ်
၈။ တၢ်ဖျိတၢ်ယၢ်အထံၣ်ကိၢ်သဲးဒီးတၢ်ပၤဆၢ
၉။ တၢ်ပၤဆၢဖီၣ်ယံးလၢကညီကိၢ်စံၣ်ပူၤ
၁၀။ တၢ်ဂၤထီၣ်ပသီထီၣ်ခိဖျိတၢ်ကလုာ်
၁၁။ တၢ်ဖျိတၢ်ယၢ်အထံၣ်ကိၢ်သဲးဒီးတၢ်ပၤဆၢ
၁၂။ တၢ်ပၤဆၢဖီၣ်ယံးလၢကညီကိၢ်စံၣ်ပူၤ

KHRG

Karen Human Rights Group

Documenting the voices of villagers in rural Burma

တၢ်ဂ့ၢ်ဖိၣ်ပျၢ်

ဒ်သိးဒီးကမ္ဗၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ကပတုၣ်ကွၢ်တၢ်ထီၣ်ဒါသုးပဒိၣ်ဒီးသုးပဒိၣ်အံၤကဒီးန့ၢ်ဘၣ်ထံၣ်ဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤအတၢ်ဟံၣ်ပဒိၣ်န့ၣ် အဖအလၢအမ့ၢ်ပဒိၣ်လၢအဖိးသဲစးအဂီၢ်, ကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်အံၤကိးန့ၢ်ဒီးဘိးဘၣ်ရၤလီၤဝဲလၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ် ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲအိၤလၢကမ္ဗၢၢ်ဒီးကဲဘျုးကဲဖျိၣ်လၢကမ္ဗၢၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. သန့က့ၢ်,သဝီဖိလၢ ကညီကီၢ်စၢ်အပူၤသ့ၣ်တဖၣ်ဂ့ၢ်လိာ်ဝဲတၢ်တဲဖျါထီၣ်တခါအံၤတလီၢ်လီၢ်လၢအတမ့ၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. အါန့ၢ်အန့ၢ်, သဝီ ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ တဲဖျါထီၣ်တၢ်မၤအါထီၣ်သုးအတၢ်ပၤဆုၤလၢ အအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤမူးမူးနီၢ်နီၢ်လၢသုးမိၤစီရီၤ တီၢ်ဟံၣ်ဝဲလၢကဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ပၤဆုၤမၤယံးလၢကမ္ဗၢၢ်တၢ်အိၣ်မူခဲလၢန့ၣ်လီၤ.လၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အမံၤပူၤန့ၣ်, သုးမိၤစီရီၤအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢကညီကီၢ်စၢ်အပူၤလၢအဟံၣ်ယုၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိအကလုာ်က လုာ်ဒီးသုးမိၤစီရီၤအတၢ်ပၤဘၣ်တၢ်ခဲလၢန့ၣ်သန့ကျိၤကျဲၤလၢအကဲထီၣ်တၢ်မၤယံးတၢ်လဲၤတၢ်က့ၤ, တၢ်ပနံၣ်တၢ်ကၤဒီး မၤအါထီၣ်တၢ်ဟံၣ်န့ၢ်ဆူၣ်ကျိၣ်စ့, တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်, တၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးပုၤမၤတၢ်ဖိလၢကမ္ဗၢၢ်အအိၣ် ဒီးဒုးအိၣ် ထီၣ်တၢ်ဖျိၣ်တၢ်ယၢ်,တၢ်အိၣ်တလၢတလီၢ်ဒီးတၢ်ခဲလၢကဲထီၣ်က့ၤလၢဂ့ၢ်ဝီတၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်ယံးတၢ်စ့ၤန့ၣ်လီၤ. ပမ့ၢ်ဆိမိၣ်ကွၢ်ထံဘၣ်ယးန့ၣ်အဖအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဒီးအတၢ်ဟးဂီၢ်ဖိၣ်ထွဲထီၣ်အခံးဒီး ပထံၣ်ဘၣ် လၢသဝီဖိလၢကညီဟီၣ်ကဝီၤအပူၤသ့ၣ်တဖၣ် ထီၣ်ဒါတုၢ်လံၤသုးအတၢ်ထဲးဂံၢ်ထဲးဘါလၢကပၤဆုၤမၤယံးအဝဲသ့ၣ်တၢ် အိၣ်မူဒီးတၢ်လုာ်အိၣ်သးသမူလၢတၢ်လီၤတၢ်ဂ့ၢ်လၢအမ့ၢ် “တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်” အဖိခိၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢကျဲၤအံၤန့ၣ်သ ဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဂ့ၢ်ကျဲၤစးမၤတၢ်လၢကန့ၢ်က့ၤအဝဲသ့ၣ်ခွဲးယၢ်လၢကအိၣ်ဒီးတၢ်ဆၢတဲာ်လၢအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်အဂီၢ် လၢကဒုးဒိၣ်ထီၣ်အဝဲသ့ၣ်ပုၤတဝၢၤလဲၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်သံကွၢ်သံဒီးဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိအဂၤ(၉၀)လၢကညီကီၢ်စၢ် ပူၤ, နအဖလံာ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်, နအဖအတၢ်ကွဲးဟံၣ်ဖျါလၢတၢ်ကစီၣ်ပူၤ, ထံၣ်ဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤတၢ်ကစီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်, ထံ ဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤကရၤအလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါ ဒီးဖျိၣ်ဖိမိၤကွီၤဖိဒီးကွီၤသရၣ်တဖၣ်အတၢ်ကွဲးအဖိခိၣ်, လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတ ဘၣ်အံၤထံၣ်ဝဲဒၣ်လၢ လၢတၢ်ကဘၣ်အိၣ်ဘိၣ်အိၣ်ညီဘၣ်အလီၢ်န့ၣ်န့ၣ်အဖ “တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်” တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဟဲ စိာ်ဝဲတၢ်မၤအါထီၣ်သုးအတၢ်ပၤဆုၤမၤယံးလၢကမ္ဗၢၢ်တၢ်အိၣ်မူအပူၤ, မၤဟးဂီၢ်ကွၢ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ခွဲးယၢ်ဒီးဒုး အိၣ်ထီၣ်ဂ့ၢ်ဝီတၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်ယံးတၢ်စ့ၤလၢအမ့ၢ်တၢ်လၢအထီၣ်ဒါလိာ်သးဒီးသုးမိၤစီရီၤအတၢ်ကတိၤ လၢအသု တုၢ်ဝဲလၢကဟံၣ်တိၤလီၤအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၢ်တဖၣ်

၁.	တၢ်ကတိၤဆၢန့ၣ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၢ်တကွဲးဖျၢၣ်တဖၣ်	၃
	တၢ်မၤနီၣ်လၢတၢ်ကွဲးတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၢ်တဖၣ်အပူၤ	၈
	တၢ်ကိးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်ကွဲးဖျၢၣ်သ့ၣ်တဖၣ်	၉
	ဟီၣ်ခိၣ်ဂီၤသ့ၣ်တဖၣ်	၁၀
	ဟီၣ်ခိၣ်ဂီၤ (၁). ကညီကီၢ်ဖဲၣ်	၁၁
	ဟီၣ်ခိၣ်ဂီၤ (၂). ကီၢ်ပယီၤ	၁၂
၂.	တၢ်မၤတုၤသးလၢအပူၤကွံာ်	၁၇
၃.	တၢ်ဂ့ၢ်ထီၣ်ပသီထီၣ်တၢ်ဖဲတၢ်မၤဒီးတၢ်မၤပယွဲတၢ်ဘၣ်ထွဲလိာ်သး	၁၇
	ကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိသ့ၣ်တဖၣ်	၃၁
	ထံတမၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ်	၃၈
	တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ	၅၂
	တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးဒီးတၢ်ထူစံာ်ဖဲးစုး-မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်	၅၈
	တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့	၇၂
	တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့	၈၃
	ကမျၢၢ်တၢ်ကရၢကရိသ့ၣ်တဖၣ်	၉၅
	ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိတၢ်ခိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ကူၣ်ထီၣ်ဖးလီၤအကျဲသ့ၣ်တဖၣ်	၁၀၄
၄.	သဲးတၢ်ဘျၢလၢအဘၣ်ထွဲဒီးလံာ်တဘျီအံၤ.....	၁၀၉
၅.	တၢ်ကတိၤကျၢၢ်တၢ်	၁၁၃

၁. တၢ်ကတိၤဆၢန့ၣ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၢ်တၢ်ကွဲးဖျၢၣ်တဖၣ်

“ခီဖျိလၢဒီကလုာ်တၢ်ဃုာ်တၢ်မိးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘၣ်အီၤအီၤထီၣ်အသိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤခဲလၢာ်ဃၢ်ဃၢ်လၢထံကီၢ်ပူၤအိၣ်ဒီးတၢ်မၤတၢ်န့ၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်ဘၣ်အိၣ်ဘၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်မၤန့ၢ် တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်လၢအလီၤဆီလၢအတကဲထီၣ်တၢ်သးနီၣ်တဘျီဘၣ်န့ၣ်လီၤ.”

—နအဖတၢ်ကစီၣ်တၢ်သီးဘၣ်ရၢလီၤ (လၢယုၤ ၂၀၀၆န့ၣ်)ⁱ

“ပမၤအိၣ်မူဘၣ်ဒ်ပမၤပံၤဖုအလုာ်လၢကူသန့အသီးန့ၣ်, အလီၤတအိၣ်လၢ ပကဘၣ်ကီၢ်ဘၣ်ဂီၤဘၣ်ဃးပတၢ်အိၣ်မူတန့ၢ်ဂီၢ်တန့ၢ်ဂီၢ်ဘၣ်. သန့က, ခီဖျိလၢနအဖသးမၤဟံးဒီးဆီလီၤအသးဖဲအံၤဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲအကလုာ်ကလုာ်အသိၣ်, သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢန့ၣ်ဒီးတၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲအကလုာ်ကလုာ်န့ၣ်လီၤ”

—စီၤထ---(ခါ, ၄၄န့ၣ်), ခ---သဝီ, တီအူကီၢ်ရၢၣ် (၂၀၀၆န့ၣ်)

ခီဖျိလၢထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤဒီးဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်တၢ်ကိးသတြီထီၣ်ဘၣ်ဃးဒံၣ်မိၣ်ကရၢၣ်စံၣ်. ပုၤဂ့ၢ်ဝိခွဲးယၢ်ဒီးတၢ်ကကွၢ်ဟ့ၣ်ကကွၢ်မုၢ်အတၢ်ပတၢ်ပြးအသိၣ်. သုးလၢအဟံးယၢ်တၢ်မိၣ်တၢ်မိၣ်လၢကီၢ်ပယီၤအပူၤတဖၣ်ယုၤကျဲးသိးကဟံးတီၢ်လီၤဝဲအဝဲသ့ၣ်အတၢ်ပတၢ်ပြး ခီဖျိတၢ်ဟံးဖျါထီၣ်ဝဲလၢထံကီၢ်လိၣ်ဘၣ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်ကုၤအိၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. ဒ်အဝဲသ့ၣ်အမံၤဟံးဖျါဝဲလီၤတၢ်လီၤဆဲးလၢအမ့ၢ်, နအဖ(ထံကီၢ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကး)ဟံးဖျါထီၣ်အသးဒ်အမ့ၢ်ပဒိၣ်လၢအဖိးသဲစးလၢအမၤစၢၤတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်မၤ လၢထံဖိကီၢ်ဖိအါဒ်အါဂၤကိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပမၤဘၣ်တဲလီၤတၢ်လီၤဆဲးန့ၣ်, သုးပဒိၣ်ဟံးစံးလီၤအသးလၢအမ့ၢ်ပဒိၣ်လၢအဖိးသဲစးအံၤဒီးသန့ထီၣ်သးလၢတၢ်က့ၢ်ခံမံၤလၢအမ့ၢ် (၁) သုးအတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ် “တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်” တၢ်ဖဲတၢ်မၤ, မၤဂ့ၢ်ထီၣ်ကမုၢ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ်အတၢ်အိၣ်မူဒီး (၂) “တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်” တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ ဘၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲအီၤလၢဟီၣ်ကဝီၤကမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ခဲအံၤအသိၣ်, အဒိ, နအဖတဲဖျါထီၣ်ဝဲလၢ “လၢကီၢ်ပယီၤဒီးဘၣ်အပူၤ, ကမုၢ်နီၢ်ဂံၢ်အိၣ်ဝဲအါန့ၢ်ဒီး၅၄ကကွၢ်လၢအဟံးယၢ်ဒီးကညီကလုာ်န့ၢ်ဂံၢ်အါန့ၢ်၃၅ကကွၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်မူလၢတၢ်ယုာ်တၢ်ဖိအပူၤ ဒီးဒီးန့ၢ်ဘၣ်ပုၤဂီၢ်ဝိဒီးမၤကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်လၢထံကီၢ်ပဒိၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ကလုာ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ခဲလၢဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်ထံသိးတုၤသိးန့ၣ်လီၤ.”^၂ လၢတဆံယံၣ်န့ၣ်အတီၢ်ပူၤ, လၢကညီဂ့ၢ်ဝိခွဲးယၢ်ကရၢၢ်တၢ်သံဒီးသံကွၢ်ပုၤအဂၤအကထိတဖၣ်အဖိခိၣ်, ပထံၣ်ဘၣ်လၢသဝီဖိလၢကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ထီၣ်ကညီဟီၣ်ကဝီၤပူၤသ့ၣ်တဖၣ်သမၤကွၢ်ဝဲသုးပဒိၣ်အတၢ်ဟံးဖျါသ့ၣ်တဖၣ်အံၤခဲအံၤခဲအံၤန့ၣ်လီၤ. လၢသဝီဖိအတၢ်ကတိၤသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤတဲဝဲလၢတမ့ၢ်ထဲလၢနအဖတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်တကဲဘျုးကဲဖျိလၢဟီၣ်ကဝီၤကမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၢ်ဘၣ်—တၢ်ဖဲတၢ်မၤလၢအဝဲသ့ၣ်မၤဝဲလၢအမ့ၢ်တၢ်ဟံးန့ၢ်တၢ်ဘျုးတၢ်ဖျိလၢကမုၢ်အဖိခိၣ် ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိလၢသုးဟံးယၢ်ကျဲၤဝဲ ဒီးတၢ်တကန့ၣ်ယုာ်ဟီၣ်ကဝီၤကမုၢ်အကလုာ် ဒီးအါန့ၢ်အန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်တၢ်စုဆူၣ်ခိၣ်တကးလၢသဝီဖိအဖိခိၣ်ဒီးမၤပယုၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်လီၢ်အါတီၤခဲအံၤခဲအံၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဖဲယဲၤလၢတၢ်ဖဲတၢ်မၤလၢသုးပဒိၣ်မၤတုၤဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအရူၤခိၣ်လၢတၢ်ကမၤအါထီၣ်သုးအဂံၢ်အဘါဒီးကမၤဂၢ်မၤကျဲၤသုးအတၢ်ပတၢ်ပြးန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမုၢ်တၢ်ကဲဘျုးကဲဖျိလၢသဝီဖိအဂီၢ်သန့က, ခီဖျိသုးခိၣ်န့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်ကျိၣ်အိၣ်စုလၢတၢ်ဖဲတၢ်မၤအပူၤဒီးတၢ်ဒုးကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်လၢအဘျုးတအိၣ်ဘၣ်တဖၣ် ဆိတလဲက့ၢ်တၢ်န့ၢ်ဘျုးန့ၢ်ဖျိလၢအမၤအသးသ့ၣ်တဖၣ်ဆူတၢ်ဝဲတၢ်ယံးန့ၣ်လီၤ.

¹ “Press Conference: Entire Mon State and most areas of Kayin State are peaceful, tranquil Residential people there are enjoying fruitful results of development endeavours,” June 11th 2006. Accessed at www.myanmar.com/pressconference/index.html on February 7th 2007.

² ဒ်အဖိခိၣ်အသိး

လတ်တလောအထိ၊ တစ်နိုင်ငံလုံးထိတစ်ရပ်တစ်ကျွန်းအံ့တစ်မှီမအိလောထံကီအဂါနုကမ္ဘာတစ်လောအကဲဘျား
ကဲဖိုဉ်၊ ဘဉ်ဆဉ်တစ်ရပ်တစ်ကျွန်းသုဉ်တဖဉ်အံ့ကဲထီဉ်တစ်ပိးတစ်လီလတ်ဆဉ်တစ်မါနုအဂါ၊ ဒီးမုဉ်စုဉ်ကီးတစ်
တခါလောအဒုးအဉ်ထီဉ်တစ်ဖိုဉ်တစ်ယဉ်ဖဲနုအဖမကဲထီဉ်လီဉ်ထီဉ်တစ်ရပ်တစ်ကျွန်းသုဉ်တဖဉ်အံ့အခါနုလီ၊ အ
ဒီး၊ တစ်မါအါထီဉ်ကျဲမုဉ်ကျဲဘိလောကညီကီဉ်ပုဉ်ဟ်ယုဉ်ဝဲဒီးသုးအတစ်ထီဉ်ဒုးကမ္ဘာသုဉ်တဖဉ်ဒီးသီးကမ္ဘာဆုဉ်က
မ္ဘာလောကလဲအဉ်ကွဲလောတစ်သုးလီဉ်သုးကျဲအလီလောအအဉ်လောသုးအတစ်ပာဖိလ်ဖဲသုးနုလီဟ်နုဝဲဒဉ်ပုဉ်မါ
တစ်ဖိလောကသုဉ်လောတစ်ဖဲတစ်မါအပုဉ်အမုဉ်တစ်သုဉ်ထီဉ်ဘိုထီဉ်အါထီဉ်ကျဲမုဉ်ကျဲဘိအဂါသုဉ်ညီကနုလီ၊
ကျဲမုဉ်ကျဲဘိအသိသုဉ်တဖဉ်အီးဟ်ထီဉ်ကျဲလောနုအဖသုးသုဉ်တဖဉ်ကနုလီဆုကညီကီဉ်စဉ်ခိဉ်ဟ်ဉ်ကဝီသုဉ်
တဖဉ်ဒီးသီးကလူဖိဉ်နုပုဉ်လောအဂုဉ်ကျဲစားပးဆွဲးသုးအတစ်ပာဆုမါယံး၊ ဒီးကဲထီဉ်တစ်လဲတရံးသးလောအက
တစ်တသုဘဉ်နုလီ၊ တစ်သုဉ်တစ်ဖျားတစ်ရပ်တစ်ကျဲ၊ နီအမုဉ်တစ်မါဆုဉ်သဝီဖိသုဉ်တဖဉ်လောကသုဉ်ကဖျားတစ်ယံ
ခါဘုဒီးသုဉ်သိထုဉ် လောအဝဲသုဉ်ဘဉ်ဟုဉ်ထီဉ်တစ်ခိတစ်သုဆုနုအဖသုးအအဉ်၊ တစ်ဟံးနုဆုဉ်ဟ်ဉ်ခိဉ်လီလောပ
ယံးသုးအဂါမုဉ်တစ်နီဉ်ကစာမုဉ်ကျဲဝဲကွဉ်တစ်သုဉ်တစ်ဖျားလီဉ်သုဉ်တဖဉ်အဂါ၊ ဒီးတစ်မါနုဆုဉ်သဝီဖိလောတစ်သုဉ်
တစ်ဖျားအဂါခဲလောအံ့၊ မုဉ်တစ်လောမါဘဉ်ဒီးကမ္ဘာတစ်လောအဉ်သးသမုဒီးမါအါထီဉ်တစ်ဖိုဉ်တစ်ယဉ်နုလီ၊ တစ်သုဉ်
ထီဉ်ဘိုထီဉ်လီမုဉ်ဆုထံတမာ၊ ဟ်ယုဉ်ဒီးတစ်သုးကွဉ်ဟ်ဉ်ကဝီကမ္ဘာသုဉ်တဖဉ်အါအါဂီဉ် လောအတအဉ်ဒီးတစ်
ဟုဉ်အဘူးအလဲဘဉ်၊ တစ်မါပးဂီသဝီသုဉ်တဖဉ်၊ ထံဒဉ်ဘာပုဉ်အါအါဂီဉ်ဒီးတစ်မါပးဂီထံကံဉ်ခိဉ်တစ်သးသ
မုတဝါသုဉ်တဖဉ်မုဉ်တစ်မါပးဂီကွဉ်ကမ္ဘာတစ်လောအဉ်သးသမုဒီးတြီဝဲကမ္ဘာလောကကွဲကဒါကွဲမုဉ်ပာဖိဖု
တစ်လီတစ်ကျဲသုဉ်တဖဉ်လောခါဆုညါနုလီ၊ “သဝီဂုဉ်ဒီး(Model Village)” လောအဘဉ်တစ်ဒုးအဉ်ထီဉ်အီလော
နုအဖသုဉ်တဖဉ် မုဉ်တစ်ဒုးယဉ်သဝီဖိလောအဘဉ်တစ်မါနုဆုဉ်သုးလီဉ်သုးကျဲတဖဉ်တစ်လီဒီးသုးသုဉ်တဖဉ်ဟံးဆုဉ်
ပုဉ်မါတစ်ဖိညီ ဒီးဟံးနုဆုဉ်ကျိဉ်စု၊ တစ်အဉ်တစ်အဉ်တစ်ဖိတစ်လံလောအဂါသုဉ်အလီနုလီ၊ “သဝီဂုဉ်ဒီး” လောအ
ဂါသုဉ်တဖဉ်လောအဘဉ်တစ်သုဉ်ထီဉ်အီလောသဝီဖိဟ်ဉ်ခိဉ်လီလောအဘဉ်တစ်ဂုဉ်နုဆုဉ်အီအဖိခိဉ်တဖဉ် ကဲထီဉ်
ကွဲဟ်ဉ်ယံလောသုးတစ်အဉ်သုဉ်လီသးအလီ၊ ယုဉ်ဒီးတစ်အဉ်တစ်ဆိးဟ်ဉ်ကဝီလောသုးဖိဒီးအဝဲသုဉ်ဟ်ဉ်ဖိယံဖိအ
ဂါနုလီ၊ ကွဲဒီးတစ်ဆါဟ်ဉ်သုဉ်တဖဉ်လောတစ်သုဉ်ထီဉ်အီခိဉ်ဖျိတစ်မါနုဆုဉ်သဝီဖိ၊ တစ်ယုကျိဉ်စုဒီးတစ်ဖိတစ်လံ
လောသဝီဖိအအဉ်နု ဘဉ်တစ်ဟ်တုဉ်ကွဉ်အီလောလီကလီဒီးတဒီးနုဘဉ်ထံကံဉ်ကျိဉ်စုတစ်မါစါဘဉ်၊ လောကမါနုး
ထီဉ်တစ်အဉ်သးအဂါ၊ သုးဖိသုဉ်တဖဉ်တြီမါတံဉ်တစ်ကမ္ဘာသုဉ်တဖဉ်လောကလဲယုအဉ်ကသံဉ်ကသိဒီးကသံဉ်
ကသိပီးလီသုဉ်တဖဉ်ခိဉ်ဖျိလောအဝဲသုဉ်ဘဉ်ယံဉ်လောကသံဉ်သုဉ်တဖဉ်အံ့ကလဲတုဆုကရုဉ်လောအစိစုကဝဲထီ
ဒါအဝဲသုဉ်တဖဉ်အအဉ်နုလီ၊ တစ်မါဆုဉ်ကမ္ဘာလောအအဉ်လောနုအဖအတစ်ပာဆုမါယံးအဖိလ်ခဲလောလောက
ဆဲးလီမါသုဉ်အီမုဉ်တစ်ပိးတစ်လီတခါလောနုအဖသုးသုဉ်လောကယုဆုဉ်တစ်ခိတစ်သု၊ ကမ္ဘာဆုဉ်မါဆိးပုဉ်မါနုတစ်
လောအဝဲသုဉ်အဂါဒီးကမ္ဘာဆုဉ်ကမ္ဘာလောကနုလီမါသကီးတစ်လောနုအဖအတစ်ကရုဉ်ကရိသုဉ်တဖဉ်အပူ၊ နီအမုဉ်
ကီဉ်ပယံမါဒီးဖိတစ်အဉ်ဆုအဉ်ဆုကရု (MMCWA)ဒီး(USDA)နုလီ၊ လောခံကတားနု၊ ခိဉ်ဖျိလောတစ်သုဉ်ခိဉ်
ဖဉ်ဘိ(DKBA)နီအမုဉ်သုးအခါဉ်စးလောကမါဝဲဒဉ်နုအဖတစ်ဘဉ်တစ်ဘာအဂါဒီးတစ်ဒဉ်ထီဉ်ထီဉ်တစ်ရပ်တစ်ကျဲ
လောဟ်ဉ်ကဝီတနီအပူအယံ၊ သုးမါစီရိဒုးအဉ်ထီဉ်တစ်ရပ်တစ်ကျဲလောအအဉ်တစ်မါနုကညီကမ္ဘာလောအအဉ်
ဒီးတစ်မုဉ်တစ်ခုဉ်ဒီးတစ်အဉ်ကုအီပုဉ်နုလီ၊ နုအဖသုးခိဉ်သုဉ်တဖဉ်ဒီးအပုဉ်မါသကီးတစ်ကရုသုဉ်တဖဉ်မါနု
ကျိဉ်စုခိဉ်ဖျိတစ်ယုဆုဉ်ဂုဉ်ဆုဉ်၊ တစ်မါဆုဉ်ပုဉ်မါတစ်ဖိဒီးတစ်ဖိတစ်လံသုဉ်တဖဉ်လောခိဉ်သဝီဖိသုဉ်တဖဉ်အအဉ်ခိ
ဖျိ“တစ်ဒဉ်ထီဉ်ထီဉ်”တစ်ရပ်တစ်ကျဲအမံအပူ၊ ဒီးလောခံဆုကွဉ်ကျိဉ်စုသုဉ်တဖဉ်အံ့ဆုအဝဲသုဉ်ဟ်ဉ်ဖိယံဖိ
လောကသုဉ်ကျိဉ်စုသုဉ်တဖဉ်အံ့ လောကစးထီဉ်မါမုဉ်ကျိဉ်ဝဲကွဉ်လောဝုဉ်ပုဉ်-အံ့မုဉ်တစ်လောအဒုးအဉ်ဖျိထီဉ်တစ်အဉ်
သးလောဝုဉ်အမုဉ်ကျိဉ်ဝဲကွဉ်တစ်ဒဉ်ထီဉ်ဒီး“တစ်လဲထီဉ်လဲထီ”လောအတမုဉ်တတိဘဉ်နုလီ၊

လောတစ်ဒဉ်ထီဉ်ထီဉ်အမံအပူနုအဖမါဝဲဒဉ်တစ်မါအပယုလောအအဉ်ဒီးတစ်ရပ်တစ်ကျဲမုဉ်မုဉ်နီဉ်လောတစ်လီ
အါတီသနုကု၊ ထံဂုဉ်ကီဉ်ဂပဒဉ်ပုဉ်သုဉ်တဖဉ်၊ ဘိမုဉ်စုဉ်ကရုဒီးထံဂုဉ်ကီဉ်ဂတစ်ကရုလောတဘဉ်ယးဒီး
ပဒဉ်(NGOs)တဖဉ် သုဉ်ဆုဉ်သးဂဲဒဉ်ထီဉ်လောကမါဘဉ်ဘျားလီဉ်သးဒီးသုးမါစီရိခိဉ်ဖျိတစ်ဟုဉ်လီကျိဉ်စုဒီးတစ်
မါစါအကလုဉ်ကလုဉ်နုလီ၊ တစ်ကရုကရိသုဉ်တဖဉ်အံ့စးဝဲလော ခိဉ်ဖျိလောဂုဉ်တစ်ဆိဉ်ထွဲမါစါတစ်ယံးတစ်စု
အဉ်ထီဉ်လောကီဉ်ပယံအပူအယံ မုဉ်တစ်လောအရုဒဉ်ဒီးအလီအဉ်လောတစ်ကဘဉ်ဟုဉ်လီတစ်မါစါဒီးအမုဉ်ဂုဉ်တစ်
ဆိဉ်ထွဲမါစါမုဉ်ဂုဉ်၊ တစ်ကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုမုဉ်ဂုဉ်၊ တစ်ဖဲတစ်မါလောတစ်လောအဉ်သးသမုမုတမုဉ်တစ်သုဉ်ထီဉ်ဘိုထီဉ်ဒီး
တစ်တဘဉ်ကွဲထံဂုဉ်ကီဉ်သးတစ်အဉ်သးနုဘဉ်၊ ပုဉ်လောဟုးဂဲကတီစါတစ်လောပုဉ်လောအဂါလောအအဉ်ဒီးတစ်ထံဉ်ဒီး

နအဖသူတုၢ်လံဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘၣ်စုအါအါဂီၢ်ဂီၢ်သ့ဝဲ လၢကမၤအါထီၣ်အထံၣ်ရူၢ်ကီၢ်သးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဒီးမၤဟးဂီၢ်သဝီ
ဖိအတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကညီဟီၣ်ကဝီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. အဒိ, UNICEF, UNDP, UNAIDS, CARE ဒီး Medecins du
Monde မ့ၢ်တၢ်ကရၢကရိလၢအဟ့ၣ်လီၤကျိၣ်စုတၢ်မၤစၢၤလၢကီၢ်ပယီၤမိၢ်ဒီးဖိတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ကရၢလၢအ
အိၣ်လၢနအဖအတၢ်ပၤဆုၤမၤယံးအဖိလၢ်ဒီးဘၣ်ဘျးလီၢ်သးဒီးတၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်ဆူၣ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ် ဒ်အမ့ၢ်တၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါတ
ခါလၢအကဲထီၣ်တၢ်မၤအါထီၣ်ပုၤနီၣ်ဂံၢ်လၢတၢ်ကရၢကရိအပူၤ, ဖဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤလီၤအဝဲသ့ၣ်လၢကဟ့ၣ်
လီၤတၢ်ဘျးတၢ်လဲလၢကကဲထီၣ်ကရၢဖိ ဒီးအါတက့ၢ်ဟံၣ်တဖျါၣ်စုၣ်စုၣ်အပူၤ ပိၣ်မ့ၢ်တၢ်ဂၤကဘၣ်ကဲထီၣ်ကရၢဖိ,
ဒီးဟ့ၣ်လီၤကျိၣ်စုအတၢ်ကရၢကရိအအိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ကရၢဖိတၢ်ပတဲထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢဟီၣ်ကဝီၤတနီၤနီၤအ
ပူၤန့ၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ဆုၤကမၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကန့ၣ်လီၤလၢအဝဲသ့ၣ်ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်ဆဲးကသံၣ်တြီပဒီဖိလံၤအိၣ်
လၢUNICEF အိၣ်ထွဲမၤစၢၤဝဲအဂီၢ် အဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်န့ၣ်လီၤလၢကီၢ်ပယီၤပိၣ်မ့ၢ်ကရၢ, လၢအမ့ၢ်ကရၢအဂၤတခါ
လၢအအိၣ်လၢနအဖအတၢ်ပၤဆုၤအဖိလၢ် လၢအမၤန့ၢ်ဆူၣ်သဝီဖိလၢကန့ၣ်လီၤလၢတၢ်ကရၢကရိအံၤအပူၤ ဒီးယု
ဆူၣ်ကျိၣ်စုန့ၣ်လီၤ. တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးကရၢ(FAO)လၢအဘၣ်ယးဒီးဘိမုၢ်စၢၤဖိၣ်ကရၢအံၤ ဟ့ၣ်လီၤစု
(၁၄ကကွၢ်ဒီးလၢ)လၢကမၤဝဲဒၣ် “သိတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ” ဒီးတက့ၢ်ဝဲ မ့ၢ် နအဖ ကမၤ
လၢပွဲၤထီၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤလၢကျဲၤလဲၣ်န့ၣ်ဘၣ်. တၢ်သ့ၣ်သ့ၣ်သိတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢ
တၢ်ကဘၣ်မၤအံၤလၢထံကီၢ်ဒီတဘျီအပူၤန့ၣ်^၂. မ့ၢ်တၢ်အဒိတခါလၢနအဖသ့ၣ်(FAO)ကျိၣ်စုလၢအမၤဘၣ်ဘျးလိာ်
အသးဒီးတၢ်မၤဆူၣ်ပုၤသဝီဖိလၢတၢ်လီၢ်အါတီၤ ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ဆူၣ်ပျီၢ်ဆူၣ်ဒီးတၢ်ပညိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် လၢကဟ့ၣ်ထီၣ်သိ
လၢသးဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကသုဘၣ်ဝဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဘိမုၢ်စၢၤဖိၣ်ကရၢမုၢ်ကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်ဒီးပုၤတဝၤကီၣ်ကးလၢကီၢ်အ့ၣ်ပၤစံး
ဖံး(UNESCAP)မၤစၢၤလၢကီၢ်ပယီၤလၢ “အ့ၣ်ကျဲၤမုၢ်” တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်ဒီး-ဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘၣ်ကျဲဘျးစဲလိာ်သး
သ့ၣ်တဖၣ်လၢအဟံၣ်ယုၢ်ဒီးကညီကီၢ်စဲၣ်ဟီၣ်ကဝီၤတနီၤန့ၣ်ကဲထီၣ်က့ၢ်တၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤဒီးတၢ်မၤဆူၣ်
ဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢအတအိၣ်ဒီးအဘျးအလဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲဒၣ်တၢ်ကဲထီၣ်သး
တနီၤလၢအမၤဟးဂီၢ်ပုၤခွဲးယၢ်လၢအဘၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤအိၣ်ခိၣ်ဖျိထီၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤကရၢလၢအမၤစၢၤသးပဒီၣ်အတၢ်
မၤတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဲထီၣ်သးဒ်အံၤ န့ၣ်ဖျါလၢကအိၣ်ဒီးဝဲအါမး သနၢ်ကွၢ်ခိၣ်ဖျါလၢ
တၢ်ကရၢကရိလၢအဟူးဂဲၤလၢကီၢ်ပယီၤပူၤသ့ၣ်တဖၣ်တအိၣ်ဒီးတၢ်ထံၣ်သ့ၣ်ကွၢ်ဖျါဘၣ်အယီၤ တၢ်သမံသမိးအဝဲသ့ၣ်
တၢ်မၤသကိးတၢ်ဒီးနအဖန့ၣ်ကိဝဲဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ.

ဘူးလားအင်းကထိပ်တံတားတစ်ခုနီးတံတားကရုက္ခာရီလားအမေတံတားသွပ်တဖန်တဖန်သွပ်ညါအသးလားအဝဲသွပ်တံတားဟုန်မဟုန်န့ဉ်ဘဉ်ဘူးလိာ်သးဒီးထံရှုကီာ်သးအယိ မှာတံတားလားအနးဒိဉ်န့ဉ်ဒီးပှါအိပိလားအတပလိာ်ပဒီးသးလားတံတားလားအကဟဲကထိပ်အသးန့ဉ်ဘဉ်လိာ်.

6

ဒ်လဲၣ်ဂ့ၢ်ဒ်လဲၣ်ဂ့ၢ်တၢ်ကိတ်ခဲအိၣ်ဒီးဝဲန့ၣ်လီၤ. ပမ့ၢ်ကွၢ်လၢအဂၤတကပၤန့ၣ်, ကမျၢၢ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤသ့ၣ်တဖၣ် အိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကန့ၢ်ဘၣ်ဂ့ၢ်ဝိတ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤန့ၣ်လီၤ. လၢအဂၤတကပၤန့ၣ်, နအဖအတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ် တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်ပၤယုၤဒီးတၢ်မၤပယုၤပုၤဂီၢ်ခွဲးယၢ်ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မုၢ်လၢအမၤဟါမၤကွၢ်တၢ်အိၣ်မူ တၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူ, မၤနးထီၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်အိၣ်သးဒီးတြီမၤတၢ်တၢ်ကမျၢၢ်အတၢ်ထဲးဂံၢ်ထဲးဘါလၢက မၤဘၣ်လိာ်က့ၤအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်ဂီၢ်ဒီးမုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်လိာ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်-မ့ၢ်တၢ်မၤလီၤတၢ်က့ၤတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ အတၢ်ပညိၣ်တဖၣ်လၢထီၣ်ပုၤထီၣ်ဂ့ၢ်ဘၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤလၢကမၤဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်မၤ လၢကီၢ်ပယီၤအပူၤန့ၣ် အလီၢ်အိၣ်လၢကဘၣ်ယိထံကွၢ် ထံကီၢ်ဂီၢ်ဝိတ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်အိၣ်သးန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ် သန့ၣ်က့ၤ ထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤလၢအမၤဘၣ်ဒီးကမျၢၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်မုၢ်လုၢ်လၢကမၤဘျူးမၤဖှိၣ်ဝဲတဖၣ်ကထီၣ်က့ၤ တၢ်မၤဟးဂီၢ်ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ်အဘါလၢကမၤဂ့ၢ်ထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်သးန့ၣ် မ့ၢ်တၢ်လၢအတၢ်ကိတ်သိၣ်ဘၣ် န့ၣ်လီၤ. ဒ်သီးဒီးကမၤလီၤတၢ်က့ၤလၢတၢ်မၤစၢၤဒ်အံၤတဖၣ်ကဲဘျူးကဲဖှိၣ်လၢဟီၣ်ကဝီၤကမျၢၢ်အဂီၢ်, တၢ်ဟ့ၣ်တၢ် မၤစၢၤန့ၣ်ကဘၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်မၤလိာ်ပိာ်ထွဲ, ဘၣ်ဆၣ်တမ့ၢ်လၢသုးပဒိၣ်လဲလိာ်သးအယိဘၣ်. ⁶ ဒီးအါန့ၢ်အန့ၢ်, ထံ ဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်လၢဂီၢ်ဝိတ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤမ့ၢ်ဂ့ၢ်မ့ၢ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ် ကဘၣ်ဘၣ်လိာ်သးဒီးတၢ်လိာ်ဘၣ်လၢအမ့ၢ်တၢ်ထံၣ်သ့ၣ်ကွၢ်ဖျါဒီးတၢ်ဟံးမူဒါလီၤတၢ်လီၤဆဲးလၢကမျၢၢ်အဂီၢ် ဒီးက ဘၣ်မၤလီၤတၢ်စ့ၢ်ကိးလၢတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဒီးတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်မၤစၢၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ တဘၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢအမၤဟးဂီၢ်ဟီၣ်က ဝီၤသဝီဖိခွဲးယၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤကရၢသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်အိၣ်ဒီးကျဲးစးတဲဝဲလၢပုၤဂီၢ်ခွဲးယၢ်ကရၢသ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်ပုၤလၢ “အထီၣ်တၢ်မၤစၢၤ” ဒီးအဝဲသ့ၣ်တဲဝဲဒ်အံၤမ့ၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးဆိမိၣ်ကွၢ်ထံဘၣ်ယးတၢ်ဂီၢ်အရူဒိၣ် တဖၣ်လၢအမ့ၢ်တၢ်ထံၣ်သ့ၣ်ကွၢ်ဖျါဒီးတၢ်ဟံးမူဒါဘၣ်န့ၣ်လီၤ. နအဖအတၢ်မၤလၢပုၤထီၣ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ် တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမၤကိတ်ထီၣ်တၢ်မၤလၢပုၤထီၣ်တၢ်မၤပိာ်ထွဲလၢအမ့ၢ်တၢ်ထံၣ်သ့ၣ်ကွၢ်ဖျါဒီးတၢ်ဟံးမူဒါ ဘၣ်ဆၣ် တၢ်အဝဲအံၤမ့ၢ်တၢ်အရူဒိၣ်ကတၢ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်သန့ၣ်က့ၤ တၢ်မ့ၢ်တမၤပိာ်ထွဲတၢ်လၢတၢ်ကဘၣ်မၤအီၤသ့ၣ်တဖၣ် ဘၣ်ဒီးထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤတအိၣ်ဒီးတၢ်မၤနၢၤဒ်အဝဲသ့ၣ်စံးဝဲအသီးဘၣ်ဒီး ကမ့ၢ်တၢ်လၢမၤအါ ထီၣ်ဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဖှိၣ်တၢ်ယၢ်ဒီးမၤနးထီၣ်ကီၢ်ပယီၤဂီၢ်ဝိတ်ဆိၣ်သးန့ၣ်လီၤ.

⁶ အနီၢ်နီၢ်န့ၣ် ဒ်ကညိၣ်ဂီၢ်ခွဲးယၢ်ကရၢသ့ၣ်ညါဝဲအသီးတၢ်ကရၢကရီၤလၢအယုထီၣ်တၢ်ဆိတလဲပဒိၣ်ဒ်အမ့ၢ်တၢ်မၤပိာ်ထွဲလၢတၢ်ကဟ့ၣ်ဂီၢ်ဝိတ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤအဂီၢ်န့ၣ်တအိၣ်ဝဲနီၢ်တဖၣ် ဒီးတလီၤကိးထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤကရၢလၢအဝဲဒီးအိၣ်သ့ၣ်လီၤအသးလၢကီၢ်ဩဇာလ်(Brussels)စံးဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်လိာ်တၢ်ဟံးဖျါအပူၤန့ၣ်ဘၣ်လီၤ.

တၢ်မၤနီၣ်လၢတၢ်ကွဲးတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၢ်တဖၣ်အပူၤ

လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီတဘျီအံၤအတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိၣ်န့ၣ်ဟဲလၢသဝီဖိလၢအအိၣ်လၢကညီၣ်ကီၢ်စဉ်ပူၤအတၢ်အုၣ်ကီၤလီၤလီၤလၢတၢ်ဒီးန့ၣ်ဘၣ်အိၣ်လၢတၢ်ထံၣ်လိာ်သံကွၢ်ဒီးပူၤအဂၤခွံဆံ လၢဘၣ်တၢ်မၤအိၣ်ဖဲလၢနီၣ်ဝုဘၣ်၂၀၀၅န့ၣ်တုၤလီၤလၢလၢခိၣ်စဲဘၣ်၂၀၀၆န့ၣ်န့ၣ်လီၤ. လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီတဘျီအံၤဟံၣ်ယုာ်စ့ၢ်ကိးဒီးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤတနီၤလၢပဒီးန့ၣ်အိၣ်လၢတၢ်သံကွၢ်သံဒီးလၢအပူၤကွၢ်လၢအဘၣ်တၢ်မၤအိၣ်လၢကညီၣ်ဂီၢ်ခွဲးယၢ်ကရူၢ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်လၢအလီၤပလိာ်ဒီးတၢ်အိၣ်သးအဆၢကတီၢ်ခဲအံၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ထၢတၢ်ကစီၣ်အကျိၤအကျဲလၢလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီတဘျီအံၤအဂီၢ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်ယုာ်ညါလၢအိၣ်ဒီးအပတီၢ်ဒီးသိးကပျဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကကတီၢ်တၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်ဒၣ်အဂီၢ်ဘၣ်သးဒီးတၢ်မၤပယုာ်ဒီးအတၢ်ပိာ်ထွဲထီၣ်အခံဒီးအဝဲသ့ၣ်အတၢ်ဂဲၤလိာ်လၢကခိၣ်ဆၢက့ၤ တၢ်ကဲထီၣ်သးဒီးအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်မၤဆူၣ်လၢကအိၣ်လၢသးအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအဖီလံာ်တဖၣ်အတၢ်ကတီၢ်ဒီးနအဖအတၢ်ဟံၣ်ဖျါန့ၣ်တၢ်ဟံၣ်လီၤယုာ်အဝဲသ့ၣ်တပူၤယီၤလၢတၢ်ကထီၣ်သတြီၤအိၣ်န့ၣ်လီၤ.လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီတဘျီအံၤဟံၣ်ယုာ်စ့ၢ်ကိးဒီးပူၤကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ဒီးပူၤကွဲးတၢ်ကစီၣ်ဖိအတၢ်ကွဲးယုာ်ဒီးထံကီၢ်ခိၣ်န့ၣ်, ထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤပဒိၣ်ပပုၤဒီးကရၢလၢတဘျီသးဒီးပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါ ဒီးသိးကဆိၣ်ထွဲပတၢ်လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီတဘျီအံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်လီၤအမံၤအသၣ်အါတီၤလၢဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါအိၣ်လၢလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီတဘျီအံၤအပူၤအိၣ်ဖျါဝဲလၢလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီတဘျီအံၤအဟီၣ်ခိၣ်ဂီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. အါဒၣ်တၢ်တက့ၢ်ကီၢ်ရၢၣ်,ကီၢ်ဆၣ်,သဝီဒီးထံကျိသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးအမံၤလၢကညီၣ်ကျိၣ်ဒီးပယီၤကျိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပဂ့ၢ်ကျဲးစးသ့တုၤလံာ်တၢ်အမံၤအသၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီတဘျီအံၤဒီးသိးကလီၤကိးသဝီဖိအတၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. ဖဲကီၢ်ရၢၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်သ့ၣ်အမံၤလၢပယီၤကျိၣ်အခါန့ၣ်, အဝဲသ့ၣ်ကီၢ်ဆၢသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်သ့ၣ်အိၣ်လီၤဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိဒီးကညီၣ်ဒီးကလုာ်စးဖိၣ်ကရၢ(KNU)ဟံၣ်ပနီၣ်ဝဲအသိး. ဘၣ်ဆၣ်တမ့ၢ်နအဖဟံၣ်ပနီၣ်အသိးဘၣ်. ပမ့ၢ်ကွၢ်လၢနအဖအတၢ်ဟံၣ်ပနီၣ်ကီၢ်ဆၢတခီပထံၣ်ဘၣ်လၢချၢၣ်လွံၤထူၣ်ကီၢ်ရၢၣ်မုၢ်န့ၣ်ဒီးတီၢ်အူကီၢ်ရၢၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဝဲလၢပကူၣ်(ပကီ)ကီၢ်ခိၣ်အမုၢ်ထီၣ်အပူၤဒီးန့ၣ်ထူၣ်ဒီးန့ၣ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ်အမုၢ်န့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဝဲလၢမိၣ်ကီၢ်စဲၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်မံၤတၢ်သၣ်လၢကညီၣ်ကျိၣ်ဒီးပယီၤကျိၣ်တဖၣ်လၢပူၤက့ၤကျိးထံက့ၤဝဲလၢကီၤလၢဝါအကျိၣ်ဒီးကညီၣ်ဂီၢ်ခွဲးယၢ်ကရူၢ်အကစၢ်ဒၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲအယီၤ တလီၤကလိာ်အသးဒီးတၢ်မံၤတၢ်သၣ် လၢတၢ်ကရၢကရိအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်ဘၣ်ခိၣ်ဖျါလၢတၢ်အိၣ်ဖိၣ်တဲသကိး ဒီးဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ဂၢ်ဟံၣ်ကျိၤအိၣ်တအိၣ်ဘၣ်အယီၤန့ၣ်လီၤ. ဝံသးစူၤဟံၣ်သ့ၣ်ဟံၣ်သးလၢကညီၣ်ဂီၢ်ခွဲးယၢ်ကရူၢ်မၤဘၣ်လိာ်က့ၤတၢ်ကျိၤထံအတၢ်သိၣ်တၢ်သိသ့ၣ်တဖၣ်ဝဲ၂၀၀၆န့ၣ်လၢကသ့ၣ်ထီၣ်ဘိးလီၤတၢ်လီၤဆဲးအယီၤတၢ်ကဒီးတၢ်မံၤတၢ်သၣ်လၢလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါအပူၤန့ၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်ဆိတလဲတဆဲးတက့ၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကိးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်ကွဲးဖျၢၣ်သ့ၣ်တဖၣ်

BSPP	ကိၢ်ပယီၤဆိၤရဲၤလံၣ်(စ်)အကျဲကရၢ(မဆလ)
DFID	ကိၢ်အဲကလံးဝဲၤကျိၤလၢထံဂ့ၤကိၢ်ဂၤတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်
DKBA	ဒံၣ်မိၣ်ကရၢၣ်စံၣ်ကညိၣ်ဘိသိၣ်ခါသုးမုၢ်(ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိ)
ECHO	ကိၢ်ယူရပၣ်ခိၣ်မံးရှၢၣ်လၢပုၤဂ့ၢ်ဝိဝဲၤဒီး
FAO	တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးကရၢ
ILO	ထံဂ့ၤကိၢ်ဂၤပုၤမၤတၢ်ဖိကရၢ
KNLA	ကညိၣ်ဒီးကလုာ်တၢ်ထူၣ်ဖျးသုးမုၢ်ဒိၣ်
KNU	ကညိၣ်ဒီးကလုာ်စၢဖျိၣ်ကရၢ
KPF	ကညိၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်သုးမုၢ်
MMCWA	ကိၢ်ပယီၤမိၢ်ဒီးဖိတၢ်အိၣ်ဆူအိၣ်ချ့ကရၢ
MSF	တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်လၢတအိၣ်ဒီးကိၢ်ဆၢ
MWAF	ကိၢ်ပယီၤပိာ်မုၢ်ကရၢ
OPEC	ထံကိၢ်လၢအတုၤထီၣ်ချိၣ်နီၣ်သိၣ်ဒီးဆုၢ်ဆူကိၢ်အဂၤတၢ်ကရၢကရိ
SLORC	နဝတ
SPDC	နအဖ
TPDC	ကိၢ်ဆၢတၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကး
TBA	တၢ်ဒုးအိၣ်ဖျၢၣ်ဖိလၢမိၢ်လုၢ်ပၢ်လၢအကျဲ
UNAIDS	ဘိမုၢ်ဆၢဖျိၣ်ကရၢအတၢ်မၤစၢၤလၢတၢ်ဆါအုၣ်အဂီၢ်
UNDP	ဘိမုၢ်ဆၢဖျိၣ်ကရၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ
UNESCAP	ဘိမုၢ်စၢဖျိၣ်ကရၢမုၢ်ကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်ဒီးပုၤတဝၢကိၣ်ကးလၢကိၢ်အူရၢပစံး
UNICEF	ဘိမုၢ်ကရၢကျိၣ်စ့ပၢ်ကိၢ်လၢဖိသၣ်အဂီၢ်
USDA	ထံကိၢ်တၢ်မၤသကိးယုၣ်တၢ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကရၢ
VPDC	သဝီတၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကး
WHO	ဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘုၣ်ဆူၣ်ချ့ကရၢ

Karen Districts

©Karen Human Rights Group (KHRG), 2006

Burma

© Karen Human Rights Group (KHRG), 2005

Scale: 1 to 800,000

၂. တၢ်မၤတၢ်သးလၢအပူၤကွၢ်

ဒ်မၤကျိၤဝဲၤကွၢ်ဒီးပၤဂၢ်ဝီၤအပတၢ်အတၢ်ထီၣ်စီၤအသိးန့ၣ် ကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ထံကီၢ်တဘျီလၢအအိၣ်လၢ တၢ်တတၢ်တ နါအပူၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢတၢ်ဖှိၣ်တၢ်ယၢ်အါဝဲ, တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အတၢ်ကွၢ်ထွဲတဂ့ၤဘၣ်, တၢ်မၤစၢၤပၤဂၢ်ဝီၤတအိၣ် ဘၣ်အယီၤ, ဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်စ့ၣ်ကီၢ်ပယီၤဒ်အမ့ၢ်ထံကီၢ်တဘျီလၢအပတၢ်ယုၣ်လၢထံကီၢ်အဘျီတအံၤအ ကျိၤလၢအမ့ၢ်ထံကီၢ်လၢအဖှိၣ်ကတၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ချ့န့ၣ်လီၤ.^၇ ဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်စ့ၣ်ကီၢ်ပယီၤ(IMF)ဟံၣ်ဖျါဝဲလၢ ၁၂၀၀၆ နံၣ်တနံၣ်အတၢ်ပူၤထံဖိကီၢ်ဖိတဂၤစ့ၣ်စ့တၢ်ဟဲန့ၣ်အိၣ်ဝဲ(\$၂၃၀)ဘၣ်ဆၣ် နီၣ်ဂံၢ်အဝဲအံၤဖျါလၢအါန့ၣ်ဒီးတၢ်နီၣ် ကီၢ် မ့ၢ်လၢတၢ်ဟံၣ်ဖျါအဝဲအံၤဒီးသန့ထီၣ်သးလၢနအဖအတၢ်ဟံၣ်ဖျါအဖိခိၣ်အယီၤန့ၣ်လီၤ.^၈ ဖဲတယံၣ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်တၢ် ငးကွၢ်ဝဲလၢပၤသးသမုၤအထီၣ်အါကတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ ၅၆နံၣ်န့ၣ်လီၤ.^၉ ဒ်(ECHO)ဟံၣ်ဖျါဝဲအသိးကီၢ်ပယီၤ “ထံကီၢ်ပဒိၣ် အတၢ်သုစုလၢပၤတဂၤစ့ၣ်စ့အတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အကီၢ်န့ၣ်စၢၤကတၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ချ့”ဖဲကမ္ဘာၤလၢကီၢ်ပယီၤခိၣ်ခိၣ် သုၣ်တဖၣ်၃၄မျိုးကယၤတဒီးန့ၣ်ဘၣ်ထံလၢအကအိၣ်ဘၣ် ဒီး၄၃မျိုးကယၤတဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်မၤကအိၣ်တၢ်လၢတၢ်အိၣ် ဆူၣ်အိၣ်ချ့အကီၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.^{၁၀} (DFID) တယံၣ်ဝဲလၢကီၢ်ပယီၤသးမိၤစီၤရီၤသုၣ်ထံကီၢ်ကျိၣ်စ့တၢ်ဟဲန့ၣ်ထံ၀.၃မျိုး ကယၤလၢတၢ်တက့ၣ်ဘၣ်က့ၣ်သုလၢကမ္ဘာၤအကီၢ်န့ၣ်လီၤ.^{၁၁} အါန့ၣ်အန့ၣ် စးထီၣ်ဖဲ၁၉၈၆နံၣ်ဖဲသးပဒိၣ်ယုထီၣ်လၢ တၢ်ကဟံၣ်နီၣ်စ့ၣ်ကီၢ်ပယီၤထံကီၢ်လၢ “အတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်စ့ၢ်ကတၢ်”လံၤလံၤကီၢ်ပယီၤအိၣ်ဝဲလၢထံကီၢ် လၢအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်စ့ၢ်ကတၢ်အစီၤပူၤန့ၣ်လီၤ.^{၁၂} ထံကီၢ်အမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်ဒီးကမ္ဘာၤတၢ်အိၣ်မူပတၢ်မ့ၢ်ဖုၣ်လီၤ ဝဲဘၣ်ဆၣ်နအဖသုၣ်ထံကီၢ်စ့တၢ်ဟဲန့ၣ်တဝ် လၢသးအတၢ်ဟူးတၢ်ဂၤအကီၢ်န့ၣ်လီၤ.^{၁၃} ပမ့ၢ်ကွၢ်ကွၢ်တၢ်အိၣ်သးခဲ လၢန့ၣ်ဘၣ်လိာ်ဝဲဒီး ပၤက့ၣ်ဘၣ်က့ၣ်သုတဂၤတတၢ်ဟံၣ်ဖျါလၢအမ့ၢ် “ကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ထံကီၢ်အဘျီသုၣ်တဘျီလၢကီၢ် အုၤဂျါအပူၤလၢတလဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်ဘၣ်”န့ၣ်လီၤ.^{၁၄}

ကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ထံကီၢ်လၢမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်အိၣ်သးတဂၢ်တကျါဘၣ်ဘၣ်, တၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်တအိၣ်ဘၣ်, စ့လဲ တဂ့ၤဘၣ်ဒီးထံဖိကီၢ်ဖိတဂၤစ့ၣ်စ့တၢ်ဟဲန့ၣ်သုပတၢ်ဖုၣ်သန့ကွၢ်ထံဂုၤကီၢ်ဂၤခိၣ်ဒီးထံဂုၤကီၢ်ဂၤပဒိၣ်သုၣ်တဖၣ် သုၣ်ဆူၣ်သးဂဲၤလၢကတၢ်လၢစ့လၢကီၢ်ပယီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. ၁၂၀၀၅-၂၀၀၆နံၣ်န့ၣ် ထံဂုၤကီၢ်ဂၤဘျါလီၤစ့လၢတၢ် အိၣ်ဝဲ ကီၢ်အဝဲရကၤစ့(\$၆,၀၆၅,၀၀၀,၀၀၀)လီၤ. စ့သုၣ်တဖၣ်အံၤအါတက့ၢ်တၢ်ဘျါလီၤအီၤလၢတၢ်ကထူးထီၣ် တၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါ(energy)အတၢ်ဖဲတၢ်မၤအပူၤန့ၣ်လီၤ.^{၁၅} စးထီၣ်ဖဲ၁၉၈၆နံၣ်ဖဲသးပဒိၣ်အိးထီၣ်ကျဲလၢထံဂုၤကီၢ်ဂၤ ကဘျါလီၤစ့လဲလံၤန့ၣ် ထံဂုၤကီၢ်ဂၤတဖၣ်ဘျါလီၤစ့ဆူၣ်ကီၢ်ပယီၤပၤဟံၣ်တုၤလၢ စ့ဒီလၢ(\$၁၃,၉၁၇,၀၀၀,၀၀၀) န့ၣ်လီၤ.^{၁၆} မ့ၢ်သန့ကွၢ်ဒီးန့ၣ်ဒီးပၤက့ၣ်ဘၣ်က့ၣ်သုလၢမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တကၤတဂၤစံးဝဲလၢတၢ်ဘျါန့ၣ်စ့သုၣ်တဖၣ် အံၤတမ့ၢ်ကလၢဝဲၤလၢသးအတၢ်သုတၢ်စ့အကီၢ်ဘၣ်လီၤ.^{၁၇} လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤ, ကီၢ်အုၤဂျါတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်စ့တၢ်

⁷ Engaging with Fragile States: An IEG Review of World Bank Support to Low-Income Countries Under Stress, The World Bank, 2006.

⁸ World Economic Outlook Database, International Monetary Fund, September 2006.

⁹ “Burma/Myanmar: A silent crisis,” ECHO, November 22nd 2005. Accessed at http://ec.europa.eu/echo/field/myanmar/index_en.htm on March 1st 2007.

¹⁰ Ibid.

¹¹ “Country Profiles: Burma,” UK Department for International Development, October 4th 2005. Accessed at www.dfid.gov.uk/countries/asia/burma.asp on March 1st 2007.

¹² Booth, Anne. 2003. “The Burma Development Disaster in Comparative Historical Perspective,” *SOAS Bulletin of Burma Research* 1(1):1-23. pp.13

¹³ “134 MPs Demand Total Oil Withdraw From Burma,” The Burma Campaign UK, July 14th 2005. Accessed at

www.burmacampaign.org.uk/pm/more.php?id=175_0_1_0_M on March 1st 2007

¹⁴ Booth, Anne. 2003. “The Burma Development Disaster in Comparative Historical Perspective,” *SOAS Bulletin of Burma Research* 1(1):1-23. pp.1

¹⁵ “Myanmar foreign investment in 2005-06 registers highest in 18 years,” *Xinhua*, October 15th 2006. Accessed at http://english.people.com.cn/200610/15/eng20061015_311899.html on March 1st 2007. Note that this increased investment undermines the argument often put forward that “sanctions haven’t worked” to reform the regime; it could more accurately be argued that “increased investment hasn’t worked”.

¹⁶ “Vietnam to invest in Myanmar’s special economic zone,” *Xinhua*, February 1st 2007. Accessed at www.burmanet.org/news/2007/02/01/xinhua-general-news-service-vietnam-to-invest-in-myanmars-special-economic-zone/ on February 2nd 2007.

¹⁷ Asian Development Outlook 2005, Asian Development Bank, 2005

[illegible]

ကိုးပယီထံရှုကိုးသဲးအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တဆီဘၣ်တဆီ

တၢ်ထံၣ်အိၣ်ဖျါလၢမဲၣ်ညါ လၢထံၣ်ကီၢ်လၢဒီးန့ၣ်က့ၢ်တၢ်သဘျုးသီသီတဘျုး အမၤကျိၤၤၤကွၢ်ကၤၤထီၣ်မ့ၢ်အိၣ်ဘၣ်ဆၣ်, ထံၣ်ကီၢ်ပဒိၣ်အဝဲအံၤတဘျုးတၢ်ဟံၣ်ပဒိၣ်အိၣ်လၢကလၢၣ်န့ၣ်ဖိသီတဖၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ကလၢၣ်န့ၣ်တၢ်ပၤဆၢထီ

¹⁹ *World Economic Outlook Database*, International Monetary Fund, September 2006.

²¹ "The Economic Outlook," *The Irrawaddy*, January 19th 2007. Accessed at www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=597&z=109 on January 19th 2007.

²³ "The danger posed to democratic revolution," *The Myanmar Times and Business Review*, February 21st -27th 2005. Accessed at www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes13-255/n016.htm on January 19th 2007.

တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်သနူၤလၢသးအတၢ်ပၤအဖိလၢ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤန့ၣ်, မ့ၢ်ဘၣ်တၢ်မၤကဲထီၣ်အိၤလၢမဆလ, နဝတမ့ၢ်တမ့ၢ်နအဖမ့ၢ်ဂ့ၤမ့ၢ်ဒၣ်တၢ်မၤအါထီၣ်သးအတၢ်ပၤဒီးမၤစၢၤလီၤပၤဂ့ၢ်ဝီတၢ်သဘံၣ်သဘုၣ်န့ၣ်လီၤ.ခိဖျိလၢတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်တၢ်မၤအိၤလၢတၢ်ဟ့ၣ်လီၤလံာ်တၢ်ကလုာ်ဒီးဟီၣ်အဝီၤနအဖခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ကလုာ်အယီ, တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်သနူၤသ့ၣ်တဖၣ် လဲၤကဟ်ဒီးတက့ၢ်ထံဆိကမိၣ်ဘၣ်ဃးတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးကမျၢၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢသဝီဖိတဖၣ်သ့ၣ်ညါဝဲလၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢနအဖမၤဝဲတဖၣ်ဟဲစိၣ်န့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ကိတခဲအယီ,အဝဲသ့ၣ်တအဲၣ်ဒီးမၤလၢဝဲၤနအဖအတၢ်ကလုာ်လၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယီဒ်သိးကမျၢၢ်ကမၤပိာ်ထွဲတၢ်ကလုာ်အဂီၢ် နအဖ မၤဆူၣ်မၤစိးဒီးမၤပယွဲဒီးမၤပျဲၤမၤဖုးသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤပယွဲလၢအကဲထီၣ်ခိဖျိတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ဖဲးတၢ်မၤတဖၣ်အါတက့ၢ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ဟံးန့ၣ်ဆူၣ်သဝီဖိဟီၣ်ခိၣ်လီၢ်လၢတဟ့ၣ်အပူၤနီတဘးဘၣ်, တၢ်မၤဟးဂီၤတၢ်ဖိတၢ်လံာ်ဟံၣ်ယီ, တၢ်မၤဆူၣ်သးလီၢ်သးကျဲ, တၢ်ဟံးန့ၣ်ဆူၣ်တၢ်ဒီးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးန့ၣ်လီၤ. တကးဒီးဘၣ်တၢ်သူစုဆူၣ်ခိၣ်တကးအိၣ်စ့ၢ်ကိးဝဲန့ၣ်လီၤ.သဝီဖိလၢကညီကီၢ်စဲၣ်တဖၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်ဝဲဒီးတၢ်မၤဆူးမၤဆါ, တၢ်မူၤဆူၣ်ပိာ်မုၢ်, တၢ်မၤသံမၤဝီဒီးတၢ်ဒီးလီၤမ့ၢ်ပိာ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤပယွဲသ့ၣ်တဖၣ်အံၤကဲထီၣ်ဝဲတၢ်မၤကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအတၢ်ပိးတၢ်လိတခါ ဒ်သိးတၢ်ကမၤအါထီၣ်သးမ့ၢ်ကပၤဆုၢ်မၤဃးသဝီဖိအတၢ်အိၣ်မူန့ၣ်လီၤ.

၃. တၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီၣ်ထီၣ်တၢ်မးတၢ်မးဒီးတၢ်မးပယုၤအဘၣ်ထွဲလိာ်သး

ကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိသုၣ်တဖၣ်

“ထဲၣ်ဒၣ်မဲၤလၢကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိအတၢ်အိၣ်သးလၢမိၣ်သုၣ်တဖၣ် မုၢ်ဂုၤထီၣ်န့ၣ်, ပုၤကညီၤလၢမိၣ်သုၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်မူပတီၢ်ကလးထီၣ်လဲၤထီၣ်န့ၣ်လီၤ.”

—နအဖသုးခိၣ်ဒိၣ်သၢၤ (လၢအိးကထိဘၣ် ၂၀၀၆န့ၣ်)^{၃၆}

“ကျဲၤတဘီၤအံၤတကဲဘျုးလၢယၢၤဂီၢ်နီၤတမံၤဘၣ်, ခီၣ်ဖျါလၢတၢ်ကတုၤထီၣ်ကျဲၤအဂီၢ်သဝီၤဖိအတၢ်သုၣ်တဖၣ်အလီၤဒီးတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိသုၣ်တဖၣ်ဟးဂီၤကွဲၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤဆူၣ်ပုၤလၢပကဘၣ်ကျဲၤကွဲၣ် တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိထူၣ်ဒီးသုၣ်ထူၣ်သုၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိထူၣ်ဒီးသုၣ်ထူၣ်တနီၤန့ၣ်ပုၤသဝီၤဖိအနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲကျဲၤကွဲၣ်ခီၣ်ဖျါလၢတၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသုၣ်လၢကဘၣ်မၤဝဲအပီၤလီၤ. ဘၣ်ဆၣ်တနီၤန့ၣ်နအဖအနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲကျဲၤကွဲၣ်န့ၣ်လီၤ.”

—ဖိဝ---(ခွါ, ၂၆န့ၣ်), အ---သဝီ, တီအူကီၢ်ရၢၣ် (၂၀၀၆န့ၣ်)

နအဖဟံၤဖျါထီၣ်ဝဲလၢတၢ်ကူၣ်လိာ်အိၣ်ဖျါအပူၤ ဒီးလၢတၢ်ကစီၣ်ဟံၤဖျါအပူၤဘၣ်ယးတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်ကျဲၤလၢခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤဒီးစံးဝဲလၢတၢ်သုၣ်ထီၣ်ကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိလၢခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသုၣ်တဖၣ်အပူၤန့ၣ် မုၢ်တၢ်လၢအရၢဒိၣ်တမံၤလၢကစီၣ်ကစီၣ်ပုၤကညီၤဒီးထံကီၢ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်အဲၣ်ဒီးစံးဝဲလၢ တၢ်ဘျုးတၢ်ဖျါလၢတၢ်ကဒီးန့ၣ်အီၤလၢကမၤလဲၤထီၣ်ဒီးမၤအါထီၣ်ကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိသုၣ်တဖၣ်မုၢ်ဝဲ ဟီၣ်ကဝီၤကမုၢ်သုၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်မူပတီၢ်ကထီၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲလၢယန့ၣ်အါရံၤ၂၀၀၇န့ၣ် သုးခိၣ်ကျၢၢ်သၢၤရၢၣ်အတၢ်ကတိၤလၢအဘၣ်တၢ်က့ၤထွဲထီၣ်အီၤလၢ “ကီၢ်ပယုၤတၢ်ကဝီၤသီ”တၢ်ကစီၣ်စံးဝဲလၢ,

“တၢ်လဲၤတၢ်က့ၤလၢအဘျုးအဆီၣ်န့ၣ် မုၢ်တၢ်တမံၤလၢထံကီၢ်အတၢ်လဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အပီၤပဒိၣ်သုၣ်အါထီၣ်ကျဲၣ်လၢတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်ပုၤဂုၤဝီဒီးမုၢ်ကျဲၤဝဲကွဲၣ်အတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်ကိးနးဒီးဒီးဒီးတန့ၣ်ကျဲၤဒီးမုၢ် တၢ်သုၣ်ထီၣ်သဝီတဖျါဒီးတဖျါကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိ, ကျဲၤမုၢ်ဖးဒိၣ်, တၢ်တထီၣ်တၢ်, တၢ်မၤအါထီၣ်လုၣ်မုၢ်အူကျဲ, တၢ်မၤအါထီၣ်ကဘီၤသန့တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်မၤ, ဒီးတၢ်မၤထီၣ်ကဘီၤယုၤဖျါအပတီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အဝဲအံၤတမံၤလၢကမၤလီၤတၢ်ဝဲဒၣ်ထံကီၢ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ဘၣ်, မုၢ်စၢ်ကိးတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်ဂုၤဝီ တၢ်သုၣ်ထီၣ်သုၣ်တဖၣ်လၢကမၤဆူၣ်ထီၣ်တၢ်ဂုၤလိာ်မုၢ်လိာ်လၢအလီၤပာ်ကဲလၢထံကီၢ်ပုၤထံကီၢ်ကလုာ်န့ၣ်တဖၣ်အကျဲၤန့ၣ်လီၤ.”^{၃၇}

ဝဲတၢ်မၤဂုၤထီၣ်တၢ်ခွဲးယာ်လၢကမၤတၢ်ပနံၣ်တၢ်ကၤ, တၢ်ဟးထီၣ်က့ၤလီၤညီၤ ဒီးတၢ်ဆဲးကျိးလိာ်သးညီၤ—လၢအမုၢ်တၢ်ဘျုးတၢ်ဖျါသုၣ်တဖၣ်လၢဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိတဖၣ်ကြးဒီးန့ၣ်ဘၣ်ဝဲလၢတၢ်မၤအါထီၣ်ကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိသုၣ်တဖၣ်အဖိခိၣ်—ဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိတဖၣ်စံးဝဲလၢအဝဲသုၣ်တဖၣ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဘျုးတၢ်ဖျါသုၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တကးဒီးဘၣ်သဝီဖိလၢအအိၣ်လၢကညီၤကီၢ်စဲၣ်ခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤပုၤတဖၣ်တဖျါထီၣ်ဝဲတၢ်မၤအာပယုၤ လၢအဘၣ်ဘျုးလိာ်သးဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဒ်အမုၢ်တၢ်သုၣ်ထီၣ်ကျဲၤမုၢ်ကျဲၤဘိလၢနအဖဒီးခိၣ်ဖျါဘိ(ဒ်ခွဲၣ်ဘၢ်အုၣ်)မၤဝဲ လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤမုၢ်မုၢ်နီၢ်နီၢ်အပူၤ ဒီးမုၢ်တၢ်မၤဘၣ်ဒီးကမုၢ်မုၢ်လၢအဝဲသုၣ်အတၢ်တီၢ်ကျဲၤ လၢကဟးဆွဲးဒီးထီၣ်တၢ်မၤပယုၤတဖၣ်ဘၣ်တၢ်မၤတံၢ်တံၢ်အီၤသုးန့ၣ်လီၤ.

³⁶ Quoted in “Development of a country depends on progress of rural areas, and development of urban areas are underpinned by economic infrastructures in rural areas Senior General Than Shwe attends Meeting No 1/2006 of Central Committee for Development of Border Areas and National Races,” *The New Light of Myanmar*, October 4th 2006.

³⁷ Than Shwe, “Powerful countries interfering [sic] in internal affairs of others Young generation are duty-bound to safeguard independence and sovereignty,” *New Light of Myanmar*, January 4th 2007.

တၢ်မၤအၢမၤသီလိလိလၢတၢ်တုထီၣ်ဘျီထီၣ်ကျဲအပူၤ

“အါန့ၢ်အန့ၢ်, ကျဲမ့ၢ်ကျဲဘိလၢတၢ်သ့အိၣ်သ့လၢတၢ်ဆၢကတီၢ်ကိးကတီၢ်ဒီးသ့တဖၣ် ဘၣ်တၢ်ဘျီထီၣ်အိၣ်လၢဟီၣ်ကတီၢ် တနီၤအပူၤဒီးသိးကဒုးစဲဘူးကိးဆၢဟီၣ်ကတီၢ်သ့တဖၣ်ဒီးကိးပူၤဟီၣ်ကတီၢ်သ့တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိ, တၢ်ပနံၣ် တၢ်ကလၢဟီၣ်ကတီၢ်သ့တဖၣ်အဘၢၣ်စၢမံၤအါထီၣ်ဝဲဒီး ခိခိၣ်ကျဲသ့တဖၣ်ကလၢထီၣ်လဲၤထီၣ်န့ၣ်လီၤ.”

—နအဖသုးခိၣ်ဒိၣ်သၢၣ် (လၢအိးကထိဘၢၣ် ၂၀၀၆နံၣ်)^{၁၈}

“ဖဲလၢဒိၣ်စဲဘၢၣ်(၂၀၀၅နံၣ်)န့ၣ်, နအဖသုးတြိ (၄၄) အခိၣ်စီမုထီၣ် ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်ဆူလ---သဝီလၢကဘျီဂ့ၤ ထီၣ်က့ၤကျဲန့ၣ်လီၤ. ကျဲတဘီအံၤစးထီၣ်မဲကုၣ်ကီၤ ဒီးလဲၤဝဲဆူယီၤဂ့ၤသဝီန့ၣ်လီၤ. သဝီမိသ့တဖၣ်ဘၣ်ဘျီထီၣ်က့ၤကျဲ ကိးနံၣ်ဒီးန့ၣ်လီၤ. တနံၣ်ညါအံၤအဝဲသ့မၤလီၤဝဲလ---သဝီမိလၢကဘျီဂ့ၤထီၣ်က့ၤကျဲစးထီၣ်လၢလ---တုၤလၢန--- န့ၣ်လီၤ. ဘျီကျဲကဝဲၤအဂီၢ်ယံၣ်ဝဲဒၣ်လွၢ်သီန့ၣ်လီၤ. ကိးနံၣ်ဒီး သဝီမိအဂၤလွၢ်ဆံကဘၣ်မၤတၢ်ဘျီထီၣ်က့ၤကျဲအဂီၢ် န့ၣ်လီၤ. သဝီမိသ့တဖၣ်မၤန့ၣ်တၢ်လၢနအဖအဂီၢ်သန့က အဝဲသ့ဘၣ်လဲၤစိာ်အဝဲသ့နီၢ်ကစၢ်တၢ်အိၣ်ဒၣ်ဝဲစီဖျိလၢ ပုၤတဒုးအိၣ်အဝဲသ့တၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်အဃိန့ၣ်လီၤ. နအဖတဟ့ၣ်အဝဲသ့စ့စဲကိးဘၣ်.”

—စီမ---(ဖိၣ်ခါ, ၄၂နံၣ်), လ---သဝီ, ဒုသထူၣ် (လၢယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ပုၤလၢအတူၢ်ဘၣ်တၢ်အဆိကတၢ်လၢနအဖအတၢ်တုထီၣ်ကျဲတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲအပူၤသ့တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲကမ့ၢ်သ့တဖၣ် လၢအအိၣ်လၢပယီၤသုးအတၢ်ပၤဖိၣ်ယံးအဖိလၢလၢအအိၣ်ဘူးဒီးအဝဲသ့, ဒီးအဝဲသ့ဘၣ်မၤတၢ်ဒီးအမ့ၢ်တၢ်လဲၤ ကဲပုၤဝဲတၢ်ဖိ, ပုၤဆုၤတၢ်ကစီၣ်သ့တဖၣ်ဒီးန့ၣ်ကျဲလၢခိးလၢအဟးဆုၣ်ပုၤဝဲတၢ်လၢခိခိၣ်ဟီၣ်ကတီၢ်သ့တဖၣ်, ဖဲအဝဲသ့ဟးမၤနီၣ်ယၢ်တၢ်လီၤလၢကတုၤကျဲဒီးသ့ထီၣ်သုးကလၢအသိအခါန့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ကတီၢ်သ့တဖၣ်သဝီမိသ့တဖၣ် ဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤစ့ကိးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံၤအဂၤအဂၤ ဆူသုးသ့တဖၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ. သုးသ့တဖၣ်အံၤတ ဟ့ၣ်သဝီမိလၢတၢ်အဘူးအလဲနီၣ်တမံၤဘၣ်အမံၤညါ သဝီမိမ့ၢ်တမၤလၢပုၤတၢ်ကလုာ်သ့တဖၣ်ဘၣ်ဒီး အဝဲသ့မၤ ပျံၤမၤဖုးသဝီမိန့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢတၢ်ပနံၣ်ယၢ်တၢ်လီၤလၢတၢ်ကတုထီၣ်ကျဲမ့ၢ်ကျဲဘိအဃိ, ပယီၤသုးဟးန့ၣ်ဆူၣ် သဝီမိအဟီၣ်ခိၣ်လီၤလၢကတုထီၣ်ကျဲဒီးသုးဒဲကဝီသ့တဖၣ်ဒီးအိၣ်ဆိးသ့လီၤအသးလၢကျဲဒီဘိညါအကပၤဖဲ အဝဲသ့စံးဝဲလၢကဝဲသ့ကဘၣ်အိးခိးဒီးသးကျဲဒီးတၢ်လီၤလၢအဝဲသ့ဟးန့ၣ်ဝဲတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အါစုအါဘျီသဝီမိ လၢတၢ်ဟးန့ၣ်ကွၢ်အဟီၣ်ခိၣ်လီၤတဖၣ်တသ့ညါဖိတၢ်ဂ့ၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီမိသ့တဖၣ်တဒီးန့ၣ်ဘၣ်ကျိၣ် စုလၢအဟီၣ်ခိၣ်လီၤအဂီၢ်နီၣ်တဘးဘၣ် ဒီးအဝဲသ့ကျဲလၢကထီၣ်ဒါက့ၤနအဖသုးအတၢ်ကလုာ်စ့ကိးတအိၣ်ဘၣ်န့ၣ် လီၤ.

နအဖမၤအါထီၣ်တၢ်လံၤတၢ်ဒုးစဲဘူးကျဲမ့ၢ်ကျဲဘိသက့ၤကညီကီၢ်ဖဲၣ်ပူၤဘၣ်ဆၣ်, တၢ်အဒိတခါဖဲအံၤလၢအဘၣ်ယး ဒီးတၢ်တုထီၣ်ဘျီထီၣ်လၢဖၣ်ပူၣ်ကီၢ်ရၢၣ်အပူၤမ့ၢ်တၢ်လၢအဟံၤဖျါထီၣ်ဝဲ တၢ်ဖဲတၢ်မၤသ့တဖၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအမၤ ဟးဂီၤတၢ်န့ၣ်လီၤ. စးထီၣ်ဖဲလၢယနူၤအါရဲ ၂၀၀၅နံၣ်န့ၣ်, ခိၣ်ချ့သုးရၣ်(၄၃၄) လၢအဘၣ်တၢ်တိခိၣ်ရဲၤဖဲအံၤလၢ သုးရၣ်ခိၣ်ထီထီအိၣ်, ကရၢကရိထီၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်ဘျီထီၣ်က့ၤဖၣ်ပူၣ်တုၤဆူကမးမိၢ်ကါကျဲလၢအဟံၤဝဲဒၣ်ယူစလု ထံကျိလၢအယူၤလီၤလၢကလံၤထံးလီၤတုၤဆူယိၣ်လီၤကျိန့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကျဲအကျိၤအကျဲအခိၣ်ထံး ခိၣ်ဘိယုာ်ဝဲဒၣ်တၢ်မၤဘၣ်ဂီၢ်ဒါလီၤကါကျဲဒီးလၢ ဒီးလူလီၤဘၢအိၣ်ဒီး(ကၣ်တယၤ)န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ထၢဖိၣ်လၢ အဂီၢ်န့ၣ်, ပယီၤသုးသ့တဖၣ်မၤဟးဂီၤသဝီမိထံဘိကျိၤအတၢ်န့ၣ်လၢအဆုၣ်ဝဲဒၣ်ထံလၢကယူၤလီၤဆူအဝဲသ့စံး ပူၤဒီးမၤဟးဂီၤဘဲလုကျိထံတမၢ်တနီၤလၢအဟ့ၣ်ထီၣ်ဝဲဒၣ်ထံလၢစံးလီၤလၢဟီၣ်ကတီၢ်ကဝီဒီဘၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. ပုၤသုး ဖိသ့တဖၣ်ပၤပူၣ်ထီၣ်လၢလၢသဝီမိအစံးပူၤလၢကဆုၣ်ကဒါက့ၤဝဲဆူကါကျဲအိၣ်တၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်အံၤအ ဃိ, သဝီမိတဂၤကနူးကဒုၣ်ဝဲလၢ, “နံၣ်လၢအပူၤကွၢ်န့ၣ်, အဝဲသ့ပၤပူၣ်ထီၣ်ယၢ်လၢလၢပစံးပျီပူၤဒီးတစိာ်က့ၤ လၢသ့တဖၣ်ခဲလၢာ်ဘၣ်, လၢတၢ်န့ၣ်အဃိဖဲပကတဲၤကတီၢ်ပစံးလီၤလၢကသ့တၢ်ဖျးတၢ်အခါပဘၣ်သုးကွၢ်လၢာ် သ့တဖၣ်ခဲလၢာ်လၢအဝဲသ့ပၤတုၤဝဲတချုးလၢပထံၣ်ပစံးဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးခဲအံၤန့ၣ်ပသ့ၣ်ကိးသးဂီၤလၢပထံ

³⁸ တၢ်ကတီၢ်အဝဲအံၤတၢ်ဟးန့ၣ်အိၣ်လၢ“Development of a country depends on progress of rural areas, and development of urban areas are underpinned by economic infrastructures in rural areas Senior General Than Shwe attends Meeting No 1/2006 of Central Committee for Development of Border Areas and National Races,” *The New Light of Myanmar*, October 4th 2006.

သုဉ် ဒီးပုသးပုလကတုထီဉ်ကျဲလအဝဲသုဉ်တၢ်လိာ်တၢ်ကျဲအပူၤဒီးသုလၢသုဉ်တဖဉ်လအဘဉ်တၢ်ဟံးန့ၢ်အိၤ လၢထံဘိကျဲအပူၤလအဟ့ၣ်ထီဉ်ဘုဟုလအဝဲသုဉ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

“စံာ်အလီၢ် ၃၀ဘဉ်ကဘဉ်တၢ်မၤဟးဂီၤကွၢ်အိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပစံာ်လီၢ်တနီၤဘဉ်တၢ်မၤဟးဂီၤတၢ်အိၣ်ခီၣ်အဝဲသုဉ်သုဉ်ထီဉ်ကျဲ မၤကျဲဘိ ၂၀၀၃န့ၣ် - ၂၀၀၄န့ၣ်န့ၣ်လီၤ. စံာ်လီၢ်တနီၤန့ၣ်ပသုအိၣ်အိၣ်တသုလၢဘဉ်ဒီးစံာ်လီၢ်လၢအကန့ၣ်ပဘဉ်ကတုထီဉ်ကအိၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိတနီၤန့ၣ်ဘဉ်ဆါလီၤကွၢ်အဝဲသုဉ်ကျိၢ်ပနၢ်လၢကငါဝဲဒဉ်ပုၤမၤတၢ်ဖိလၢကဟံးမၤတၢ်ထီဉ်န့ၢ် အဝဲသုဉ်အစံာ်လီၢ်န့ၣ်လီၤ.”

- စိဟ- (ဖိၣ်ခါ) ယ- သဝီ, ဖဉ်ပူၣ်ကီၢ်ချၢ (လၢဒံးခဲဘဉ် ၂၀၀၅န့ၣ်)

“ဖိဉ်မုဉ်သုဉ်တဖဉ်ဘဉ်လဲၤမၤလိာ်အါပံၤ ဒ်အမၤတၢ်ကျိၢ်နီၣ်လၢကျဲကပၤမုတမၤတၢ်လဲၤပံၤဆၢသုဉ်လၢ, တက့ၢ်သုဉ်ဒီးဃီ သုဉ်အါန့ၢ်ဒီးဖိၣ်ခါန့ၣ်လီၤ. ဘဉ်ဆဉ်သနၢ်ကတုထီဉ်တဖဉ်ဘဉ်မၤဒီးတၢ်မၤအဃၢန့ၣ်လီၤ. တၢ်လၢအဝဲသုဉ်မၤပုၤန့ၣ်ပဘဉ်မၤ လီၤ.”

- နီၤမ- (ဖိဉ်မုဉ်, ၃၅န့ၣ်), ခ- သဝီ, ဖဉ်ပူၣ်ကီၢ်ချၢ (လၢမးၤ ၂၀၀၆န့ၣ်)

ဖဲ ၁၉၉၉န့ၣ်လၢတၢ်ကလုာ်နီၣ်ဂံၢ် ၁/၉၉အပူၤနအဖပာ်လီၤတၢ်ဘျၢသဲစးလၢအတြိဝဲဒဉ်တၢ်မၤဆူၣ်မၤစးအကွၢ်အဂီၢ် ရဲၤဒီးဖဲ ၂၀၀၀န့ၣ် နအဖ ပာ်လီၤအါထီဉ်တၢ်ဘျၢခံဘဉ်လၢအဝဲအါထီဉ်ဘဉ်သးတၢ်တြိတၢ်မၤဆူၣ်မၤစးအဂီၢ်ဒီးပာ် ဖျါထီဉ်တၢ်စံးညီဉ်လၢပုၤလၢအမၤကမၤတၢ်လၢအဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်ဆူၣ်မၤဆူၣ်မၤစးသနၢ်က ပယီၤသုးသုးဒီး ဝဲတၢ်မၤဆူၣ်မၤစးလၢသဝီဖိသုဉ်တဖဉ်အဖိခိၣ်ဒ်သီးကတုထီဉ်ဘဉ်ကျဲသုဉ်တဖဉ်န့ၣ်လီၤ.^{၄၀} သဝီသးပုၤဒီးကရူၢ်ခိၣ် သုဉ်တဖဉ်လၢကညီကီၢ်စံးဟီၣ်ကဝီၤအါဘဉ်အပူၤ ဟံးယာ်လံာ်ကွၢ်ဒီးသုဉ်တဖဉ်အံၤ ဘဉ်ဆဉ်ဖဲအဝဲသုဉ်တၢ်ဖျါ ထီဉ်ဆူၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသုးခိၣ်သုဉ်တဖဉ်အဆိၣ်လၢတၢ်မၤဆူၣ်မၤစးန့ၣ်တမၤတၢ်လၢအဖိသဲစးဘဉ်အခါ, ဟီၣ်ကဝီၤသုး ခိၣ်တဖဉ်စးဘဉ်ကတုထီဉ်လၢ “တဘဉ်ပဲဒုးန့ၣ်ပုၤတၢ်အဝဲအံၤတဂ့ၤ. ပတနၢ်ပၢ်တၢ်အဝဲအံၤဘဉ်, လၢတၢ်န့ၣ် အယီၤနကဘဉ်လဲၤဒုးန့ၣ်တၢ်အဝဲအံၤဆူၣ်ပခိၣ်ပနၢ်လၢအတီခိၣ်ရီၤမဲပုၤအအိၣ်န့ၣ်လီၤ.”^{၄၁} သဝီသးပုၤသုဉ်တဖဉ်အိၣ် ကစုကဒီးန့ၣ်ဝဲလၢအဝဲသုဉ်မုဉ်လဲၤထံဉ်လိာ်သးဒီးပယီၤသုးခိၣ်န့ၣ်လၢအဖိခိၣ်တပတီၢ်သနၢ်က တၢ်လီၤဆိတအိၣ် လၢအဝဲသုဉ်အဂီၢ်ဘဉ်အယီၤအဝဲသုဉ်တလဲၤဝဲဘဉ်ဒီးအဝဲသုဉ်ဘဉ်မၤဝဲတၢ်လၢပယီၤသုးမၤအဝဲသုဉ်သုဉ်တဖဉ်ဒီး အဝဲသုဉ်မုဉ်တမၤပုၤဘဉ်ဒီးတၢ်စံးညီဉ်ကဘဉ်အဝဲသုဉ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိအတၢ်မၤယံာ်မၤနီၣ်သးလၢကလဲၤဟံးဖျါထီဉ် တၢ်မုးတၢ်ရဲၤန့ၣ်မုဉ်တၢ်လၢအိၣ်ဒီးအဂီၢ်အကျိၢ်ခီၣ်လၢကီၢ်ပယီၤအပူၤန့ၣ်တၢ်ဟံးန့ၢ်အရူၤလၢသုးခိၣ်လၢအမၤကမၤ တၢ်သုဉ်တဖဉ်အဆိၣ်န့ၣ်တအိၣ်နီတဘျီဒီးဘဉ်ဖဲနအဖသုဉ်တဖဉ်မုဉ်အိၣ်ဒီးတၢ်သိၣ်တၢ်သီလၢကစံးညီဉ်ပုၤလၢအ မၤဝဲဒဉ်တၢ်မၤဆူၣ်မၤစးစးထီဉ်လၢ(၂၀၀၀န့ၣ်)လဲၤလဲၤသနၢ်ကန့ၣ်လီၤ.^{၄၂} တၢ်မၤဆူၣ်မၤစးသဝီဖိလၢကတုထီဉ်ကျဲ န့ၣ်ဆဲးမၤအသးဒီးတလီၤစ့ၤဝဲဘဉ်အမဲးညါသဝီဖိသုဉ်တဖဉ်ဘဉ်လဲၤစိာ်အဝဲသုဉ်နီၣ်ကစၢ်တၢ်အိၣ်, ထံးဒီးတၢ်ဖိတၢ် လဲၤတမံၤဂ့ၤတမံၤဂ့ၤလၢအဝဲသုဉ်လိာ်ဘဉ်ဝဲသုဉ်တဖဉ်န့ၣ်လီၤ.

“ဖဲအပူၤကွၢ်လၢအဖြၢ(၂၀၀၆န့ၣ်)န့ၣ်...ပဝဲသဝီဖိသုဉ်တဖဉ်ဘဉ်လဲၤတုထီဉ်ကျဲစးထီဉ်လၢကီၢ်ကရံးတုၤလီၤဆူသု ဖါန့ၣ်လီၤဟံးကိးဖျါဒီးကဘဉ်လဲၤဝဲန့ၣ်လီၤ. ပဘဉ်လဲၤဝဲမဲး, ကပံာ်ဒီးလၢသုဉ်တဖဉ်လၢကမၤပုၤကျဲလီၤတုထီဉ်ကျဲလီၤစ့ၤ ညါန့ၣ်လီၤ. ပဘဉ်မၤဝဲဒဉ်တၢ်သုဉ်တဖဉ်အံၤတဘျီန့ၣ်တဘျီသီန့ၣ်လီၤ. သဝီတၢ်မုဉ်တၢ်ခုဉ်ဒီးတၢ်ဂုၤထီဉ်ပသီထီဉ် ကီၢ်ကးအပူၤပၤလီၢ်စ့ၣ်နီၤဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢပကဘဉ်လဲၤန့ၣ်လီၤ. ပတဒီးန့ၣ်ဘဉ်တၢ်ဘူးတၢ်လဲနီတမံၤဘဉ်ပဘဉ် မၤခီလီဒီး(အဝဲသုဉ်)တဟ့ၣ်ဒုးအိၣ်ပုၤတၢ်အိၣ်ဘဉ်. သဝီကိးဖျါဒီး လၢအအိၣ်သုဉ်လီၤအသးလၢကိးကရံးတုၤကပၤ န့ၣ်ဘဉ်လဲၤမၤတၢ်တုထီဉ်ဘိထီဉ်ကျဲတၢ်မၤန့ၣ်လီၤ.”

- ခါန- (မုဉ်, ၄၅န့ၣ်), ဒ- သဝီ, ခုပုၣ်ယာ်ကီၢ်ချၢ (လၢယုၤ ၂၀၀၆န့ၣ်)

⁴⁰ လိာ်အါပုမုဉ်ဝဲပယီၤကျိၢ်လၢအခီပညီမုဉ်ဝဲတၢ်မုဉ်သးမၤစၢၤတၢ်လၢတၢ်သုဉ်ထီဉ်ဖျါဒီးပုၤတတၢ်တၢ်သုဉ်ထီဉ်အကၤတဖဉ်န့ၣ်လီၤ. နအဖသုဝဲတၢ်ကတိးအဝဲအံၤအဝဲသုဉ်မၤဆူၣ်သဝီဖိလၢ ကမၤန့ၢ်အဝဲသုဉ်တၢ်လၢတန့ၢ်ဘဉ်အဘူးအလဲဘဉ်န့ၣ်လီၤ. လၢသဝီဖိအဂီၢ်တတိးလိာ်အါပုမုဉ်ဝဲတၢ်မၤဆူၣ်မၤစးန့ၣ်လီၤ.

⁴¹ ကွၢ်ဖဲ Forced Labour Orders Since the Ban (Karen Human Rights Group, February 2002), Appendix B.

⁴² တၢ်ကတိးအဝဲအံၤတၢ်ဟံးန့ၢ်ဆါလၢတၢ်ဟံးဖျါအမံးမုဉ် Eastern Pa'an District: Forced Labour, Food Security and the Consolidation of Control, (Karen Human Rights Group, May 2004).

⁴³ သဝီဖိပာ်ဖျါထီဉ်တၢ်လဲၤတၢ်မုဉ်သးမုဉ်တမုဉ် ၂၀လဲၤဘဉ်ဆဉ်တၢ်မုဉ်သုဉ်တဖဉ်အံၤဘဉ်ထွဲဒီးဟီၣ်ကဝီၤကမုဉ်ခိၣ်န့ၢ်. နအဖတပုၤသုးခိၣ်သုဉ်တဖဉ်လၢတၢ်ကဟံးလၢအဟ့ၣ်လီၤတၢ်မၤဆူၣ်မၤ စးတၢ်ကလုာ်တဖဉ်အရဘဉ်. နအဖမုဉ်သးလီၤပလိာ်ဒီးILOအလံာ်တၢ်ဆၢလီၤမဲလၢမးၤ ၂၀၀၃န့ၣ်လၢကပျဲကမုဉ်သုဉ်တဖဉ်ပာ်ဖျါထီဉ်တၢ်မုဉ်သးဒီးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစးတၢ်မၤယးILO အပူၤမၤတၢ်ဖိဒီးကမုဉ်လၢခိၣ်ခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤဒီးကဟ့ၣ်ကမုဉ်တဖဉ်တၢ်ကဟ့ၣ်ကယာ်သနၢ်က တၢ်ဆၢလီၤဆါလီၤတခါဆဲးတၢ်မၤလဲၤဝဲလၢကညီကီၢ်စံးပုၤတသုးဘဉ်.

လာတံမၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအပူၤသဝီဖိတဖၣ်ဘၣ်တၢ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်ဒီးတၢ်လၢအလီၤပျံၤလၢအမ့ၢ်မ့ၢ်ပီၤဒီးတၢ်ဒုးလိာ်သး
ဒီးပူၤပၢၢ်ဆၢတၢ်ကရူၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်ဟံၣ်ထဲန့ၢ်အဖၣ်သးဖိသ့ၣ်တဖၣ်. မ့တမ့ၢ်, နီၢ်ခိတၢ်မၤပယုၤဒီးတၢ်ဖီၣ်ဆူၣ်လၢ
ပယုၤသးဖိဒီးခိၣ်န့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအဟဲတိခိၣ်ရီၤမဲတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ပယုၤသးသ့ၣ်တဖၣ်
ထီၣ်န့ၣ်သ့ၣ်ကမ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ပူၤကညိကတိၤလၢကတြီပဒီကါဖးဒိၣ်ဒီးတၢ်ဖိတလံၤလၢအဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဖဲတၢ်ခိး
ခးအဝဲသ့ၣ်လၢကျဲအခါမ့တမ့ၢ်အဝဲသ့ၣ်ဆၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်မဲၣ်ညါလၢကရဲကွံၣ်မ့ၢ်ပီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
တၢ်အကျိၤအကျိၤအံၤဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါအိၣ်အမ့ၢ် “တၢ်သ့ၣ်ပူၤကညိလၢကမၤပျီမ့ၢ်ပီၤ” မ့တမ့ၢ် “တၢ်အတၢ်သိတ
ခါလၢတၢ်ယဲၣ်လီၤကွံၣ်မ့ၢ်ပီၤ” န့ၣ်လီၤ.

“ဖဲအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်ထီၣ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်ဖဲ ၂၀၀၃န့ၣ်ဒီး ၂၀၀၄န့ၣ်န့ၣ်, ပူၤကညိ သးဖိသ့ၣ်တဖၣ်တခါးအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်, ဘၣ်
ဆၢအဝဲသ့ၣ်မၤဆူၣ်ပူၤလၢကမၤပျီကွံၣ်တၢ်ကမ့ၢ်လၢကါကျဲကပၤခံကပၤလၢာ် (ခိဖျိလၢအတၢ်တိာ်ကျဲအိၣ်လၢကတြီဆၢမၤ
စၢလီၤပူၤကညိသးအတၢ်ခိးန့ၣ်သ့ၣ်ဒုးထီၣ်အဝဲသ့ၣ်သတူၢ်ကလၢ) န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသၢဂၤလွံၢ်ဂၤဘၣ်လဲၤဃုာ်ဒီးကါဖးဒိၣ်
ကိးန့ၣ်ဒီးန့ၣ်လီၤ. ပစံာ်လီၤတနီၤဒီးထံကျိၤသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်မၤဟးဂီၤအိၣ်, ဘၣ်ဆၢအဝဲသ့ၣ်တက့ၤဘျီန့ၣ်က့ၤပူၤဘၣ်. ပ
ဘၣ်က့ၤဘျီထီၣ်က့ၤတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ လၢပနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-စီၤထ---(ပိာ်ခါ),သဝီသးပုၤ, က---သဝီ, ဖၣ်ပုၤကီၢ်ရၢၣ် (လၢယူၤအါရံ ၂၀၀၆န့ၣ်)

“အဝဲ(နအဖသးတြီ(၆၆)ခိၣ်မိၣ်မိၣ်အ) ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢပူၤတဂၤစုာ်စုာ်လၢ ဟံၣ်ကိးဖျါဒီးလၢမိၣ်ဖးအသဝီက
ဘၣ်လဲၤပိာ်ကါဖးဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အခဲန့ၣ်လီၤ. ပူၤသၢဂၤကဘၣ်ဒီးလၢကါဖးဒိၣ်အဖီခိၣ်, ပူၤယံၢ်ဂၤကဘၣ်ဟးလၢကါအစုာ်
တကပၤဒီးပူၤယံၢ်ဂၤကဘၣ်ဟးလၢကါအထွဲတကပၤဒီးပူၤလၢအဂၤကဘၣ်ပိာ်ထီၣ်အခဲဒီးဟးလၢကါဖးဒိၣ်မဲၣ်ညါန့ၣ်လီၤ.
နအဖ သးဟဲဝဲလၢကတုၤထီၣ်ဒဲကဝီၤအသီလၢဝဲၣ်သိခိၣ်အဂီၢ်ဒီးဟးန့ၣ်ဆူၣ်တုၤလံၤသဝီဖိတၢ်လီၤယံၢ်အကၢၢ်န့ၣ်လီၤ.”

-ကညိဂီၢ်ဝီခွဲးယာ်ကရူၢ်ပူၤထၢတၢ်ကစီၣ်ဖိ, တီအူကီၢ်ရၢၣ် (လၢဇၢတြီအါရံ ၂၀၀၇န့ၣ်)

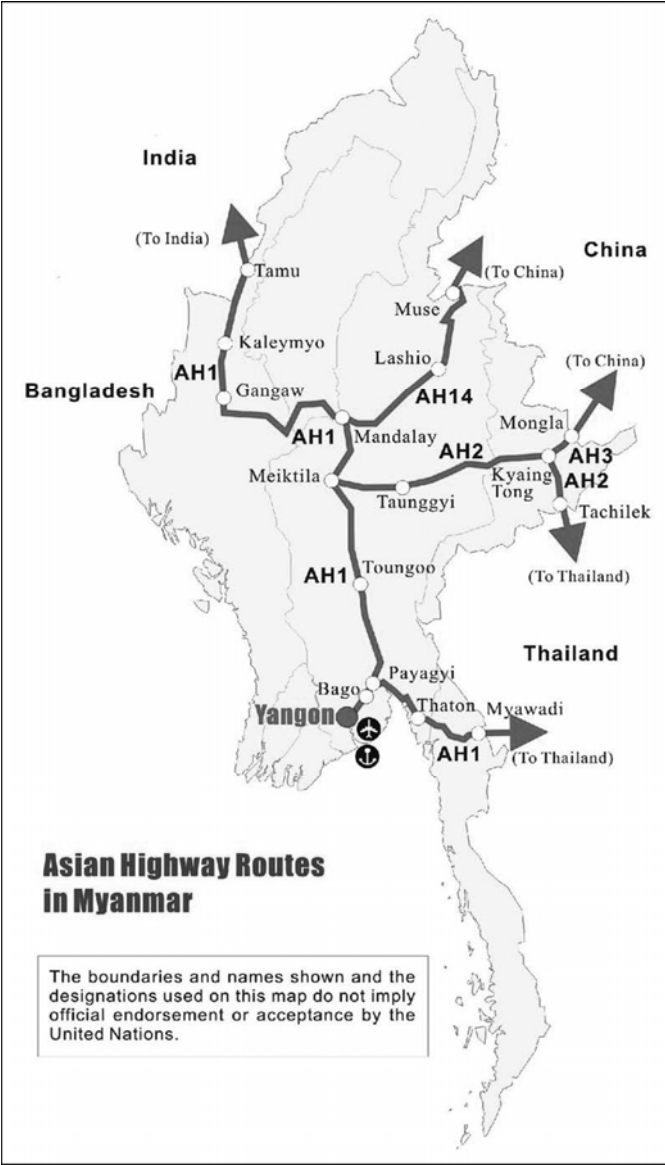
တံလီတံတီးကွက်ကီး-ကမးမိကါကျဲလၢသဝီမိသုတ်တဖၣ်တံမၤဆူၣ်အဝဲသုၣ်လၢကတုၤထီၣ်ကါကျဲစးထီၣ်လၢနူသထူၣ်ကီၢ်ချီၣ်တုၤလီၤဆူဖၣ်ပူၣ်
 ကီၢ်ချီၣ်ကလံးထံးတကပၤ, တံဂီၤတဘျီအံၤဘၣ်တံဒိန့ၢ်အီၤဖဲအပူၤကွံၣ်လၢဖျါတြုၤအါရဲ ၂၀၀၆န့ၣ်လီၤ. ကျဲအဆးတခါအံၤအိၣ်ဝဲဒၣ်မဲတ
 မီးဘိဒီးမဲၣ်လမူသဝီအဘျီစၢန့ၣ်လီၤ. တံဂီၤလၢတံဖီလံာ်တဘျီအံၤဒုးန့ၣ်ဖျါဝဲ သဝီမိသုတ်တဖၣ်မဲအဝဲသုၣ်မၤတံမၤဆူၣ်တံမၤလၢကဘၣ်ခူၣ်
 ထံကျဲလၢကယူၤလီၤလၢကျဲကပၤ, ပိာ်မုၢ်, ပိာ်စွဲဒီးမိသုတ်တဖၣ်တံမၤဆူၣ်အဝဲသုၣ်လၢကမၤတံမၤတခါအံၤဒီးကဘၣ်မၤဝဲဒိန့အဖၣ်ပူၣ်
 ဃာ်န့ၣ်အဝဲသုၣ်မုၢ်န့ၣ်မုၢ်သီအသိးန့ၣ်လီၤ. (တံဂီၤ: ကညီၣ်ဂီၢ်စွဲးယာ်ကရှုာ်)

-စီအ---(ပိဋိခွါ, ၁၇နံ), ၁---သဝီ, တိအူကီရုန် (လါအုဗြိုင်၂၀၀၆နံ)

-နိမ---(မုဂ်, ၄၆နံ), သဝိသးပျာ်, ခ---သဝိ, ဒူသထွဉ်ကီၢ်ရှဉ် (လါဗုတြုၤအါရံၤ၂၀၀၆နံ)

နအဖမၤဒ်အဝဲသ့တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအဘၣ်ယးဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘၣ်ထီၣ်ကျဲၤလၢကညိၣ်ကိၢ်စၢ်ပူၤဒိတဘၣ်ညါသန့ကတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ကျဲၤလၢအရၢဒိၣ်ကတၢ်မ့ၢ်တၢ်တုၤထီၣ်အူၤကျဲၤမ့ၢ်လၢအလံၤခိၣ်ဘၣ်ဖၣ်အၣ်ဒီးန့ၣ်သထူၣ်ကိၢ်ရၢၣ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. နအဖသ့ၣ်ထီၣ်ဘၣ်ထီၣ်တၢ်ဝဲကျဲၤမ့ၢ်အံၤလၢကဒုးစဲဘူးကိၢ်ပယီၤဒီးထံကိၢ်လၢအဂၤလၢကိၢ်အူၤပူၤ၃၁ဘၣ်လၢကျဲၤအထီၣ်အိၣ်၁၄၀,၄၇၉ကံလံမံထၢၣ်လၢတၢ်မၤသကိးမ့ၢ်ကျိၤ၁၆၇ၣ် ဒီးUNESCAP (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific)^{၄၄} န့ၣ်လီၤ. ဝဲအမ့ၢ်ဝံၤတ ဘျီန့ၣ်, ကိၢ်ပယီၤဟီၣ်ကဝီၤလၢတၢ်တုၤထီၣ်အူၤကျဲၤမ့ၢ်န့ၣ်ကစးထီၣ်ဝဲလၢကိၢ်ကိၢ်တၢ်ခိၣ်ဖျိကိၢ်ဆၢမ့ၢ်ဝံၤဒ်ဝံၤလၢအအိၣ်လၢဖၣ်အၣ်ကိၢ်ရၢၣ်အပူၤ, ဒီးလဲၤခိၣ်ဘၣ်ဝဲန့ၣ်သထူၣ်ကိၢ်ရၢၣ်ဒီးဆဲးလဲၤဆူမ့ၢ်န့ၣ်ကလံၤစိးမံၤထၢၣ်ပိၣ်လဲၣ် က့ၣ်ကျိၤတုၤလီၤဆူဝံၤတကူၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢန့ၣ်သထူၣ်ကိၢ်ရၢၣ်အပူၤန့ၣ်, နအဖ မၤအါထီၣ်အတၢ်မၤလီၤခိၣ်ဖျိဘိၣ် သိးကမၤန့ၢ်တၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်အလီၢ်လၢကပၤဆူၤကမ့ၢ် ဒီးကမၤလၢမၤပုၤ၁၆ဒ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အတၢ်ဖဲတၢ်မၤ သ့ၣ်တဖၣ်လၢအပၣ်ယုၣ်ဒီးအူၤကျဲၤမ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်မၤဝဲဒ် တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘၣ်ထီၣ်အူၤကျဲၤမ့ၢ်အပူၤန့ၣ်,ခိၣ်ဖျိဘိၣ်န့ၣ်ဆူၣ်စံၣ်လီၢ် လၢအဘၣ်ယးဒီးဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ် လၢကမၤပျီတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲ, ကတုၤထီၣ်ကျဲဒီးန့ၣ်ထံဘိၣ်ကျိၤလၢကျဲၤကပၤသန့ကတၢ်ခိၣ်ဖျိဘိၣ်တဖၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢတၢ်ဘူးတၢ်လဲနီတမံၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

အူၤကျဲၤမ့ၢ်အကျိၤအကျဲၤလၢတၢ်ရဲၣ်ကျဲၤလီၤလၢတၢ်ကတုၤထီၣ်အီၤလၢကိၢ်ပယီၤအပူၤ-မ့ၢ်ကျဲၤလၢအလံၤခိၣ်ထံကိၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအဘၣ်ယးဒီးအိၣ်ထီၣ်အီၤလၢထံကိၢ်ပယီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢ UNESCAPအတၢ်မိၣ်ကမၤဖိလၢန့ၣ်လီၤ. [Source: UNESCAP]

⁴⁴ Asian Highway, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. Accessed at www.unescap.org/ttdw/Publications/TIS_pubs/pub_2303/intro%20ah.pdf on January 5th 2007.

ဖတ်ကမူရ်ကျဲတဘိလၢတၢ်တိၢ်ပၢ်လၢတၢ်ကတုအဂ္ဂါကျဲမုၢ်အဂီၢ်ကျဲလၢတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လံအိၣ်ဖဲအပူၤကွၢ် ၂၀၀၆န့ၣ်, လၢအလဲၤခီၣ်ဘၣ်ဝဲဒု သထူၣ်ကီၢ်ရၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲလၢအဘၣ်တၢ်ဒုးန့ၣ်ဖျါထီၣ်အိၣ်ဖဲအံၤန့ၣ်ဘၣ်တၢ်တုအိၣ်လၢ အူမ---၆၀န့ၣ်အမံၤဖျါပူၤလၢအအိၣ်လၢဘုလုက့ၢ်ဒီးတၢ်တ ဟ့ၣ်ကတုအိၣ်အဘူၤအလဲလၢအတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲအဂီၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်. ဟီၣ်ကစီၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကတုထီၣ်ကျဲဒီးထံကျဲလၢအယွဲ လီၤလၢကျဲကပၤစၢ်ကိးလီၤ. (တၢ်ဂီၤ :ကညီၣ်ဂၢ်ဝဲဒုးယၢ်ကရူၢ်, မုၢ်န့ၢ်မုၢ်သီလၢတၢ်ဂီၤပူၤန့ၣ်တဘၣ်ဘၣ်.)

“စးထီၣ်ဖဲလၢနီၣ်ဝဲဘၣ် ၁၀သီ, ၂၀၀၅န့ၣ်န့ၣ်, ခိၣ်ဖၢၣ်ဘီသုးသုးက(၃၃၃)အခိၣ်, လၢအမံၤမုၢ်ခိၣ်ကွၢ်, ဟ့ၣ်လီၤတၢ် ကလုာ်လၢနီၣ်မကွၢ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးသဝီလၢအဂၤလၢ အအိၣ်ဘူၤဒီးနီၣ်မကွၢ်လၢကတုထီၣ်ကျဲလၢအစးထီၣ်လၢဂူဘီတီ လီၤတုၤဆူၣ်နီၣ်မကွၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲ ၂၀၀၅န့ၣ်န့ၣ်, အဝဲသ့ၣ်(ပၤသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်) ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အ အိၣ်လၢကလဲၤတုကျဲ, ဘၣ်ဆၣ်ခိၣ်ဖျါလၢတၢ်ဆၢကတီၢ်အဝဲအံၤမုၢ်တၢ်ကူၤဘုအဆၢကတီၢ်အဃိ အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ် တဘျီကဒီးဆူသဝီဖိအအိၣ်လၢကလဲၤတုကျဲကျဲ ဖဲလၢယနူၤအါရဲ ၂၀သီ, ၂၀၀၆န့ၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ် လၢ တဘျီအံၤသဝီကိးဖျါဒဲးကဘၣ်မၤဝဲန့ၣ်လီၤ. အနီၢ်နီၢ်န့ၣ်, နအဖဟ့ၣ်လီၤအဝဲသ့ၣ်(ခိၣ်ဖၢၣ်ဘီ) ၈၁, ၀၀၀, ၀၀၀ကူး လၢကတုထီၣ်ကျဲ, ဘၣ်ဆၣ်ခိၣ်ဖၢၣ်ဘီမၤဆူၣ်ဝဲဒုၣ်သဝီဖိလၢအတအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ဘူၤဟ့ၣ်လဲနီၣ်တမံၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဖၢၣ် ဘီတဟ့ၣ်လီၤပူၤသဝီဖိတၢ်ပီၤတၢ်လီၤလၢကရူၢ်ကျဲအဂီၢ်န့ၣ်ဘၣ်. အဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်ဟံးခိၣ်အဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်တၢ်ပီၤတၢ်လီၤလၢ ကရူၢ်တၢ်အဂီၢ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်လၢကအိၣ်ဝဲအဂီၢ်စၢ်ကိးလီၤ. ခိၣ်ဖၢၣ်ဘီတဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်ရဲၣ်ကျဲယၢ်ဝဲ လၢကတုထီၣ်ကျဲမုၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤဝဲအံၤ ယၢ်တၢ်ဝဲဒုၣ်ယဲၤလၢလံာ်ဘၣ်ဆၣ်သဝီသ့ၣ်တဖၣ်မၤဝဲထဲတဆဲးတက့ၢ်န့ၣ်လီၤ.”

—စီၤလ---(ခါ, ၅၀န့ၣ်), သဝီသးပုၢ်, န---သဝီ, ဒုသထူၣ်ကီၢ်ရၣ် (လၢယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆န့ၣ်)

ခိၣ်ကျဲမုၢ်ကျဲတိဒီးသုးအတၢ်ပၤမၤစံး

“ဆၢကတီၢ်ခဲအံၤ တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲအိၣ်ကတၢ်မၤဝဲတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်, ခိၣ်ဖျါလၢနအဖသုးသ့ၣ်တဖၣ်မၤတံာ်ဃာ်ကျဲဒီးတပျဲပူၤလၢ ပကလဲၤပူၤအိၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်လၢဝုၤဘၣ်ဒီးတပျဲပဟးထီၣ်လၢသဝီရူၤဘၣ်အဃိန့ၣ်လီၤ. တၢ်အိၣ်သးမုၢ်ဆဲးမၤသးဒီးအံၤ ဒီးပကအိၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်ဂၢ်ကီၢ်လၢန့ၣ်လၢကဟံးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.”

—နီၢ်အ---(မုၢ်, ၄၃န့ၣ်), ၈---သဝီ, တိအူကီၢ်ရၣ် (၂၀၀၆န့ၣ်)

အါနီတင်မအာမသီလီလီသုတ်တဖၣ်လၢဘၣ်တၢ်မအီၤခီဖျိတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်ကျဲးဒီးတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်ကျဲးသီသုၣ်တဖၣ်လၢကညီကီၢ်စဲၣ်ပူၤန့ၣ် ကျဲးမုၢ်ကျဲးဘိသုၣ်တဖၣ်အံၤပျဲၣ်န့ၣ်အဖၣ်ဒီးခိၣ်ဖၢၣ်ဘိလၢကလဲၤတၢ်ဆူတၢ်လီၤဟီၣ်ကဝီၤသုၣ်တဖၣ်လၢအတအိၣ်လၢအဝဲသုၣ်တၢ်ပၤအဖီလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. သုးဒဲးကဝီၤသုၣ်တဖၣ်အိၣ်ဆီလီၤအသးလၢကျဲးသီသုၣ်တဖၣ်အံၤအကပၤ ဒီးတၢ်သုၣ်တဖၣ်အံၤကဲထီၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်မၤစၢၤခံၣ်ယၢ်ပၤခီဖျိ ကျဲးသုၣ်တဖၣ်အံၤကဲထီၣ်ကျဲးတၢ်ဘၣ်ဘျူးလၢသုးမုၢ်သုၣ်တဖၣ်အဂီၢ်လၢကဆၢထီၣ်ဆၢလီၤတၢ်အိၣ်တၢ်ဆီဆူသုးဒဲးကဝီၤ.ဒီးပယီၤသုးလၢဒဲးကဝီၤသုၣ်တဖၣ်အံၤအပူၤခိးကးကျဲးဒီးမၤလၢထီၣ်ကျဲးသုၣ်တဖၣ်လီၤ. သုးမုၢ်ဒဲးကဝီၤသီတဖျါၣ်စ့ၣ်ဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်စိတၢ်ကမီၤလၢကပၤဆၢဟီၣ်ကဝီၤ.ကမၤဆူၣ်မၤစိးဒီးဂုၢ်ဆူၣ်ပျီဆူၣ်သဝီဖိတၢ်ဖိတၢ်လံၤ.ဟံးန့ၣ်ဝီဖိဟီၣ်ခိၣ်လီၤလၢအအိၤယဘူးဒီးအဝဲသုၣ်န့ၣ်လီၤ. အဆၢကတီၢ်ခဲအံၤ. သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အံၤသုၣ်ကျဲးသုၣ်တဖၣ်အံၤကျဲးသုၣ်တဖၣ်အံၤသုၣ်ဘၣ်. အဝဲသုၣ်ဘၣ်လဲၤခိၣ်ဝဲသုးအတၢ်သမံသမိးအလီၤတဘျူးတီၤလၢပၤသမံသမိးအဝဲသုၣ်တၢ်လဲၤထီၣ်ကျဲးလီၤလံာ်ဆူၣ်သးဒီးတၢ်ယုအဝဲသုၣ်ကျိၣ်စ့လၢကလဲၤဆူမဲၣ်ညါကသုအဂီၢ်ဒီးတဘျီတခိၣ် တၢ်ဖိၣ်ယာ်အဝဲသုၣ်လၢကဖဲးကမၤတၢ်လၢသုးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

နအသုတၢ်လံသုးဒဲးကဝီၤဆဲးဆဲးဖိသုၣ်တဖၣ်လၢတၢ်တုထီၣ်အီၤလၢကါကျဲးသုၣ်တဖၣ်ကပၤ ဒ်သိးဒီးသုးဖိသုၣ်တဖၣ်ကထံၣ်ဝဲကမုၢ်သုၣ်တဖၣ်လၢအဟးဆဲးပယီၤသုးအတၢ်ပၤတၢ်ပြဲး. ကထီၣ်ဒုးသဝီဖိတၢ်အိၣ်သုၣ်အလီၤဒီးမၤဆူၣ်အဝဲသုၣ်လၢကအိၣ်က့ၤလၢသဝီလၢအအိၣ်လၢပယီၤသုးတၢ်ပၤအဖီလၢဒီးတၢ်သုးလီၤသုးကျဲးတၢ်လီၤလၢကျဲးကပၤသုၣ်တဖၣ်သုၣ်ညါကန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်အိၣ်သးဒ်အံၤအဖီခိၣ် သဝီဖိတနီၤလၢတအိၣ်ဒီးအိၣ်လၢနအဖတၢ်ပၤဖိလၢဘၣ်တဖၣ် ယုၢ်ယံၤထီၣ်ဆူပုၤပူၤဒီးမုတမုၢ်လဲၤဝဲဒၣ်ဆူကီၢ်ဆၢဘၣ်ကိဘၣ်ခဲဒဲးကဝီၤလၢကီၢ်ကျိၣ်တဲၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.

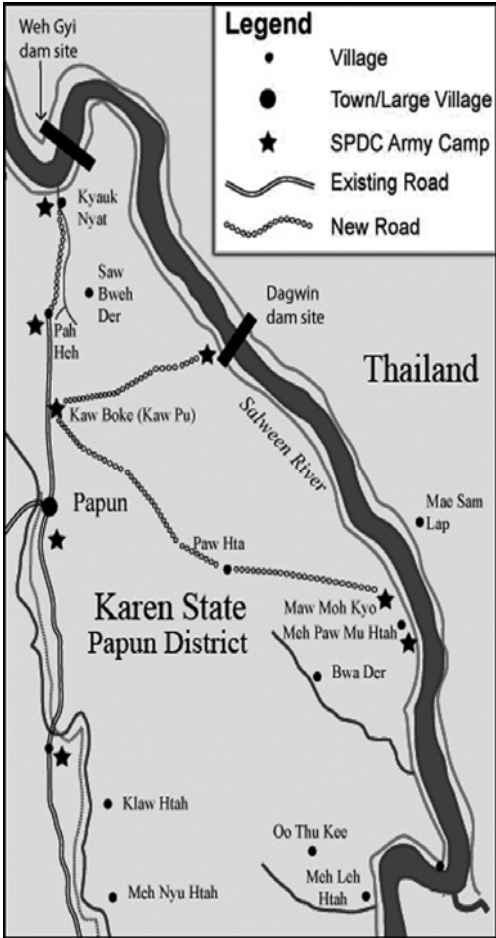
“မုၢ်ကျဲးဘိအံၤကကဲဘျူးကဲၣ်လၢပၤဂီၢ်တကဲဘျူးခါန့ၣ် ပတသုၣ်ညါဘၣ်. ဘၣ်ဆၢတၢ်သုၣ်ကီၢ်သးဂီၢ်ဒီးတၢ်ကီၢ်ခဲဘၣ်ပၤအါမးခီဖျိလၢကျဲးဘိအံၤအဖီန့ၣ်လီၤ. ပအိၣ်လၢပသဝီပၤတသုဘၣ်ဒီးပဟးထီၣ်ကျဲးလီၤလၢတၢ်သုဘျူးအပူၤဒီးမုၢ်မုၢ်ခိၣ်တသုလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်ကဆၢအါထီၣ်ကါဖးဒိၣ်လၢကတုထီၣ်ကျဲးညါန့ၣ်အသးန့ၣ်လီၤ.”
-စီၤဘ- (မိၣ်ခါ, ၃၂နံၣ်), ဘ- သဝီ, တီအူကီၢ်ရှ် (၂၀၀၆နံၣ်)

သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်သုၣ်တၢ်ဟးဆဲးသုးပဒိၣ်ဒီးသုးယံၤထီၣ်သးဒီးအဝဲသုၣ်ဒ်သိးကျဲးတဘိလၢကတြီဆၢက့ၤတၢ်မၤပယုလၢအမုၢ်တၢ်မၤလဲၤမၤလီၣ်အါပုၤလၢတၢ်သုၣ်ထီၣ်ကျဲးမုၢ်ကျဲးဘိအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ခီဖျိလၢသဝီဖိသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ယုၢ်ကွံာ်ဆူပုၢ်ခိၣ်ပုၤယၢၤမုတမုၢ်သဝီကပၤအယီၤ သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ဟးဆဲးသုးတၢ်မၤဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်လၢအကန့ၣ်လီၤလၢသုးပူၤဒီးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးန့ၣ်လီၤ. ကျဲးအဂၤတဘိမုၢ်ဝဲဖဲန့ၣ်အဖီခိၣ်န့ၣ်သုၣ်တဖၣ်မၤဝဲသဝီသးပုၤယုန့ၣ်အီၤပုၤမၤတၢ်ဖိအခါ.သဝီသးပုၤသုၣ်တဖၣ်အံၤအါစုအါဘျီတၢ်ပိၣ်တၢ်ပိၣ်ဒီးမၤဘၣ်လိာ်တၢ်ဒီးဟီၣ်ကဝီၤပယီၤသုးခိၣ်လၢကမၤစ့ၤလီၤတၢ်ယု ခီဖျိတဲၣ်စ့ၤလီၤသဝီဖိနီၢ်ဂံၢ်ဒီးဟံးဖျါထီၣ်ဝဲလၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်တချူးတဒးဘၣ်ခီဖျိလၢအဝဲသုၣ်ဘၣ်မၤအနီၢ်ကစၢ်တၢ်မၤစ့ၤကိးန့ၣ်လီၤ.တၢ်ကူၣ်တၢ်ဆးအကျိၤအကျဲးအဒိလၢအဂၤလၢပၤတဝါသုၣ်တဖၣ်သုၣ်ဒၣ်လၢတမၤပုၤတၢ်ယုသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်န့ၣ်မုၢ်ဝဲ. အဝဲသုၣ်ဆၢထီၣ်ပုၤမၤတၢ်ဖိလၢအမၤတၢ်တသုမူးမူးနီၢ်နီၢ်ဘၣ်, ပုၤမၤတၢ်ဖိလၢလဲၤမၤတၢ်လၢတၢ်ထွဲထီၣ်ခိၣ်တမုၢ်ဘၣ်အပူၤ, မၤတၢ်တမူးတနီၢ်ဘၣ်ဒီးသုလၢကလိာ်တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢတၢ်မၤဆူၣ်တၢ်မၤလၢတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်ကျဲးအပူၤန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်သုၣ်ဒၣ်တၢ်ကူၣ်တၢ်ဆးလၢမၤဘၣ်လိာ်က့ၤတၢ်ယုသုၣ်တဖၣ်ဒီးတမၤပုၤတၢ်ယုသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်မုၢ်သုၣ်သန့က့, အဝဲသုၣ်အါဒ်အါဂၤယုထၢတၢ်ကျဲးလၢကဟးဆဲးသုးအတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးသုၣ်တဖၣ်အံၤခီဖျိတၢ်လဲၤအိၣ်က့ၤလၢပုၤတၢ်အိၣ်သုၣ်အလီၤလၢအယံၤထီၣ်ဒီးနအဖီခိၣ်န့ၣ်တၢ်ပၤဆၢမၤယံးသုၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

မုၢ်လၢတၢ်တုထီၣ်ကျဲးသီသုၣ်တဖၣ်အံၤအယီၤ ပယီၤသုးဟံးန့ၣ်ဝဲဒၣ်မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွံာ်တၢ်ဘၣ်ဘျူးလၢန့ၣ်ဆၢအတၢ်ဖိတၢ်လဲၤအအိၣ်သုၣ်ညါကန့ၣ် ခီဖျိတၢ်ကူးကၢ်လီၤကွံာ်သုၣ်လၢပုၤပူၤ ဒီးဒီးယာ်ထံတမၢ်လၢအတအိၣ်ဒီးတၢ်ဟံးမူဒါလၢသဝီဖိအဂီၢ်ဘၣ် ဒီးတကန့ၣ်ယုၣ်ဒၣ်လဲာ်အဝဲသုၣ်တၢ်မၤသုၣ်တဖၣ်မၤဘၣ်ဒီးဟီၣ်ကဝီၤကမုၢ်သုၣ်တဖၣ်ဒ်လဲာ်အဂီၢ်န့ၣ်ဘၣ်လီၤ. ပယီၤသုးခိၣ်န့ၣ်သုၣ်တဖၣ်ဆါက့ၤတၢ်လီၤတၢ်ကျဲးလၢအဝဲသုၣ်ဟံးန့ၣ်ဆူၣ်ဝဲလၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒ်အမုၢ်တၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးစဲၣ်လီၤ ဆူပုၤမၤမုၢ်ကျိၤဝဲၤကွံာ်ဖိအဂၤတဖၣ်အအိၣ်,မုတမုၢ်ဟံးယာ်ဝဲလၢသုးအတၢ်ဖဲးတၢ်မၤအဂီၢ်ဒီးမၤဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်လၢကမၤက့ၤတၢ်လၢအဝဲသုၣ်စံာ်လီၤလၢသုးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သုၣ်တဖၣ်အံၤခဲလၢကမုၢ်တၢ်လၢကဒုးဆူၣ်ထီၣ်ပယီၤသုးအတၢ်ပၤတၢ်ပြဲးလၢကမုၢ်တၢ်အိၣ်မူအပူၤ လၢအဟံးယုၣ်ဒီးတၢ်မၤဟး

ဂီၤကွၢ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးကျဲၤလၢကကြိဆၢထီၣ်ဒါကွၢ်တၢ်မၤပယုၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်လၢတရံးသးသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဆဲးမၤအသးခိဖျါလၢတၢ်တုၤအိၣ်ကျဲၤမုၢ်ကျဲၤတၢ်ဆီလီၤသးကလၢဒီးသးဝဲလီၤခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးသိးကထီၣ်ဒုးကမျၢၢ်လၢအအိၣ်လၢသးအတၢ်ပၤအချၢသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်လီၤအါတၢ်ကအိၣ်ကွၢ်လၢနအအတၢ်ပၤဖိလၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢဖၣ်ပုၣ်ကီၢ်ရၢၣ်မုၢ်ထီၣ်တကပၤန့ၣ်, စးထီၣ်လၢ၂၀၀၆ န့ၣ်လံၤလံၤန့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ကျဲၤသိသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးပယီၤသးဒဲကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်လီၤလၢအပူၤကွၢ်လၢအတအိၣ်လၢနအအတၢ်ပၤဖိလၢသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤသကူၤဆးဒး, ဒ်သိးဒီးသးသ့ၣ်တဖၣ် ကဟံၣ်န့ၣ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢလၢ တၢ်ဟံၣ်န့ၣ်သၢ်ဟံၣ်ကဝီၤလၢနအဖကတုၤထီၣ်ဝဲကွၢ်ဒီးဒါကွၢ်လီၤသဟီၣ်ထံတမၢ်ဖဲယိၣ်လိာ်ကျိၤလၢတၢ်မၤသကိးတၢ်ဒီးကီၢ်ကွၢ်တၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲလၢဒ်ဝဲဘၣ်၂၀၀၆န့ၣ်န့ၣ်, နအဖခိၣ်သးရၢၣ်(၈)မၤပိာ်ထွဲဒုးယၢခိၣ်လၢအအိၣ်လၢဖၣ်ပုၣ်တၢ်န့ၣ်လီၤလၢ ကစးထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ လၢတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်ကျဲၤသိသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးခိးပူၤတုၤလီၤဆူထံတမၢ်တၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢယိၣ်လိာ်ကျိၤကပၤန့ၣ်လီၤ. ကျဲၤအဆိကတၢ်တဘီၤန့ၣ်လဲၤဝဲဒၣ်ဆူကလံၤစီးလၢကျဲၤလၢအအိၣ်ဟံၣ်စၢၤတုၤလီၤဆူကွၢ်ညးလၢအမုၢ်တၢ်လီၤလၢတၢ်ကတုၤထီၣ်ဝဲကွၢ်ထံတမၢ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲၤခံဘိတဘီၤလဲၤဝဲဆူမုၢ်ထီၣ်ကလံၤစီးတကပၤတုၤလီၤဆူနအဖဒဲကဝီၤအိၣ်သ့ၣ်လီၤသးအလီၤလၢယိၣ်လိာ်ကျိၤအကပၤဖဲတၢ်တိာ်ဟံၣ်လၢ တၢ်ကတုၤထီၣ်ဒါကွၢ်ထံတမၢ်အလီၤန့ၣ်လီၤ. ကျဲၤသၢဘိတဘီၤလဲၤဝဲဆူ မုၢ်ထီၣ်ကလံၤထံးတကပၤခိဖျါဘၣ်ဖိထုၣ်သဝီ ဒီး လီၤတုၤဆူနအဖအဒဲကဝီၤဖဲမိမိကွၢ်, ယိၣ်လိာ်ကျိၤအကပၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်အိၣ်ဖိၣ်လၢခိးပူၤသးဒဲကဝီၤအဆၢကတၢ်သဝီသးပုၤလၢဖိထုၣ်, အိမိဒီးထီၣ်မိပုၤဒၢသ့ၣ်တဖၣ်လဲၤထီၣ်ဝဲန့ၣ်, ခိၣ်သးရၢၣ်(၈)သးခိၣ်ဒုးသ့ၣ်ညါသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ယးတၢ်ကတုၤထီၣ်ကျဲၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲဘျီအဝဲအံၤ, သဝီသးပုၤတကဖဲးဘၣ်အီၤလၢ, “သးခိၣ်ဒၢ, နမ့ၢ်တုၤထီၣ်ကျဲၤအဝဲအံၤဒီးပစံာ်လီၤဒီးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအလီၤလၢအဂၢၤ သ့ၣ်တဖၣ်ကဟးဂီၢ်ကွၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.” သးခိၣ်အံၤကွၢ်စးဆၢကွၢ်အီၤလၢ, “မ့ၢ်နစံာ်လီၤမ့ၢ်တမ့ၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးလီၤကဟးဂီၢ်န့ၣ်ယတသ့ၣ်ညါဘၣ်. တၢ်ကလုာ်တခါအံၤ အိၣ်ဟဲလၢခိၣ်န့ၣ်လၢထးခိ, ဒီးထံကီၢ်သၢဘၣ်စ့ၢ်ကိးမၤသကိးတၢ်တပူၤယီၤလၢတၢ်ဖဲးတၢ်မၤအကျိၤအကွၢ်တခါအံၤအပူၤန့ၣ်လီၤ.” သးခိၣ်တမၤလီၤတၢ်ဘၣ်ယး“ထံကီၢ်အဂၢၤသၢဘၣ်” ဘၣ်သန့ကတုၤလၢအဝဲအံၤဒီးဟံၣ်ဝဲအိၣ်ပညီန့ၣ် ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကမုၢ်ဒၣ် တၢ်မၤသကိးတၢ်ဒီးကီၢ်ကွၢ်တၢ်န့ၣ်ဒီးတၢ်ဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်မၤစၢၤလၢတရုးကီၢ်ဒီးယပုၤကီၢ်န့ၣ်လီၤ.^{၄၅}

ဟီၣ်ခိၣ်ဂီၤလၢအမုၢ်ဖၣ်ပုၣ်ကီၢ်ရၢၣ်မုၢ်ထီၣ်တကပၤန့ၣ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးကျဲၤသိသ့ၣ်တဖၣ်လၢနအဖတုၤထီၣ်ဝဲကွၢ်လၢကမၤစၢၤတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢတၢ်တုၤထီၣ်ဝဲကွၢ်ဒီးဒါကွၢ်ထံတမၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤလဲၤခိကံးဘၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အစံာ်လီၤန့ၣ်လီၤ. (ဟီၣ်ခိၣ်ဂီၤ: ကညီဂၢ်ဝိစူးယာ်ကရူၢ်)

⁴⁵ လၢကဖးအါထီၣ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ကျဲၤတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ် ကွၢ်ဖဲကညီဂၢ်ဝိစူးယာ်ကရူၢ်အလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါလၢအမုၢ်ဖၣ် SPDC road construction plans creating problems for civilians, (Karen Human Rights Group, January 2006).

[illegible]

နအဖအတတ်မလမ်းတံဟးထီၣ်က့ၤလီၤကျဲအံၤတလီၤပလီၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်အတတ်ကတိၤလၢအမ့ၢ် တံၢ်တုထီၣ်ဘျီထီၣ် ကျဲအတတ်တိၢ်ဟံခိၣ်သ့ၣ်ခိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ဒ်သီး ကမၤဘျူမၤဆိုထီၣ်တံၢ်လဲၤတံၢ်က့ၤဒီးတံၢ်ဆဲးကျိးလိာ်သးဒီး သဝီတဖျါၣ် ဘၣ်တဖျါၣ်န့ၣ်လီၤ. ပယီၤသးဒးယာ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ခီဖျိတံၢ်မၤန့ၣ်ဆူၣ်သဝီဖိလၢကလဲၤအိၣ်လၢတံၢ်သးလီၤသး ကျဲအလီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်သ့ၣ်လီၤအသးလၢကျဲမ့ၢ်ကျဲတံၢ်လၢတံၢ်မၤအါထီၣ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ်အကပၤဖဲတံၢ်ဂၤ ယာ်အဝဲသ့ၣ်ဒီးတံၢ်န့ၣ်လၢပယီၤသးမၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကတုထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပှၤတဂၤလၢလၢလၢအမ့ၢ်ဟးထီၣ်လၢ တံၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအချၢန့ၣ်. အဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်အိၣ်ဒီးတံၢ်ဟးထီၣ်က့ၤလီၤလံာ်အုၣ်သးလၢတံၢ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်အံၤသ့ လၢဟံၣ်ကဝီၤနအဖမ့တမ့ၢ်ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိခိၣ်န့ၢ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတံၢ်ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်လံာ်အုၣ်သးလၢအညီန့ၢ်ပျဲပှၤလဲၤ တံၢ်ထဲၣ်ကီၢ်သိအံၤအဂီၢ်. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲတံၢ်အဘူးအလဲဆူဟံၣ်ကဝီၤခိၣ်န့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒ် အဝဲသ့ၣ်အံၤဒီးယုဝဲန့ၣ်လီၤ.

“လာကျွန်တို့ညါ (ဆူယိုးကျိုသဝီ)န့ၣ်, ဖဲန့ၣ် အိၣ်ဝဲဒုၣ်ဒီးတၢ်သမံသမိးအလီၤ(ကူး)လာနဘၣ်ဟ့ၣ်စ့လၢကလံးခီဖျိတၢ်
အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်န့ၣ်အိၣ်ဝဲဒုၣ်လၢတးဝီ, ပဉ္စၢ်ကျိၤလုကၣ်ဒီးယိုးကျိၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်(နအေသးဖိ)တထာတၢ်ခိ
တၢ်သ့လၢပုၤကမုၢ်လၢအဒီးကါအအိၣ်ဘၣ်. မ့ၢ်တခီအဝဲသ့ၣ်ဃုဝဲလၢကါကစၢ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤဒီးကါဖိတဂၤဂၤလၢ
အမၤတအိၣ်ဒီးတၢ်လဲတၢ်ကုၤလံာ်အုၣ်သးဘၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်ကကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်ဘၣ်ဒီးတၢ်ကီတၢ်မဲန့ၣ်လီၤ. ဒ်သးကန့ၢ်ဘၣ်တၢ်
လဲတၢ်ကုၤလံာ်အုၣ်သးအဂီၢ်ပဘၣ်ဟ့ၣ်၅၂၀၀ကူးန့ၣ်လီၤ. ပတအိၣ်ဒီးတၢ်သဘျူ လၢပကမၤပနီၢ်ကစၢ်တၢ်မၤဘၣ်ဒီးပ
ဘၣ်ဟးထီၣ်ကလီၤလၢတၢ်ပျံးဘၣ်အဝဲသ့ၣ်(ပုၤသးဖိသ့တဖၣ်)န့ၣ်လီၤ.”

-ဇိုးခ---(ပိတ်မုန်, ၅၀နံ), ခ---သဝီ, ဒုသထွန်ကီၤရှင် (လိယုလံၤ၂၀၀၆နံ)

တၢ်ဂၤတဘျီအံၤဒုးန့ၣ်ဖျါဝဲကရၢၢ်လၢနအဖးသုးမၤဆူၣ်သဝီဖိလၢကတုၤထီၣ်ဝဲဖဲဖျါလၢအျါတၢ်သုးလၢၤသုးကျဲတၢ်လၢၤန့ၣ်လီၤ. ခီဖျါလၢတၢ်ဂၤဃာ်တၢ်လၢၤဒီးအံၤအဃိပယီၤသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤဃးသဝီဖိတၢ်လဲၤတၢ်က့ၤသ့ဝဲညီကဒၣ်န့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂၤ : ကညီၣ်ဂၢ်ဝီဒုးယၢ်ကၤရှၢ်-မၢ်နးမၢ်သီလၢတၢ်ဂၤပူၤန့ၣ်တဘျီဘၣ်)

လၢအဝဲသ့ၣ်ဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဆၢကတီၢ်ဖျါကိာ်အပူၤ, သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်သ့ဝဲဒၣ်လံာ်အုၣ်သးအံၤလၢကက့ၤကဒါက့ၤဆူအဝဲသ့ၣ်စံာ်လီၤလံၤပူၤဒီးသိးကက့ၤသ့ၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်သန့က့ၤ, ပယီၤသုးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးလီၤယၢ်မ့ၢ်ပီၤလၢစံာ်ပူၤ, သဝီပူၤလီၤလံၤပူၤဒီးကျဲသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤဒီးသိးဒီးကတြီသဝီဖိအတၢ်ဟဲက့ၤကဒါက့ၤဆူအဝဲသ့ၣ်သဝီလီၤလံၤန့ၣ်လီၤ. လၢဟီၣ်ကဝီၤတနီၤနီၤအပူၤ, နအဖဒီးခိၣ်ဖျါဘိသ့ဝဲ “ထံၣ်ဒီးခး” သန့ဝဲအဝဲသ့ၣ်မ့ၢ်ထံၣ်ပုၤတဂၤတဂၤလၢအဟးထီၣ်က့ၤလီၤလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ဂၢ်တၢ်ကျိၤမ့ၢ်တအိၣ်ဂ့ၤမ့ၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်လဲၤတၢ်က့ၤလံာ်အုၣ်သးမ့ၢ်ဂ့ၤတအိၣ်ဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. ခီဖျါလၢနအဖးမၤဃးတၢ်လဲၤထီၣ်က့ၤလီၤအဃိ, တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိသ့ၣ်တဖၣ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်လီၤတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်သဝီဖိလဲၤကွၢ်ထွဲအိၣ်တချုးကိးဘျီဒီးဘၣ်အဃိဆၣ်ဖိကိာ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်ဖိယၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ကွၢ်ဒီးနီၣ်ခဲဘၢကွၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

“လၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအပူၤ, သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်ဒီးတၢ်ဂၢ်ကီၤဒီးတၢ်ကီၤတၢ်ခဲအကလုာ်ကလုာ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂၢ်ကီၤဒီးတၢ်ကီၤတၢ်ခဲလၢအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်သ့ၣ်တဖၣ်အါတက့ၢ်ခီဖျါလၢနအဖးအဃိလီၤ. နအဖသုးဖိတပျဲပူၤသဝီဖိလၢကအိၣ်လဲၤအိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်မဲာ်ပူၤလၢမုၢ်နးခီဘၣ် ဒီးသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်အိၣ်ဒီးလံာ်ဖျါအဝဲသ့ၣ်ဟးထီၣ်က့ၤလီၤအခါန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်တဲကျၢ် အဝဲသ့ၣ်ဖဲအဝဲသ့ၣ်မုၢ်အဲၣ်ဒီးလဲၤတၢ်လီၤတပူၤဂ့ၤတပူၤဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဃာ်သ့ၣ်တဖၣ်မၤဟးဂီၤကွၢ်ဘုအါမးခီဖျါလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကကဒါက့ၤလၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါလီၤလၢကကွၢ်ထွဲက့ၤတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိသ့ၣ်ဘၣ်ဒီးခီဖျါလၢနအဖးဒီးလီၤဃာ်မ့ၢ်ပီၤသ့ၣ်တဖၣ်အဃိန့ၣ်လီၤ.”

-စိအ---(ပိာ်ခွဲ, ၂၂နံၣ်), က---သဝီ, တီအူကီၢ်ရၢၢ် (၂၀၀၆နံၣ်)

“တန့ၣ်ညါအံၤနအဖတဟဲလၢပသဝီဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသ့ၣ်ဟဲတုၤဖဲဒလိာ်ကျိန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဒီးလီၤဃာ်မ့ၢ်ပီၤဒီးမၤဟးဂီၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဃိသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လဲၤခီကိာ်ထံကျိဝဲဘးခီလၢကလဲၤပူၤတၢ်အိၣ်ဒီးလဲၤဆါတၢ်အိၣ်တသ့လၢကဘၣ်.”

-စိန---(ပိာ်ခွဲ, ၅၀နံၣ်), လ---သဝီ, တီအူကီၢ်ရၢၢ် (လိယနူအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

တၢ်ဂီၤတဘျီအံၤမ့ၢ်ဘၣ်တၢ်ဒီးန့ၣ်အီၤ ဖဲလၢပူၤ ၂၀၀၆န့ၣ်လၢအဒုးန့ၣ်တၢ်ယီၤခါကၢကျဲလၢကူးအစဉ်ကွဲးကွဲးဒီးအဘၣ်စၢၤလၢပူၤယၢ်မ့ၢ်န့ၣ်တကယၢ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိလၢအသုကျဲအဝဲအံၤန့ၣ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်တၢ်ဘူးတၢ်လဲၤဖဲန့ၣ်အဒုးဒီးနီၣ်ဖျၢၣ်ဘီတၢ်သမံသမိးအလီၤဒီးသိးဒီးအဝဲသ့ၣ်ကလဲၤခိၣ်ဘၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်အဘူးအလဲလၢကၢဒီးလုၢ်လၢအတီတၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်အါဝဲလၢဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်အဃိကဲထီၣ်တၢ်နိးတၢ်ဘျးလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်လၢကကူၣ်လဲၤမၤကတၢ်လၢဟီၣ်ကဝီၤပူၤန့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂီၤ ကညီၣ်ဂီၢ်ဒီးယၢ်ကရူၢ်)

လၢဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢနအဖပၤဘၣ်ဝဲမူးမူးနီၣ်နီၣ်အပူၤန့ၣ် သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤယံးအဝဲသ့ၣ်လၢကဟးထီၣ်ကွၢ်လီၤဒီးကူၣ်လဲၤမၤကတၢ်ဒီးကဘၣ်ဟ့ၣ်တၢ်ခိၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်သမံသမိးအလီၤတဖၣ် ကဲထီၣ်တၢ်နိးတၢ်ဘျးလၢသဝီဖိအတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအကျါအကျဲလၢနအဖစံးဝဲလၢကမၤလဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိလၢအစိၣ်တၢ်ကူၣ်လဲၤမၤကတၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲတၢ်ခိၣ်တၢ်သ့ၣ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ် ဖဲတၢ်သမံသမိးအလီၤလၢကျဲကပၤမ့တမ့ၢ်ထံကျိကပၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်အိၣ်သးတနီၤနီၤအပူၤ တၢ်ကးတၢ်ယၢ်ကျဲတြီယးသဝီဖိလၢကဟးထီၣ်ကွၢ်လီၤဒီးလၢတၢ်န့ၣ်အဃိကဲထီၣ်တၢ်ကိတၢ်ခဲလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ် လၢကလဲၤပူၤအိၣ်ကသံၣ်ကသီ, တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးကူၣ်လဲၤမၤကတၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢနအဖသးဖိသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ယုခိသ့ၣ်လၢအတတိတလီၤဒီးအါဝဲအဃိမ့ၢ်တၢ်လၢအမၤဟးဂီၢ်ကွံၣ်တၢ်ကူၣ်လဲၤမၤကလၢသဝီဒီးဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အဘၣ်စၢၤအဃိပစံးသ့ၣ်လၢနအဖန့ၣ်မၤသံကွံၣ်ကမျါလၢခိခိၣ်အမ့ၢ်ကျါဝဲၤကွံၣ်န့ၣ်လီၤ. နအဖတဲဝဲဒၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်ကျဲအံၤအတၢ်တိၣ်ဟ်အိၣ်လၢကမၤဂ့ၤထီၣ်ကညီၣ်ကီၢ်စံၣ်ခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသန့ၣ်ကွဲးခိဖျိလၢနအဖသးဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤဟးဂီၢ်ကွံၣ်သဝီဖိအတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအဃိတမ့ၢ်တၢ်လၢအဟဲစိၣ်န့ၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျးနီတမံၤဘၣ်အမဲၣ်ညါဟဲစိၣ်တၢ်မၤနးမၤဖျိၣ်လၢအဒိၣ်အမ့ၢ်, တၢ်မၤယံးဒီးတၢ်မၤပယုသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

“ပပျံၤလၢနအဖကတီၢ်န့ၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.ပဘၣ်ကရီၤထီၣ်န့ၣ်လီၤ.ပဆါကွံၣ်ပမးအးချူဒီးကရီၤဟဲကုၤခိဖျိ လၢပကွၢ်ဆၢၣ်မံၢ်ဒီးနအဖတဘျီဘၣ်အဃိလီၤ...တန့ၣ်ညါအံၤ, ၂၀၀၆န့ၣ်နအဖကးတၢ်ယၢ်ကၢကျဲအဃိကဲထီၣ်တၢ်ကီၤလၢပကပူၤတၢ်အိၣ်ခိၣ်သ့ၣ်ခိၣ်ဘီသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးအမ့ၢ်ဘုသး, ညုၣ်အုၣ်ဒီးသိန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ကးတၢ်ဝဲကျဲစးထီၣ် လၢတီအူတုၤလီၤလၢကီၢ်သ့အန့ၣ်လီၤ. ကါသ့ၣ်တဖၣ်တီဝဲဒၣ်ဘုသး, အသ့ၣ်ဒီးညုၣ်အုၣ်တသ့ဘၣ်.”
-နီၢ်အ---(ပုၣ်, ၃၅န့ၣ်), လ---သဝီ, တီအူကီၢ်ချၢ (လၢအဖြၢၣ် ၂၀၀၆န့ၣ်)

“ပဘၣ်လဲၤပူၤတၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢမုၢ်ဒိၣ်ဒီးလၢကျဲန့ၣ်အိၣ်ဒီးနအဖ အတၢ်သမံသမိးအတၢ်လွၢ်တီၤ, ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီအတၢ်သမံသမိးအလီၤတတီၤဒီးအဂၤတတီၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲဒၣ်ကညီၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်အသးမ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. စးထီၣ်လၢမုၢ်ဒိၣ်တုၤလီၤဆူပသဝီန့ၣ်ပ

ဘဉ်ဟုတ်ဝဲဒဉ်(ကုး) လဲ ၁၅,၀၀၀ကုးန့ဉ်လီၤ. ကါဖးဒိဉ်လာအတီဝဲဒဉ်သ့ဉ်လး မ့တမ့ ခီဘဉ်န့ဉ်ကဘဉ်ဟုတ်ဝဲဒဉ် (ကုး) ခိသ့အစ့ကတၢ် ၅၀,၀၀၀ ကုးန့ဉ်လီၤ.

- စီဆၢ----, (ပိဉ်ခွါ, ၅၀နံဉ်), ဖ-----သဝီ, နုပျဉ်ယၢ်ကီၢ်ချဉ် (လိယနုအါရဲ ၂၀၀၆နံဉ်)^{၄၆}

“ပပူၤဘုသးဒီးတၢ်အိဉ်လာအဂၤလၢ(ကုးအ)စ့ဉ်ကုန့ဉ်လီၤ.ပပူၤဘုသးတန့ဉ်လီၤလၢစ့ ၅,၀၀၀ကုး,ဘဉ်ဆဉ်ပဘဉ်ဟုတ် လီၤကါလဲဘုတန့ဉ် ၂၀၀ကုးန့ဉ်လီၤ. နအဖဒုးအိဉ်ထီဉ်(ကုး)လၢကျဲဒီးပဘဉ်ဟုတ်ဝဲဒဉ်(ကုး)လဲ၁၀၀- ၂၀၀ကုးလၢဘု သးတထၢဉ်စ့ဉ်အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.”

-အဘ----(ပိဉ်ခွါ, ၆၁နံဉ်),ထ-----သဝီ, နုပျဉ်ယၢ်ကီၢ်ချဉ်(လိယနုအါရဲ ၂၀၀၆နံဉ်)

ထံတမၢ်

“မၤလၢလီၤမ့ဉ်အူအသဟီဉ်လၢပကဒီးန့ဉ်ဘဉ်အီၤလၢ(ဟးကုထံတမၢ်)အံၤဒိဉ်အါဝဲအဃီ,ပကဂုၤကျဲးစးမၤဝဲတၢ်ဖဲးတၢ် မၤတၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲးအဝဲအံၤလၢအဆိအချူန့ဉ်လီၤ. ထံတမၢ်ဝဲအံၤကဟ့ဉ်ထီဉ်လီၤမ့ဉ်အူအဂံၢ်တတၢ်လၢကီၢ်ပယီၤထံတမၢ်ဖိ ကသူဘဉ်ဝဲအဂီၢ် အဃီပတိဉ်ပလၢတၢ်မၤအကျိၤအကျဲဝဲအံၤကဝဲဒဉ်ဖဲလီၤဒိဉ်မဲဘဉ် ၂၀၀၈န့ဉ်လီၤ.”

-နအဖခိဉ်န့ဉ်, ပဒိဉ်လၢအဘဉ်ဃးဒီးလီသဟီဉ် ၁ (လိခဲးပထုဘဉ် ၂၀၀၆နံဉ်)

“ပနၢ်ဟူဘဉ်ဃးနအဖအတၢ်သ့ဉ်ထီဉ်ထံတမၢ်, ဘဉ်ဆဉ်ပသးတလီၤပဟီဉ် ဒီးတၢ်ဂံၢ်အဝဲအံၤဘဉ်.ပခိဉ်နၢ်သ့ဉ်တဖဉ် ဟ့ဉ်ကုဉ်ပလၢပကဃုဘါထုကဖဉ်တၢ်ဆူဉ်ဆူဉ်ဒီးဒီးကစၢ်ယုၤကဒိကန့ဉ်ပတၢ်ဃးန့ဉ်လီၤ. ပုၤသဝီဖိခဲလၢနၢ်မၤလၢ လၢနအဖအတၢ်ထုထီဉ်ထံတမၢ်ဝဲအံၤသ့တကဲထီဉ်တဂ့ၢ်န့ဉ်လီၤ. အဝဲသ့ဉ်မၤဝဲမၤကဲထီဉ်တခီ, ပကအိဉ်ဘဉ်လၢတၢ်သ ဘဉ်သ့ဉ်ဒိဉ်ဒိဉ်မၤမၤအပူၤဒီးပကကုၢ်ဆၢဉ်မဲဘဉ်ဒီးတၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲအါအါဂီၢ်ဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. နအဖတဲစၢ်ကီးလၢအဝဲသ့ဉ်က အိဉ်ဒီးမၤစၢၤသဝီဖိသ့ဉ်တဖဉ်ဖိဖျိဟ့ဉ်တၢ်လီၤလီၤမ့ဉ်အူန့ဉ်လီၤ. အဝဲသ့ဉ်တဝဲလၢတၢ်သ့ဉ်ထီဉ်ဘီထီဉ်ထံတမၢ်အဝဲအံၤမၤ ကဲထီဉ်လီၤထီဉ်န့ဉ်, အဝဲသ့ဉ်ကဟ့ဉ်သဝီဖိသ့ဉ်တဖဉ်လၢလီၤမ့ဉ်အူန့ဉ်လီၤ. ဘဉ်ဆဉ်ယတနၢ်လၢအဝဲသ့ဉ်ကမၤဝဲနီၢ်ကီၢ် ဒီးအဝဲသ့ဉ်တဝဲအသီးဘဉ်ဒီးယတအိဉ်ဒီးဟံန့ဉ်တၢ်လၢအဝဲသ့ဉ်အအိဉ်နီၢ်တမံဘဉ်.”

-စီနု---(ခွါ, ၁၉နံဉ်), ခ-----သဝီ, တီအူကီၢ်ချဉ် (လိအုဉ် ၂၀၀၆နံဉ်)

ဝဲအပူၤကွံာ်စ့န့ဉ် ဟီဉ်ကဝီၤပုၤတဝၢတၢ်ကရၢကရိဒီးထံလီၢ်ကီၢ်ပုၤပုၤဟူးဂဲၤကရူၢ်အတၢ်ကိးသတြိထီဉ်အဃီ ကီၢ်ပယီၤဒီးန့ဉ်ဘဉ်တၢ်သးဝဲလၢထံဂုၤကီၢ်ဂၤအအိဉ် ဘဉ်ဃးဒီးတၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးလၢအအိဉ်ထီဉ်ခိဖျိထံတမၢ်လွံၢ် ခါလၢအမ့ၢ် ထးစးထံတမၢ်လၢယီၤဒိဉ်ကီၢ်စဉ်က လံၤထံးတကပၤဒီးဝဲကွံာ်. ဒါကွံာ်ဒီး ဟဉ်ကွံာ်လၢကညီကီၢ်စဉ်မုၢ် ထီဉ်တကပၤ-လၢတၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲးအိဉ်ပလၢ တၢ်ကသူဉ်ထီဉ်ဘီထီဉ်အဝဲသ့ဉ်လၢ ဃိဉ်လိာ်ကျိထံကျိဒီးတဘီအပူၤ န့ဉ်လီၤ.^{၄၇} တၢ်ဘဉ်ဒိတဖဉ်မုၢ်ဝဲတၢ်မၤဟးဂီၢ်ခိဉ်ယၢၤန့ဆၢဉ်ဒီးပုၤတဝၢဒီးအတၢ်ဆဲးတၢ်လၢတဖဉ်န့ဉ်လီၤ. တၢ်ရဲဉ် လီၤဟံလီၤဝဲ လၢတၢ်ကသူဉ်ထီဉ်ဟးကွံာ်ထံတမၢ်လၢကညီကီၢ်စဉ်အပူၤ, လၢအအိဉ်သ့ဉ်လီၤအသးလၢမုၢ်တြိကီၢ် ရျဉ်အကီၢ်ဆၢလၢမုၢ်ထီဉ်တကပၤအဆိကတၢ်ဒီးပဉ်ယုဉ်စ့ကိးဒီးတၢ်တုထီဉ်ကျဲးဒီးတမၢ်လၢတၢ်ကစးထီဉ်အီၤဝဲ ၂၀ ၀၆နံဉ်ဘူးကလၢဒီး ၂၀၀၇နံဉ်ထီဉ်သီန့ဉ်လီၤ.^{၄၈} တၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲးအဝဲအံၤဘဉ်တၢ်မၤအီၤလၢကီၢ်ပယီၤထံလီၤမ့ဉ်အူ သဟီဉ်ဝဲၤကျိ(Burma's Department of Hydroelectric Power), ကီၢ်ကွံာ်တဲဉ်တၢ်ထုးထီဉ်လီၤမ့ဉ်အူ ပုၤဘဉ်မူ ဘဉ်ဒါကရၢ(the Electricity Generating Authority of Thailand)ဒီးတရူးခိပနံဉ်လၢအမ့ၢ် (China's Sinohydro Corp) အတၢ်မၤသကိးတၢ်ဒီးတၢ်သ့ဉ်ထီဉ်တခီဘဉ်တၢ်မၤအီၤလၢကီၢ်ကွံာ်တဲဉ်ခိပနံဉ်လၢအမ့ၢ်(MDX Plc) န့ဉ်လီၤ. ပုၤသ့ဉ်တဖဉ်အံၤ ဆၢမုၢ်လၢဝဲလၢ တမၢ်အဝဲအံၤကဟ့ဉ်ထီဉ်လီၤမ့ဉ်အူသဟီဉ် ၁,၁၀၀ဒီး ၁,၅၀၀ မံၤကဝဉ်

⁴⁶ “Hutgyi power plant moves downstream to raise output,” *The Myanmar Times and Business Review*, September 18th-22nd 2006. Accessed at www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes17-334/b003.htm on January 30th 2007.

⁴⁷ See *The Salween Under Threat: Damming the Longest Free River in Southeast Asia*, Salween Watch, October 2004 and *Damning at Gunpoint: Burma army atrocities pave the way for Salween Dams in Karen State*, Karen Rivers Watch, November 2004.

⁴⁸ “Hutgyi power plant moves downstream to raise output,” *The Myanmar Times and Business Review*, September 18th - 22nd 2006. Accessed at www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes17-334/b003.htm on January 30th 2007.

(megawatts)အဘဉ်စၤ၊ လိမ္မံင်အူသဟိုင်ဂျေမျးကယၢန့ၣ် ကဘဉ်တၢ်ဆုာ်အီၤဆူကီၢ်ကွီၣ်တဲၣ်န့ၣ်လီၤ.⁹⁰ ထံအဘျဉ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ကဒူးယှၤလီၤအီၤခိဖျိထံဘိကျါတတီးဘဉ်တတီးလီၤ ဆူဘူမံဖိတမၢၢ်တၢ်ဟံကီၢ်ထံအလီၤလၢ အအိၣ်သူၣ်လီၤအသးလၢတးကီၢ်ရၣ်, ကီၢ်ကွီၣ်တဲၣ်ကီၢ်မှါန့ၣ်တကပၤန့ၣ်လီၤ.ဒ်ကီၢ်ပယီၤတၢ်ဘျၢလီၤစ့ကိးမရွှါဟံ ဖျါဝဲဝဲၤ၂၀၀၆န့ၣ် လၢကီၢ်ကွီၣ်တဲၣ်ဘျၢလီၤစ့လၢယိၣ်လိာ်ကျိ လိမ္မံင်အူသဟိုင်အတၢ်မၤအကျါအကျဲန့ၣ်ဘူးကလီၤ လၢကီၢ်ပယီၤထံဂၤကီၢ်ဂၤတၢ်ဘျၢလီၤစ့စးထီၣ်လၢ၁၉၈၈အစ့ဟံဖိုၣ် လၢအမွဲ ၁၃,၈၀၀,၀၀၀,၀၀၀ဒ်လၢခံစးယုၣ် ယုၣ်ညါန့ၣ်လီၤ.^{9၁}

⁴⁹ "Govt goodbyes gas for hydropower," *The Myanmar Times and Business Review*, July 10th – 16th 2006. Accessed at www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes17-324/b001.htm on January 30th 2007.

ခဲအံတံလီအဝဲန့အိဝဲပံးဒီးထံ...

နအဖထဲဝဲလဲလီမုဒ်အူလာတံကဒီးန့အီလဲထံတမံအအိဝဲသုတဖ်အံ ကကဲဘျူးလဲသဝီဖိအဂီဘိဆဲပမံကွဲကဒါက၊ တံကဲထီဝဲသးလဲအပူကွဲလဲသဝီလဲအအိဝဲဘူးဒီးတမံလဲတံတုထီဝဲအီဝဲတဖ်, ဒီသဝီဖိလဲအဘိအိဝဲမုဒ်ဖျိတံတုထီဝဲပသံ တမံလဲတံအူကီရဲပံဖျိထီဝဲဆူကညီဝဲဒီးယံကရူဝဲခဲ၁၉၉၆နံလဲ,

“ဖဲယအိဝဲလဲသဝီအခါ, ပုသဝီဖိသုတဖ်တံဟ့ဝဲလီတံကလုဆူအဝဲသုတဖ်အအိဝဲလဲဆူတံလီလဲဘိတံကဲအီလဲလဲ ဘူတီတနွဲလဲကလဲမဲ၁၈တံသုတဖ်ထီဝဲထံတမံတံမဲအဂီန့လီ. သဝီဖိလဲအအိဝဲဘူးဖဲထံတမံလီဖဲန့သုတဖ်ဘိသုးကွဲ အသးန့လီ. သဝီဖိသုတဖ်ဘိန့တံပုဒီးဘိတုထီဝဲတံတခါလဲအလီကဒီးတံဒုန့လီ. တံမဲဒီးသန့ထီဝဲအသးလဲ တံတုတံလီတံကျဲအဖိခိန့လီ. ဟံဒ်ဖဲယဖိတဖျိစုစုဘိမဲဝဲဒ်တံမဲတခါန့လီ. တံမဲမဲတဝဲဘိန့, အဝဲသုတဖ်ကူ ဆူဟံဒ်တသ့ဘိ. သဝီဖိသုတဖ်ဘိလဲဆဲတလဲလီသးလီန့လီ. အဒီးသဝီတဖျိအံဘိလဲဒီးလဲတဘျီသဝီလဲအဂီတ ဖျိဘိလဲန့လီ. လဲဒီးသဝီတဖျိဘိလဲကဒီးန့လီ. ဒီးဆဲးလဲအသးတုလဲတံမဲတန့လီ. သဝီဖိသုတဖ်ထံ ယလဲအဝဲသုတဖ်လဲအစူကတံတလဲတဘျီကဲလဲဒီးန့လီ. တမံထံတံမဲလဲတံတုထီဝဲထံတမံအဂီဘိ, ဘိဆဲလဲပ ယီသးအဂီစုကဲအဝဲသုတဖ်လဲစိဝဲဒီးတံဖိတံလဲသုတဖ်, ကဘိဟ့ဝဲဒီးအဝဲသုတဖ်အဂီကစံကဘိလဲမဲတံလဲသးဒဲ ကဝီအဂီစုကဲန့လီ. ပယီသးသုတဖ်န့အိဝဲဒ်ဖဲန့ဒီးဖျိလဲထံတမံတံဘိတံဘိအဂီ...မုတံလဲအဂီန့လီ. ထံ တမံတခါအံအိဝဲဒ်လဲပသံထံကျိ, လဲအဆဲဒ်န့ဒီးသုမဲကျိန့လီ. ယတယံကွဲန့အဝဲသုတဖ်တုထီဝဲဒ်တံဂံတံဘိ တမံမဲလဲလဲကန့ဘိလဲမုဒ်အူအဂီန့လီ. ဘိဆဲယတသ့ညါလဲမဲလဲမုဒ်အူသုတဖ်ကလဲဖဲလဲန့ဘိ. (ထီနီ : သုမဲ သုတဖ်, လဲန့အဝဲသုတဖ်တုထီဝဲဒ်သုးတံသိဝဲလဲလီဒိသုအလီလဲဟံဒ်ဝဲအံအပူလဲအဝဲသုတဖ်လဲမုဒ်အူန့လီ. ဘိဆဲဟံဒ်ကဝီသဝီဖိသုတဖ်တဒီးန့ဘိလဲမုဒ်အူန့တမံဘိ.)

အဝဲသုတဖ်ထီဝဲထံတမံအံလဲအပူကွဲန့ဒီးဆဲးမဲအသးတုမဲအံန့လီ. ဘိတံထီဝဲဟံဒ်လဲတံကမဲဝဲအီဝဲ၁၉၉၆ နံအဂီပူန့လီ. တံတြိတံဘိထံကျိဒီးတံတုထီဝဲကဲထံကျိလဲထံတမံအဖိလဲန့လီ. တံလီလဲ(ထံတမံဖိခိ)တဖ် ခဲအံန့ထံဒိဘိဒီးသဝီလဲအပူကွဲလဲအအိဝဲသုတဖ်လဲသးဖဲန့ဘိသုးကွဲအလီန့လီ. သဝီအဝဲန့မဲဝဲယီဝဲ, ကညီသဝီဆဲ ဆဲးဖိတဖျိန့လီ. ခဲအံတံလီအဝဲန့အိဝဲပံးဒီးထံသုတဖ်န့လီ. သဝီဖိသုတဖ်အံလီဟံမဲကွဲဒီးတနီန့အ ကီကျိပးဂီဝဲန့လီ. ဖိဖျိလဲတံဒီးအံအပူအဝဲသုတဖ်မဲတံတသ့နီတမံဘိ. အဝဲသုတဖ်ကဘိသုးလီသုးကျဲပူ၁၈တံသဝီန့ လီ. အဝဲသုတဖ်လဲအိဝဲပူ၁၈တံဒီးတုထီဝဲကဒါအဝဲသုတဖ်ဟံဒ်န့လီ. ပဒိပပုတဟ့ဝဲလီအဝဲသုတဖ်တံလီတံကျဲဘိ. အဝဲ သုတဖ်နီကစံဒ်ဝဲကဘိန့ကျဲန့လီ. နအဖဟ့ဝဲလီတံကလုလဲအဝဲသုတဖ်ကဘိသုးကွဲအသးလဲအပူကွဲတန့န့, ဒီးသ ဝီလဲအယံဒီးထံထံကလဲအအိဝဲယံဒီးတမံဒ်လဲကဘိသုးကွဲအသးန့လီ. သဝီဖိဖျိန့ဘိသုးကွဲအသးလီ. ကစံယူ သုညါဝဲမဲပုသဝီဖိနီဂံအိဝဲထံလဲန့လီ. သထုကီသဝီန့ယံဝဲဒ်ဒီးထံတမံအိဝဲတံလီဒီးတမံထံလဲကတုဘိ. ထံကျိအ ဝဲအံအိဝဲယံဒီးတမံ ဝဲမဲလဲဒီးထံကျိန့လီ. ဘိဆဲယဆဲကမိ တံလီအဝဲန့ကဲထီဝဲကပယီသးတံလီ ဒီးလဲတံ န့အပူသဝီဖိသုတဖ်ကဘိသုးကွဲအသးန့လီ. တံအဝဲအံဘိသးလီသးဒီးထံတမံလဲတံဘိတံဘိအဂီန့ လီ. အဝဲသုတဖ်အံထီဝဲအသးမဲဂံဘိလဲကမဲ၁၈တံလဲတံဘိတံဘိအဂီန့လီ.

—စီ၁—(ပိ၁၈, ၂၉နံ), တီအူကီရဲ (လဲယူ ၁၉၉၆နံ)

တံအိဝဲသးလဲအပူထီဝဲတံဟးဂီ၁၈ဖျိန့အဖတ်သုတဖ်ထီဝဲထံတမံတံရဲတံကျဲအဂီတခါမဲဝဲ ကျိတကီ လီမုဒ်အူထံတမံ ဒီးတံမဲအီဝဲဖဲယလီထံကျိဆဲထံကီဆဲ, ချာလဲထံထီဝဲကီရဲအပူဖဲအပူကွဲအတယံဒဲး ဘိန့လီ. ထံတမံဝဲအံတံသုတဖ်ထီဝဲအီဝဲဝဲလဲယန့အါရဲ ၂၀၀၈နံထီဝဲသိန့လီ. ဖဲတံသုတဖ်ထီဝဲဘိထီဝဲ ထံတမံအံအဆဲကတီ နအဖ—ခိသုးရဲ (၅၇)ဒီးခိရဲသုးရဲ (၃၄၉, ၃၅၀, ၅၈၉ဒီး၅၉၈) ဟံးန့တံဘိတံ ဘိဝဲဝဲတံသုတဖ်ထီဝဲထံတမံတံလီ, ဟးဆုဂု၁၈ဟံကဝီ, မဲဆုသဝီဖိလဲအအိဝဲဘူးဖဲန့သုတဖ်လဲ ကဟးထီဝဲကွဲဆူတံလီအဂီဒီးတြိဝဲဒ်ကမုကဲကဲလဲလဲလဲအသုတလဲဘူးဒီးတံသုတဖ်ထီဝဲထံတမံတဂု၁၈ လီ. ဟံကဝီသဝီဖိတဖ်တဲလဲန့အဖတ်ဒီးတံဘိယံလီဆဲအယံတြိဝဲဒ်ပုတဂု၁၈တဂု၁၈ လဲကလဲ

လီၤအီၤလၢကဟံးန့ၢ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၤလၢထံတမၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဒ်အံၤအယိ, စုကဝဲၤတၢ်သဘၣ်ဘၣ်ကအိၣ်ထီၣ်ဖဲကညိဒိကလုာ်တၢ်ထူၣ်ဖျးသုးမုၢ်ဒိးတၢ်လၢကတြီၢ်တၢ်တုၤထီၣ်ထံတမၢ်န့ၣ်လီၤ.

“တၢ်လီၤလၢအဝဲသ့ၣ်ကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်တုၤဒီးလုၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဒုၣ်စၢၤလၢပသဝီဒီးတၢ်လီၤအဝဲအံၤန့ၣ် ပမၢ်ဟးလၢခိၣ်န့ၣ်ကယံာ်ဝဲတၢ်ဒီးတမၢ်တုၤန့ၣ်လီၤ. ခဲအံၤပုၤသုးဖိလၢအဟံးန့ၢ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၤ လၢတၢ်တုၤထီၣ်ထံတမၢ်အဂီၢ်တဖၣ် မ့ၢ်ဝဲန့ၣ်အသုးတြီၤ(၆၆)ဒီးသုးဖိ ၄၀၀၀န့ၣ်လီၤ.ယဆိကမိၣ် ထံတမၢ်အဝဲအံၤတကဲဘျးလၢပဂီၢ်နီၤတမံၤဘၣ်ခီဖျိလၢထံသ့ၣ်တဖၣ်ကလုာ်ဘၢပဟံၣ်ပဃီအဃီန့ၣ်လီၤ. နအဖတဲဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်လိမ့ၢ်အူလၢအဝဲသ့ၣ်ကသူဝဲဒၣ်လၢကီၢ်ပယီၤအပူၤဒီးဟ့ၣ်ဝဲဒၣ်ဆူကီၢ်တုၤတဲဒ်တုၤကီၢ်,လၢထံကီၢ်သၢဘၣ်အံၤကသူဝဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤအိၣ်ဝဲသၢဗုလၢကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်အဝဲအံၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်န့ၢ်မ့ၢ်ဝဲန့ၣ်အဖ, ကီၢ်တဲဒ်ဒီး ယပၣ်န့ၣ်လီၤ. နအဖစံးဝဲလၢအစုတအိၣ်ဘၣ်ဒီးကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်အံၤတသ့ဘၣ်ဘၣ်ဆၣ် ဟ့ၣ်ထီၣ်အပူၤသုးဖိ လၢကဟံးန့ၢ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၤအဂီၢ်သ့ဝဲလီၤ...အဝဲသ့ၣ်မ့ၢ်တုၤထီၣ်ထံတမၢ်ဒီး ပကဏ္ဍၢ်ကဟးဂီၤကွဲာ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ပကဘၣ်သုးကွဲာ်ပသးဆူတၢ်လီၤလၢအဂၤ, ဘၣ်ဆၣ်ပတၢ်လီၤတၢ်ကျဲတအိၣ်လၢပကသုးသးဒီးကအိၣ်ကဆိးအဂီၢ်ဘၣ်ဒီးထံကလုာ်ဘၢကွဲာ်ပုၤဒီးပကသံန့ၣ်လီၤ. ယတအဲၣ်ဒီးလၢအဝဲသ့ၣ်ကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်အဝဲန့ၣ်ဘၣ်”.

စီဖ---(ပိၣ်ခါ, ၃၄နံၣ်), ဆ---သဝီ, ဖၣ်ပုၣ်ကီၢ်ချၢ (လၢအံၤတြီၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

ထံတမၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးပယီၤသုးအတၢ်ပၤဆုၤ

“ပနၢ်ဟူၤလၢနအဖကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်လၢဃိၣ်လိာ်ကျိအပူၤ, ဘၣ်ဆၣ်လၢယၢတဂၤတၢ်ထံၣ်န့ၣ်တမၢ်အသုးအိၣ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ဘၣ်. အဝဲသ့ၣ်တၢ်တိာ်ပာ်လၢကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်အံၤမုၢ်ဒ်သိးကဒုးအိၣ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲဒီးမၤဟးဂီၤသဝီသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်သိးဒီးမၤနၢ်န့ၣ်အံၤယုၣ်အဂီၢ်လီၤ.”

-စီဖ---(ပိၣ်ခါ, ၄၀နံၣ်), ဖ---သဝီ, တီအူကီၢ်ချၢ (လၢအံၤတြီၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

လၢတၢ်တုၤထီၣ်လိမ့ၢ်အူထံတမၢ်အသိတခါစုာ်စုာ်အယိ.နအဖသုးပၤဘၣ်ဟီၣ်ကဝီၤလၢအသိလၢအဝဲသ့ၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်မုၢ်ကျိဝဲကွဲာ်အတၢ်ဘၣ်ဘျးသုးဒီးဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်တမံၤလၢကပျဲနအဖကဟ့ၣ်အဂီၢ်အကျိလၢအဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်ဆုၤအါထီၣ်သုး ခီဖျိအဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်ဒိသတမၢ်အယိန့ၣ်လီၤ. ဖဲသုးမုၢ်ဟံးန့ၢ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၤလၢထံတမၢ်သ့ၣ်တဖၣ်, ဟီၣ်ကဝီၤလၢတၢ်ခိၣ်တၢ်ယၢဒီးကျဲမုၢ်ကျဲဘိအခါ, သုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်နီၤဟးထီၣ်ကွဲာ်ကမျၢၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ယိဒီးဆုၤဝဲဆူတၢ်သုးလီၤသုးကျဲအလီၤလၢပယီၤသုးပၤဘၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအဘၣ်ဟးထီၣ်ကွဲာ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ယိတၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်ညိန့ၣ် ဘၣ်ကွဲာ်ဆၢၣ်မဲာ်ဒီးတၢ်မၤယံးတၢ်ဟးထီၣ်ကွဲာ်လီၤဒီးတၢ်မၤပနံၣ်တၢ်ကၤ,တၢ်ဂုၢ်န့ၣ်ဆူၣ်ကျိၣ်စု, တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤဒီးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိး-တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤခဲလၢကဲထီၣ်တၢ်မၤစၢၤလၢပယီၤသုးအတၢ်အိၣ်ဆိလီၤအသးဒီးသုးဒ်ကဝီၤဆံးဆံးဖိလၢအအိၣ်လၢကညိကီၢ်မဲာ်ပူၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢကျဲဒ်အံၤန့ၣ်. ပယီၤသုးအတၢ်ပၤဆုၤမၤယံးကမျၢၢ်အံၤမၤဟါမၤကွဲာ်ကမျၢၢ်တၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအကျိအကျဲ ဒီးမၤအါထီၣ်တၢ်ဖိတၢ်ယၢန့ၣ်လီၤ. ဒ်လဲၣ်ဂုၤဒ်လဲၣ်ဂုၤနအဖအၢၣ်လီၤတၢ်သဝီဖိလၢအကွဲာ်ဆၢၣ်မဲာ်ဘၣ်ဒီးတၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲသ့ၣ်တဖၣ်လၢ, “ပုၤမ့ၢ်တုၤထီၣ်ထံတမၢ်န့ၢ်သုးန့ၢ်ဘၣ်လိမ့ၢ်အူဒီးကမ့ၢ်တၢ်ကဲဘျးလၢသုဂီၢ်လီၤ.” သနၢ်ကတၢ်ကဲထီၣ်သးတဖၣ်ဒုးန့ၣ်ဖျါဝဲလၢ တၢ်တုၤထီၣ်ထံတမၢ်လၢအပူၤကွဲာ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲလၢ နအဖဆါကွဲာ်လိမ့ၢ်အူဂံၢ်ဘါဆူထံကီၢ်လၢအဘူဒီးအီၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်လၢအအိၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်မၤစၢၤဝဲဒၣ်ပယီၤသုးအတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ဒီးကညိကီၢ်မဲာ်ခိၣ်တၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်တန့ၢ်ဘၣ်လိမ့ၢ်အူဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

“လၢတၢ်ကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်အဂီၢ်,နအဖတဒုးသ့ၣ်ညါသဝီဖိမ့ၢ်တမၢ်တသံကွၢ်တၢ်သးလီၤပလိာ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဘၣ်.အဝဲသ့ၣ်တဒုးသ့ၣ်ညါသဝီဖိဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသ့ၣ်ဟံးဝဲဒၣ်ဆူတၢ်လီၤလၢအဝဲသ့ၣ်ကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်ဒ်တၢ်မၤလီၤအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဲဝဲဒၣ်လၢခိၣ်န့ၢ်လၢထးဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢကတုၤထီၣ်ထံတမၢ်န့ၣ်လီၤ.”

-စီအ---(ပိၣ်ခါ, ၂၂နံၣ်), က---သဝီ, တီအူကီၢ်ချၢ (၂၀၀၆နံၣ်)

တၢ်အဒိအဂၤတခါန့ၢ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်တုၤထီၣ်ဒုလိာ်ထံတမၢ်လၢတီအူကီၢ်ချၢမုၢ်န့ၣ်တကပၤ လၢတၢ်စးထီၣ်တုၤအီၤဖဲ ၂၀၀၆နံၣ်ထီၣ်လံၤလံၤန့ၣ်လီၤ. ထံတမၢ်အံၤမုၢ်ဆံးကီၢ်ဖိသန့ကု, နအဖဆုၤအါထီၣ်အသုးဖိလၢအကယၢတဖၣ်လၢကဟံးန့ၢ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၤလၢထံတမၢ်တၢ်လီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. သဝီသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကသုးကွဲာ်အသးဒီး

စးထိပ်လာ၂၀၀၆နှိပ်ထိပ်လံးလံးသဝီသုတ်တဖၣ်တဖျါလၢအကတီၢ်ဒၣ်ဝဲကဘၣ်ဆွဲပုၤတကၤလၢဟံၣ်တဖျါစုၣ်စုၣ်အပူၤလၢကလဲၤကဲပုၤဆွဲတၢ်ကစီၣ်လၢထံတမၢ်တၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ. ဟံၣ်ဖိယိဖိလၢအမ့ၢ်တလဲၤမၤတၢ်ဘၣ်န့ၣ်အဝဲသုၣ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲစ့ယုအိၣ်လိး ၁,၀၀၀ကွးလၢတနံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲသဝီဖိလၢအမ့ၢ်စီၤထ---ဟဲတုၤလၢဘၣ်ကီၢ်ဘၣ်ခဲဒဲကဝီၤပူၤဖဲအပူၤကွၢ်တလၢခံလၢဝံၤအလီၢ်ခံ အဝဲတဲဘၣ် ကညီဂ့ၢ်ဝိခွဲးယၢ်ရှၢ်လၢ “စးထိပ်ဖဲလၢဒိၣ်စဲဘၢၣ်၂၀၀၅နှိပ်လံးလံး. တၢ်မၤဆူၣ်သဝီဖိသုတ်တဖၣ်လၢကဝံၣ်န့ၢ်ယိးန့ၢ်န့ၢ်အဖၣ်အတၢ်ဘိၣ်တၢ်စၢၤန့ၣ်အါထီၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်ယုဝဲဒၣ်ပုၤကညီယၢ်ဂၤလၢပသဝီကိးနံးဒဲးန့ၣ်လီၤ...တၢ်သုတ်တဖၣ်အံၤတမ့ၢ်ဟဲကဲထီၣ်သးထဲလၢပသဝီပူၤန့ၣ်ဘၣ်. မ့ၢ်တခါကဲထီၣ်စ့ၢ်ကိးသးလၢသဝီလၢအဂၤန့ၣ်လီၤ.” ပုၤလၢအဟဲပိၣ်အခံတကၤလၢအမ့ၢ်စီၤန့ၣ်---ဟဲအါထီၣ်စ့ၢ်ကိးဝဲလၢ “နအဖၣ်သုးဖိလၢအမ့ၢ်ခိၣ်သုးရှၢ်(၄၈)ဂုၤကျဲးစးဒုးအိၣ်ထီၣ်သုးဒဲကဝီၤသီလၢတၢ်လီၤအါတၢ်အပူၤဒီးအဝဲသုၣ်မၤသဝီဖိလၢကကျိန့ၢ်အဝဲသုၣ်ဝဲဒၣ်အါအါဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တဘျီတခါအဝဲသုၣ်ယုဝဲဒၣ်ကုၤ၁၀၀ဒီးတဘျီတခါယုဝဲ၂၀၀န့ၣ်လီၤ. ပဘၣ်ယုန့ၢ်သုၣ်ဒီးကဟံၣ်လၢအဝဲသုၣ်အဂီၢ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. အါန့ၢ်အန့ၣ်.ပဘၣ်ကဲဝဲဆဲးသါ(ပုၤဆွဲတၢ်ကစီၣ်ဒီးမၤတၢ်လၢသုးဒဲကဝီၤ)လၢအဝဲသုၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤကညီယၢ်ဂၤဘၣ်လဲၤဒီးဒၣ်န့ၢ်အဝဲသုၣ်ထံကိးနံးဒဲး. တနံၤအဘျီတဆဲးမ့ၢ်တမ့ၢ်ခံဆဲးန့ၣ်လီၤ.”^{၅၅}

တၢ်သုၣ်ထီၣ်ထံတမၢ်ဒ်အမ့ၢ်ဟၤကွံၤဒါကွၢ်ဒီးဝဲကွံၤထံတမၢ်လၢယိၣ်လိာ်ကျိအပူၤအံၤ ဘၣ်ဘျးဒီးထံရှၢ်ကီၢ်သးခိဖျိထံကီၢ်ပဒိၣ်အဲၣ်ဒီးမၤအါထီၣ်အတၢ်ပၤဆွဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်မ့ၢ်သုၣ်ထီၣ်ထံတမၢ်သၢခါအံၤန့ၣ်. ထံလၢထံတမၢ်သၢခါအံၤအပူၤကဟံၣ်ဖိထီၣ်သးဒီးတၢ်လီၤလၢအအိၣ်သယံးဒီးယိၣ်လိာ်ကျိလၢအထီၣ်ဝဲ၂၀၀ကံလိမံထၢၣ် ဒီးဟံၣ်ကဝီၤ ၁၅၀ကံလိမံထၢၣ်ယၢ်ယၢ်လၢကီၢ်ပယီၤ-ကီၢ်ကွၢ်တဲၣ်ကီၢ်ဆၢကကဲထီၣ်နိၣ်ဖးဒိၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤဝဲအံၤဘၣ်ကီၢ်ဘၣ်ခဲလၢကညီကီၢ်စဲၣ်ကလံးစိးတဖၣ်သုၣ်ဒဲးသိးကလဲၤခိယိၤဆူကီၢ်ကွၢ်တဲၣ်န့ၣ်လီၤ. ထံကျိဝဲအံၤမ့ၢ်ဝဲဒၣ်ကျဲအခိၣ်သုၣ်ခိၣ်ဘိၣ်လၢတၢ်ဟ့ၣ်နီၤလီၤတၢ်မၤစၢၤလၢသဝီဖိလၢအမ့ၢ်မ့ၢ်ဟးဖျိးလၢကီၢ်ပူၤလၢကညီကီၢ်စဲၣ်ကလံးစိးဒီးမ့ၢ်ဝဲဒၣ်ကညီဒီးကလုာ်စၢၤဖျိၣ်ကရၢဒီးကညီဒီးကလုာ်တၢ်ထူၣ်ဖျိးသုးမုၢ်ဒိၣ် အတၢ်ဆွဲတၢ်ဖိတၢ်လံးခိၣ်သုၣ်ခိၣ်ဘိၣ်အကျဲန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိတၢ်တုၤထီၣ်ထံတမၢ်လၢထံကျိပူၤကမၤတၢ်ဝဲဒၣ်ပုၤဘၣ်ကီၢ်ဘၣ်ခဲလၢကီၢ်ပယီၤလၢကဟဲယုၢ်ဆူကီၢ်ကွၢ်တဲၣ်ဒီးမၤတၢ်ကွၢ်တဲၣ်ဟ့ၣ်မၤစၢၤထံလီၤကီၢ်ပူၤယုၢ်အိၣ်ကမ့ၢ်လၢအိၣ်ဟဲလၢကီၢ်ကွၢ်တဲၣ်ဒီးတဘျီယိန့ၣ် ကမၤတၢ်တၢ်စ့ၢ်ကိးကညီတၢ်ထူၣ်ဖျိးသုးမုၢ်ဒိၣ် လၢအဟံးန့ၢ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢလၢပုၤလီၤအိၣ်ကမ့ၢ်တဖၣ်အဂီၢ်ဒီးမၤညီထီၣ်တၢ်မၤစၢၤအကျိၤအကျဲတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိလၢကညီကီၢ်စဲၣ်ကလံးစိးကကဲထီၣ်ယုၢ်သုၣ်တဖၣ်လၢနအဖၣ်အထုပူၤ.ဝဲကီၢ်ကွၢ်တဲၣ်ကဘၣ်ဘျးဘၣ်ဖျိၣ်ခိဖျိပုၤဘၣ်ကီၢ်ဘၣ်ခဲဟဲန့ၣ်လီၤလၢကီၢ်ကွၢ်တဲၣ်ပူၤတသုလၢဘၣ်. ဒီးပုၤလၢအအိၣ်ဟဲလၢကီၢ်ကွၢ်တဲၣ်အပူၤတဖၣ်ကကုၤကဒါကုၤဆူအဝဲသုၣ်ဟံၣ်ယိတသုလၢဘၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.

⁵⁵ လၢကမးအါထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤအဂီၢ် ဝံသးစ့ၤကွၢ်ဖဲ *Toungoo District: Update on the dam on the Day Loh river*, (Karen Human Rights Group, May 2006).

ဟိန်ခိန်ဂီတဘဉ်အံးဒုးနီၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲလၢတၢ်တယၢ်ဝဲလၢထံကလၢဘၢဝဲမဲတၢ်မၤတုထီၣ်ဟၢက့ၢ်, ဝဲက့ၢ်ဒီးဒါက့ၢ်ထံတမၤန့ၣ်လီၤ. နီၣ်အသီသ့ၣ်တဖၣ်အံၤကမၤတံၢ်တၢ်လဲၤတၢ်က့ၢ်အကျဲအါဒၣ်တၢ်တက့ၢ်လၢ ကီၢ်က့ၢ်တၢ်ဒီးကီၢ်ပယီၤကီၢ်ဆၢဒီးလီၤဆီဒၣ်တၢ်မဲနအဖမၤပၢ်လီၤအသးလၢကဟးဆ့ၣ်ဂ့ၤလီၤထံသ့ၣ်တဖၣ် အံၤဒီးကဘီသးန့ၣ်လီၤ. (ဟိန်ခိန်ဂီၤ ကညီၣ်ဂၢ်ဒီးယၢ်ကရူၢ်)

တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲ

“အါန့ၢ်အန့ၢ်, ပဒိၣ်ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်လၢပုၤလၢခိၣ်ခိၣ်ဒုသဝီတဖၣ်လၢကမၤစံၢ်ဒီးဘုၣ်အိၣ်ဆၢ်ဖိကီၢ်ဖိန့ၣ်လီၤ”
-နအဖသးခိၣ်ကျၢၢ်လီၤလဲၤသါၣ် (လၢအိၣ်ကထိဘၢၣ်၂၀၀၆န့ၣ်)^{၅၆}

“ဖဲလၢယန့ၢ်အါရံၤ ၁၄သီ၂၀၀၆န့ၣ်န့ၣ်, နအဖခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်မၤဝဲဒၣ်မုၢ်သးဖဲလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးသ့ၣ်သီ (ကြက်ဆူး ပၤ) အဂ့ၢ်ကတၢ်လၢကုးအစ့ၣ်က့ၢ်ကီၢ်ဆၢၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဒိတၢ်ဂီၤဒီးဘိးဘၣ်ရၢလီၤဝဲဆူထံကီၢ်ဒိတဘုၣ်အပူၤလၢတၢ် ပၢ်ကမၤလၢသးအပူၤမီၤဖျါကမ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟဲဒီးဆီၣ်ထွဲအဝဲသ့ၣ်လၢတၢ်မၤတၢ်သ့ၣ်သ့ၣ်သီ (ကြက်ဆူးပၤ) န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်

⁵⁶ Quoted in “Development of a country depends on progress of rural areas, and development of urban areas are underpinned by economic infrastructures in rural areas Senior General Than Shwe attends Meeting No 1/2006 of Central Committee for Development of Border Areas and National Races,” *The New Light of Myanmar*, October 4th 2006.

ဆတ်တံအဝဲအံတမံတံနီကီဘဉ်ခီဖျိလၢအဝဲသ့ဟ့ၣ်လီၤတံကလုာ်လၢသဝီသးပုၤဒီးနီၣ်ခီသ့တဖၣ်အအိၣ်လၢကဟံ
ထီၣ်တံမၤလၢကဟံပုၤဒီးအဝဲအံ, တဟံဘဉ်တသ့ဘဉ်န့ၣ်လီၤ.”

-ကညီဂံၢ်ဝီဒွဲးယာ်ကရူၢ်ဖျိပုၤထၢတံကစီၣ်, နုပျံၣ်ယာ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢယနုၤအါရံ ၂၀၀၆နံၣ်)

နအဖခၢၣ်စးပုၤကတိၤတံဖိထီၣ်ဘိန့ၣ်တဲာ် လၢသးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိအကျဲသန့န့ၣ် မ့ၢ်ထံကီၢ်အတၢ်အိၣ်ဘိန့ၣ်ညီအ
ခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိတခါန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဲာ်လၢပုၤမၤစံာ်ဖိတကၤစုာ်စုာ်ဒီးထံကီၢ်ဒီးတဘျီကဒီးန့ၣ်ဘဉ်တၢ်ဘျီတၢ်ဖျိ
ခိၣ်ဖျိတၢ်မၤအါထီၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိအလီၤယုၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိစံာ်လီၤအပူၤခိၣ်ဖျိတၢ်သ့
တၢ်သ့တၢ်ဘဉ်လၢအသီသ့ၣ်တဖၣ်, တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိအကလုာ်ကလုာ်, ဟံၣ်ခိၣ်ညဉ်ထုၣ်ကသံၣ်ကသီဒီးစးဖိကဟံ
တၢ်ဖိတၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်လၢပၤကြၢၤန့ၣ်ပၢ်လၢနအဖခၢၣ်စးပုၤကတိၤတံဖိအတၢ်ကတိၤအဖိခိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ဖဲနအဖကဟံ
ဆုၢ်ရဲၣ်ကျဲၤထံကီၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိသန့ဒီးကမုၢ်ဘဉ်လူၤပိာ်ထွဲဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်တၢ်ဟံသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်တၢ်နီၣ်ကီၢ်လၢထံ
ကီၢ်ဒီးဟံၣ်ကဝီၤတၢ်အိၣ်ကုးအိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နအဖအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢကဒီးန့ၣ်ဘဉ်ကျိၣ်စုးစးဖိကဟံ
တၢ်မၤစၢၤလၢကီၢ်စၢၤဖျိတၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိကရၢ(FAO) ခိၣ်ဖျိတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ် တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီ
ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအကလုာ်ကလုာ်လၢအမၤဝဲ,ဒ်အမ့ၢ် “နုသဝီပတီၢ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤ”,လၢအတိၢ်ဟံလၢက “ဒုးအိၣ်
ထီၣ်တၢ်ဆါတၢ်ပူၤအကျိၤအကျိၤလၢတၢ်မဲထီၣ်သ့ၣ်ထီၣ်မ့ၢ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤလၢအဒီးသန့ထီၣ်သးလၢတၢ်သ့ၣ်စးဖိက
ဟံတၢ်လၢထီၣ်လၢထီၣ်အဂီၢ် ခိၣ်ဖျိတၢ်မၤအါထီၣ်ပုၤလၢအသ့အိၣ်ဒီးတၢ်ဆိကမိၣ်လီၤဆီ ဘဉ်ယးမုၢ်ကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်န့ၣ်
လီၤ.”⁵⁷ (FAO)သ့ၣ်ကျိၣ်စုးလၢအဒီးန့ၣ်ဘဉ်ဝဲလၢ(OPEC)အအိၣ်အမဲၣ်ညါအဝဲသ့ၣ်စးထီၣ်မၤဝဲ “သိအိၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်
ဘိတၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ”⁵⁸ ၂၀၀၆နံၣ်န့ၣ်လီၤ.⁵⁹ ထံဂုၤကီၢ်အဂၤပုၤတၢ်မ့ၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤနအဖအ
တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဒီးနအဖမ့ၢ်စးဝဲလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိအတၢ်မၤဘဉ်ဘျီထံကီၢ်ဖိသန့ကု. ဖျၢၣ်စိမိၤကွီၤအယုသ့ၣ်ညါ
ဘဉ်ယးကီၢ်ပယီၤအတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤယုထံၣ်ဒီးကတိၤကျိၣ်တံာ်ဝဲလၢ

“နအဖပဒိၣ်အတၢ်တိၢ်ဟံနီၣ်နီၣ်မုၢ်ဝဲး အဝဲသ့ၣ်တအိၣ်ဒီးလၢကမုၢ်ကပူၤထီၣ်အဝဲသ့ၣ်ဘဉ်ဒီးအိၣ်ဒီးမၤကံၤကျဲၤသးတၢ်ဟံ
တၢ်ပုၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်တိၢ်ဟံနီၣ်သ့ၣ်ခံၤခါး လိာ်ဘဉ်လၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိအဖိလစံာ်ကဘဉ်လီၤပလိာ်ဒီးတၢ်ပညိၣ်ဖိဆံးခံၤ
န့ၣ်လီၤ. တၢ်ပညိၣ်တၢ်တခါန့ၣ်မုၢ်ဝဲဒ်သီးကဖီၣ်ကံၤတၢ်ဖိတၢ်လၢလၢအခူဒိၣ်လၢကမုၢ်အဂီၢ်တဖၣ်အပူၤလၢန့ၣ်လီၤ. အ
ဂၤတခါန့ၣ်ကဒုးအိၣ်ထီၣ်ထံကီၢ်ပဒိၣ်တၢ်ပညိၣ်ပုၤဂီၢ်လၢမုၢ်ကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်လၢအမ့ၢ်တၢ်သ့ၣ်ဘုဟုဒီးတၢ်ဒုးကဲထီၣ်ဘုဆုတၢ်
ဖိတၢ်လၢတမံမံၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. ဒ်သီးအဝဲသ့ၣ်ကမၤမုၢ်ကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်အဂီၢ်အဝဲသ့ၣ်လိာ်ဘဉ်တၢ်မုၢ်တၢ်သံကစံာ်ဒ်အမ့ၢ်ဘု
ဟုဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်သ့ၣ်အဂၤအဂၤတဖၣ်လၢသဝီဖိအိၣ်န့ၣ်လီၤ.”⁵⁹

အနီၣ်နီၣ်ကစိတၢ်တိၢ်ဟံသ့ၣ်တဖၣ်အံၤထီၣ်ခါလိာ်အသးခိၣ်ဖျိလၢနအဖခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢကညီကီၢ်စံာ်ပုၤဂုၤဆုၣ်ဖျိ
ဆုၣ်ဘုဟုဒီးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိအဂၤလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒ်သီးကမၤစၢၤအဝဲသ့ၣ်သးမ့ၢ်တမ့ၢ် သး
တၢ်ဖံးတၢ်မၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲၣ်ၣ်ၣ်န့ၣ်တၢ်ရၢၤလီၤမဆလအတၢ်သိၣ်တၢ်သိၣ်အလီၤခံ ကမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဘဉ်ဆါ
န့ၣ်ဘုဟုဆုပယီၤသးခိၣ်န့ၣ်အအိၣ်ခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လိာ်ဘဉ်ဝဲအသီး, သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်မုၢ်မၤဒ်အံၤမၤတၢ်ကပျဲအ
ဝဲသ့ၣ်လၢကသ့ၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်ဖဲအဝဲသ့ၣ်အိၣ်ဒီးသ့ၣ်ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ.⁶⁰ ခိၣ်ဖျိလၢဟံခိၣ်ဒီးဘုၣ်စုဟံ
ကီၢ်ဒုၣ်ခွဲးစးအနအဖဘဉ်ယးတၢ်ယုဘုဟုတၢ်ခိၣ်တၢ်သ့ၣ်ဆုသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်အယီ ဖဲၣ်ၣ်ၣ်န့ၣ် နအဖတဲၤဖျါ
ဝဲလၢကမၤကတၢ်ကွၢ်တၢ်ယုဘုဟုခိၣ်သ့ၣ်သန့ကုပယီၤသးခိၣ်န့ၣ်ဒီးဟံၣ်ကဝီၤပုၤဘဉ်မုၢ်ဘဉ်သ့ၣ်တဖၣ် ဆဲးမၤဝဲ
တၢ်ဟံန့ၣ်ကွၢ်န့ၣ်သဝီဖိအတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိလၢတၢ်ယုခိၣ်သ့ၣ်အလီၤအယီ ဒ်လဲၣ်ဂုၤဒ်လဲၣ်ဂုၤတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဆဲးမၤ
အသးလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလီၤတၢ်လီၤဆဲးန့ၣ်လီၤ. တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်သ့ၣ်ခိၣ်ဘိကလုာ်ကလုာ်လၢသဝီဖိမၤန့ၣ်
ဝဲသ့ၣ်တဖၣ်လီၤစ့ၤကွၢ်ခိၣ်ဖျိလၢတၢ်ပူၤကလံၤဒိၣ်ထီၣ်ယုၣ်ဒီးတၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲလၢစုပုၤလီၤဒိၣ်ဒိၣ်မုၢ်န့ၣ်လီၤ. န့ၣ်သ့ၣ်
တဖၣ်လဲၤပုၤကွၢ်တနံၣ်ဘဉ်တနံၣ်ပယီၤသးအတၢ်ဟံဆုၣ်ဘုဟုဒီးအါထီၣ်, ခိၣ်ဖျိလၢနအဖတိၢ်ဟံလၢကမၤအါထီၣ်

⁵⁷ “FAO projects in the country,” Food and Agricultural Organisation for the United Nations. Accessed at www.fao.org/countryprofiles/index.asp?lang=en&subj=7&iso3=MMR on March 6th 2007.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Fujita and Ikuku, “Agricultural Policies and Development of Myanmar’s Agricultural Sector: An Overview”, IDE Discussion Paper, No. 63, July 2006. p.21

⁶⁰ Nancy Hudson-Rodd and Myo Nyunt. April 2001. “Control of Land and Life in Burma,” Tenure Brief No. 3:1-8. Land Tenure Center, University of Wisconsin-Madison. Accessed at http://agecon.lib.umn.edu/cgi-bin/pdf_view.pl?paperid=2580&ftype=.pdf on March 1st 2007.

တၢ်ဆၢဘုဟုဆူထံဂၤကီၢ်ဂၤသးကမၤန့ၢ်ကျိၣ်စုလၢထံကီၢ်အဂၤ ဒီးဟံၣ်ဖျါထီၣ်လၢကီၢ်ပယီၤအမၤကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်အိၣ်
ဒီးတၢ်ဂၢၢ်တၢ်ကျၢၤန့ၣ်လီၤ. ၆၁ ၂၀၀၆န့ၣ်န့ၣ် လၢကီၢ်ပယီၤပုၤဘုပုၤထီၣ်ဝဲၤဝဲၤပုၤကယၢၤန့ၣ်လီၤ. လၢကဘၣ်ဟံၣ်ဒုၣ်
ဟံၣ်ကမၤသးအတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးသန့အလီၢ်န့ၣ်. နအဖဟံၣ်ကမၤဝဲၤပုၤကုၣ်လဲၤမၤကၤဘုဟုသ့ၣ်တဖၣ်လၢအမၤထီၣ်
ဘုဟုပုၤန့ၣ်လီၤ.

**“ကမၤသ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်ညါလံၣ်လၢဘုဟုလၢလီၤလၢထံလီၢ်ကီၢ်ပုၤ...အဃိ,ဘုဟုအပူၤကလံၤန့ၣ်အိၣ်ဝဲၤဒ်လၢအညိၣ်န့ၣ်အ
သး ဒီးတၢ်ကျၢၤဝဲၤန့ၣ်လီၤ. ပုၤကုၣ်လဲၤမၤကၤမိသ့ၣ်တဖၣ်မၤဆဲးမၤအဝဲသ့ၣ်မၤကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်ဒ်အာ မၤလၢဝဲၤလၢကမၤန့ၢ်တၢ်န့ၢ်
ဘျုးထဲၤလၢအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်အဂီၢ်န့ၣ်, တၢ်ကဟံးန့ၢ်အဝဲသ့ၣ်ဂၢၢ်ပီၤလၢကမၤမၤလၢတၢ်ဘၣ်ဘျုးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.”**
-နအဖ ဘၣ်ဃးတၢ်ဂၢၢ်တၢ်ကျိၣ်နီၢ်သးက့ၣ်- ကိုၣ်ဆါ (လၢအီၤကုၣ်၂၀၀၆န့ၣ်)^{၆၂}

လၢတၢ်ကြၢၤမၤဘၣ်လိာ်ဝဲၤကွၢ်ဂံၢ်ခိၣ်ထံးတၢ်ကဲထီၣ်သးလၢအဘၣ်ဃးဒီးဘုဟုကၤခိၣ်ဖျါတၢ်မၤလီၤစ့ၤကွၢ်သးအတၢ်
ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ဒီးဆါကွၢ်ဆူထံဂၤကီၢ်ဂၤအလီၢ်န့ၣ်. နအဖယုကျဲၤလၢကမၤန့ၢ်အါထီၣ်ဘုဟုန့ၣ်လီၤ. ပုၤမၤပဒိၣ်တၢ်မၤ,
လၢအဘၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲအီၤလၢပယီၤသးန့ၣ်ဖိၣ်ယာ်ဝဲၤဒုၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအဟးထီၣ်လၢခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်
အပူၤဒ်သးအဝဲသ့ၣ်ကဆါန့ၣ်ခိၣ်ဘုဟုလၢ “တၢ်မၤစ့ၤလီၤဘုဟုပုၤအကျး” လၢအအိၣ်သ့ၣ်လီၤအသးလၢဝဲၤခါ
သးဒီးတကတီၢ်ယီၤန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ဒုၣ်ဟံၣ်ကမၤဝဲၤလၢဘုဟုပုၤထီၣ်ခိၣ်ဖျါလၢပုၤလၢ “အဟံၣ်ဖျါယာ်ဘုဟုလၢကမၤဒုးအိၣ်
ထီၣ်ဘုဟုတၢ်ဃးတၢ်ကၤလၢပုၤပုၤဒီးလၢတၢ်န့ၢ်အဃိဘုဟုပုၤအါထီၣ်န့ၣ်လီၤ.”^{၆၃} နအဖခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီး
တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤမုၢ်မုၢ်နီၢ်လၢကကုၣ်ဆူၣ်ဖျါဆူၣ်ဘုဟုခိၣ်ဖျါ “ထံလီၢ်ကီၢ်ပုၤတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအသန့သၢခါ”, လၢအမၤ
“ပဒိၣ်မၤန့ၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးခိၣ်သ့ၣ်လၢကမၤအအိၣ်, တၢ်န့ၣ်လီၤတၢ်ချံၣ်တၢ်သ့ၣ်လၢသဝီဖိဘၣ်သ့ၣ်ဒီးပဒိၣ်တၢ်ပၤဘၣ်
တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးလီၤ.”^{၆၄} န့ၣ်လီၤ. ပဒိၣ်မၤန့ၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးခိၣ်သ့ၣ်လၢသဝီဖိအအိၣ်သန့န့ၣ်မ့ၢ်ပယီၤသးယုဘုဟု
ခိၣ်သ့ၣ်လၢဟီၣ်ကဝီၤတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအလီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတယံၣ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်သးဖိသ့ၣ်တဖၣ်ယုဝဲၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢက
ဟ့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ဘုဟုခိၣ်သ့ၣ်လၢစုန့ၣ်လီၤ. စ့မၤဂုၤဒီးတၢ်လၢအဂၤမ့ၢ်ဂုၤတၢ်ယုသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအအါဒီးသးမ့ၢ်
လၢအလဲၤခိၣ်ဘၣ်သဝီသ့ၣ်တဖၣ်ယုတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီး,ဂုၤဆူၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤအကလုာ်ကလုာ်ဒ်သးကမၤစၢၤအဝဲ
သ့ၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသးမ့ၢ်ဒဲကဝီၤဒီးမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကဟ့ၣ်လီၤမၤစၢၤတၢ်လၢခိၣ်န့ၢ်တၢ်အိၣ်ဖျါသ့ၣ်တဖၣ်
အဂီၢ်,ကမၤတၢ်အိၣ်ဖျါအဂီၢ်, တၢ်သိၣ်လိအဂီၢ်ဒီးတၢ်မၤဘျီမၤပုၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. စးထီၣ်လၢ၁၉၉၈န့ၣ်လံၤလံၤန့ၣ်
နအဖသးမ့ၢ်လၢအအိၣ်လၢပုၤသ့ၣ်တဖၣ် ခိၣ်န့ၢ်လၢထးဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢအဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်ဟးယုအိၣ်က့ၤဘု
ဟုလၢအနီၢ်ကစၢ်ဒုၣ်ဝဲတသ့ဖဲအသ့အဃိမ့ၢ်တၢ်လၢအမၤအါထီၣ်တၢ်ယုအိၣ်ယုအိၣ်ဒီးတၢ်ဟံၣ်ကွၢ်တၢ်သ့ၣ်လီၤဘုဟု
အလီၢ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒီးမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်ဖၣ် လၢကသ့ၣ်လီၤဘုလၢအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်မံၤလီၢ်အပူၤလၢ
နအဖသးဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

**“နအဖထၢတၢ်ဖိတၢ်သ့ၣ်လၢပတၢ်လီၢ်,ကရၢၢ်ဒီးစံၣ်ဖျါ အိၣ်ဆဲးအါလဲၣ်အဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပဘၣ်ဆၢစ့သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဆူဒုးယၤ
ခိၣ်အအိၣ်ဖဲကုးအစုၣ်က့ၣ်န့ၣ်လီၤ. တန့ၣ်အံၤပထၢဖျါ စ့ဒီးစဲးလၢအိၣ်ဝဲ ၆,၀၀၀ကုးန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ထၢစကီးန့ၣ်ဒီး
လီၤ. ဖဲလၢအီၤကုၣ်၂၀၀၄န့ၣ်န့ၣ် နအဖသးခိၣ်တၢ်လၢအအိၣ်လၢစုၣ်က့ၣ်,ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢစံၣ်လီၢ်ကီးဘၣ်ဒီးမ့ၢ်တမ့ၢ်
ကရၢၢ်လၢအအိၣ်ဘုးဒီးကါကျဲၤကပၤတဖၣ်တၢ်ကထီၣ်အဝဲသ့ၣ်အလံၤအထီၣ်အဃိ ဟံၣ်ကစၢ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤဝဲၤ၅,၀၀၀ကုး
လၢတၢ်ထီၣ်န့ၢ်အဝဲသ့ၣ်ကရၢၢ်မ့ၢ်တမ့ၢ်စံၣ်လီၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.”**
-နီၢ်လ- (မုၢ်၂,၃၄န့ၣ်), သဝီသးပုၤ, ထ- သဝီ, ဒူပျၢ်ယာ်ကီၢ်ချၢ (လၢယန့ၢ်အါရဲ ၂၀၀၆န့ၣ်)

⁶¹ “Roundup: Myanmar takes measures to bring down commodity prices,” *People’s Daily Online*, August 30th 2006. Accessed at http://english.peopledaily.com.cn/200608/30/eng20060830_298141.html on January 23rd 2007.
⁶² “Campaign to end poppy cultivation concerns only with nation as it must be launched with internal strength,” *Press Conference*, August 16th 2006. Accessed at www.myanmar.com/pressconference/index.html on March 1st 2007.
⁶³ “Rice traders accused of hording,” *The Myanmar Times*, August 14-20 2006. Accessed at www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes17-329/b003.htm on January 9th 2007.
⁶⁴ Fujita and Ikuku. July 2006. “Agricultural Policies and Development of Myanmar’s Agricultural Sector: An Overview”, *IDE Discussion Paper*, No. 63. pp.4

စီးဘ---ဒီးအမဲယုာ်ဒီးအဝဲသုာ်ခဲးဂံာ်ဘုလၢဒွဲာ်လိာ်ဆၢ, ဖာ်ပုာ်ကီာ်ရၢာ်. ဖဲလၢယနူအါရဲ ၁၈သီ ၂၀၀၆န့ၣ်န့ၣ် နအဖခိၣ်ချုးရၢာ်(၃၄၉) သုးဒဲကစီခိၣ်ဖဲတၢလၢအအိၣ်လၢဝၣ်မူဒဲကစီ. ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢခဲးဂံာ်ဘုကစၢ်ကိးဂၢဒဲးလၢဟီၣ်ကစီဝဲအံၤ ကဘၣ်ဟ့ၣ်ဘုခံာ်န့ၣ်လၢအတၢ အိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကုၢအဘူးအလဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်စီၤတဘၣ်အံၤဟံၣ်ဖျါထီၣ်ပုၤဒီးမိၢ်တခဲးဂံာ်ဘုလၢအဝဲသုာ်ကဘၣ်လဲၤဟ့ၣ်လီၤဆူဝၣ်မူဒဲကစီ န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိလၢဟီၣ်ကစီသုာ်တဖၣ်အံၤအပူၤတဲဝဲလၢအဝဲသုာ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢခဲးဒီးသုးခိၣ်ဖဲတၢတၢ်ဃုတလီၤလီၤဒီးအံၤန့ၣ်လီၤ. (တၢ်စီၤ က ညီၣ်ဂၢ်ဒီးယၢာ်ကရူာ်)

ဒ်သိးဒီးကမၤန့ၣ်အါထီၣ်တၢ်ဟံၣ်န့ၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်အကျိၤအကျဲအဂီၢ်, နအဖဂုၢ်ကျဲးစးမၤအါထီၣ်တၢ်သုာ်တၢ်ဖျးအ ကျိၤအကျဲလၢကျဲအါဘိအပူၤ, လၢအပၣ်ယုာ်ဒီးတၢ်မၤဆူၣ်ပုၤမၤစံာ်ဖိလၢကသုာ်ဘုလၢတၢ်ယီၤခါအဆၢကတီၢ်(လၢ အဘၣ်တၢ်သုာ်ညါအိၣ်တၢ်သုာ်တၢ်ဖျးခံာ်ဘျီတဘျီ), မၤဆူၣ်သဝီဖိသုာ်တဖၣ်လၢကသုာ်ဖျးစ့ၢ်ကိးတၢ်မုာ်တၢ်ဘိလၢ အဂၤလၢဘုအလီၤဒီးမၤဆူၣ်အဝဲသုာ်လၢကပူၤကသံာ်ကသီလၢအမၤဂၤထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညါ, ဝဲးထံာ်တၢ်မုာ်တၢ်စံာ် တၢ်ပိးတၢ်လီၤသုာ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ကစီၤနအဖခိၣ်န့ၣ်မၤဝဲဒၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသုာ်တဖၣ်အံၤခိၣ်ဖျါအဝဲသုာ်မၤဆူၣ် သဝီသးပုၤသုာ်တဖၣ်လၢကထီၣ်ဝဲဒၣ်ထံာ်လီၤကီၢ်ပူၤတၢ်အိၣ်ဖိၣ်ဖဲပယီၤသုးခိၣ်ဒုးသုာ်ညါအဝဲသုာ်ဘၣ်ဃးနအဖအ တၢ်သုာ်တၢ်ဖျးအကလုာ်လၢအဝဲသုာ်ဘၣ်တူၢ်လီၤဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ကမၤဂၤထီၣ်ဟီၣ်ကစီၤတၢ်သုာ်တၢ်ဖျးအဂီၢ် တၢ်တၢ်ပိၣ်တၢ်ပိၣ်လၢပုၤမၤစံာ်ဖိဒီးနအဖခိၣ်န့ၣ်အဘၣ်စၢၤတအိၣ်ဘၣ်အမဲာ်ညါ လၢတၢ်အိၣ်ဖိၣ်အဝဲအံၤအပူၤန အဖခိၣ်န့ၣ်တဘျီပုၤမၤစံာ်ဖိသုာ်တဖၣ်လၢအဝဲသုာ်ကဘၣ်မၤတၢ်မနုၤသုာ်တဖၣ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ. နအဖခိၣ်န့ၣ်သုာ်တ ဖၣ်တအိၣ်ဒီးသဝီဖိအတၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ်ဟ့ၣ်ဖးသုာ်တဖၣ်ဘၣ်.တမ့ၢ်ထဲလၢတၢ်မၤအကျိၤအကျဲသုာ်တဖၣ်အံၤဟံၣ်ဖျါထီၣ် ပယီၤသုးဖိသုာ်တဖၣ်အတၢ်ဂုၢ်န့ၣ်ဆူၣ်တၢ်အကလုာ်ကလုာ်လၢသဝီဖိအိၣ်န့ၣ်ဘၣ် ဒီးတၢ်အဝဲအံၤဟံၣ်ဖျါထီၣ်စ့ၢ်ကိး ဝဲလၢနအဖခိၣ်န့ၣ်သုာ်တဖၣ်မုာ်ပုၤလၢတအိၣ်ဒီးတၢ်န့ၣ်ပၢ်န့ၣ်ဘျီဘၣ်ဃးတၢ်သုာ်တဖၣ်ဖျးအဂီၢ်အကျိၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ပယီၤသုးပဒိၣ်လၢအမၤသကိးတၢ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်န့ၣ်ပၢ်စ့ၢ်လၢဟီၣ်ကစီၤတၢ်သုာ်တၢ်ဖျးတၢ်အိၣ်သးအပူၤဒီးအဝဲ သုာ်အိၣ်ဒီးတၢ်တိာ်ဟံၣ်လၢကမၤအါထီၣ်တၢ်သုာ်တၢ်မုာ်တၢ်ဘိဖဲမူခိၣ်ကလံၤသီၣ်ဂီၤမုာ်တဘၣ်လီၤဘၣ်သန့ကုၢန့ၣ် လီၤ. ပုၤမၤစံာ်ဖိသုာ်တဖၣ်မုာ်သုာ်ညါဘၣ်ဃးတၢ်ဖျါတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဝဲအံၤသန့ကုၢ, အဝဲသုာ်အခွဲးယၢာ်တအိၣ်လၢ ကဟံၣ်ဖျါထီၣ်အဝဲသုာ်တၢ်ထံာ်သုာ်တဖၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အိၣ်သန့သုာ်တဖၣ်အံၤမၤလီၤစ့ၢ်ကိးသဝီဖိတၢ်သဘျီ လၢကဂုၢ်လီၤတၢ်မၤလီၤသုာ်တဖၣ်အံၤသန့ကုၢ သဝီဖိသုာ်တဖၣ်ထံာ်ဝဲလၢတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသုာ်တဖၣ်အံၤမုာ်တၢ်လၢ တဖိးသဲးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

“ဖဲလိန်ဝဲဘၣ် ၃၀သီ, ၂၀၀၅နံၣ်န့ၣ်, ကီၤဆၣ်တၢ်မၤတၢ်ခၢ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ပုၤဟံၤလီၤဆၣ်နီၤ ကွဲးလီၤလံာ်ပၤရၢဆူ သဝီသးပုၤအအိၣ်ဒီးဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤဘုအန့ၣ်၃၀ဆူပသဝီ, ဘၣ်ဆၣ်ပဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤအဝဲသ့ၣ်၈၂,၈၀၀ကးလၢဘုတန့ၣ်စ့ၣ်စ့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤလီၤပုၤလၢပကဘၣ်သ့ၣ်ဘုလၢတၢ် ယီၤခါအဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိအါဒဲအါကကွၢ်ဆၢၣ်မံာ်ဘၣ်ဒီးတၢ်ကီၤတၢ်ခဲဒိၣ်ဒိၣ်မၤမၤလၢကသ့ၣ်လီၤဘုလၢတၢ်ယီၤခါအ ဆၢကတီၢ်ခီဖျိလၢထံတအိၣ်လၢလၢလီၣ်လီၣ်လၢတၢ်ယီၤခါ အဆၢကတီၢ်အဃိလီၤ.သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်လီၤဘုအပူၤတဝံး ဒံးဘၣ်အဃိအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်ကဒါကုၢ်ဖဲအဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်ဘုဝံးန့ၣ်လီၤ. ပတၢ်သ့ၣ်လီၤဘုမၤတကဲထီၣ်မူးမူးနီၢ်နီၢ်ဘၣ်သန့ ကု, ပဘၣ်ဟ့ၣ်ကဒါကုၢ်ဖဲသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ (လၢဘုချံအဂီၢ်)န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢ ကဘၣ်သ့ၣ်လီၤဘုလၢကျဲကပၤန့ၣ်လီၤ.ဖဲအပူၤကွၢ်တန့ၣ်န့ၣ် အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢပဘၣ်သ့ၣ်ဘုလွၢ်အကၢ် (လၢ ပမံာ်ပုၤ)စၢ်ကီၤဘၣ်ဆၣ်တမၤတၢ်လၢအကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်ဘၣ်ဒီးပတန့ၣ်ကဒါကုၢ်နီတအဘၣ်.”^{၆၅} ကီၤဆၣ်တၢ်မၤတၢ်ခၢ်ဒီး တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကရၢတဲစၢ်ကီၤသဝီဖိလၢကသ့ၣ်လီၤကီၣ်, ဒံးသးဒီးသဝီဖိကသ့ၣ်ညါအါထီၣ်ဘၣ်ဃးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးလၢ ကီၣ်တကပၤန့ၣ်လီၤ.”

-အူလ---(ပိၣ်ခါ, ၅၆နံၣ်), ၁---သဝီ, ဒူပုၤယၢ်ကီၢ်ချၢ (လိယနူအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

“နအဖမၤဆူၣ်သဝီသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤတၢ်သ့ၣ်ဘုလၢတၢ်ယီၤခါအဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးဖဲတၢ်ယီၤခါအဆၢကတီၢ်န့ၣ် ထံ ကၢဝဲဒီးပသဝီန့ၣ်ယၢ်ဝဲဒၣ်ဒီးထံကျိအဃိပပာ်လီၤပသးလၢပတမၤတၢ်ယီၤခါကတီၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ် တဲဘၣ်ဃးတၢ်ဂံၢ်အဝဲအံၤလၢတၢ်အိၣ်ဖျိအပူၤ, ဘၣ်ဆၣ်ပတသးအိၣ်ဘၣ်ဒီးပတတဲတၢ်နီတမံာ်ဘၣ်. အဝဲသ့ၣ်တဲလၢအ ဝဲသ့ၣ်အိၣ်ဒီးလၢပကကဲဒိၣ်ဒီးလၢတၢ်န့ၣ်အဃိ အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်ကုၢ်ပုၤလၢပကမၤတၢ်ဒဲအံၤဒီးမၤဆူၣ်ပုၤလၢပကဘၣ်မၤန့ၣ် လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ပသ့ၣ်ညါလၢထံတအိၣ်လၢလၢလီၣ်လီၣ်ဘၣ်ဒီးတမၤတၢ်ကဲဘျုးလၢပဂီၢ်ဘၣ်. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိပတမၤဘၣ်. ဘုအကလုာ်န့ၣ်မၤဝဲဒၣ်သ့ၣ်လၢန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဲလၢသၢလၢဝံးအလီၢ်ခဲပဘၣ်ကုၢ်ကုၢ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤပုၤ ဘုချံဒီးပဘၣ်ဟ့ၣ်ကဒါကုၢ် ၂၀၀၀ကးလၢဘုတန့ၣ်စ့ၣ်စ့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.”

-အူလ---(ပိၣ်ခါ, ၅၆နံၣ်), ပုၤဟံၤလီၤဆၣ်နီၤ, ဆ---သဝီ, ဒူပုၤယၢ်ကီၢ်ချၢ (လိယနူအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

“ဖဲလိဒံာ်ဝဲဘၣ် ၂၀၀၅နံၣ်န့ၣ်, နအဖမၤဆူၣ်သဝီခွဲဖျၢၣ် လၢယသဝီခိၣ်ဃၢ လၢကမၤဝဲဒၣ်တၢ်ယီၤခါတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးန့ၣ် လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ကွဲးလံာ်ဆူပအိၣ်ဒီးကီၤတၢ်အိၣ်ဖျိဖဲကုၢ်အစ့ၣ်ကုၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်အိၣ်ဖျိအပူၤတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးပုၤမၤတၢ်ဖိ ကဂ္ဂုၢ်လၢအအိၣ်လၢနအဖအတၢ်ပၤဖိလၢတဲပုၤလၢပဘၣ်မၤတၢ်ယီၤခါတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဲစၢ်ကီၤပုၤလၢ ပ ကဘၣ်ပုၤဘုချံတအန့ၣ် ၂၅၀၀ကး ဒီးပကဘၣ်သ့ၣ်အီၤလၢပနီၢ်ကစၢ်န့ၣ်လီၤ. ပသဝီခွဲဖျၢၣ်, တဖျၢၣ်စ့ၣ်စ့ၣ်ဘၣ်သ့ၣ်ဝဲဒၣ် တၢ်ယီၤခါဘုၣ်အကၢ်န့ၣ်လီၤ.ဘၣ်ဆၣ်ပတစးထီၣ်မၤတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးဒံးဘၣ် ခီဖျိလၢပထံတအိၣ်လၢလီၣ်လၢတၢ်ယီၤခါအ ဆၢကတီၢ်အဃိန့ၣ်လီၤ. ပတအဲၣ်ဒီးမၤတၢ်အဝဲန့ၣ်ဘၣ်ခီဖျိလၢပသ့ၣ်ညါလၢပတန့ၣ်ကုၢ်ကုၢ်အထိးနီတမံာ်ဘၣ်ဒီးစုလၢပဘျုး လီၤဃာ်သ့ၣ်တဖၣ်ကလီၤမၤကွၢ်ခဲလၢန့ၣ်လီၤ. ပတပာ်စၢ်အဝဲသ့ၣ်လၢတမၤတၢ်လၢအကဲဘျုးလၢပသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အ ဂီၢ်ဘၣ်ဒီးပစုလၢပဘျုးလီၤဃာ်သ့ၣ်တဖၣ်ကလီၤမၤကွၢ်ခဲလၢန့ၣ်, သန့ကအဝဲသ့ၣ်မၤဆူၣ်ပုၤလၢပကဘၣ်မၤန့ၣ်လီၤ.”

-ကိယ---(ပိၣ်ခါ, ၃၃နံၣ်), ပုၤဟံၤလီၤဆၣ်နီၤ, ၁---သဝီ, ဒူပုၤယၢ်ကီၢ်ချၢ (လိယနူအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

“နအဖလၢဖၣ်အၣ်ဟ့ၣ်လီၤလံာ်တၢ်ကလုာ် (လံာ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ် ၁/၉၉ဒီးပိၣ်ထွဲထီၣ်အခဲဒီးလံာ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ် ၂ ၀၀၀နံၣ်အပူၤ) ပာ်ဖျိထီၣ်ဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်တသ့တၢ်မၤနီတဘျီလၢဘၣ်. ပသဝီသးပုၤတဲဒုးယၢ်ခိၣ်လၢ, “နခိၣ် နၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တဲလၢအဝဲသ့ၣ်တသ့ဆူၣ်ဃးပုၤမၤတၢ်ဖိလၢဘၣ်ဒီးတမၤပမၤတၢ်လၢပသးတအိၣ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢဘၣ်” ဒီးသဝီသးပုၤသံကွၢ်အီၤလၢစးထီၣ်လၢခဲအံၤလံာ်လံာ်အဝဲသ့ၣ်မၤဆူၣ်သဝီဖိလၢကမၤတၢ်ယီၤခါတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးဘု, နံၣ်သီဒီး ကီၣ်မုတမၤတၢ်မၤဆူၣ်ဘၣ်ခါ. ဒီးဒုးယၢ်ခိၣ်တဲကုၢ်အီၤလၢအဝဲသ့ၣ်တမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသ့ၣ်မၤ တၢ်ဒဲအံၤန့ၣ် လၢကမၤထီၣ်ထံကီၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိသဝီသးပုၤတနီၤစံးဘၣ်ကုၢ်အီၤလၢတၢ်အဝဲအံၤကဲထီၣ် တၢ်ကီၤတၢ်ခဲဒီးတၢ်တံာ်တၢ်လၢသဝီဖိတၢ်ဖဲတၢ်မၤအပူၤန့ၣ်လီၤ.”

-နီၢ်လ---(မုၢ်, ၃၄နံၣ်), ထ---သဝီ, ဒူပုၤယၢ်ကီၢ်ချၢ (လိယနူအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

⁶⁵ တဝီန့ၣ်လီၤလၢဝဲတၢ်အစီ ၁၆ကဲလိန့ၣ်လီၤ.

သုန်သိတင်သုန်တင်ဖျား(ကျက်ဆူးပင်)

[illegible]

“နအဖတံပုလုတံတိဂ်ဟ်လုတံသုဂ်သုဂ်သိထုဂ်အဝဲအံ၊ မုဲဝဲတံကနုကုသုဂ်သိချံ၊ ဒီးပကင်ဂ်ဘျးတံချံဒီးသုဂ်သိ
နုဂ်ကကထိဂ်ရှုဂ်နီဂ်သိဒီးပကကနုကုဘဂ်ကသိနုဂ်လီ၊ ခါဆုမဲဂ်ညါနုဂ် ရှုဂ်နီဂ်သိလုကီုပယီုပုတအိဂ်လုကဘဂ်အဃိပ
ဘဂ်စးထီဂ်သုဂ်သုဂ်သိနုဂ်လီ၊”

-ဒီထ---(မုန်, ၅၃နံ) ခ---သဝီ, ဒူပုယံကီၣ်ရှ် (လိယနူအါရံ ၂၀၀၆နံ)

“နအဖသုးဖိတဖှ်တဲစါကီးပုလပကဘဉ်မသုဉ်သိတၢ်သုဉ်တၢ်ဖျးအဝဲအံၤစီဖျါပကဒီးန့ၢ်ဘဉ်ချဉ်နီဉ်သိလၢတၢ်သုဉ်တၢ်ဖျးအံၤအဖီခိဉ်သဝဲလီၤ.”

-အခု---(ပိဋူ၊ ၅၀နံ၊)၊ ထ---သဝီ၊ ဖန်ပွန်ကီရှင် (လါအုမြိုင်၂၀၀၆နံ)

“အဝဲသျှင်တဲဝဲလၢဆူမံင်ညါန့ၣ်, ပဟ်ဖိုၣ်သံသျှင်သိချံမ့ၢ်န့ၣ်ဒီးပဆါကၠးသ့ဖဲအဲၣ်ဒီးဆါမ့တမ့ၢ်ပဆါန့ၣ်ပဒိၣ်သ့န့ၣ်လီၤ. အဝဲသျှင်တဲဝဲလၢခဲအံၤန့ၣ်ပဘၣ်ပွၤသျှင်သိအချံတသလီၤန့ၣ်လီၤလၢစ ၈,၀၀၀ကး”^{၇၀}, ဘၣ်ဆၣ်ဖဲပဆါကၠးဒါကၠးန့ၣ်တသလီၤန့ၣ် ပဆါန့ၣ်ကၠးအစၢကတၢၢ်၅,၀၀၀-၆,၀၀၀ကးန့ၣ်လီၤ. အဝဲသျှင်တဲဝဲလၢပုၤမံၣ်အိၣ်ဒီးကကဲထီၣ်ရှၢ်နီၣ်န့ၣ်လီၤ. အမ့ၢ်ကထီၣ်လၢရှၢ်နီၣ်သိဒီး, အဝဲသျှင်တဲလၢပနီၣ်ကၠ, ဓဲကဲး, ဓဲထံၣ်ဘုဒီးပနီၣ်သ့မ့ၢ်ကီၤလီၤ. အဝဲသျှင်တဲစၢ်ကီၤဝဲလၢပမံၣ်သျှင်သိမ့ၢ်ဝဲန့ၣ်သျှင်သိအဘၣ်သျှင်တဖၣ်ပသ့ကၠးအီၤလၢဟီၣ်ခိၣ်သျှင်ထၣ်သဝဲလီၤ.”

-အမ---(မိခွါ, ၅၅နှံ), ထ---သမီး, ဒုပျော်ယာ်ကီၢ်ရှၢ် (လါယု ၂၀၀၆နှံ)

⁶⁶ “Information Sheet,” Myanmar Information Committee, March 9th 2006. Accessed at www.myanmar-information.net/infosheet/2006/060309.htm on March 18th 2007.

⁶⁷ [‘Myanmar eyes physic nut oil as fuel to help solve oil crisis’](#), Xinhua news service (China), 18 January 2006.

⁶⁸ 'Castor beans to be grown for biofuel', Myanmar Times, 9-15 January 2006.

⁶⁹ “Caster beans to be grown for biofuel,” *The Myanmar Times*, January 9th-15th 2006. Accessed at www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes15-299/n014.htm on January 9th 2007.

⁷⁰ လာဟီတဝါဆိုဘုရားလက်ထဲကိုင်ဆောင်နေသေးသူသစ်ဖိလေစု၃၀၀ စု၊လၢ၃၂၅၀ကျားလၢသွင်သိချ်တသလီးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ။တံးအဲဒါမျိုၤလာဟီတဝါနအဖဓိၣ်နီၤတဖၣ်
ဟံးနီၤတံးအျါးလၢတံးသွင်သိတံးရံၣ်တံးကျါအဖဓိၣ်န့ၣ်လီၤ။

တၢ်ဂီၤအဝဲအံၤဒုးန့ၣ်ဖျါဝဲ သုၣ်သိထူၣ်ဆံးဆံးဖိလၢအဘူးဒီးကျဲကယဲဖဲတန့ဆါကီၢ်ဆၢ,ဖၣ်အၢ်ကီၢ်ရှၢ်လၢနအဖမၤဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ကသုၣ်ဝဲ န့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂီၤ ကညီၣ်ဂံၢ်ဝီဒုးယၢ်ကရှၢ်)

နအဖဆၢမုၢ်လၢကဒီးန့ၣ်ဘၣ်ရှၢ်နီၣ်သိခိဖျါသုၣ်သိထူၣ်အယီၤ,အဝဲသုၣ်မၤဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်လၢအဆိၣ်လၢ သုးတၢ်ပၤဖိလၢကညီၣ်ကီၢ်ဖဲၣ်ပူၤလၢကပူၤတၢ်ချံလၢသဝီဖိတသုၣ်ဘၣ်နီတဘျီဘၣ်တဖၣ်ဒ်သိးကသုၣ်လီၤဝဲလၢတၢ် လီၤလီၤဟီၤအပူၤဒီးမၤစ့ၢ်ကိးသဝီဖိလၢကသုၣ်လီၤတၢ်ချံတၢ်သုၣ်တဖၣ်အံၤလၢအဝဲသုၣ်စံၣ်လီၤ,ခုးလီၤဒီးကျိးပူၤ န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤသဝီဖိကသုၣ်လီၤက့ၤဘုဟုၣ်အမုၢ်တၢ်အိၣ်ခိၣ်သုၣ်ခိၣ်ဘိလၢအဝဲသုၣ်တၢ်အိၣ်မူအပူၤတ သုလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်တၢ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုၢ်လၢအဝဲသုၣ်ကဘၣ်ထီၣ်တၢ်အိၣ်ဖိၣ်ဒီးလၢတၢ်အိၣ်ဖိၣ် အပူၤခိၣ်န့ၣ်တဲအဝဲသုၣ်လၢကဘၣ်သုၣ်သိထူၣ်ဒီးခိဖျါလၢတၢ်အံၤအယီၤခိၣ်န့ၣ်သုၣ်တဖၣ်ဆါဆူၣ်န့ၣ်သဝီဖိသုၣ် သိချံလၢအပူၤဒ်န့ၣ်လီၤ.

“တၢ်အိၣ်ဖိၣ်အလီၢ်ခဲကတၢ်တဘျီလၢယထီၣ်န့ၣ်မၤဝဲဖဲလၢမၤ၃၁သီ,၂၀၀၆န့ၣ် ဒီးကီၢ်ဆၢတၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ် ထီထီၣ်ကိၣ်ကးန့ၣ်လီၤပူၤလၢပကဘၣ်သုၣ်ဖျါသုၣ်သိဒီးဘုအန့ၣ်၁၀၀ဒီးပတမၤဘၣ်တသုဘၣ်. ဘုတန့ၣ်န့ၣ်လီၤလၢစ ၄,၀၀၀ကးန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုၢ်လၢပကဘၣ်သုၣ်သိ ၃၀၀အကၢၢ်ဖဲပသဝီခ---သဝီဟီၣ်ကဝီၤန့ၣ် လီၤ. အဝဲသုၣ်ဟ့ၣ်လီၤပူၤသုၣ်သိချံ ၆ကံလိဒီးပဘၣ်ဟ့ၣ်အဝဲသုၣ်လၢစ ၆,၀၀၀ကးလၢတကံလိစ့ၢ်စ့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢ ပသဝီကရှၢ်ပူၤန့ၣ်အိၣ်ဒီးသဝီသၢဖျါန့ၣ်လီၤ. ယဟ့ၣ်လီၤတၢ်ပူၤတဝံးဒီးဘၣ်. ဘၣ်ဆၢ ယကဘၣ်ဟ့ၣ်ဖဲလၢတဘျီအံၤ လၢ,တဟ့ၣ်ဘၣ်တသုဘၣ်န့ၣ်လီၤ.မ့မုၢ်ယၢန့ၣ်ယဆိကမိၣ်လၢတမၤတၢ်လၢအကဲဘျုးလၢပသဝီဖိအဂီၢ်ဘၣ်အမဲၣ်ညါပ ကကွၢ်ဆၢမဲၣ်ဘၣ်ဒီးတၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲသုၣ်တဖၣ်အါထီၣ်န့ၣ်လီၤ. ပဘၣ်သုၣ်ဝဲဒုၣ်သုၣ်သိထူၣ်ဒီးတသုဘၣ်တသုဘၣ်လီၤ. ပ မ့ၢ်တသုၣ်ဘၣ်ဒီး,ပၤကီၢ်ကဟံးန့ၣ်ပူၤအဂ့ၢ်ဒီးကဖီၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်တဲဝဲလၢသုၣ်သိဝဲအံၤကကဲထီၣ်သိဘၣ်ဆၢယတ သုၣ်ညါလၢမၤအကကဲထီၣ်ဂါတကဲထီၣ်ဂါဘၣ်လီၤ.”

-ကိၤထ---(ဖိၣ်ခါ, ၃၇န့ၣ်), ခ---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရှၢ် (လၢယူၤ၂၀၀၆န့ၣ်)

မဲလိမာၤသ့ၣ် ၂၀၀၆ နံၣ်န့ၣ် သဝီဖိလၢဘုသိၣ်ကီၢ်ဆၣ်, ဖၣ်ပုၣ်ကီၢ်ချၢ်တဖၣ်မၤစၢၤလိာ်သးလၢတၢ်သ့ၣ်လီၤဘုတန့ၣ်တဘျီကိးနဲးဒီး ဒီးမဲတၢ်သ့ၣ် လီၤဘုအံၤတဝံးဒီးဘၣ်အခါနအမိၣ်န့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢအဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်ပူၤဒီးသ့ၣ်လီၤသ့ၣ်သိၣ်န့ၣ်လီၤ. ခီဖျိလၢတၢ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်ဒ်အံၤ အယံ, အဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ကမီၤမၤတၢ်သ့ၣ်လီၤဘုဒ်သိးကအိၣ်ဒီးတၢ်ဆၢကတီၢ်လၢကလဲၤသ့ၣ်လီၤသ့ၣ်သိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပူၤပိာ်ခါသးပုၤ, ပိာ်မုၢ်သးပုၤ ဒီးမိသ့ၣ်(ပာ်မုၢ်ဒီးမိသ့ၣ်အိၣ်န့ၣ်)လၢသဝီကိးဖျၢၣ်ပူၤဘၣ်တၢ်မၤလီၤအဝဲသ့ၣ်လၢကဘၣ်သ့ၣ်သိၣ် ၁၀၀ ထူၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂီၤလၢတၢ်မိခိၣ်ဒုးန့ၣ်ဖျါ ထီၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ပာ်ဖိၣ်ထီၣ်သးမဲတၢ်သ့ၣ်လီၤဘုဝံးအလီၤခဲဒီးလဲၤဝဲသ့ၣ်သိၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျၢၣ်အလီၤလၢကမၤတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးတၢ်မၤန့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂီၤ : ကညီၣ်ဂီၢ်ဝံးယၢ်ကရၢၢ်)

“မဲလိယနူၤအါရံၤ ၂၀၀၆ နံၣ်န့ၣ် အဝဲသ့ၣ်ကွဲးလီၤလံာ်တၢ်ကလုာ်ခဲဘၣ်ဆူပသဝီ ဒီးဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢသဝီဖိကဘၣ် သ့ၣ်သ့ၣ်သိၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်ဟံးဒီးပူၤသ့ၣ်သိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်အအိၣ်လၢက သ့ၣ်လီၤဝဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢကုးအသဝီကပၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢကပာ်လီၤဃာ်တၢ်လီၤ ၁,၂၀၀ အ ကၢၢ်လၢကသ့ၣ်လီၤသ့ၣ်သိၣ်, ဒီးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျၢၣ်အကၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ကဘၣ်မၤလံာ်ထီၣ်အိၣ်ကိးနဲးဒီးန့ၣ်လီၤ. လံာ်ဟ့ၣ်လီၤ တၢ်ကလုာ်ဝဲအံၤအိၣ်ဟံးလၢကီၢ်ဆၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခိၣ်ဒီးတၢ်ခိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိးပုၤဟံးလီၤဆၣ်နီၤဒီးလၢအူလၢန့ၣ်လီၤလၢအမုၢ် တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျၢၣ်ခိၣ်လၢကုးအူစၢ်က့ၣ်န့ၣ်လီၤ.”

—အူလ—(ပိာ်ခါ, ၅၆ နံၣ်), သဝီသးပုၤ, ဆ—သဝီ, နူပုၢ်ယၢ်ကီၢ်ချၢ် (လိယနူၤအါရံၤ ၂၀၀၆ နံၣ်)

ခီဖျိလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကအူကစၢၤလၢအဝဲသ့ၣ်လိာ်ဘၣ်ကုၤအဝဲသ့ၣ်တၢ်လီၤလၢကသ့ၣ်လီၤတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိလၢအရူ ခိၣ်တဖၣ်အယံ နအဖဒီးခိၣ်ဖၢၣ်ဘိသးဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကသ့ၣ်လီၤကုၤသ့ၣ်သိၣ်လၢကကျဲ ကပၤမ့တမ့ၢ်သ့ၣ်လီၤလၢဟံၣ်ယၢၤဝဲဒ်သိးဒီးကရၢၢ်န့ၣ်လီၤ. ခီဖျိလၢနအဖတအိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ညါနၢ်ပၢၢ်လၢလၢပဲၤ ပဲၤလၢတၢ်သ့ၣ်သ့ၣ်သိၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအံၤအယံ, ဟံၣ်ကဝီၤပုၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါဟ့ၣ်ထီၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဘၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ ထဲဒ်တဆံးတက့ၢ်လၢတၢ်ကဘၣ်သ့ၣ်ဘၣ်ဖျၢၣ်သ့ၣ်သိၣ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ချဲသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအပူၤန့ၣ်အိၣ်ဝဲဒီးရံၣ်, လၢအမုၢ်တၢ်စုၣ်လၢအလီၤပျံၤတကလုာ်လၢအမုၢ် “တၢ်အစုၣ်လၢအလီၤပျံၤအကျါတကလုာ်လၢအဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါ အီၤလၢမုၢ်မဆါတနံၤအံၤ”^{၇၁} “လၢအလီၤပျံၤခိၣ်န့ၣ်ဒီးတၢ်အစုၣ်လၢအမံၤမုၢ် (cyanide) ထဲအထံတမံၤကြဲၤဒၣ်

⁷¹ Mark A. Hostettler, “Toxicity, plants — castor bean and jequirity bean,” June 26th 2003. Accessed at www.emedicine.com/PED/topic331.htm on December 22nd, 2006.

လည် မသံပုဒ်တိုင်းတိုင်းပဲသွပ်နှံလီ။”^{၇၂} တစ်မျှယုလီဘဉ်သွပ်သိချံသံသိထဲတဖျဉ်ဇီန့ၣ်, လာတနဉ်ရံၣ်အ တီၣ်ပူၤပူၤန့ၣ်နကတူၣ်ဘဉ်တံၣ်ပနီၣ်လၢအမုၢ်တၢ်ဟံၤဆါ, တၢ်ဘျီး, ဒီးတၢ်တဖျဉ်တဖျဉ်, တဘျီတခိၣ်သ့ၣ်ထီၣ်, တၢ် ဟံၤလူၤဒီးတၢ်သံပိၣ်ထွဲထီၣ်အခံသ့ၣ်န့ၣ်လီ။ သဝီဖိလၢကညီကီၢ်စဲၣ်ပူၤဒီးတၢ်လီၤလၢအကၢလၢကီၢ်ပယီၤပူၤဟံၤဖျါ ထီၣ်တၢ်ခိၣ်မုၢ်ဒီးအဲၣ်ဒီးဘျီးဒီးတၢ်ပနီၣ်လၢအနးဖဲအဝဲသ့ၣ်နီၣ်ကစၢ်မ့တဖျဉ်ဖိသ့ၣ်တဖျဉ် ကမၤကွၢ်တၢ်ချံဖိတဖျဉ် လၢအကိးပူၤအခါန့ၣ်လီ။ခိဖျါလၢသ့ၣ်သိချံဒုးထီၣ်တၢ်ဘဉ်ယိၣ်လၢကမုၢ်အကီၢ်အယိ ထံကီၢ်အါဘဉ်ဟံၤလီၤတၢ် သိၣ်တၢ်သိယံးယံးလၢတၢ်ကသုၣ်သ့ၣ်သိအကီၢ်န့ၣ်လီ။ ဘဉ်ဆဉ်သနဉ်က့, နအဖတဒုးသ့ၣ်ညါကမုၢ်ဘဉ်ယးသ့ၣ် သိချံအတၢ်မၤဘဉ်ဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အံၤဘဉ်ဒီးတၢ်ရဲၤပုၤဘဉ်ယးတၢ်သုၣ်လီၤသ့ၣ်သိအကျါအကျဲမုၢ်မုၢ်နီၣ်စ့ၢ် ကိးဘဉ်န့ၣ်လီ။

“ဒီးသဲၣ်မုၢ်/သဝီတၢ်မုၢ်တၢ်ခိၣ်ဒီးတၢ်ခိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၢ်ကးပုၤဟံၤလီၤဆူၣ်နီၣ်လၢကွၢ်အသဝီကမုၢ်/ဆူၣ်လီၤသ့ၣ်သိချံသံသိ လီၤဆူၣ်အိၣ်န့ၣ်လီ။ အဝဲမၤပသ့ၣ်လီၤဒီးပဘဉ်ဟ့ၣ် ၆,၆၀၀ကးလၢတၢ်ချံသံလီၤအံၤအကီၢ်န့ၣ်လီ။ပုၤတအဲၣ်ဒီးသ့ၣ်နီၣ် တကၢ်ဘဉ်ဒီးကဘဉ်သ့ၣ်ဒဲၣ်လဲၣ်န့ၣ်တသ့ၣ်ညါဝဲစၢ်ကိးဘဉ်.ယဆိကမိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်သိသ့ၣ်တခါအံၤတမၤဂုၤနီၣ်တမံၤဘဉ်. သဝီဖိသ့ၣ်တဖျဉ်ဟံၤလၢအဟံၤပူၤတဘျီနီၣ်တကၢ်ဘဉ်ခိဖျါလၢအဝဲသ့ၣ်ဘဉ်ယိၣ်လၢအဖိအလံၤကအိၣ်ဘဉ်တၢ်ချံတခါ အံၤန့ၣ်လီ။ ဖဲအပူၤကွၢ်တန့ၣ်ပုၤဖိသ့ၣ်ခံၣ်ကအိၣ်ဘဉ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်ဘျီးဒီးဟံၤလူၤဘျီးကသံန့ၣ်လီ။ ပလံၤသံကွၢ်ဒိကစီ သုးခိၣ် လၢပမၤတသ့ၣ်သ့ၣ်သိဘဉ်န့ၣ် သအိၣ်လၢ(သဝီပူၤ)ကသုၣ်စၢ်ခါ, ဘဉ်ဆဉ်အဝဲစံးဆာဝဲလၢအဝဲတသ့ၣ်ညါဘဉ် ဃးတၢ်အဝဲအံၤဘဉ်ဒီးတမၤစၢ်ကိးအတၢ်မၤဘဉ်. ပဆိကမိၣ်လၢပတသ့ၣ်ဘဉ်,ပကဟ့ၣ်လီၤတၢ်လၢာ်သ့ၣ်လၢာ်စ့ၢ်လၢအဝဲ သ့ၣ်သ့ၣ်ဒီးပဟံၤတၢ်ချံလၢတၢ်လီၤလၢအဘဉ်ဘာန့ၣ်လီ။”

-ဒီးလ---(မုၢ်, ၄၉နံၣ်), ၁---သဝီ, ဒုပျဉ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ပမုၢ်ဆိမိၣ်ကွၢ်ထံဘဉ်ယးဒီးတၢ်ဂုၢ်ဆူၣ်ဒီးတၢ်မၤဆူၣ်လၢနအဖမၤတၢ်ဝဲဒၣ်လၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးသ့ၣ်သိလၢကညီဟံၣ် ကဝီၤသ့ၣ်တဖျဉ်အပူၤန့ၣ် အနီၣ်နီၣ်န့ၣ်(FAO)မၤစၢၤကျိၣ်စ့ၢ်လၢလၢပုၤပုၤလၢသိအိၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ ယုၣ်ဒီးစ့ ၁၄ကကွၢ်ဒီးလၢစ့ၣ်ဒီးလၢစ့ၣ်ကွၢ်အကျါန့ၣ်၁၂.၃ကကွၢ်ဒီးလၢန့ၣ်ဘဉ်တၢ်တၢ်မၤစၢၤအီၤလၢ(OPEC)န့ၣ် လီၤ.တၢ်ဖဲတၢ်မၤလၢ(FAO)ဟံၤဖျါဝဲလၢ “ကမၤအါထီၣ်သိဒီးမၤထီၣ်တၢ်သ့ၣ်ဖိကဟ့ၣ်ပတီၢ်လၢကထုးထီၣ်သိ” ဒီးပၣ်ယုၣ်စ့ၢ်ကိးဒီးကျိၣ်စ့တၢ်မၤစၢၤလၢ “တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်တၢ်ထုးထီၣ်သိအလီၢ်ခံၣ်ဖျဉ်ဒီးမၤဂုၤထီၣ်တၢ်ထုးထီၣ်သိတၢ် ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖျဉ်”^{၇၃}န့ၣ်လီ။ (FAO)စံးဝဲလၢကျိၣ်စ့လၢအဝဲသ့ၣ်မၤစၢၤဝဲန့ၣ်ကမုၢ်လၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးသိအိၣ်အ ကီၢ်ဘဉ်ဆဉ်သနဉ်က့နအဖသ့ၣ်ကျိၣ်စ့သ့ၣ်တဖျဉ်အံၤထဲတစဲဖိလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးသိအိၣ်အကီၢ် ဒီးသဝီဖိလၢကီၢ်ပ ယီၤဒီးဘဉ်ဟံၤဖျါထီၣ်ဝဲလၢသုးမၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်လီၤသ့ၣ်သိလၢကဒီးန့ၣ်နီၣ်သိအကီၢ်န့ၣ်လီ။ကညီဂုၢ်ဝိခွဲးယၢ် ကရူၢ်န့ၣ်ဝဲလၢစ့ၣ်ကွၢ်ဒီးလၢအဘဉ်တၢ်ဟ့ၣ်လီၤအီၤဆူၣ်ပဒိၣ်အအိၣ်လၢသိအိၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိတၢ်သ့ၣ်တၢ် ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအကီၢ်အံၤ နအဖသ့ၣ်ကျိၣ်စ့သ့ၣ်တဖျဉ်အံၤလၢတၢ်တီတလီၤဘဉ်အပူၤဒီးမၤဆူၣ်မၤစံးသဝီဖိဒီး ပံၤဆူၣ်ဂုၢ်ဆူၣ်တၢ်လီၤလၢသဝီဖိအိၣ်န့ၣ်လီ။ဘဉ်ဆဉ်သနဉ်က့တုၤလၢခဲအံၤ(FAO)တတဲဖျါတၢ်ဂုၢ်တၢ်ကျဲၤဘဉ်ယး တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤတခါအံၤမုၢ်မုၢ်နီၣ်နီၣ်ဒီးဘဉ်. ကညီဂုၢ်ဝိခွဲးယၢ်ကရူၢ်သံကွၢ်တၢ်လံ (FAO) အပူၤဟ့ၣ် ကူၣ်ဟ့ၣ်ဖးတၢ်ဘဉ်ယးတၢ်သ့ၣ်သိအိၣ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဒီးအဝဲစံးဆာဝဲလၢ “ဒ်ယနုၢ်ပၢၢ်အသိး”, (FAO)တအိၣ် ဒီးသ့ၣ်သိတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢကီၢ်ပယီၤပူၤဘဉ်. လၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးသ့ၣ်သိတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအကီၢ်နအဖ သ့ၣ် (FAO) အစ့ၣ်တသ့ၣ်မုၢ်ဂုၤ တၢ်မၤပယုၤလၢအလီၤဘဉ်ယိၣ်လၢတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်လၢသ့ၣ်သိတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ် ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအပူၤန့ၣ်အိၣ်ဒီးဝဲဒၣ်န့ၣ်လီ။ပမုၢ်ဆိမိၣ်ကွၢ်ဘဉ်ယးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢပဒိၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ် ဝဲခိဖျါတၢ်မၤဆူၣ်ဒီးတၢ်ဂုၢ်ဆူၣ်န့ၣ် တၢ်မၤပယုၤသ့ၣ်တဖျဉ်အံၤမုၢ်တၢ်လၢလၢအလီၤကလိၣ်သးဒီးတၢ်မၤတၢ်သ့ၣ်တဖျး တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအပၣ်ယုၣ်ဒီးတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိလၢအကၢသ့ၣ်တဖျဉ်န့ၣ်လီ။ အလီၢ်အိၣ်လၢ(FAO)ကဟံၤဖျါတၢ်ဂုၢ်တၢ် ကျဲၤဆူၣ်ကမုၢ်အါဒ်အါဂၤအအိၣ် ဒ်သိးတၢ်ကသမံသမိးကွၢ်မုၢ်(FAO)သိတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအံၤကဲထီၣ် တၢ်မၤဘဉ်ဒိပုၤဂုၢ်ဝိခွဲးယၢ်ခါန့ၣ်လီ။

⁷² “Ricinus communis (Castor bean),” Cornell University, Department of Animal Science. Accessed at www.ansci.cornell.edu/plants/castorbean.html on December 22nd, 2006.
⁷³ “OPEC Fund to support development of Myanmar’s edible oil sector,” FAO Newsroom, November 9th 2006. Accessed at www.fao.org/newsroom/en/news/2006/1000437/index.html on March 7th 2007.

တၢ်မၤဆူၣ်ပွၤတၢ်

နအဖဒီးခိၣ်ဖၢၣ်ဘီၣ်မၤဆူၣ်ကမၤၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢကပွၤတၢ်ဖိတၢ်လံၤတမံၤဂ့ၤတမံၤဂ့ၤလၢအဘၣ်ဃးဒီးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤစံးဝဲလၢတၢ်ပွၤတၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဒီးမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်အဘျးအဖိုၣ်အခါ သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်ညါဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤစ့အါအါဂီၢ်ဂီၢ်လၢတၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအဘျးတအိၣ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ်ခဲအံၤဝဲအံၤ လၢအတမ့ၢ်တၢ်လၢအဘၣ်ဘျးဘၣ်ဒါဒီးမ့ၢ်တၢ်လံၣ်တၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်အိၣ်သးတနီၤအပူၤ ခိၣ်ဖၢၣ်ဘီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်ဆူသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ် လၢကပွၤဝဲလီၤယံၤကွၢ်ဒီးလံၣ်န့ၣ်လံၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်ထုးထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. လၢလီၤယံၤကွၢ်အပူၤအဝဲသ့ၣ်ဒီလီၤအဂီၢ်ဒီးအဟံၣ်ဖိယိဖိအဂီၢ်ဖၢလီၤယုၣ်ဝဲဒီးတၢ်သးဝံၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ကန့ၣ်ဝဲမ့ၢ်ဒီးလၢလံၣ်န့ၣ်လံၣ်လၢအပူၤအဝဲသ့ၣ်ဒီလီၤအဂီၢ်ဒီးမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကပွၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဖဲးတၢ်မၤဒ်အံၤအိၣ်ဝဲဒၣ်လၢနအဖအတၢ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအပူၤ လၢအမ့ၢ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဘျးလီၤစ့လၢသဝီဒီးထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤတၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အမံၤအပူၤ. နအဖခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်ဆူသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ် လၢကပွၤတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ဖိတၢ်လံၤဒ်အမ့ၢ်ဘုရ်. သ့ၣ်သီသ့ၣ်လၢတၢ်ယၢထီၣ်လၢထးအသးဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအဂၢၢ်ကသံၣ်ကသီလၢဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထုၣ်ကဂ့ၤထီၣ် ဒီးစးထံၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

သဝီဖိလၢကညိကီၢ်စံၣ်ပူၤလၢအအိၣ်လၢနအဖအတၢ်ပၤအဖိလၢသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကပွၤကသံၣ်ကသီလၢအမၤဂ့ၤထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ် ကိးန့ၣ်ဒီးန့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ကဝီၤခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ပူၤကလံၤဒီးတၢ်ပူၤအခိအသ့ၣ်လၢဟံၣ်ကိးဖျၢၣ်ဒီးဒီးဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢ ပုၤကဘၣ်မၤပုၤဒီးတမၤပုၤဘၣ်တသ့ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ဆူကညိဂ့ၢ်ဝိခွဲးယၢ်အအိၣ်လၢကသံၣ်ကသီလၢအမၤဂ့ၤထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်လၢဟီၣ်ကဝီၤခိၣ်န့ၣ်မၤအဝဲသ့ၣ်ပူၤန့ၣ်ဆူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ် တၢ်သ့ၣ်အိၣ်အိၣ်တသ့ဘၣ် ခိဖျါတမၤဂ့ၤထီၣ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘီ အတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ဘၣ်ဒီးတမၤအါထီၣ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘီအတၢ်ဖိထီၣ်သၣ်ထီၣ်စ့ကိးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျါလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ပူၤတၢ်လၢအတကဲဘျးလၢအဝဲသ့ၣ်ဂီၢ်ဘၣ်အယိကဲထီၣ်တၢ်မၤလၢဂီၢ်ကလိကျိၣ်စ့ဒီးတၢ်ဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. နအဖခိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်သ့ၣ်ညါဝဲလၢကသံၣ်ကသီလၢအမၤဂ့ၤထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ဝဲအံၤန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢအတမ့ၢ်တတိဘၣ်ဒီးမၤသဝီဖိပူၤမ့ၢ်ဂ့ၤတသ့ၣ်ညါဝဲဝဲယိဆါဝဲမ့ၢ်ဂ့ၤတမ့ၢ်တၢ်လၢအရ့ဒိၣ်ဘၣ်. တၢ်လၢအရ့ဒိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ တၢ်တဒိကန့ၣ်သဝီဖိအတၢ်ထံၣ်နီတဘျီဘၣ်ဒီးတၢ်မၤဆူၣ်သဝီဖိပူၤတၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအစ့ၤလီၤဝဲဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

“ ကီၢ်ဆၢတၢ်မ့ၢ်တၢ်န့ၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကီၢ်ကး ဟ့ၣ်လီၤ တၢ်ကလုာ်လၢပကဘၣ်ပူၤကသံၣ်ကသီလၢအမၤဂ့ၤထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်န့ၣ်လီၤ. ယသဝီကဘၣ်ပူၤ၁၂ထၢၣ်န့ၣ်လီၤ. တဘျီန့ၣ်အပူၤလီၤလၢ ၇၀၀ကးန့ၣ်လီၤ.ပူၤတအိၣ်ဒီးသ့ၣ်သံၣ်ကသီလၢအမၤဂ့ၤထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်နီတဂၤဘၣ်. ပဟ်လီၤအီၤဖဲပဟ်ၣ်ဖိလၢသ့ၣ်မ့ၢ်ခံအဖိခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်ကသီလၢအမၤဂ့ၤထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ဝဲအံၤပသ့အီၤတဂ့ၤလၢတၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘီအဂီၢ်နီတမံၤဘၣ်,ဘၣ်ဆၢသဝီကိးဖျၢၣ်ဒီးဘၣ်ပူၤဝဲ, တပူၤဘၣ်တသ့ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.”

—ဇီန—(မုၢ်, ၄၅နံၣ်), ဒ—သဝီ, ဒုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢယုၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

သဝီဖိလၢဖၣ်ပူၣ်ဒီးဒုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်စ့ကိးဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ပူၤစးထံၣ်တၢ်လၢအဟးဂီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢဟီၣ်ကဝီၤနအဖခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤဆူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဖျါလီၤကံၤလၢအဘၣ်ဘျးလိာ်သးဒီးသးအမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲ၂၀၀၆နံၣ်တၢ်အိၣ်ဖိုၣ်လၢသဝီဖိလၢအအိၣ်လၢမွဲဝဒံၣ်ဂ့ၢ်ကပိးကပၤဖဲဖၣ်အၣ်ကီၢ်ရၢၣ်ပူၤလဲၤထီၣ်ဝဲန့ၣ် နအဖခိၣ်န့ၣ်စးဘၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢ စးထံၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဟဲလၢဖၣ်အၣ်ခိပနံၣ် ခိဖျါလၢစးထံၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤတၢ်သ့ၣ်အိၣ်တသ့ဒီးခိပနံၣ်ဆါဝဲတန့ၢ်လၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. စးထံၣ်တၢ်လၢတၢ်ဒုးန့ၣ်ဝဲလၢတၢ်အိၣ်ဖိုၣ်အပူၤန့ၣ်အိၣ်ဖျါလၢအလီၢ်လံၤဒီးဟးဂီၢ်ဘၣ်ဆၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်ပူၤဝဲန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကပွၤစးထံၣ်တၢ်လၢအဟးဂီၢ်ဒီးသ့ၣ်အိၣ်တသ့ဘၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၢတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤတမ့ၢ်တၢ်လိကမၤကမၢ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်ဘၣ်ဖဲလၢအဝဲသ့ၣ်မၤကွၢ်စးဒီးသ့ၣ်ညါဝဲလၢအမ့ၢ်စးလၢအဟးဂီၢ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်အိၣ်အိၣ်တသ့နီတမံၤဘၣ်အခါန့ၣ်လီၤ.လၢတၢ်န့ၣ်အယိစးထံၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤတၢ်ဟံၣ်အီၤလၢသဝီပူၤန့ၣ်ဒီးထီၣ်အ့ၣ်ဝဲကလီၤန့ၣ်လီၤ.

“ ၁၂၀၀၄ နှစ် ဟိန်ကဝီနအဖေခိုင်နဟုတ်လီတကလုလံပ ကဘဉ်ဒုးအိတ်ထီတံရဲတံကျဲဒ်အမံတံသုတ်တံ
ဗျးသုတ်သံ၊ တံပုဗ်းထံတံလံစု နီဂံ(၁၆)၊^{၇၄} တံပုကသံတံလံအမံဂုထီတံဟိန်ခိုင်ညံတံလံကိးအမံလံ(ရှင်မု
ဝဲ)၊ ဒီးတံကိခိုင်ရဲမဲဒုသဝီတံမုတံခိုင်တံရဲတံကျဲ^{၇၅} ဒီးတံသုးသုးဆူလီအဂတံရဲတံကျဲ^{၇၆} လံကရံကိးဘဉ်
ဒီးသဝီသုတ်တဖဉ်ကဘဉ်မဲဝဲ၊ တမံဘဉ်တသုဘဉ်လီ၊ တဘျီတခီဉ် မုတံကိလံယဂီလံကရံကျဲတံအဝဲအံနု
လီ၊ (ဒ်အမံသဝီသုးပုတံကိးအသိးတံကိဘဉ်အံ၊ လံကဟးတံဖဉ်စုလံသဝီသုတ်တဖဉ်အအိတ်နုလီ၊) ယပု
ဗ်းထံတံအနီဂံ၁၆လံအပုလီလံ ၇၀၀,၀၀၀ (နှံကလီယံကလး) ကုးမဲကိးကရံမဲအပုကွံလံအဖြဉ် ၂၀၀၄
နှံနုလီ၊ တံဟုတ်လီတကလုလံပု(တံသုတ်တဖဉ်အံ) နှံမုဝဲဒဉ်ကိတ်ဆုတ်တံမုတံခိုင်ဒီးတံခိုင်ထီထီ
ကိကးအတံရဲတံကျဲနုလီ၊ မဲယပု(ဗ်းထံတံ) အံဝဲအလီခံယသုအိတ်အံတသုဘဉ်ခီဖျိလံအမံတံဂုဘဉ်ဗိ
လီ၊ ပဒုးသုညံတံသုတ်တံဗျးမုဒ်ခိုင်လံအဆိဝဲဒဉ်နီဂံ၁၆ဗ်းထံတံဒီးအဝဲတံယလံပုကိးဂုဒ်ကဘဉ်ပုဝဲဒဉ်
လီ၊ အဝဲသုတ်သုဝဲဒဉ်တသုဒ်နုတမံတံဂုကိဘဉ်။”

-လီထ---(ပိန္န၊ ၃၇နံ)၊ ၁---သဝီ၊ ဒုပုယံကိးရဲ (လံယု ၂၀၀၆နံ)

“ ကိတ်ဆုတ်တံမုတံခိုင်ဒီးတံခိုင်ထီထီပုဟလီဆုတ်နီမဆုတ်သဝီသုတ်တဖဉ်လံကမံတံယီခါတံသုတ်တံဗျး၊
ဒီးအဝဲမဆုတ်စုကိးသဝီလံကပုဗ်းထံတံလံအအိတ်နုလီ၊ သဝီသုတ်တဖဉ်တအံဒီးပုဘဉ်၊ ဘဉ်ဆုတ်အဝဲသုတ်
မဆုတ်ပုဒီးလံတံအဆိပုဒီး လီလံဝဲဒဉ် ၇၇၀,၀၀၀ (နှံကလီယံကလး) ကုးနုလီ၊ မဲယပုဝဲအလီခံပုတံ
သုဝဲနီတံဂုဘဉ်၊ လံတံအဆိပုပုအံလံသီခါဖုအံလီလံဒ်နုလီ၊ ပုတံနီနီလံသဝီအဂတံဝဲလံအဝဲသုတ်ကပု
ဝဲဒဉ်၊ ဒီးမဲအဝဲသုတ်ဟဲကွံဝဲတဘျီအဝဲသုတ်တံဝဲလံဗ်းထံတံဝဲအံတံဂုဘဉ်နုလီ၊ ယကဆါကုးအံထီ ၅၇၀,၀၀၀
(ယံကလီယံကလး) ကုးဘဉ်ဆုတ်ပုတံအံဒီးပုအံနီတံဂုဘဉ်၊ အဝဲသုတ်မဆုတ်စုကိးသဝီလံကပုဘုချံဒီးသုတ်လီ
အံနုလီ၊ သဝီသုတ်နီဂုကျဲစးမံတံလံ၊ ဘဉ်ဆုတ်အဝဲသုတ်ဘုချံနုတမံထီထီ ထီနုဒ်တပု(၁၈၈၆ ခုဒ်၊ ၄၇၈ ခုဒ်
မံတံ) ဘဉ်၊ ဒီးနအဖေတံဝဲလံသဝီသုတ်တဖဉ်တမံထွဲအဝဲသုတ်တံခိုင်လီဘဉ်အဆိတံမုတံဘိထွဲမဲထီထီတံဂုဘဉ်
နုလီ။”

-အူဘ---(ပိန္န၊ ၆၁နံ)၊ ၈---သဝီ၊ ဒုပုယံကိးရဲ (လံယုအါရဲ ၂၀၀၈နံ)

တံသုတ်တံဗျးအတံရဲတံကျဲသုတ်တဖဉ်ဒီးပယီသုးအတံပာဆုာမံဗ်း

“ နအဖသုးသုတ်တဖဉ်အံဒီးဒုးအိတ်ထီတံကိတံခဲလံပတံဒီးနုဘဉ်တံအိတ်အဂီဒ်သိးပကလီဒ်နုလီ၊ လံတံဒ်
အံအဆိ၊ သဝီအါဒ်အါဂုဗုထီထီကွံလံသဝီပုဒီးတံနီနီနုလံဝဲဒဉ်ဆုတ်ကိဘဉ်ခဲဒ်ကဝီလံကိကိတ်တံအပု
နုလီ။”

-စီရ---(ပိန္န၊ ၆၆နံ)၊ ၈---သဝီ၊ တီအူကိးရဲ (လံမးရုး ၂၀၀၆နံ)

နအဖအတံပညိခံထံလံအမုတ်မံဂံကျဲလံသုးအတံပတံပြးခိဖျိတံဂုနုဆုတ်တံအိတ်တံဆိလံသဝီသုတ်အိတ်
ဒီးမံစုလံဝဲပုပုပုထီထီတံ ခိဖျိဆိသုးတံဖိတံလံအပုကလံလံလံအဒုးအိတ်ထီတံတံဖိတ်တံယံခိခိုင်
ဟိန်ကဝီဒီးတံအိတ်တံအိတ်အပုကလံလံဒ်ထီထီကွံကွံနုလီ၊ တံဟံးနုဆုတ်တံအိတ်တံအိတ်ခိုင်သုတ်ခိုင်ဘိ ဒီး
ဆုတ်ဖိကိးဒီးတံဂုနုဆုတ်ဟိန်ခိုင်လီ၊ တံမံဆုတ်မံစးဒီးတံသုတ်တံဗျးတံရဲတံကျဲလံတံကဲဘျးသုတ်တဖဉ်
မုတံခိုင်ထံးခိုင်ဘိလံအဒုးအိတ်ထီထီသဝီတံဖိတ်တံယံနုလီ၊ တံဖိတ်တံယံခံအံတမုတ်ထဲတံခါမဲလံအ
မံတံတံတံသဝီသုတ်သုတ်ဘဉ်လံကမံဘဉ်လီအဝဲသုတ်လိတ်ဘဉ်ခိုင်သုတ်ခိုင်ဘိနုဘဉ်၊ မုစုကိးတံ
လံအမံလံမံကွံအဝဲသုတ်တံတံကျဲလံကထီခါပယီသုးအတံပာဆုာအဝဲသုတ်နုလီ၊ နအဖအိတ်ဒီးတံရဲ
တံကျဲမုးမုးနီလံလံတံသုတ်တံဗျးတံဒ်ထီထီထီလံတံမံအံလံကညီဟိန်ကဝီသုတ်တဖဉ်အပုအဆိ
သဝီသုတ်အါဒ်အါဂုတံအိတ်ဒီးတံဆါကတံလံလံလံကမံကုတံလံအဝဲသုတ်နီကစံစံပုဘဉ်နုလီ၊ ဒ်သိးဒီး
ထံလံကိပုကမုဂ်ဒီးထံဂုကိဂုကဟံတံလံလံဒီးကပတြဲလံသုးအတံပာဆုာလံထံလံကိပုအဂီ နအဖဆဲး

⁷⁴ ဗ်းထံတံအဝဲအံအိတ်ဒီးအစုဖိဒီးထီဒီးတံသုတ်အံလံတံထံစံနုလီ၊
⁷⁵ ဒုသဝီတံမုတံခိုင်ရဲတံကျဲအံမုဝဲသဝီသုတ်တဖဉ်ကဘဉ်ကရံထီထီအသးလံကလံမံတံမဆုတ်မံစးတံရဲတံကျဲဒီးမံလံမဲဒုနအဖအတံကလံလံသဝီအိတ်
နုလီ၊
⁷⁶ တံသုးသုးဆူလီအဂတံရဲတံကျဲနုမုဝဲ နီဂံ၊ ဟိန်ခိုင်ဒီးသဝီပတံတံမုနီမံယလံနအဖသုတ်သဝီသုတ်မဲဝဲဒဉ်သိးကမံဗ်းသဝီတံလံထီထီကုလံအဂီနုလီ။

ဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲလၢအတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအဝဲသ့ၣ်မၤဝဲတဖၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်ဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်န့ၢ်ဘျုးလၢသဝီဖိအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

“ပလဲၤထီၣ်န့ၣ်အတၢ်မ့ၢ်တၢ်ခၢၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကးတၢ်အိၣ်ဖျါအလီၢ်ခဲကတၢ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ လၢယုၤ ၁၅သီန့ၣ်လီၤ.တၢ်မ့ၢ်တၢ်ခၢၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကးပုၤဟံၤလီၤဆၢန့ၣ်အူထီၣ်ဝဲတဲလၢ, ပတဲဘၣ်သ့တၢ်ဂ့ၢ်အဝဲအံၤန့ၣ်လၢနသုသဝီတၢ်န့ၢ်ဘျုးအဂီၢ်, တမၤလၢပဂီၢ်ဘၣ်. ပဟ့ၣ်ကူၣ်သုဒ်သိးသုကဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်လၢအလၢအဖျါန့ၣ်လီၤ. ကွၢ်ထွဲကဟ့ၣ်ကသုဒ်သိးဒီးကိၣ်ကျိးတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါလီၤဒီးတဘၣ်ပျဲနတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ခိၣ်တဂ့ၢ်. တဲဘၣ်နသဝီဖိလၢကသ့ၣ်သ့ၣ်ထီၣ်တက့ၢ်.”

-အူမ---(ပိၣ်ခွါ, ၅၅နံၣ်), သဝီသးပုၤ, ထ---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကိၣ်ရၢၣ် (လၢယုၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

သုးမိၤစီရိၤဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲလၢ နအဖဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်ကျဲတဘီလၢအမၤဂ့ၢ်ထီၣ်ခိၣ်ခိၣ်ကမျါသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါတၢ်အိၣ်သးန့ၣ်လီၤ. သုးမိၤစီရိၤတဲဝဲဒ်အံၤန့ၣ်ခိၣ်ဖျါလၢအဝဲသ့ၣ်လိၣ်ဘၣ်ကျိၣ်စုတၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤလၢထံဂ့ၢ်ကိၣ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤကရၢအအိၣ်လၢကမၤဆူၣ်ထီၣ်အတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအဟံးန့ၢ်တၢ်ဘၣ်ဘျုးလၢကမျါအဖိခိၣ်ဒီး မၤဝဲဒ်သိးပုၤသ့တဖၣ်တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢလၢဂ့ၢ်ဝီတၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်ယံးတၢ်စုၤလၢကိၣ်ပယီၤန့ၣ်ဘၣ်ဘျုးလိၣ်သးဒီးဟီၣ်ကဝီတၢ်ပၤဆၢအထံရၢၢ်ကိၣ်သးတဂ့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.ဒ်လဲၣ်ဂ့ၢ်ဒ်လဲၣ်ဂ့ၢ်, ဟီၣ်ကဝီသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ထီၣ်ဒါနအတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢကျဲအဘိဘိခိၣ်ဖျါတၢ်တမၤလၢပုၤတၢ်မၤလီၤဘၣ် ဒ်သဝီဖိတဲဖျါထီၣ်တၢ်နီၤန့ၣ်လီၤ. သဝီသးပုၤသ့ၣ်တဖၣ်နၢ်ပၢ်သဝီတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်ဒီးဂ့ၢ်ကျဲးစးထဲးဂံၢ်ထဲးဘၢလၢကမၤဘၣ်လိၣ်မၤလီၤစုၤတၢ်ယုသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤယံၣ်မၤနီၢ်အသးလၢကဟ့ၣ်က့ၢ်တၢ်အဘျုးအလဲလၢနအဖမၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကပုၤဝဲဒ်တၢ်ကွံၣ်သ့ၣ်သိၣ်ဒီးတၢ်ချံၤလၢအဂၤလၢတၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကသ့ၣ်လီၤခိၣ်ဖျါတအိၣ်ဒီးမၤတံၢ်တံၢ်အသးလၢတၢ်သ့ၣ်လီၤတၢ်ချံၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ် ဒီးမ့တမ့ၢ်အဝဲသ့ၣ်မၤပုၤတၢ်မၤလီၤသ့ၣ်တဖၣ်ထဲတနီၤန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဟးဆွဲးနအဖတၢ်မၤလီၤသ့ၣ်တဖၣ် မ့တမ့ၢ်ယုၤပုၤအသးဖဲပယီၤသုးနီၢ်ကစၢ်ဟဲန့ၣ်လီၤလၢသဝီပုၤ ဒီးဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤဟီၣ်ကဝီသ့ၣ်တဖၣ်လၢတအိၣ်လၢနအတၢ်ပၤဖိလၢဒီးတဘၣ်မၤဝဲဒ်တၢ်မၤလီၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်အမ့ၢ်ကညိကိၣ်စဲၣ်ကလံၤစီးန့ၣ်.နအဖမၤဝဲဒ်တၢ်မၤဆူၣ်တၢ်သုးလီၤသုးကျဲဒ်ဒ်ဒ်မ့ၢ်ဒီးဟးဝုၤဝီၤဒွဲၣ်အူကွံၣ်ဟံၣ်ယီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဟ်ဖျါထီၣ်လၢကမၤလီၤမၤကွံၣ်ပုၤပူၤထီၣ်တဖိ, ဘၣ်ဆၢအဝဲသ့ၣ်ပညိၣ်ဝဲလီၤလီၤဆူကမျါသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢအမၤအါထီၣ်တၢ်ကိၣ်ခဲလၢဟီၣ်ကဝီပုၤတဖၣ်အတၢ်အိၣ်မူဒီးတၢ်သဘျုးလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. နအဖဒီးခိၣ်ဖျါဘိးဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဝဲတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤမူးမူးနီၢ်နီၢ် လၢကမၤဟးဂီၤကွံၣ်သဝီဖိလၢအအိၣ်လၢကညိကိၣ်စဲၣ်ခိၣ်ဟီၣ်ကဝီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢကမၤဘၣ်လိၣ်အဝဲသ့ၣ်သးသမူတၢ်လိၣ်ဘၣ် ခိၣ်ဖျါတၢ်မၤတံၢ်ယံၣ်ပနံၣ်တၢ်ကၤအကျဲ, တၢ်ဒွဲၣ်အူကွံၣ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိအလီၢ်, တၢ်မၤဟးဂီၤတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးဘုဖိဒီးတၢ်ဒီးလီၤယံၣ်မ့ၢ်ပိၤလၢစံၣ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်သိးနအဖဒီးခိၣ်ဖျါဘိးန့ၣ်က့ၢ်တၢ်န့ၢ်ဘျုးထဲလၢတၢ်ပနံၣ်တၢ်ကၤလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျါတဖၣ်လံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

“ဖဲအဝဲသ့ၣ်(ခိၣ်ဖျါဘိးသုး)ဟဲန့ၣ်လီၤဖဲသဝီပုၤခါ, အဝဲသ့ၣ်မၤပျဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အကလုာ်ကလုာ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဲဝဲ,ဟဲစိၣ်ဘုသးခဲလၢလၢခၢၣ်အိၣ်ယုၤသုးဖိပၤယံၣ်ဖဲသဝီတဖျါအံၤအပူၤ. နသုမ့ၢ်တဟဲစိၣ်ဘၣ်ဒီးယမၤထံၣ်န့ၢ်လၢယနီၢ်ကစၢ်ဒီးယကဟဲန့ၣ်လီၤပုၤဒီးနကထံၣ်ဘၣ်တၢ်ကိၣ်ခဲဖဲဒီးန့ၣ်လီၤ.”

-နီၢ်ခ---(ပိၣ်မုၢ်, ၅၀နံၣ်), ခ---သဝီ, ဘဲလဲကိၢ်ဆၢ (လၢယုၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

“ပနၢ်ဟူဘၣ်ဃး(လၢယုၤအါခါ ၂၀၀၄နံၣ်)တၢ်ပတုၢ်တၢ်ခးလၢခၢၣ်အိၣ်ယုၤဒီးနအဖအဘၣ်စၢၤန့ၣ်လီၤ. နအဖမ့ၢ်ထံၣ်လိၣ်သးဒီးခၢၣ်အိၣ်ယုၤလၢကဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ပတုၢ်တၢ်ခးသန့က, အဝဲသ့ၣ်ဆၢအါထီၣ်အပုၤသုးဖိအါထီၣ်ဒီးအါထီၣ်န့ၣ်လီၤ.နအဖသုးနီၢ်ဂံၢ်လၢအအါသ့ၣ်တဖၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢပသဝီဟီၣ်ကဝီပုၤအါန့ၢ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်မၤဝဲဒ်တၢ်ပတုၢ်တၢ်ခးလၢအပူၤကွံၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟးခိးဆၢဂ့ၢ်တၢ်ဝးဝးသဝီသ့ၣ်တဖၣ် ဒီးဒွဲၣ်အူအိၣ်ကွံၣ်သဝီသ့ၣ်တဖၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၢ်အယီၤသဝီဖိသ့ၣ်လီၤမးအးလၢအဝဲသ့ၣ်သးသမူအဂီၢ်,?? ဘၣ်ဆၢအဝဲသ့ၣ်ဟဲဒီးဒွဲၣ်အူအိၣ်ကွံၣ် မးအး

⁷⁷ မးအးမ့ၢ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိတခါတၢ်သ့ၣ်အီၤလၢတၢ်ပျဲလၢသ့ၣ်တအိၣ်ဘၣ်ဒီးပုၤလီၤအိၣ်ကမ့ၢ်တဖၣ်သ့ၣ်ဝဲတၢ်သ့ၣ်ဘုတဂ့ၢ်ဘၣ်အခါန့ၣ်လီၤ.

ထူရှင်ခဲလက်နက်လီး၊ အဝဲသုတ်ခွဲအူကွန်မးအေးကျီးဖဲတင်ယီခါအဆာကတီကီးဘျီဒီးယုတ်ယုတ်နုတ်လီး၊ လာတင်နုတ်အယိပ တဒီးနုတ်တင်နီတမံလောပတင်သုတ်မးအေးအူနုတ်ဘုတ်။”

-နီယ---(မုဂ်, ၅၂နံ), ၁---သဝီ, တီအူကီရုဂ် (လါအူမြိုင် ၂၀၀၆နံ)

“ဖဲခိတ်ဖျင်ဘီသုတ်တဖျင်မးတင်ယုတ်(တင်ဟးထီဂ်ကုလီးကျဲ)တဘျီအံနုတ်, မာ်ထဲအဝဲသုတ်ဒီးနုတ်အဖတပတ်ဘုတ်, ဖဲအဝဲ သုတ်မးတင်ယုတ်ကျဲအခါ, အဝဲသုတ်ဒီးလီးယုတ်မုဂ်ပိလောတင်သုတ်တင်ပျးကျီးကျဲသုတ်တဖျင်, ဗံင်လီဒီးသဘျုင်လင်ကျီးဒီး လာတကွဲကျီးပူစုကီးလီး။”

-နီခ---(မုဂ်, ၅၀နံ), ၁---သဝီ, ဒုသထူကီရုဂ် (လါယူ ၂၀၀၆နံ)

နအဖမးဟးဂီကွန်ကမျာ်လါအတအိင်လါအဝဲသုတ်ဟးဆုဖိလင်သုတ်တဖျင် အတင်အိင်မူတင်လိုင်ဘုတ်ခိင်သုတ် ခိင်ဘီဒီးနီဖိုင်ကွန်ကမျာ်သုတ်တဖျင်ဒ်သီးဒီးကကုအိင်ကုလါနအဖအတင်ပာ်ဖိလင်ဒီးတင်သုတ်လီသုတ်ကျဲတင်လီဖဲ နအဖမးဆုဂ်သဝီဖိ, ယုတ်အိင်တင်အိင်တင်ဖိတင်လံလါအဂါသုတ်တဖျင် သုညီအလီနုတ်လီး၊ ခိဖျိလါနအဖဒုး အိင်ထိုင်ဝဲဒ်တင်သုတ်တင်ပျးတင်ရဲတင်ကျဲလဲအံအယိ ကဲထိုင်တင်လီပျဲလါသဝီဖိအဂီမုတမုတ်တင်မးဆုဂ်ထိုင် လါသုတ်ကဆဲးပာ်ဒီးတင်နုတ်လီး၊ တင်သုတ်တင်ပျးတင်ရဲတင်ကျဲလဲသုတ်တဖျင်အံကဲထိုင်တင်အိင်ထွဲမးစါ လါသုတ်အ တင်ပာ်တင်ပျးအဂီနုတ်အိင်ပျဲဝဲဂုဂု၊ ခိဖျိလါတင်မုတ်ဘိအတင်ဟုတ်ထိုင် ဒ်အမုတ်ဘုဟုကဲထိုင်တင်လုဂ်အိင်လုဂ်အိ ဟိုင်ကဝီသုတ်မုဒီးကဲထိုင်တင်နုတ်ဘျုးလါတင်ကသုတ်လီဆဲအါထိုင်သုတ်အတင်ဖိတင်ကမီနုတ်လီး၊ မုဂ်လါတင်သုတ်တင် ပျးအတင်သုတ်ထိုင်တဖျင်မးစါသဝီဖိသုတ်တဖျင်အဂီအဘါလါကဟးဆဲးသုတ်အယိ, မုဂ်တင်လီပျဲလါသုတ်အတင်ပာ် တင်ပျးအဂီဒီးလါတင်နုတ်အယိသုတ်တဖျင်ဒုးအိင်ထိုင်တင်ရဲတင်ကျဲမုးမုးနီဂီလါကထိုင်ဒုးသဝီဖိသုတ်တဖျင် အံနုတ်လီး။

“သုဖိသုတ်တဖျင်လဲနုတ်လီးဆုသဝီဖိသုတ်တဖျင်အဟံပူဒီးဟးယိထိုင်တင်နုတ်လီး၊ အဝဲသုတ်ဟးလါယဟံဒီးဟးကွန် ယတင်ပီးတင်လီလါယသုတ်အါလါတင်သုတ်တင်ပျးအဂီဒ်အမုတ်တင်ပီးတင်လီလါတင်သုတ်အါလါတင်ကထိုင်ဒုးအံသုတ်ဒီးထံ, ထး လူ, ထးပျးဒီးတင်ကီးမံဒီးနုတ်လီး၊ အဝဲသုတ်လဲနုတ်စုကီးလါသဝီဖိသုတ်တဖျင်အဟံပူဒီးတီဝဲဒ်နုတ်လါပူထုဒီးဝဲဒ် လါပူထုလီယုတ်ဘုလါအူနုတ်လီး၊ အဝဲသုတ်တီဝဲဒ်တီကုအဘျီတဖျင်အဘျီတုလါအဝဲသုတ်သးမံတစုလီး၊ သဝီဖိတဲ အဝဲသုတ်လါနုတ်ကဟးဂီသနုတ်ကအဝဲသုတ်တကနုတ်ဘုတ်။”

-နီခ---(မုဂ်, ၅၀နံ), ၁---သဝီ, ဒုသထူကီရုဂ် (လါယူလံ ၂၀၀၆နံ)

တင်သုတ်တင်ပျးဒီးတင်ထူစံဖဲဒုး-မုဂ်ကျဲဝဲကွန်

နအဖဟံနုတ်ဆုဂ်သဝီဖိတင်လီတင်ကျဲအါထိုင်ဒီးသုတ်လါတင်မးအါထိုင်တင်သုတ်တင်ပျးခိဖျိလါအအိင်ဒီးဟံပျဲထိုင် တင်အုဂ်ကီလါအတင်ဒိုင်ထိုင်ထိုင်ထိုင်ဖိလံစံတင်ရဲတင်ကျဲနုတ်ကဲထိုင်လိုင်ထိုင်ဝဲဂုဂုနုတ်လီး၊ နအဖအိင်ဒီးဟံ ပျဲဝဲလါတင်လီတင်ကျဲလါအပူကွန်တင်တသုတ်အါဘုတ်တဖျင် ခဲအံကဲထိုင်ကုဟိုင်ခိင်လါအဟုတ်ထိုင်တင်ဘျုးတင် ဖိုင်ဒီးကဲထိုင်မုဂ်ကျဲဝဲကွန်အတင်ဘုတ်ဘျုးလါထံဖိကီဖိအဂီနုတ်လီး၊ ဟိုင်ကဝီလါကညီကီဖိစံကလံထံးလါ အအိင်လါနအဖသုတ်အတင်ပာ်အဖိလင်သုတ်တဖျင်, နအဖဟံဆုဂ်တင်လီတင်ကျဲသုတ်တဖျင်လါသဝီဖိမးပျဲယုတ်ဒီးမး ဝဲတင်သုတ်တင်ပျးတင်ရဲတင်ကျဲဒိုင်ဒိုင်မုဂ်လါအမုတ်တင်သုတ်ကီနုတ်လီး၊ ဖဲလါဖုၤတြုၤအါရံၤ၂၆သီ ၂၀၀၇နုတ်, နအဖခိင်နုတ်ဘုတ်မုတ်ဒါတဖျင်ဘီးဘုတ်ရဲလါဝဲလါအဝဲသုတ်ကမးအါထိုင်ကီခဲစးတုၤ လါ၄၀၀,၀၀၀(ဟဲထါၤ)ဖဲ ၂၀၀၇-၀၈နံအပူနုတ်လီး.^{၇၈} တင်သုတ်တင်ပျးအလီလါသုတ်ပဒိုင်အိင်ဒီးဟံနုတ်ဝဲဒ်သီးကမးလဲထိုင်တင်သုတ်တင်ပျး အတင်ရဲတင်ကျဲနုတ်ပုတ်ယုတ်ဒီးပုၤမးမုဂ်ကျဲဝဲကွန်လါအတင်ဘုတ်ယုတ်ဒီးပဒိုင်ဘုတ်အစုဒီးသုတ်အစုဖဲလါပုၤမးမုဂ်ကျဲ ဝဲကွန်ဖဲဘျုးလီၤစုဒီးနအဖတခိ(ခိဖျိတင်သုတ်တင်ပျးခိင်နုတ်)ဟုတ်ထိုင်တင်သုတ်ဘုတ်တင်မးစါခိင်ထံးခိင်ဘိယုတ်ဒီး “ တင်မးစါလါတင်မးစါတင်လီတင်ကျဲ”^{၇၉}နုတ်လီး၊ အူစိတုၤ, (Myanmar Perennial Crops Enterprise)အပူၤပာ်ဆုာ် ရဲတင်ကျဲတင်လါအမုတ်နအဖအပူၤစံးဝဲလါ

^{၇၈} “Burma to step up rubber cultivation in next fiscal,” *Kaladan News*, February 27th 2007. Accessed at www.burmanet.org/news/2007/02/27/kaladan-news-burma-to-step-up-rubber-cultivation-in-next-fiscal on February 28th 2007.

^{၇၉} “Rubber output expected to exceed 60,000 tonnes,” *The Myanmar Times*, January 9th – 15th 2006. Accessed at <http://www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes15-299/n017.htm> on March 1st 2007.

“အနံ့ ၃၀ တာလဲထိုင်လဲထိုင်တဲရဲတဲကျဲလဲပဒ်ပာ်လီတဲလံအီဖဲ ၂၀၀၁နံ့နံ့အိဉ်ဒီးတဲတိဉ်ပာ်လဲကမးအါ ထိုင်ဟိုင်ကမးလဲတဲသုဉ်ကီဉ် ၁.၅ကကွဲအဲကကး....(ဒီး)ကီဉ်နံ့ ကဘဉ်တဲသုဉ်အီထဲဒဉ်လဲပုးမုးကျဲဝဲကွဲလဲ တမုးပဒ်အဲတဲဘဉ်တဖဉ်,ဒီးပဒ်တမီကမးစာဝဲလဲတဲသုဉ်တဲလီတဲကျဲဒီးတဲဟုဉ်လီတဲကျဲတဲသုဉ်တဖဉ်ဒီး တဲဟုဉ်ကွဲဟုဉ်ဒီးဘဉ်ဒီးတဲသုဉ်တဲပုးအဲတဲသုတဲဘဉ်တဖဉ်နံ့လီ.”^{၈၀}

နအဖကီဉ်ကျဲဖဲတနုခါကီဉ်ဆဉ်,ဖဉ်အဉ်ကီဉ်နုဉ်လီ. နအဖညီနုဉ်မာဆဉ်ဝဲသဝီဖဲသုဉ်တဖဉ်လဲကမးကျဲကွဲနီဉ်, မးကဆီကွဲတဲကတိဉ်ဒီးကျဲ ကွဲသုဉ်ဒဉ်သုဉ်တဖဉ်လဲအဲဒီးတဲဟုဉ်ဘူးဟုဉ်လဲဘဉ်နုဉ်လီ. (တဲဂီး ကညီဂါဒီးခဲးယာ်ကရူ)

နအဖဟံဉ်ပုးလဲတဲသုဉ်တဲပုးတဲရဲတဲကျဲဒီးတဲသုဉ်တဲပုးကျဲသုဉ်တဖဉ်အဲမုးပုးမုးကျဲဝဲကွဲလဲအဲ တမုးပဒ်ဘဉ်တဖဉ်အဲတဲဘဉ်ဆဉ်တဲဟံဉ်ပုးသုဉ်တဖဉ်အဲတမုးတတိဉ်ဘဉ်နုဉ်လီ. တဲမုးမုးကျဲဝဲကွဲအဲဒဉ် လဲကီဉ်ပယီပုးအဲလီဉ်ဘဉ်တဲမးသကိးတဲဒီးသုးပဒ်ဘူးဘူးတဲတဲနုဉ်လီ. လဲတဲနုဉ်အဲမုးမုးကျဲဝဲကွဲ အဲလဲတဲထံဉ်နုဉ်အဲသုတဖဉ်မုးဝဲ တဲမးသကိးတဲဒီးခိပနံဉ်လဲထံဉ်ပာ်ဘဉ်ဝဲ, တဲမးသကိးတဲဒီးသုးအဲမုး ကျဲဝဲကွဲဘဉ်သးစဲးဖိကဟုဉ်တဲမး, ဒီးပုးတဲချာလဲတမုးပဒ်အဲပုးအဲတဲမုးမုးကျဲဝဲကွဲ လဲအဲဘဉ်တဲမး စာအဲလဲလဲနအဖမုးဂုးလဲအဲမးစာနအဖမုးဂုးနုဉ်လီ. လီဆဲးဒဉ်တဲ စဲးထီဉ်လဲ (၁၉၉၀-၂၀၀၀)နံဉ်အပူ, န အဖမးတဲဝဲတဲသုဉ်တဲပုးအဲသုသုဉ်တဖဉ်လဲအဲမးစာနီဉ်ကတဲတဲတိဉ်ခိဉ်ရဲလဲလဲအဲဘဉ်သးဒီးစံဉ်လီလဲအဲဒဉ် အဲလဲသုဉ်တဖဉ်နုဉ်လီ. လဲကမးဒဉ်ထီဉ်တဲသုဉ်တဲပုးအဲလီအဲသီလဲအဲလဲအဲဒဉ် ၅,၀၀၀ အဲကကဲအဲဂီ, န အဖမးစာပုးမုးကျဲဝဲကွဲသုဉ်တဖဉ်လဲ “အနံ့၃၀တဲငါ, တဲဟုဉ်အဲခဲးလဲကဆုးတဲမုးတဲဘိဉ်၅၀မုးကယး ဆုးထံကီဉ်အဲဒီးလဲအဲအဲတဲသုဉ်တဖဉ်တဲဆါအဲလဲကီဉ်ပယီအဲပူ, တဲတဲလီဉ်ဟုဉ်တဲခိဉ်ဘဉ်ဒီးမုးဒါသုဉ် တဖဉ်လဲစဲးဖိကဟုဉ်,ကသုဉ်လဲမးသံတဲယာ်,ဟိုင်ခိဉ်ညဉ်ထုဉ်လဲထံဂဲကီဉ်ဂဲလဲတဲတိဉ်ပာ်လဲတဲသုဉ်တဲပုး အဲဂီ, ဟုဉ်ထီဉ်တဲတဲလဲဘုဉ်လဲလဲတဲသုဉ်ထီဉ်ဘိဉ်ထီဉ်(ကျဲ,တဲ,လီထဲဆဲးထံကမုးသုဉ်တဖဉ်),ဒီးတဲ အုဉ်ခိဉ်လဲတဲဒုးလီတဲနုဉ်လီ.”^{၈၁} တဲအဲဆဲးမုးတဲဝဲဒဉ်တဲခဲးတဲယာ်လီဆဲးလဲနီဉ်ကတဲတဲမုးတဲဘိဉ်-မုးကျဲ ဝဲကွဲလဲတဲလဲဘုဉ်လဲလဲတဲသုဉ်ထီဉ်ကဝီပုးမးစံဉ်ဖဲသုဉ်တဖဉ်အဲဒဉ်နုဉ်လီ. တဲယုထဲထီဉ်တဲလီတဲကျဲ

^{၈၀} Ibid.

^{၈၁} Nancy Hudson-Rodd and Myo Nyunt. April 2001. “Control of Land and Life in Burma,” *Tenure Brief* No. 3:1-8. Land Tenure Center, University of Wisconsin-Madison. Accessed at http://agecon.lib.umn.edu/cgi-bin/pdf_view.pl?paperid=2580&ftype=.pdf on March 1st 2007.

နအဖဒီးခိပ်ဖာၣ်ဘိသုးဟံန့ၣ်ဆူၣ်ဟိၣ်ခိၣ်လီၤသုးခိဖျိတၢ်သုးမၤပျံၤလၢမၤတၢ်သုးဆူၣ်ခိၣ်တကးမၤသုးဘၣ်ဆၣ်.လၢတၢ်ဆိၣ်သးတနီၤနီၤအပူၤသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ထီၣ်ဒါက့ၤတၢ် ခိဖျိအဝဲသုၣ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ဆူၣ်ဟိၣ်ကဝီၤသုးခိၣ်သုၣ်တဖၣ်သိးဒီးကဟံၣ်ယၢ်ယၢ်က့ၤအဝဲသုၣ်တၢ်စုလီၤခိၣ်ခိၣ်ကသုကဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လံာ်သက့ၢ်ကညးလၢအဝဲသုၣ်ဟံၣ်ဖျါဝဲတဖၣ်အံၤနအဖလီၤကဝီၤခိၣ်နၢတဖၣ်ကနၢအဝဲသုၣ်အတၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. သုးခိၣ်သုၣ်တဖၣ်သမၤကွၢ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အတၢ်ယုကညးမ့တမ့ၢ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲလၢတၢ်ဂ့ၢ်ဝဲအံၤတအိၣ်လၢအဝဲသုၣ်အစုပူၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

“နအဖဟံန့ၣ်ဆူၣ်သဝီဖိဟိၣ်ခိၣ်လီၤဒီးခိၣ်လီၤသုၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တနံၣ်ညါအံၤ ၂၀၀၆ နံၣ်, သဝီသးပုၤဒီးဟိၣ်ခိၣ်လီၤကစၢ်မၤဂ့ၢ်လီၤကစၢ်မၤဃုက့ၤအဝဲသုၣ်ဟိၣ်ခိၣ်လီၤ, ဘၣ်ဆၣ်ပုၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါခိၣ်န့ၣ်သုၣ်တဖၣ်တဝဲလၢအဝဲသုၣ်ဟ့ၣ်က့ၤတသုဘၣ်.တၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးကျိးကစၢ်သုၣ်တဖၣ်မၤဝဲ, ထ---,စီဖ---,ဒီးအူဘ---,ဒီးခိၣ်လီၤကစၢ်မၤဝဲဘ---,ဝ---, ကီဖ---,ဖ---,ဒီးယ---န့ၣ်လီၤ. ကျိးကစၢ်သုၣ်တဖၣ်သုၣ်လီၤဝဲဒၣ်ကီၣ်, ကထံ, နံၣ်သိဒီးတၢ်လၢအဂၤလၢအဝဲသုၣ်တၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ.ခဲအံၤနအဖသုၣ်လီၤဘုလၢတၢ်လီၤတနီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသုၣ်လၢကထံၣ်ခိၣ်, ဖဲလီၤဘု, သုၣ်လီၤက့ၤဘုဖိဒီးကူးဘုလၢနအဖအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. သဝီလၢအအိၣ်လၢတၢ်ခိၣ်တၢ်ယၢ်ဖဲအံၤသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်မၤဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-အူဘ---(ပိၣ်ခါ, ၆၁နံၣ်), ထ---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ချၢ် (လိယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

နအဖဒီးခိပ်ဖာၣ်ဘိသုးဟံန့ၣ်ဆူၣ်ဟိၣ်ခိၣ်လီၤလၢသဝီသုၣ်တဖၣ်အအိၣ်သိးကသုက့ၤဝဲလၢသုးအတၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးလီၤအဂီၢ်, တၢ်ခိၣ်ထီၣ်ထီၣ်လၢပယီၤသုးအတၢ်သုၣ်ထီၣ်ကျဲသိ ဒီးကဆါကွၢ်အိၣ်လၢနီၤကစၢ်မၤကျိၤဝဲလၢကွၢ်တၢ်ဘၣ်ဘျးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးလီၤသုၣ်တဖၣ်အံၤကထီၣ်က့ၤတၢ်ဘၣ်ဘျးလၢသုးမၤသုၣ်တဖၣ်အဂီၢ်ဒီးကထီၣ်က့ၤသုးမၤတၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးလီၤန့ၣ်လီၤ.သုးခိၣ်သုၣ်တဖၣ်ဆါကွၢ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲလၢအဝဲသုၣ်ဟံန့ၣ်ဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အအိၣ်လၢအဝဲသုၣ်နီၤကစၢ်တၢ်ဘၣ်ဘျးအဂီၢ်အယီၤ, သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်မၤအါထီၣ်စုးသိးက့ၤပူၤကဒါက့ၤအဝဲသုၣ်နီၤကစၢ်ဟိၣ်ခိၣ်လီၤလၢတၢ်ဟံန့ၣ်ဆူၣ်ကွၢ်သုၣ်တဖၣ်ကန့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

“ဖဲလိယူၤ ၂၀၀၅နံၣ်န့ၣ်, ခိၣ်ဖာၣ်ဘိ(သုးချၢ်လီၤဆီ)(၉၀၆)သုးကျိၤခိၣ်အိၣ်ဖိအူဃုၤဒီးနအဖသုးမၤဂ့ၢ်ဆူၣ်သဝီဖိဟိၣ်ခိၣ်လီၤသုၣ်တဖၣ်ဒီးဆါကွၢ်ဝဲဆူပုၤကအအိၣ်ယၢ်အူကၢ်န့ၣ် ၃၀,၀၀၀ကူးန့ၣ်လီၤ. ပသဝီဖိန့ၣ်ဘၣ် ၂၀၀၀အူကၢ် ဒီးဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲအပူၤဒီးအဝဲသုၣ်သုၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤသုးမိသုၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်ဆူပုၤသဝီဖိအအိၣ်လၢကဘၣ်သုၣ်ကီၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဖာၣ်ဘိတဝဲလၢစုလၢအဝဲသုၣ်ဒီးန့ၣ်ဘၣ်လၢ(တၢ်ဆါကွၢ်ဟိၣ်ခိၣ်လီၤ)အဖိခိၣ်န့ၣ် အဝဲသုၣ်ကနီၤဖးလီၤဝဲသုၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်ကဟ့ၣ်နအဖတပူၤ,ခုၣ်အိၣ်ယူၣ်တပူၤဒီးအဝဲသုၣ်ကဟံၣ်လၢအဝဲသုၣ်နီၤကစၢ်တၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိလၢသဝီအဂၤသုၣ်တဖၣ်ဟံၣ်ပူၤဝဲဒၣ်ဟိၣ်ခိၣ်လီၤစၢ်ကီးလီၤ. သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အိၣ်ဟံၣ်လၢသဝီဂၤဘံသၢ,န့ၣ်သုၣ်ထူၣ်,ဆၢမၤတၢ်,ယူၤလုဒီးဆၢမၤတၢ်ဆၢမၤထီၣ်န့ၣ်လီၤ. မိၣ်ဒီးပယီၤ(ကလုာ်)ဟံၣ်ပူၤဝဲဒၣ်ဟိၣ်ခိၣ်လီၤသုၣ်တဖၣ်အံၤစၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ.”

-စီန---(ပိၣ်ခါ, ၄၃နံၣ်), ဖ---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ချၢ် (လိယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ဝဲအပူၤကွၢ်စုၤနံၣ်န့ၣ်, ဟိၣ်ခိၣ်လီၤလၢတၢ်ဟံန့ၣ်ဆူၣ်သုၣ်တဖၣ်ကထီၣ်တၢ်မၤစၢၤလၢနအဖအတၢ်မၤအါထီၣ်ကီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.နအဖပညိၣ်ယၢ်ဝဲလၢကမၤအါထီၣ်တၢ်ဆုၤကီၣ်ဆူထံၣ်ဂၤကီၢ်ဂၤဒ်အမၤတၢ်တခါလၢအဘၣ်ယးလိာ်သးဒီးထံၣ်ဂၤကီၢ်ဂၤပနံၣ်တၢ်ကၤအတၢ်တိၣ်ကျဲဒီးအံၣ်ဒီးဟံၣ်ဖိၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲအါအါဂီၢ်ဂီၢ်လၢအတအိၣ်ဒီးလံာ်အုၣ်သးသုၣ်တဖၣ်အံၤလၢကမၤအါထီၣ်ကီၣ်ကျိးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးကီၣ်န့ၣ်အါဒၣ်တၢ်တက့ၢ်ဟံၣ်ကထီၣ်သးလၢပယီၤသုးဒီးပယီၤသုးအမၤကျိၤဝဲလၢကွၢ်တၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးအဖိခိၣ်လၢတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အိၣ်လၢ မိၣ်ဒီးကညိကီၢ်စၢ်ကလံၤထံးဝဲတယံာ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ကစိၣ်အပူၤန့ၣ် နအဖအလံာ်ဟံၣ်ဖျါစံးဝဲလၢ.

“တၢ်လီၤလၢတၢ်သုၣ်အိၣ်လၢတၢ်သုၣ်လီၤကီၣ်လၢမိၣ်ကီၢ်စၢ်” အါထီၣ်ဝဲ ၂၇,၂၃၉အူကၢ်လၢလွၢ်န့ၣ်အတီၢ်ပူၤဖဲ ၂၀၀၄နံၣ်လၢန့ၣ်လီၤ. တၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးကီၣ်ဖဲ ၂၀၀၁နံၣ်န့ၣ်အိၣ်ဝဲထဲ ၂၀၂,၄၁၀အူကၢ်ဘၣ်ဆၣ်ခဲအံၤအါထီၣ်ဝဲတုၤလၢ ၂၂၉,၆၄၀အူကၢ်လံာ်န့ၣ်လီၤ...လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီအံၤစံးဝဲလၢထံကီၢ်ကီၢ်တၢ်သုၣ်တၢ်ဖျး မၤမုးကယၤန့ၣ်ပဒိၣ်ဟဘၣ်ဝဲဒီး လၢအဂၤတဖၣ်မၤဝဲဒၣ်ထံဖိကီၢ်ဖိနီၤကစၢ်အတၢ်န့ၣ်လီၤ.”^{၈၅}

⁸⁴ နအဖအဟိၣ်ခိၣ်ဂီၢ်အပူၤဟံၣ်ဖျါဝဲလၢမိၣ်ကီၢ်စၢ်ကလံၤစီးမၤထီၣ်န့ၣ်ပယံာ်သိးဒီးကညိကီၢ်ပဒိၣ်ကဝီၤတနီၤဒ်ကညိဒီးကလုာ်စၢ်မိၣ်ကလုာ်ဒီးဟိၣ်ခိၣ်ကဝီၤကမုၢ်ဟံၣ်ပနီၣ်ဝဲအသိးန့ၣ်လီၤ.

⁸⁵“Rubber plantations,” *The Myanmar Times and Business Review*, July 11 - 17, 2005. Accessed at www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes14-274/media.htm on February 8th 2007.

တၢ်အဒိဖဲအံၤတခါန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ, နအဖဟံဆူၣ်ဟီၣ်ခိၣ်လီၤ ၅,၀၀၀အူကၢၣ်ဖဲလၢဒံၣ်စဲဘၢၣ် ၂၀၀၄န့ၣ် ဒီးနီဟးထီၣ်ကွံာ် သဝီဖိလၢဘံလုကီၢ်ဆၣ်သထူၣ်ကီၢ်ရၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤ ဒ်သီးကန့ၢ်ဘၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤလၢတၢ်သ့ၣ်ကီၢ် အဂီၢ်လၢနအဖဒီးမဲၣ်မ့ၢ်မၤဒီပန့ၣ်(MaxMyanmar)မၤဝဲန့ၣ်လီၤ. နအဖသးခိၣ်ကျၢၣ်မိ မိၣ်ဘီၣ်ဒီးမဲၣ်မ့ၢ်မၤအခၢၣ် စးလဲၤဝဲဒၣ်ဆူတၢ်လီၤလၢဘၣ်တၢ်ဟံဆူၣ်ကွံာ်သ့ၣ်တဖၣ်ဖဲလၢဒံၣ်စဲဘၢၣ် ၃သီ ၂၀၀၄န့ၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဟံၤဖျါဘၣ် လးဒီးအဝဲသ့ၣ်တၢ်လဲၤတဘျီအံၤစံးဝဲလၢ

“လၢတၢ်အိၣ်ဖိၣ်တၢ်လီၤမဲၣ်မ့ၢ်မၤဒီပန့ၣ် (Max Myanmar company)လၢအမၤဝဲဒၣ်တၢ်သ့ၣ်လီၤကီၢ်၅,၀၀၀အူကၢၣ် ဖဲၣ်သီဖိၣ်သဝီ, ဘံလုကီၢ်ဆၣ်န့ၣ်,အူဖိၣ်ဖိၣ်လၢအမၤမဲၣ်မ့ၢ်မၤဒီပန့ၣ်ပုၤဟံၤလီၤဆၣ်နီၤဒီးသးခိၣ်ကျၢၣ်မိမိၣ်ဘီၣ်ကဲထီၣ်ပုၤ မၤသကိးတၢ်ကရၢလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးကီၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.သးခိၣ်ဖိၣ်ဘီၣ်သဆၣ်ထီၣ်ကမ္ဘၢအခဲဒ်သီးကသ့ၣ်အါထီၣ်ကီၢ်လၢ ကကဲထီၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျးလၢထံကီၢ်ဂီၢ်, ကီၢ်အဂၤအဂီၢ်ဒီးနီၤကစၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်မဲၣ်မ့ၢ်မၤတၢ်သ့ၣ်ကီၢ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ အိၣ်ဟံၤဝဲအသီး တၢ်ကသ့ၣ်ကီၢ်၅,၀၀၀အူကၢၣ်မဲၣ်၂၀၀၄-၂၀၀၅, ၂၀၀၀အူကၢၣ် မဲၣ်၂၀၀၅-၂၀၀၆ဒီးအိၣ်တၢ်၂၀၀၀အူ ကၢၣ် မဲၣ်၂၀၀၆-၂၀၀၇န့ၣ်န့ၣ်လီၤ.”^{၈၆}

မံၢ်လီၤလၢတၢ်ဒုးန့ၣ်ဖျါထီၣ်လၢတၢ်ဂီၤပူၤအံၤ မ့ၢ်ဝဲဒၣ်တၢ်လီၤလၢဘၣ်တၢ်ဂုၢ်ဆူၣ်န့ၢ်အီၤလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်လၢအူသထူၣ်ကီၢ်ဆၣ်လၢကဒုးကဲ ထီၣ်တၢ်လီၤ၅,၀၀၀အူကၢၣ်အံၤလၢတၢ်သ့ၣ်တဖျးကီၢ်ကျိးလၢဘၣ်တၢ်မၤသကိးအီၤလၢနအဖဒီးဝံၣ်တကူၣ်ပီပန့ၣ်မဲၣ်မ့ၢ်မၤန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ် တၢ်တဟ့ၣ်အဝဲသ့ၣ်အဟီၣ်ခိၣ်လီၤအပူၤနီၤတမံၤဘၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်တၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူလီၤမၤကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂီၤ: ကညီၣ်ဂီၢ်ဒီးယၢ်ကရူၢ်)

တၢ်မၤဆူၣ်မၤစိး

“ပသဝီအိၣ်ဘျးဒီးတကီၢ်ဒဲးသးမ့ၢ်ဒဲးကဝီၤန့ၣ်လီၤ. ဒဲးကဝီၤခိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲဝဲသီလီၤ. ဖဲလၢနီၣ်ဝဲဘၢၣ်န့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ဟံၤတၢ် ကလုၢ်လၢသဝီဖိလၢခ---ဒီးဆ---သဝီလၢကဘၣ်ထီၣ်မံၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နအဖတဲဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်ကသ့ၣ်လီၤ ပဲန့ၣ်လီၤ.”

---အူလ---(ဖိၣ်ခွါ, ၅၆နံၣ်), ခ---သဝီ, နူပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရၣ် (လၢယနူၤအါရဲၣ် ၂၀၀၆န့ၣ်)

သးတၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်သဝီဖိတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအလီၢ်အကျဲၣ်အလီၢ်ခံ, သးသ့ၣ်တဖၣ်မၤဆူၣ် တၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤကစၢ်ဒီးဟီၣ် ကဝီၤသဝီဖိလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢကလဲၤမၤန့ၢ်တၢ်လၢသးအတၢ်ဘၣ်ဘျးအဂီၢ်ခဲအံၤခဲအံၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲသထူၣ်ကီၢ် ရၣ်န့ၣ် နအဖသးကျိၤမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကသ့ၣ်လီၤယီၤထူၣ်, နူၤကွၢၤ, ယူၤကလုၣ်, တခိးထီၣ်ကံၣ်,သ့ၣ် ပဟံၣ်ဒီးကီၢ်လၢသးမ့ၢ်အတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးလီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဖဲးတၢ်မၤဒ်အံၤတအိၣ်ဒီးအဘျးအလဲဘၣ်ဒီးတၢ်အထိးနါ သ့ၣ်တဖၣ်မၤစၢၤပယီၤသးအတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဒီးမၤဆူၣ်ထီၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသးမ့ၢ်အတၢ်ပၤခီဖျိတၢ်လုၢ်အိၣ်လုၢ်အိၣ်သးမ့ၢ်မ့ၢ် တမ့ၢ်သးဒီးန့ၢ်ဘၣ်ကျိၣ်စ့ဖိဖျိတၢ်ဆါကွံာ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဖိထီၣ်လၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအဖိခိၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

⁸⁶ “Lt-Gen Maung Bo inspects development undertakings in Mon, Kayin States,” *New Light of Myanmar*, May 9th 2005.

ဆူ

ပုဂံလီၤဆူၣ်နီၤ
သဝီ

တၢ်ဝံၣ်တၢ်ကျိၤ : လၢကမၤလိၣ်အါပု (တၢ်မၤဆူၣ်မၤစးတၢ်မၤ)အဂီၢ်လၢသဝီသးပုၤအသဝီန့ၣ်, ပုၤတၢ်မၤစ့ၣ်လၢဟံၣ်ကိးဖျၢၣ်ဒီး
ကဘၣ်ဟံၣ်တုၤဖဲဒီးဒီးဒီး(၅၄၈)ဖဲတဆိမိလါ, လါပုၤလီၤသီ ၁၃၆၈(၂၀၀၆န့ၣ်)ဖဲ ၇:၀၀ န့ၣ်ရံၣ် မုၢ်ဒီးဂီၤစီ
(၁၂-၁၁-၂၀၀၆), လၢကမၤဟံၣ်ကုးဘုဒီးဟံၣ်စိၣ်ဃုာ်ဒီးတၢ်ဝီၤတၢ်လိတက့ၢ်.တၢ်အဝဲအံၤမုၢ်တၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါန့ၣ်လၢနကဘၣ်ဟံၣ်,တဟံၣ်
ဘၣ်တသ့ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ပနီၣ်
ဒီးဒီးဒီး(၅၄၈)

စကခ

လံာ်ပရၢနီၣ်ဂံၢ်...

မုၢ်န့ၣ်...

တၢ်လီၤ : နဘူ

မုၢ်န့ၣ်မုၢ်သီ : ၁၀.၁၁.၂၀၀၆

ဆဲးလီၤ

သုးခိၣ်

ဒီးဒီးဒီး(အခါစး)

ဒီးဒီးဒီး(၅၄၈)

“ပသဝီမိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်လဲၤထံၣ်ခိၣ်ဒီးသ့ၣ်လီၤဖျၢၣ်လီၤတုၤဖဲကိၣ်တၢ်ပျီၣ်ကိးန့ၣ်ဒီးလီၤ. တၢ်လီၤဝဲအံၤမုၢ်တၢ်လီၤလၢနအသုး
ရံၣ်ဟံၣ်န့ၣ်လၢသဝီမိသ့ၣ်တဖၣ်အခါန့ၣ်လီၤ. တန့ၣ်ညါအံၤပမၤတဝံၣ်ဒီးဘၣ်ဒီးဖျါလၢတၢ်ဆၢကတီၢ်တတုၤဃီဒီးအဃီ
လီၤ.ဖဲတၢ်ဆၢကတီၢ်ဘၣ်လၢကဘၣ်မၤစံာ်(တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျၢၣ်ဘု)အခါန့ၣ်, ပဘၣ်လဲၤဒီးမၤန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တဘျီကဒီးန့ၣ်လီၤ.
သဝီကိးဖျၢၣ်ဒီးဖဲဟံၣ်ကတီၢ်ဝဲအံၤဘၣ်မၤန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်လီၤ.”

-ဒီးန---(မုၢ်, ၄၅န့ၣ်), ဒ---သဝီ, နုပုၤယၢ်ကီၢ်ရံၣ် (လါယုၤ ၂၀၀၆န့ၣ်)

နအဖမၤစ့ၣ်ကိးကထံကျိး၅,၀၀၀အုကးလၢအဟံၣ်န့ၣ်တၢ်လီၤဆူသဝီမိအခါန့ၣ်ဖဲသထူၣ်ကီၢ်ရံၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤ
ဝဲအံၤတၢ်ဟံၣ်န့ၣ်အံၤဝံၣ်တဘျီ, ပုၤသုးမိသ့ၣ်တဖၣ်မၤဆူၣ်သဝီမိလၢကကျိၣ်ကံၣ်ကွဲၣ်သ့ၣ်ထူၣ်ခဲလၢကိးမၤပျီၣ်ကွဲၣ်,
ထုးကွဲၣ်သ့ၣ်ခိၣ်ဆၢၣ်ခဲလၢကိးသ့ၣ်လီၤကွၢ်ဝဲလၢကထံၣ်လၢတၢ်လီၤအဝဲအံၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. စးထီၣ်ဖဲန့ၣ်လံၤလံၤ,
သဝီမိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ကျိၣ်ကထံကိးန့ၣ်ဒီးဒီးဘၣ်မၤဝဲဒၣ်တၢ်ဖိကထံဒီးပုၤကုၤဒုးကဲထီၣ်အံၤသ့ၣ်ဆၢ,လၢအတအိၣ်ဒီး
တၢ်အဘူးအလဲနီတမံၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်လၢဟံၣ်ကဝီၤသုးဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲအဂၤတဖၣ်ပုၤဃုာ်ဒီးတၢ်ဘုၣ်ညၣ်, လၢအညိၣ်န့ၣ်ပုၤဃုာ်ဒီးတၢ်ဟံၣ်န့ၣ်
ဆူၣ်ဟံၣ်ခိၣ်လီၤဒီးမၤဆူၣ်တၢ်န့ၣ်ညၣ်ကမၤလၢအဟံၣ်န့ၣ်တၢ်ဘျးတၢ်ဖိၣ်လၢသဝီမိအခါန့ၣ်လၢပယီၤသုးခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တ
ဖၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျးအဂီၢ်, ဒီးတၢ်တုၤထီၣ်တၢ်ကုၢ်အိးခဲအလီၤဒီးန့ၣ်ကပံာ်န့ၣ်လီၤ.

ဆူ	ပုဂံလီၤဆုၣ်နီၤ ဟ---သဝီ	[တၢ်ပနီၣ်] ခိၣ်သုးၣ်(၂၀၄) [တဆွဲၣ်ဘၣ်]	မုၢ်နံၤ : ၂၁-၁၂-၀၅
လၢကဆၢကဒါက့ၤအိၣ်ခဲလၢတၢ်ကုၢ်အိၣ်ဝံၤသ့ၣ်တဖၣ်,ဆၢလၢသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်အါခိၣ်ဒီးဟံၣ်ဖီၣ်အိၣ်လၢသဝီပုၤဖဲ ၂၂-၁၂-၂၀၀၅နံၤ န့ၣ်တက့ၢ်.			
အူထ...လၢဟ...သဝီဘၣ်ဟံၣ်ထံၣ်လိာ်သးဒီးပုဂံလီၤဆုၣ်နီၤဒီးသုးၣ်ခိၣ်ဖဲ ၂၂-၁၂-၀၅နံၤ,မ့ၢ်တၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါန့ၣ်လီၤ.			
			[ဆဲးလီၤ] ၂၁-၁၂-၀၅

ပယီၤသုးတၢ်ထူစံၢ်မၤနုး-မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်ဒီးဟီၣ်ကဝီၤတၢ်ပဆၢမၤဃး

ခိဖျိလၢနအဖဒီးအသုးကျိၤလၢအဟူးဂဲၤလၢအခါၣ်စးသ့ၣ်တဖၣ်ဂုၢ်န့ၣ်ဆူၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲအါထီၣ်ဒီးအါထီၣ်လၢကညီကီၢ်စဲၣ်ပူၤအယိၤ,သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ထံၣ်ဘၣ်တၢ်ကီၤလၢကမၤပဲၤက့ၤအဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်မူတၢ်လိာ်ဘၣ်ခိၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢတၢ်အိၣ်သးဒ်အံၤယိကဲထီၣ်တၢ်ကီၤတၢ်ခဲလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်လၢကဟံၣ်ယၢ်ပၤယၢ်အဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ယိလီၤဒီးတြီဆၢက့ၤနအဖအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ် လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤပယွဲန့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢနုၤသဝီဖိတၢ်လီၤတၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်လီၤမၤကွၢ်အယိတမ့ၢ်ထဲတၢ်ဂုၢ်ကီၤတခါလၢအမၤဟးဂီၤကွၢ်န့ၣ်သဝီဖိတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူန့ၣ်ဘၣ်, ဒီးတၢ်လီၤတၢ်ကျဲလၢမိၢ်ပၤဖဲဖုဟ့ၣ်သၢယၢ်ဖိလံၤသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢအရူဒိၣ်လၢဟီၣ်ကဝီၤတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအဂီၢ်ဒီးသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ခိဖျိလၢတၢ်နီၤဟးထီၣ်ကွၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်လီၤအယိမ့ၢ်တၢ်လၢအဒုးထီၣ်အဝဲသ့ၣ်သုးသ့ၣ်လၢကဝီၤဒီးအဝဲသ့ၣ်တၢ်ဆဲးတၢ်လၢလီၤမၤကွၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖဲနအဖသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤအါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ပဘၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးလီၤတကတီၢ်ယိယုာ်ဒီးသုးအတၢ်န့ၣ်လီၤအါထီၣ်လၢကညီဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်ပူၤယိကဲထီၣ်တၢ်မၤဟးမၤကွၢ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢန့ၣ်လီၤ. နအဖအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်ဟံၣ်စီၣ်န့ၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်ဖီၣ်တၢ်ယၢ်ဒီးမၤဟါဂီၤကွၢ်သဝီဖိတၢ်တီၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤဘၣ်လီၤအဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်မူ ဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢတၢ်လိာ်ဘၣ်ဒီးဆဲးထီၣ်ပယီၤသုးအတၢ်မၤပယွဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တဒီးန့ၣ်ဘၣ်ကျိၣ်စ့လၢတၢ်လဲၤမၤတၢ်လၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးစံၢ်လီၤလၢအလဲၢ်ပူၤဒီးတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိကျိးပူၤခိဖျိလၢအါဒၣ်တၢ်တက့ၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်မၤဆူၣ်တၢ်မၤဒီးတၢ်ဟ့ၣ်အဘူးအလဲတအိၣ်ဘၣ်. နအဖဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲမူးမူးနီၢ်နီၢ်လၢကမၤဖီၣ်လီၤကမျၢၢ်ဒီးတကတီၢ်ယိမၤဖုၣ်လီၤစ့ၢ်ကိးတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သုးဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲခိဖျိဟံၣ်န့ၣ်ကွၢ်ကမျၢၢ်ဟီၣ်ခိၣ်လီၤဒီးစံၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢတတိတလီၤအပူၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

“သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်မၤအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်တၢ်မၤဒီးတၢ်မၤဆူၣ်တၢ်မၤဒီးလၢတၢ်န့ၣ် အဃိအဝဲသ့ၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အီတၢ်ဂုၢ်ကီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ခဲအံၤထံၣ်ဘၣ်တၢ်ကီၤန့ၣ်လီၤ.အဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ဝဲလၢယအိၣ်ခဲအံၤခဲအံၤလၢကတၢ်ပီၣ်သကိးအဝဲသ့ၣ်တၢ်ကီၤတၢ်ခဲဒီးယၢ်န့ၣ်လီၤ.”
 -ဒီၤခ---(ဖိမုၢ်, ၄၀နံၣ်), ဘ---သဝီ, ဒူဖျၢ်ယၢ်ကီၢ်ချၢ် (လိယူၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

သဝီဂူဒီသုတ်တဖန်

“ဖဲပဒိဉ်ပုပ္ဖ်အိဉ်ဒီးတၢ်ထဲးဂံၢ်ထဲးဘါလၢကမၤဂ့ၤထီၣ်တၢ်လီၤသကုၤထံၣ်လီၤကိၢ်ပူၤအခါ,သဝီအါဖျါၣ်ဘၣ်တၢ်သုဉ်ညါကုၤအဝဲသုဉ်ဒ်သဝီဂူဒီလၢထံၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.”

-နအဖတၢ်ရဲၤလီၤဟံၣ်ဖျါ (လိယနူၤအါရဲၤ ၂၀၀၇န့ၣ်)^{၈၇}

နအဖအိဉ်ဒီးအဖိလစံၣ်လၢတၢ်ကရၢကရိက့ၤကမၤအယိမၤဆူၣ်ကမၤသုဉ်တဖၣ်လၢကလဲၤအိဉ်က့ၤလၢတၢ်သုးလီၤသုးကျဲအလီၤဒ်သိးကကဲထီၣ်တၢ်မၤစၢၤလၢသုးအတၢ်ပၤဆုၤထံၣ်ဖိကိၢ်ဖိကန့ၣ်ညိအဂီၢ်လီၤ. သုးမိၤစိရိၤတဲဖျါထီၣ်ဝဲဒုဉ်ခဲအံၤခဲအံၤလၢအအိဉ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲလၢအမၤဂ့ၤထီၣ်ထံၣ်ဖိကိၢ်ဖိမိဖျါအတၢ်ဒုးအိဉ်ထီၣ် “သဝီဂူဒီ” သုဉ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. “သဝီဂူဒီ” သုဉ်တဖၣ်ဒီးတၢ်လီၤအဂၤလၢသုးကရၢကရိက့ၤကမၤတၢ်လီၤသုဉ်တဖၣ်ကဲထီၣ်က့ၤတၢ်မၤစၢၤအကလုာ်ကလုာ်လၢသုးဖိသုဉ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. “သဝီဂူဒီ” ဘၣ်တၢ်ဒုးအိဉ်ထီၣ်အံၤစးထီၣ်ဝဲ ၁၉၈၈န့ၣ်လံၤလံၤယုာ်ဒီးနအဖဖိလစံၣ်လၢအမ့ၢ် “ပယီၤကလုာ်ဒ်စိသနူ” တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ, လီၤဆီဒုဉ်တၢ်လၢရၢၣ်ခၢၣ်ကိၢ်စဉ်ကလံၤစိတကပၤန့ၣ်လီၤ. ^{၈၈} “မိဖျါလၢနအဖအိဉ်ဒီးဖိလစံၣ်ဒ်အံၤအယိပယီၤကလုာ်ဒ်ကမၤလၢအအိဉ်လၢတၢ်ပၤခိဉ်သုဉ်တဖၣ်တၢ်ဆုၤအဝဲသုဉ်လၢကဘၣ်လဲၤအိဉ်က့ၤလၢတၢ်လီၤဟီၣ်ကဝီၤသုဉ်တဖၣ် လၢကလုာ်ဒ်ကရူၤလၢအနီၢ်ဂံၢ်စ့ၤသုဉ်တဖၣ်အိဉ်ဆိးဝဲအါအါအလီၤန့ၣ်လီၤ. လၢကညိကိၢ်စဉ်ပူၤန့ၣ် သဝီလၢနအဖသုဉ်ထီၣ်ဝဲလၢကဒုးအိဉ်ကမၤလၢအဝဲသုဉ်မၤသုးလီၤသုးကျဲတဖၣ်အံၤလီၤကံၤဒ်သိးတၢ်ဒုးယၢ်ကမၤန့ၣ်လီၤ. အါန့ၣ်အန့ၣ်,နအဖသုးတုထီၣ်သဝီလၢဟီၣ်ခိဉ်လီၤလၢအဝဲသုဉ်ဟံၣ်န့ၣ်ဆူၣ်လၢသဝီဖိလၢကညိကိၢ်စဉ်တၢ်ကရၢကရိသုဉ်တဖၣ်အအိဉ်အဖိခိဉ်ဒ်သိးကသုဉ်ထီၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲလၢသုးမ့ၢ်သံၣ်ဘိဒီးအဝဲသုဉ်ဟံၣ်ဖိယိဖိသုဉ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤဆူၣ်တၢ်သုးလီၤသုးကျဲ

တၢ်ဒုးအိဉ်ထီၣ်တၢ်သုးလီၤသုးကျဲတၢ်လီၤ,သုးတၢ်လီၤတၢ်ကျဲဒီးသုးတၢ်သိဉ်လိလီၤဒီးမၤဆူၣ်ကမၤသုဉ်တဖၣ်လၢကလဲၤအိဉ်လၢတၢ်သုးလီၤသုးကျဲတၢ်လီၤသုဉ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်ဝဲဒုဉ်ကျဲခိဉ်သုဉ်လၢနအဖကသုးဘူးထီၣ်အသးဆူပုၤလၢအထီၣ်အဝဲသုဉ်ဒီးကဒုးအိဉ်ထီၣ်တၢ်ဒိဉ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲန့ၣ်လီၤ. နအဖတဲဝဲလၢအအိဉ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲလၢအမၤဂ့ၤထီၣ်န့ၣ်သဝီ, တၢ်ဒိဉ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်သုဉ်တဖၣ်ဖျါဒီးထီၣ်ခါပုၤလၢအပူၤထီၣ်အီၤ, ဘၣ်ဆဉ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျဲနီၢ်နီၢ်လၢနအဖမၤဆူၣ်ကမၤအါအါဂီၢ်ဂီၢ်လၢကလဲၤအိဉ်က့ၤလၢတၢ်သုးလီၤသုးကျဲအလီၤန့ၣ်မိဖျါလၢသုးပဒိဉ်အိဉ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲလၢကမၤအါထီၣ်အတၢ်ပၤဆုၤမၤယံးကမၤသုဉ်တဖၣ်တၢ်အိဉ်မူန့ၣ်လီၤ. ခိဉ်န့ၣ်သဝီလၢတအိဉ်ဒီးလၢပယီၤသုးအတၢ်ပၤအဖိလံာ်လၢကလဲၤစုစုဘၣ်တဖၣ် ဖျါလၢအမ့ၢ်တၢ်မၤဆၢလၢပၤပၤဆၢတၢ်ဖိအဂီၢ်အယိမ့ၢ်တၢ်လီၤပုၤလၢသုးအတၢ်ဒိဉ်စိအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.သဝီဖိလၢအအိဉ်လၢနအဖအတၢ်ပၤအဖိလံာ်လၢကလဲၤစုစုသုဉ်တဖၣ်တၢ်ဟံၣ်န့ၣ်တၢ်ဘျုးတၢ်ဖိဉ်လၢအဝဲသုဉ်အအိဉ်လၢကမၤစၢၤဟီၣ်ကဝီၤသုးမ့ၢ် ဒီးသုးအတၢ်ပၤဆုၤတၢ်သုဉ်လီၤဆီလီၤသးလၢအအိဉ်အအါဝဲအံၤစုၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိ, သဝီလၢအယိထီၣ်ဒီးဝုၢ်သုဉ် ပယီၤသုးမ့ၢ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢအဝဲသုဉ်ကဘၣ်သုးကွံာ်သးဆူတၢ်လီၤလၢတၢ်ပၤဘၣ်အီၤလၢသုးမ့ၢ်လီၤလီၤ, ဒီးသဝီဖိလၢအဟးဆဲးဝဲဒုဉ်တၢ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်သုဉ်အံၤနအဖဟံၣ်အဝဲသုဉ်ဒ်ဒုဉ်ဒါဒီးတၢ်ခးသံကွံာ်အဝဲသုဉ်တဘျီယိဖိတၢ်မ့ၢ်ထံၣ်န့ၣ်အဝဲသုဉ်န့ၣ်လီၤ.

ဒ်သိးသုးမိၤစိရိၤ, သုးတၢ်ပၤဆုၤတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲဝဲအံၤကလၢပုၤထီၣ်အဂီၢ်, နအဖဒီးခိဉ်ဖၢၣ်ဘိသုးကျဲသုဉ်တဖၣ်အိဉ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲမုးမုးနီၢ်နီၢ်ဘၣ်ယးတၢ်မၤန့ၣ်ဆူၣ်ကမၤသုဉ်လၢခိဉ်ဟီၣ်ကဝီၤသုဉ်တဖၣ်ကသုးလီၤသုးကျဲဆူ “ဝုၢ်သိ”, “သဝီဂူဒီ” ဒီးတၢ်သုးလီၤသုးကျဲတၢ်လီၤလၢအအိဉ်သုဉ်လီၤအသးလၢကါကျဲကပၤဒီးသုးမ့ၢ်အိဉ်တၢ်လီၤကပၤန့ၣ်လီၤ. တကတီၢ်ယိန့ၣ် နအဖအပုၤကတီၢ်တၢ်တဖၣ်စံးဝဲလၢတၢ်သုးကမၤအလီၤအကျဲအံၤမ့ၢ်တၢ်လၢမၤဘျုးဟီၣ်ကဝီၤကမၤန့ၣ်လီၤ. မိဖျါလၢတၢ်သုးဝဲဒုဉ်တၢ်ဒိဉ်ထီၣ်ထီၣ်အတၢ်ကတီၢ်အယိ,နအဖကတီၢ်ခိဉ်ကျၢၢ်လီၤလံၤခုဉ်ညိတဲဖျါထီၣ်ဝဲလၢတၢ်ကစီၣ်လၢကိၢ်ပယီၤကွဲၤထံၣ်ဖျါအပူၤလၢ, “ကိၢ်ခိဉ်လီၤလံၤသုးခိဉ်ကျၢၢ်သါရွာ်ဟ့ၣ်

⁸⁷ “Wanin, Wanlon village in Panglong region enjoy fruits of development, Model village set up in border area,” *The New Light of Myanmar*, January 12th 2007. Accessed at <http://www.myanmar.com/newspaper/nlm/news4.html> on January 30th 2007.

Burmese Refugees in Bangladesh: still no durable solution, Human Rights Watch, May 2000. Accessed at <http://hrw.org/reports/2000/burma/burm005-02.htm> on January 30th 2007.

တၢ်သုးလိာ်သုးကျဲတၢ်လိာ်လၢတၢ်လဲၤဟံးကမ္ဘာ်သ့တဖၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လိာ်လၢအကတၢ်ဒီးတၢ်လိာ်လၢတၢ်သ့တဖၣ်အိၣ်
 ဖျးအိၣ်ဘုဟုဒီးဘုဒ်ဆၣ်ဖိကိၢ်ဖိအဂီၢ်သးကမၤဘၣ်လိာ်ဝဲဒၣ်တၢ်ဆဲးအိၣ်မူဆူမဲၣ်ညါအဂီၢ်န့ၣ်ဘၣ်. ပယီၤသုးပျဲ
 ဟံၣ်ဖိယိဖိလၢအဟဲတုၤသီသ့တဖၣ်ဖိပျီလိၤဘျါတၢ်သုးလိာ်သုးကျဲတၢ်လိာ်လၢကန့ၢ်ဘၣ်ဟံၣ်ခိၣ်လိာ်တကဝီၤလၢ
 အအိၣ်လွံၤန့ၢ်ဘၣ်၁၅၅၁ထာ်(၅၀ ခိၣ်ယီၤ)လၢတၢ်လိာ်တကဝီၤအဂီၢ်န့ၣ်လိာ်. လၢတၢ်လိာ်ဝဲအံၤအပူၤသဝီဖိလၢတၢ်သုး
 ကွံၣ်အိၤသ့တဖၣ်ဘၣ်သ့တဖၣ်ထီၣ်ကဒါကမၤဟံၣ်လၢအသီလၢဟံၣ်ဖိယိဖိလၢအအါအဂီၢ်ဒီးမ့ၢ်တၢ်လိာ်လၢအတလၢတ
 လိာ်လၢတၢ်ဘုဒ်အိၣ်ဘုအိၣ်အဂီၢ်ဘၣ်ဒီးတမ့ၢ်တၢ်လိာ်လၢတၢ်လိာ်လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်သ့တဖၣ်ဖျးကရၢၢ်အဂီၢ်န့ၣ်ဘၣ်လိာ်.
 အါန့ၢ်အန့ၣ်, ပယီၤသုးဖိသ့တဖၣ်မၤဆူၣ်သဝီဖိလၢအဟဲတုၤသီသ့တဖၣ်လၢကသ့တဖၣ်ထီၣ်ကရၢၢ်ဝဲဒၣ်သဝီလၢအ
 ကတြီအဝဲသ့ၣ်ဒ်သးတၢ်လိာ်လၢတၢ်ချၢသုတသုတဂ့ၤဒီးမ့ၢ်ဟးထီၣ်တမိကဘၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်လဲၤတၢ်က့ၤလံာ်အုၣ်သး
 လၢအန့ၢ်ဘၣ်ဝဲလၢသုးခိၣ်သ့တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်လိာ်.

မုၢ်န့ၢ်မုၢ်သီ...

၂၁-၈-၀၆

သဝီလိာ်လံး
ဆူပုၤဟးလိာ်ဆၣ်နီၤ

တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိး : ကဘၣ်ဟဲထီၣ်တၢ်အိၣ်ဖိၣ်

၁. ဆူ သဝီပုၤဟးလိာ်ဆၣ်နီၤ, ခဲမုၢ်ဆၣ်ဖဲ ဂီၤဒီး၃၀ န့ၣ်ရံၣ် ၂၂.၈.၀၆, နကဘၣ်ဟဲထီၣ်တၢ်အိၣ်ဖိၣ်ဖဲ (၅၉၉)သုးရၢၢ်,နကဘၣ်
 ဟဲ,တဟဲဘၣ်တသ့ဘၣ်. မ့ၢ်တၢ်ဒုးသ့ညါန့ၣ်လိာ်.

၂. နသဝီန့ၣ်ကဘၣ်တၢ်ကရၢၢ်ဃာ်အိၣ်ခဲတၢ်ကဘၣ်ဟဲလိာ်ဃာ်ပုၤမိးတၢ်ဖိလၢကျဲလၢအအိၣ်သးဖဲပုၤဟဲန့ၢ်လိာ်ဒီးဟးထီၣ်သု
 အလိာ်န့ၣ်လိာ်. တၢ်အဝဲအံၤမ့ၢ်တၢ်ဒုးသ့ညါန့ၣ်လိာ်.

ပုၤဟးလိာ်ဆၣ်နီၤ

တကိ

(ဆဲးလိာ်.)
 သဝီကရူၢ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၢ်ကး
 တကိသဝီကရူၢ်-လၢဒိၣ်ကိၢ်ဆၣ်

ပုၤလၢအဟဲတုၤသီသ့တဖၣ်ကဘၣ်ဂ့ၢ်လိာ်သးဒီးပုၤလၢအအိၣ်ဟံးစၢၤဖဲတၢ်သုးလိာ်သုးကျဲတၢ်လိာ်ဝဲန့ၣ်ဒ်သးကန့ၢ်
 ဘၣ်တၢ်သ့တဖၣ်ဖျးအလိာ်န့ၣ်လိာ်. တၢ်လိာ်တၢ်ကျဲလၢတၢ်ကတၢၤကွံၣ်တၢ်ကမ့ၢ်, တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီအလိာ်န့ၣ်တအိၣ်
 ဘၣ်. ထံလၢအကဆိသ့တဖၣ်အိၣ်ဝဲလၢတၢ်လိာ်အယံၤ ဒီးတၢ်မၤမးကျဲလၢတၢ်ကလဲၤကူဆါယါဘျါသးဒီးတၢ်က
 န့ၢ်ဘၣ်ကသံၣ်ကသီအယံၤ မ့ၢ်တၢ်လၢအမၤအါထီၣ်တၢ်ဆူတၢ်ဆါလၢအဘၣ်ကူဘၣ်ကံတၢ်သုလၢအလိာ်ပျံၤဒီးတၢ်
 ဆါယံၤလၢတၢ်တြီပဒီန့ၢ်သ့တဖၣ်န့ၣ်လိာ်. တၢ်မၤဆူၣ်မၤမိးဒီးတၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်.ကျိၣ်စုဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံၤ
 လၢအဂၤသ့တဖၣ်တၢ်မၤအိၣ်ခဲအံၤခဲအံၤလိာ်. ကွံတအိၣ်ဘၣ် ဒီးတၢ်လိာ်လၢကွံတအိၣ်တဖၣ်တၢ်တုၤထီၣ်အိၣ်
 ဒီးမၤစၢၤအိၣ်လၢသဝီဖိနီၣ်ကစၢ်ဒၣ်န့ၣ်လိာ်. ခိဖျါလၢတၢ်မၤမးအကလုာ်ကလုာ်လၢတၢ်သုးလိာ်သုးကျဲတၢ်လိာ်သ့
 တဖၣ်အံၤအပူၤယံၤအခိပညီပျါလၢသုးမိၤဖိရဲၤအဲၣ်ဒီးမၤလိၤစ့ၤကမ္ဘာ်နီၣ်ဂံၢ်နီၣ်ဒုးန့ၣ်လိာ်.

**“ပဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မံၣ်ဒီးတၢ်ကိတၢ်ခဲသ့တဖၣ်တၢ်သုးလိာ်သုးကျဲတၢ်လိာ်ဝဲအံၤန့ၣ်လိာ်.ဖဲမၤဆါခါန့ၣ်တၢ်ကိတၢ်ခိၣ်မးခိဖျါလၢ
 သ့တဖၣ်အိၣ်နီၣ်တထူၣ်ဒီးတၢ်ကဒုတအိၣ်အဃိလိာ်.ဖဲအပူၤကွံၣ်တသီခဲသီန့ၣ်မူခိၣ်စူၤလိာ်ဒီးတၢ်လိာ်ကိးပုၤဒီးဘၣ်စိၣ်ဒီးအိၣ်
 ထဲကပံာ်န့ၣ်လိာ်. ပန့ၢ်ဟူၤလၢနအသုးဖိကထၢတၢ်ခိတၢ်သ့၁,၀၀၀ကုးလၢဟံၣ်ကိးဖျါဒီးအအိၣ်ကိးလိာ်ဒီးန့ၣ်လိာ်.လၢပ
 ကဝီၤဒုပူၤန့ၣ်ပအိၣ်ဒီးသဝီယံၤဖျါလၢအမ့ၢ်ပၣ်တလါ,တီခိၣ်,ဃီ,သီဟံၣ်ဖိအဒီးထံဘီနီၤန့ၣ်လိာ်. ဖိဒ်သ့ၣ်အါဒ်အါဂၤတူၢ်
 ဘၣ်တၢ်ဆိကုမံၣ်နီၤ, ဒီးဖဲမဟါတန့ၣ်ပုၤသံတကဒီးအမံၤမ့ၢ်ဝဲအူမုၢ်သီ, ၆၀န့ၣ်န့ၣ်လိာ်.”**

-နီၢ်မ---(မုၢ်, ၃၉န့ၣ်), ထ---သဝီ, ချၢၣ်လွံၤထူၣ်ကိၢ်ရၢၢ် (လိအံၤ ၂၀၀၆န့ၣ်)

တံဆိပ်အလီဖိထီဖျိုလီချူတံသုးလီသုးကျဲတံလီ၊ ချုင်လွင်ထွင်ကီချုင်မုတံလီလံသုးဖိသုင်တဖင်မဆူင်သဝီဖိလံကသုးလီသုးကျဲဖဲလံ အဖြိုင် ၂၀၀၆ နှစ် နှစ်လီ။ သဝီဖိလံဘင်တံဒုးဃာ်အီလံချီလီချူသုင်တဖင်ကအုကစွါဘင်ဃးထံကနီက၊ တံလီတံကျဲတံအိုင်လံကသုင် ကဗျးတံမုတံဘိဒီးတံမဃးတံလဲထိုင်ကုလီလံအကဲထိုင်တံမတံတံလံအဝဲသုင်အဂီလံကကုသုင်ဗျးတံလံအဝဲသုင်အခံလီ လံပူနုင်လီ။ (တံဂီးကညီဂံဝီဒီးယာ်ကရံ)

တံဟုင်လီတံကလုလံတံကဘင်သုးလီသုးကျဲနုင်တဘျီတခိုင်တံတဲလီလံတံအိုင်ဖိုင်အပူခိဖျိုသဝီသးပု သုင်တဖင်ဒီးတဘျီတခိုင်တံကွဲးလီအီလံလံပူဒီးဆုအီဆူသဝီသးပုအအိုင်မုတမုတံကျဲလီအီလံသဝီ ပူသုင်ထွင်လီနုင်လီ။ တံလီဟိုင်ကဝီလံသဝီဖိညီနုလံကွင်အလီနုင် သုးမုမုသုင်ညါဒီးတံတဟုင်ပလီ အဝဲသုင်နီတမံဘင်ဒီးသဝီနုင်တံထိုင်ဒုးအီဒီးသဝီဖိတဂါတဂါတံမုဖိုင်ချုးအဝဲသုင်နုင်ကဘင်တံမံ သံကွင်အဝဲသုင်မုတမုတံမဆူင်အဝဲသုင်လံကထွဲထိုင်ခိုင်ဒီးလဲအိုင်ဆူတံသုးလီသုးကျဲတံလီနုင်လီ။ လံတံ သုးလီသုးကျဲလံဟုင်လီတံကလုလံသုင်တဖင်အပူနုင် သုးခိုင်သုင်တဖင်မပျံထီဒါဝဲဒုပုလံအမယံအ သးလံအတလဲသုးကွင်အသးဒ်တံနုင်လီယာ်မုနုင်မုသီအဝဲသုင်ကတံလီတံလီဆဲးအသီးဒီးသုဝဲဒုတံက တံလံအမု “ပုတဂါလံလံလံလံတံမုထိုင်နုအီလံသဝီပူဖဲမုနုင်မုသီလံတံဟံပနီယာ်ထလံကွင်အခါတံ ကဟံပနီအဝဲသုင်အမုဒုဒါ” နုင်လီ။ တံမပျံမဃးမုအိုင်အံသနက သဝီဖိအါအါဂပလီသးဘင် ဃးဒီးတံအိုင်သးလံတံဟံနုင်တံဘျးတံဖိုင်သုင်ညါဝဲလံအဝဲသုင်မုလဲအိုင်ဖဲတံသုးလီသုးကျဲတံလီဒီးတမု လံအဝဲသုင်ကဖဲကမဘင်တံသဘျ့ဘင်နုင်လီ။ လံတံနုင်အယံ အါဒုတံတကုသဝီဖိသုင်တဖင်ထီဒါတံနီ ဖိုင်သဝီဖိ ခိဖျိုတံဟုင်ကျိုင်ဟုင်စုဒ်သီးကဆဲးအိုင်ဘင်ဒီးဝဲလံအဝဲသုင်သဝီပူကသုအဂီနုင်လီ။ တံရဲင်တံကျဲ လံအဝဲသုင်မဘင်ဂီလံသးဒီးပယံသုးခိုင်နုမုတနုင်ဘင်တခီ သဝီဖိအါဂယုထာကုကျဲလံကသုးကွင်အသး ယုဒီးအဝဲသုင်အနုင်အထာတဖင်ဆူပုပူမုတမုတံလီလံအယံထိုင်အမုဘင်ကံဘင်ခဲဒဲကဝီလံထံကီလံ အဘျးဒ်အမုကီကိုင်တံနုင်လီ။

ဖဲသဝီဖိသုင်တဖင်မုတမုလံတံကလုလံကဘင်သုးလီသုးကျဲနုင်နုအဖသုးမပိုင်ထွဲအဝဲသုင်အတံကတံ လံအမုတံမပျံကွင်တံလီလံတံပညိယာ် ထိုင်ဒုးသဝီသုင်တဖင်ဒီးကျိဖးဒီးနုလီလံအုကွင်ဟိုင်သုင် တဖင် မဃးဂါကွင်စံလီ၊ မဃးဂါတံအိုင်တံအီဘုဖိဒီးတံဟံယာ်တံအိုင်တံအီလီသုင်တဖင်ဒီးသီးကနီဖိုင် သဝီဖိဆူပယံသုးပုဆုတံလီသုင်တဖင်အဖိလံနုင်လီ။ သုးဖိသုင်တဖင်ဒီးလီယာ်မုပိုင်လံဟံကပိုင်ကပ၊ သရိုင်သုင်ကပ၊ စံပူဒီးကျဲလံသဝီပူသုင်တဖင်နုင်လီ။ ဖဲတံထိုင်ဒုးအကတံသဝီဖိသုင်တဖင်အါဒုတံတကု တံဖိုင်နုအဝဲသုင်တဗျးနီတဂါဘင်၊ ဘင်ဆင်သုးသုင်တဖင်ဆဲးခိးဝဲလံတံလံတံလီဟိုင်ကဝီလံယုဒီးသု

ဝဲအဖီလစံၣ်လၢအမ့ၢ်ထံၣ်ဒီးခးသံအယိ, သဝိဖီလၢအယုၢ်ကွံာ်ဆူတၢ်အိၣ်နူသ့ၣ်အလီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ထီၣ်ဘၣ်န့ၣ်ဘၣ်ဟးဆွဲးဝဲဒၣ်တၢ်လီၢ်ပျံၤလီၤဖုးတလီၢ်လီၢ်လၢအမ့ၢ်ပယီၤသးအတၢ်ဟးလူၤယုအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

“အဆာကတီၢ်ခဲအံၤပဘဉ်ကွၢ်ဆၢၣ်မံၣ်ဒီးတၢ်ဂီၢ်တၢ်ခဲဒီးဒိၣ်တခါမၤလၢပဘဉ်သုးလီၤသုးကျဲၤဖျါလၢပပျံၤနအသုးသုၣ်တဖၣ်အဃိလီၤ. လၢမုၢ်ဆါခါန့ၣ်ပကုၤဟံပတၢ်အိၣ်တၢ်အိတဘျုးဘဉ်လၢတၢ်န့ၣ်အဃိပဘဉ်ကုၤလၢမုၢ်နါခါန့ၣ်လီၤ. ပှၤဆိဂ့ၢ်အိၣ်အါမး, လီၤဆိဒုၣ်တၢ်ဖိသုၣ်န့ၣ်နဒီးဒုၣ်န့ၣ်ဒီးပုၤသးပုၤန့ၣ်လီၤ. ပကထံၣ်ဘဉ်တၢ်ဂီၢ်တၢ်ခဲအါထီၣ်လၢပတၢ်အိၣ်မူဆူညါဒီဖျါလၢနအသုးဖိသုၣ်တဖၣ်ဟံထီၣ်ဒုၤပုၤအဃိန့ၣ်လီၤ. ပဒုၣ်အူကွံာ်ပဝုးလီၤတသုဒံးဘဉ်ဒီးမူဒိၣ်မံၣ်ဆဲးစူၤန့ၣ်ပဒုၣ်အူကွံာ်အဝဲသုၣ်တသုလုၤတက့ၢ်ဘဉ်. နအဖတမၤစၢၤပုၤတၢ်နီတမံၤဘဉ်, အဝဲသုၣ်ဟံလၢကမၤသံမၤပုၤပုၤဒီးမၤအာမၤသီပုၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်မံၤထံၣ်ပုၤတဂၤဂၤဒီး, အဝဲသုၣ်ဝးသံကွံာ်ဝဲလီၤ. ပသဝီဇိကွၢ်ဆၢၣ်မံၣ်ဒီးအဝဲသုၣ်တဘျုးဘဉ်, လၢတၢ်န့ၣ်အဃိပမံၤန့ၣ်ဟူလၢအဝဲသုၣ်ဟံန့ၣ်ပဘဉ်ဃုာ်ကွၢ်ဆၢၣ်အယံၤဒီဖျါလၢအဝဲသုၣ်ကဝးသံကွံာ်ပုၤဖဲအဝဲသုၣ်မံၤထံၣ်ပုၤတဘျီလၢလၢန့ၣ်လီၤ.”

-စီဝ- (ခွဲ၊ ၃၉နံ၊) မ- သဝီ၊ ချာလွှာထူကီရ် (လိအဖြာ်၂၀၀၆နံ)

နအသးထိပ်ဒုးသဝိဒီးယုမဟးဂါးကွံာ်တၢ်အိပ်တၢ်အိဘုဖိလၢတၢ်ဟံးနုသုၣ်ယၢ်တဖၣ်. တၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးစံာ်လိာ်ဒီး ကျိးသုၣ်တဖၣ်လၢပှၢ်ပူၤ ဒီးမၤတံာ်ယၢ်ကမ္ဗၢၣ်ခဲလၢာ်အတၢ်လဲၤတၢ်က့ၤဒီးတၢ်ပနံၣ်တၢ်ကၤလၢကျိဒိဘိညါန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤသုၣ်တဖၣ်အံၤခဲလၢာ်န့ၣ်မ့ၢ်ဒ်သီးကမၤဟါမၢ်ကွံာ်ကမ္ဗၢၣ်သုၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်မူလၢပှၢ်ပူၤမ့တမ့ၢ်တၢ် လီၤတတိၤဂ့ၤတတိၤဂ့ၤလၢအတအိၣ်လၢပယီၤသးတၢ်ပၤအဖိလၢာ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ယုထၢလၢသဝိဖိသုၣ်တဖၣ်လၢ အအိၣ်လၢတၢ်အိၣ်နုသုၣ်လီၤအိၣ်ထဲသၢမံၤစီၤလီၤ. မ့ၢ်အဝဲသုၣ်ကဆဲးယုၢ်အိၣ်နုသုၣ်လၢပှၢ်ပူၤစါ. ကလဲၤအိၣ်က့ၤ လၢဘၣ်ကိဘၣ်ခဲဒဲကဝီၤလၢကီၢ်ကီၢ်တၢ်တၢ်စါမ့တမ့ၢ်ကဟ့ၣ်ယၢ်က့ၤအဝဲသုၣ်တၢ်သဘျူဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်ဒီးလဲၤအိၣ် လၢတၢ်သးလီၤသးကျဲအလီၤစါန့ၣ်လီၤ.

သုးဖိသဝီသုန်တဖန်ဒီးတင်ဂုန်ဆူတင်လီတင်ကျဲ

တၢ်သုးလၢ်သုးကျဲတၢ်လၢ်သ့တဖၣ်အမဲၣ်ညါ, တၢ်ကတိၤလၢအမ့ၢ်“သဝီသီ”လၢအမ့ၢ်သဝီလၢပယိၤသုးနီၤဖျိးဆူၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိသ့တဖၣ်ဒီးဟံၣ်ကွၢ်အဝဲသ့တၢ်လၢ်တၢ်ကျဲလၢပယိၤသုးကသ့ၣ်လၢဆီလၢအသးအဂီၢ်ဒီးကကဲထီၣ်က့ၤသုးဖိဒီးအဝဲသ့ဟံၣ်ဖိယိဖိအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ၈၂၀၀၆န့ၣ်လၢကန့ၣ်, နအဖခိၣ်ချ့သုးရ့ၣ် (၅၄၇,၅၄၈ဒီး၅၄၉) မၤဆူၣ်ဝဲပယိၤ-မူးစလံၤတန့ၣ်လၢကဟးထီၣ်ကွၢ်လၢအဝဲသ့ဟံၣ်ယိလၢတန့ဆါသဝီ,ဖၣ်အၣ်ကီၢ်ရ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.^{၆၀} ဟီၣ်ကဝီၤနအဖသုးဖိသ့တဖၣ် ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢမူးစလံၤလၢအအိၣ်လၢတန့ဆါ, လၢအပၣ်ယုာ်ဒီးဟံၣ်န့ၣ် ၂၀၀, လၢကဟံတၢ်ကွၢ်အဝဲသ့သဝီဖဲတၢ်ကူးဘုကတိၤဖဲလၢနီၣ်ဝုဘၢၣ်ဝံၤအလီၢ်ခံန့ၣ်လီၤ. နအဖအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢတၢ်ဂုၢ်န့ၣ်ဆူၣ်ဟီၣ်ခိၣ်လီၤလၢကမၤအါထီၣ်သုးမုၢ်တၢ်လၢ်ယုာ်ဒီးတၢ်လၢ်လၢအဘူးလိာ်သးလၢသုးဖိဟံၣ်ဖိယိဖိသ့တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

“ဖဉ်အာဉ်(နအဖ)ခိဉ်နာ်သုဉ်တဖဉ်ဟဲဒီးတဲဟ်လၢအဝဲသုဉ်ကမၤတၢ်လံးထီဉ်လံးထီလၢပသဝီအမူဒီးဒုးအိဉ်ထီဉ်ဝဲန့ဉ်လီၤ. ပတၢ်ကီတၢ်ခဲအခိဉ်ကတၢ်တခါန့ဉ်မ့ၢ်ဝဲနအဖဟဲန့ဉ်လီၤလၢပတၢ်လီၤတၢ်ကျဲဒီးတဲဝဲလၢ ပကဒုးအိဉ်ထီဉ် ဝဲလၢတၢ်ကဲန့ဉ်လီၤ. နအဖတဲဝဲလၢ “တၢ်လီၤတၢ်ကျဲဝဲလၢကဲဘဉ်ဃးဒီးပဒိဉ်, တဘဉ်ဃးလိာ်သးဒီးကမူဃာ်သုဉ်တဖဉ်ဘဉ်, အဃိပန့ဉ်လီၤမၤသ့ဖဲပအခိဉ်ဒီးမၤန့ဉ်လီၤ.” အဝဲအံၤအဝဲသုဉ်ဟဲန့ဉ်တုာ်ပမံာ်လီၤခဲလီၤလံး...အဝဲသုဉ်တိာ်ဟဲဝဲလၢ ကဟဲန့ဉ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲလၢကမူဃာ်အခိဉ်အအကၢ်တကထီဉ်န့ဉ်လီၤ. ဖဲအဝဲသုဉ်ဟဲန့ဉ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲ မ့ၢ်ဝဲန့ဉ်, တၢ်ကီတၢ်ခဲသုဉ်တဖဉ်ကဟိဉ်ထီဉ်အဝဲလၢကမူဃာ်သုဉ်တဖဉ်အဂီၢ်ဖျါလၢကမူဃာ်သုဉ်တဖဉ်တအိဉ်ဒီးတၢ်လီၤတၢ်ကျဲလၢကမံးအိဉ်မၤအိဉ်လၢအဝဲသုဉ်တၢ်လၢအိဉ်လၢအိဉ်သးသမုအဂီၢ်လၢဘဉ်န့ဉ်လီၤ.”

-ဗုဒ္ဓ---(ပိဋကံ၊ ဇေယျာနံ၊ ဒုတိယ၊ ဗုဒ္ဓအင်္ဂါ၊ (လိနိဒ္ဒိယာ ၂၀၀၅ နံ)

⁹⁰ လာကားအထိတ်တကစီအိုင်၊ ဝမ်းစူးကွပ်ကဲညီဂိုဗွီးယာ်ကရူအလံာ်ဟံချါလအခံးဖျါ *Forced Labour, Extortion, and Festivities: The SPDC and DKBA burden on villagers in Pa'an District*, (Karen Human Rights Group, December 2006).

-အူခ---(ခွါ, ၅၀နံ), ထ---သဝီ, ဖပ်ပူနီကီရူ (လါအုဗြပ် ၂၀၀၆နံ)

“အဝဲသုတ်ဟံနုဆူသဝီဇီသုတ်တဖၣ်တၢ်လိာ်တၢ်ကျဲ ခိးတၢ်လိာ်တၢ်ကျဲကစၢ်ပာ်ဖျါထီၣ်တၢ်အဝဲအံၤအဃိအဝဲသုတ်ကကု၊ ဟ့ၣ်ကဒါကတၢ်လိာ်တၢ်ကျဲကစၢ်သုတ်တဖၣ်၊ ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသုတ်တကု၊ဟ့ၣ်ကဒါကတၢ်နီၤတမံၤဘၣ်ခိးအယုၤကလံၤစၢ်ကိး တဟ့ၣ်ကဒါဝဲဘၣ်၊ အခီၣ်ဒီးန့ၣ်၊တချူးလၢအဝဲသုတ်ထီၣ်သဝီဇီသုတ်တဖၣ်တၢ်လိာ်တၢ်ကျဲဒီးဘၣ်န့ၣ်၊အဝဲသုတ်ဝဲဝဲလၢ အဝဲသုတ်ကဟ့ၣ်လိာ်တၢ်လိာ်တၢ်ကျဲကစၢ် ၈,၀၀၀,၀၀၀ကူးဒီးသဝီဇီတနီၤနီၤန့ၣ်အသုးဝဲအဝဲသုတ်လၢကဟ့ၣ်ကဒါကု၊ အဝဲသုတ်စု ၁၀၀,၀၀၀,၀၀၀ကူးန့ၣ်လီၤ၊ ဘၣ်ဆၣ်လၢခဲန့ၣ်အဝဲသုတ်တဟ့ၣ်ကဒါကု၊နီၤတကူးဆူဟီၣ်ခိၣ်လိာ်ကစၢ်အခီၣ် ဘၣ်ခိး တၢ်အဝဲအံၤအိၣ်ဝဲဒၣ်ခဲန့ၣ်လၢန့ၣ်လံ...တၢ်လိာ်တၢ်ကျဲလၢအဝဲသုတ်ဟံနုလၢသဝီဇီအခီၣ်ဒီးလၢတၢ်လိာ်သုတ်တဖၣ် န့ၣ်အဖီခိၣ်အဝဲသုတ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်တၢ်သ့ၣ် ထီၣ်ဒီးခဲအံၤကဲထီၣ်လိာ်ကစၢ်လံန့ၣ်လီၤ၊ အဝဲသုတ်မၤတၢ်ဒိအံၤလၢအဝဲသုတ် နီၤကစၢ်ဟံၣ်ဖိဃီဖိဂီၤဒီးမၤတၢ်ကဲဘျူးထဲလၢအဝဲသုတ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ၊ အဝဲသုတ်ယုာ်န့ၣ်ဝဲတၢ်လိာ်အဝဲအံၤအမံၤလၢဘယုာ်နီၤ သုးတၢ်လိာ်န့ၣ်လီၤ၊ ဖဲတၢ်လိာ်အဝဲအံၤန့ၣ်၊သုးဖိအဖိအမါသုတ်တဖၣ်အိၣ်ဆိးဝဲဒီးတၢ်သ့ၣ်ကိးအိၣ်လၢကဘိယုာ်ဖျါ (လိာ်ဆီ န့ၣ်တၢ်ဟဲလံၣ်ဒီပတၢ်) ဒီးတၢ်သ့ၣ်ကိးအိၣ်လၢတၢ်လိာ်လၢပုၤသုးဖိထီၣ်တၢ်မၤလိဂီၢ်စးထီၣ်ဝဲဒၣ်လၢသုးသရၣ်ပတီၢ်တု၊ ထီၣ်လၢသုးခိၣ်ဂီၢ်ဂၢ်တၢ်သိၣ်လိပတီၢ်န့ၣ်လီၤ၊ အဝဲသုတ်အိၣ်စၢ်ကိး ဒီးပုၤပာ်ကျိၣ်ချဲဒီးကျိၣ်လိာ်ဖဲန့ၣ် ဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်လၢ ဘၣ်တၢ်မၤအိၣ်ဒီးအိးအိၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ၊ တၢ်လိာ်အဝဲအံၤန့ၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လၢသုးဒီး (က့ၣ်)အကဟ့ၣ်န့ၣ်လီၤ။”

-စီအ----(ခါ, ၂၂နံ), က---သဝီ, တီအူကီရှ် (၂၀၀၆နံ)

-န---(ခါ, ၄၃နှိ), သဝိသးပျံ, ဖ---သဝိ, ဝိရိကိာ်ဆိ

တၢ်အဒိလၢအလီၤကံလိာ်သးဖဲအံၤတခါန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ,ဖဲလၢဖဲပထုဘၢၣ် ၂၀၀၅န့ၣ်န့ၣ်သးခိၣ်အဂၤသၢဆံလၢအဘၣ် တၢ်တိခိၣ်ရီၤခဲအိၤလၢန့ၣ်, နအဖပုၤထီၣ်ဒုးဟီၣ်ခိၣ်လီၤလၢလၢန့ၣ်မုၢ်ကီၢ်ဆၢလၢမိၢ်ကီၢ်စၢ်ကလံၤထံးဒီးသးဒုခိၣ်ဒီး သးဒုခိၣ်ခဲလၢဝဲခဲလၢသးမုၢ်ဒဲကဝီၤ,ဟဲယုာ်ဒီးသဝီတၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကီၢ်ကးပုၤပၤလီၤဆုၣ်နီၤဆူဝဲ ခလံၤသဝီထဲလၢသၢဘျုးစ့ၣ်ကလံၤထံးမုၢ်န့ၣ်တကပၤန့ၣ်လီၤ. ပုၤတဖုအံၤထီၣ်ကွၢ်သဝီဖဲသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်လီၤတၢ် ကျဲဝဲဒီးလၢခဲန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ဟံးန့ၣ်ဆုၣ်ကွၢ်သဝီဖဲတၢ်လီၤလၢအတအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်လီၤက့ၤအဘူးအလဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်တၢ်မၤအိၣ်သီးသီးဒီးတကီၤထဲသဝီလၢက့ၤအစ့ၣ်ကွၢ်မုၢ်န့ၣ်ကညီကီၢ်စၢ်ကလံၤထံးတကပၤ န့ၣ်လီၤ. ဖဲတနံၤယီၤအတီၢ်ပုၤ,န့ၣ်စီၣ် တိခိၣ်ရီၤခဲကရူၤလၢအဂၤလၢအဟံးန့ၣ်ဆုၣ်တၢ်လီၤ ၁၂၃အကၢၢ်လၢသဝီဖဲလၢ အအိၣ်လၢဘၣ်လးမုၢ်သဝီအအိၣ်,လၢလၢန့ၣ်မုၢ်ထီၣ်ကလံၤစိးန့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤတၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်တၢ်ဆါကွၢ် အိၣ်လၢနီၢ်ကစၢ်တၢ်န့ၣ်ဘျုးအဂီၢ်ဒီးပုၤထီၣ်ဒုးဟီၣ်ခိၣ်လီၤန့ၣ်စီၣ်,သဝီတၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကီၢ်ကးပုၤ ပၤလီၤဆုၣ်နီၤလၢသဝီအါဖျၢၣ်အပူၤ (ဟံးဖျါထီၣ်ဝဲဒၣ်လၢသဝီတၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကီၢ်ကးခိၣ်န့ၣ် သ့ၣ်တဖၣ်လၢတအိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ကညီသးကညီလၢအပုၤသဝီဖဲကိးဂၤဒဲးဘၣ်), ဒီးဟီၣ်ကဝီၤပယီၤသးခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ် တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နကတြိဆၢတၢ်ဟံးန့ၣ်ဆုၣ်အဝဲသ့ၣ်ဟီၣ်ခိၣ်လီၤအဂီၢ်, ပုၤမၤစံာ်ဖိအဂၤတဆံလၢအနၤက့ၤသဝီ ဟံးဖိစ့တပုၤယီၤကအိၣ်ဝဲ ၃၃၅,၀၀၀ကွးဒီးဟ့ၣ်လီၤဝဲဆူသဝီတၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကီၢ်ကးပုၤပၤ လီၤဆုၣ်နီၤအဆီၣ်သ့ လၢကဟ့ၣ်ခိၣ်ဖးလးဆိုးဆူပုၤသမံသမိးဟီၣ်ခိၣ်ကစၢ်အအိၣ် ဒီးပယီၤသးခိၣ်န့ၣ်အအိၣ်န့ၣ် လီၤ. လၢသဝီတနီၤနီၤအပူၤ, သဝီဖဲဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤစ့ၣ်,၀၀၀ကွးလၢစံာ်လီၤတဘျုးအဂီၢ်ဆူပုၤသမံသမိးကွၢ်ဟီၣ်ခိၣ် ကစၢ်အအိၣ်လၢကတြိဆၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲဒီးသီးသ့တဘျုးတၢ်ဟံးဆူတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤသမံသမိးကွၢ် ဟီၣ်ခိၣ်ကစၢ်အါလီၤဝဲလၢကဟ့ၣ်လီၤယုာ်ဒီးဒီးန့ၣ်စ့လံာ်အုၣ်သးဘၣ်ဆၢအနီၢ်တခါအတၢ်တအိၣ်ဘၣ်.

“နအဖဟံးန့ၣ်ဆုၣ်သဝီဖဲတၢ်လီၤတၢ်ကျဲဒီးစံာ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တနံၣ်ညါအံၤ ၂၀၀၆န့ၣ်, သဝီသးပုၤဒီးဟီၣ်ခိၣ်လီၤ ကစၢ်ဒီးစံာ်လီၤကစၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢဆူအဝဲသ့ၣ်အအိၣ်ဒီးဃုကဒါက့ၤအဝဲသ့ၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲ,ဘၣ်ဆၢအဝဲသ့ၣ်တဲဝဲလၢ အဟ့ၣ်ကဒါက့ၤသ့ဘၣ်. တၢ်လီၤတၢ်ကျဲကစၢ်သ့ၣ်တဖၣ်မုၢ်ဝဲထဲ---,မီၤဖဲ---,ဖဲ---.ဒီးစံာ်လီၤကစၢ်သ့ၣ်တဖၣ်မုၢ် ဝဲဘဲ---,ဝဲ---,မီၤဖဲ---,ဖဲ---ဒီးယ---န့ၣ်လီၤ.တၢ်လီၤတၢ်ကျဲကစၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအပူၤကွၢ်အဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်လီၤကီၢ်, ကထံ, နံၣ်သိဒီးတၢ်အဂၤအလၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲအပူၤန့ၣ်လီၤ. ခဲအံၤနအဖသ့ၣ်လီၤဘုၤတၢ်လီၤတနီၤအပူၤန့ၣ် လီၤ. သဝီဖဲသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤဆူအဝဲသ့ၣ်လၢကထံၣ်စံာ်,ဝဲလီၤဘု,သ့ၣ်လီၤဘုဖိဒီးကွးက့ၤလၢနအဖအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.သဝီ လၢအအိၣ်ဘူးဖဲအံၤခဲလၢာ်ဘၣ်မၤတၢ်ဒီးအံၤလီၤ.”

-အူဘ---(ခါ, ၆၁နံၣ်), ထ---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လိယနူအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

လၢကညီကီၢ်စၢ်ကလံၤစိးအပူၤ သဝီဖဲသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ကစီၣ်လၢနအဖခိၣ်န့ၣ်အအိၣ်ဒီးပုၤဝဲတၢ်ဖိ(ပီၤတၢ်) လၢအယုာ်ဖျိးကွၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ် လၢနအဖအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲလၢကဒုးအိၣ်ထီၣ်(ဝုၢ်သီ)တဘျုးဖျၢၣ်လၢဟီၣ် ကဝီၤလၢအပူၤကွၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်ပၤဘၣ်ဝဲကီၤသ့ၣ်တဖၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. အါဒၣ်တၢ်တက့ၢ် ဝုၢ်သီသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်တၢ် ဆီလီၤအလီၤဝဲတရံးနအဖသးတၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ. ကမျၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အါဒၣ်တၢ်တက့ၢ်ဟးထီၣ်ကွၢ်လၢသဝီလၢအအိၣ် ဘူးဒီးသးတၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဒီးသီးကယုာ်ပူၤအသးဒီးတၢ်မၤဆူတၢ်မၤ, ဘၣ်ဆၢနအဖဆၢမုၢ်လၢလၢကမၤဆူၣ် ပုၤကိးဂၤဒဲးလၢအအိၣ်လၢတၢ်ခိၣ်တၢ်ယၢၤလၢကစၢ်ခိၣ်ကလိကျဲသ့ၣ်တဖၣ်လၢကဟဲက့ၤလီၤအိၣ်က့ၤလၢတၢ်သး လီၤသးကျဲတၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်အိၣ်ဝဲတရံးသးတၢ်လီၤဖဲတၢ်ဟံးန့ၣ်တၢ်ဘျုးတၢ်ဖိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်အအိၣ် သုခိဖျိတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိး,တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. “ဝုၢ်သီ”ခံၤဖျၢၣ်လၢအဘၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အိၣ် အံၤ အိၣ်ဝဲဒၣ်ဖဲမုၢ်သးဒီးဖုၣ်ဂီၤလၢအမုၢ်နအဖသးဒဲကဝီၤလၢအအိၣ်လၢကကျဲကပၤလဲၤခိၣ်ကညီကီၢ်စၢ်ကလံၤ စိးစးထီၣ်လၢလၢာ်ဒိၣ်တုၤလီၤဆူစီၤထီၣ်ဒီးခဲခါလၢာ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်ဝဲတရံးအိၣ်လၢစံာ်လီၤလၢအဂ့ၢ် လၢသဝီဖဲသ့ၣ်တ ဖၣ်ဟံးတုၤလၢအပူၤကွၢ်န့ၣ်လီၤ. “ဝုၢ်သီ” တၢ်လီၤတၢ်ကျဲအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်ဆီလီၤအသးလၢနအဖသးဖိ လၢဘုဆၢခဲလၢတီၢ်အူကီၢ်ရၢၣ်ကလံၤထံးတကပၤ,သပူၤညီလၢချၢၣ်လွၢ်ထူၣ်ကီၢ်ရၢၣ်ကလံၤစိး, ဒီးမးတီလၢဖၣ်ပူၣ် ဝုၢ်ကလံၤထံးန့ၣ်လီၤ.^{၉၁} တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဖျါလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ပညိၣ်ဒိၣ်န့ၣ်ဒီးတၢ်သးလီၤသးကျဲ တၢ်လီၤမုၢ်ဆုၣ်မုၢ်ဂီၤန့ၣ်လီၤ. အဂ့ၢ်ဒဲလဲၣ်န့ၣ်, တၢ်တီၢ်ဟံးအိၣ်လၢကဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝုၢ်အက့ၢ်အဂီၢ်တၢ်ဆီလီၤသးသ့ၣ်

⁹¹ ကွၢ် ၆ SPDC forces attack rice harvest to force villagers into ‘new towns’, (Karen Human Rights Group, November 2006).

တဖန်လၢအဘူဒီးသုးတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤသီးသုးကပၢဘၣ်တၢ်ပနံၣ်တၢ်ကၤဒီးတၢ်လၢအိၣ်သးသမူအကျိၤအကျဲအကၤ တဖၣ်သီးကမၤအါထီၣ်သုးအတၢ်စိတၢ်ကမိၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤဆူၣ်မၤမိးဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ဆူၣ်ပျီဆူၣ်

သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်မၤန့ၣ်ဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကဟးထီၣ်ကွၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ဃီဒီးဘၣ်တၢ်မၤဆူၣ်လဲၤအိၣ်ကၤ လၢပယီၤသုးအတၢ်ပၤအဖီလၢ လၢအမ့ၢ်တၢ်သုးလီၢ်သုးကျဲၤတၢ်လီၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ကဘၣ်တီခိၣ်ရီၤမဲၤလီၤကၤအဝဲသ့ၣ် တၢ်လၢအိၣ်သးသမူဒၣ်ဝဲ ဖဲလၢကိးနံၤဒီးန့ၣ် နအဖယုၤန့ၣ်ဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်ကျိၣ်စ့တၢ်ဖိတၢ်လံၤဒီးတၢ်ဖိတၢ်မၤလၢတၢ် လီၢ်သီလၢအအိၣ်လၢတၢ်အိၣ်သးအယံးအပူၤန့ၣ်လီၤ.ဖဲသဝီဖိတဖၣ်လဲၤအိၣ်လၢတၢ်နီၣ်ဖိၣ်အလီၢ်တဘျီ.ပှၤသုးဖိသ့ၣ် တဖၣ်သ့ၣ်ဒၣ်တၢ်မၤပျံၤမၤဖုးဒီးသီးကန့ၢ်ဘၣ်ပှၤမၤတၢ်ဖိ.တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်.ကျိၣ်စ့ ဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအကၤလၢသဝီဖိ သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ.လၢတၢ်န့ၣ်အယံး တၢ်နီၣ်ဖိၣ်အလီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤပျီလီၤကၢ်ဒ်အမ့ၢ်တၢ်ဟံၣ်ကိးယၢ်ပှၤမၤတၢ် ဖိလၢတၢ်ကသုၣ်အိၣ်အိၣ်အဂီၢ်ဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢသုးခိၣ်ဒီးသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကသုၣ်အိၣ်ဝဲ လၢကမၤစၢၤတၢ် မၤအါထီၣ်သုးမ့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢသုးမ့ၢ်လၢအဟးခိးဝှၤဝီၤတၢ်တဖၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်သုးဒဲကဝီၤအဒုအတြိသ့ၣ် တဖၣ်လၢအယံးဒီးသုးဝဲလီၢ်ခိၣ်သ့ၣ်အယံး.ကမျၢၢ်လၢအအိၣ်လၢတၢ်သုးလီၢ်သုးကျဲၤတၢ်လီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤဆူၣ်မၤ ဆိးအဝဲသ့ၣ်ဒ်(ပီၤတၢ်)ဒီးပှၤခိးတၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်သီးသုးတဖၣ်အံၤကနီၣ်ထီၣ်ကွၢ်သဝီဖိလၢကစၢၢ်ခိၣ်ကလိကျိၤသ့ၣ် တဖၣ်ကညီထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

နအဖဒုးယၢ်ရဲၣ်ကျဲၤ(၂)သုးခိၣ်အိၣ်ကီၣ်ညသမံသမိးကွၢ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဖဲအဝဲသ့ၣ်မၤတၢ်မၤဆူၣ်တၢ်မၤလၢအမ့ၢ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်တၢ်န့ၣ်အိးခဲဝး သဝီဖျၢၣ်ထူဖျိဖဲကုးအကုသဝီလၢအအိၣ်လၢကုးအစ့ၣ်ကွၢ်ကီၢ်ဆၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲ ၂၀၀၆န့ၣ်အတီၢ်ပူၤ အိၣ်ကီၣ်ညအမူဒါမၤဝဲတၢ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်က လၢလၢအမ့ၢ်တၢ်မၤဆူၣ်မၤမိးအါကလၢအမိၤ. ဒီးဟ့ၣ်လီၤစၢ်ကိးတၢ်ကလၢလၢသဝီဖိလၢအအိၣ်လၢကီၢ်ရဲၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အပူၤလၢကသ့ၣ်လီၤတၢ်ယီၤခါ ဘုဒီးသ့ၣ်သိချဲလၢသုးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂီၤကညီဂီၢ်ဝီၣ်ဒီးယၢ်ကရူၢ်)

“ဖဲလၢမၤ ၁၂သီ, ၂၀၀၆န့ၣ်န့ၣ်, နအဖခိၣ်သုးရဲၣ်(၃၀)ဃုဝဲဒၣ်ဝဲၣ်အဘိၣ်၂၀၀လၢပသဝီန့ၣ်လီၤ. ဝဲၣ်တဘိၣ်စ့ၣ်န့ၣ်က ဘၣ်ထီၣ်ဝဲၣ်၁၄ပျၢ်(၆.၄မံထၢၣ်/၂၁ခိၣ်ယီၢ်)ဒီးကဘၣ်ဒိၣ်ဝဲ(၄၅.၇၂မံထၢၣ်/၁၈၈မုၢ်ဒိၣ်)န့ၣ်လီၤ. နအဖကတုထီၣ်အ ဝဲသ့ၣ်ဘုဖိဒီးဘျီဂ့ၢ်ထီၣ်ကုးအဝဲသ့ၣ်သုးကလၢန့ၣ်လီၤ. သုးခိၣ်ကွဲးလီၤလံာ်ဆူသဝီသုးပှၤအိၣ်ဒီးသဝီသုးပှၤမၤသဝီဖိသ့ၣ်

**တဖန်နှုတ်လီးသုးခိတ်တဲလဲပုသဝီဖိသုတ်တဖန်မာတဒိကနာအိဘဉ်ဒီး, အဝဲကဟဲဒီးဟဲနာသဝီဖိအဂ္ဂုနုတ်လီး. လာတာ
နုတ်အယိ,သဝီဖိသုတ်တဖန်ပျဲဘဉ်အိဒီးအဝဲသုတ်မာဟိတ်ထွဲဝဲဒ်အဝဲဟုတ်လီးတာကလုာ်အသီးနုတ်လီး.”**

-နီၤခ----(မုၢ်, ၅၂နံၣ်), ထ----သဝီ, ဖုၢ်ပုၢ်ကီၢ်ချၢ် (လါမု ၂၀၀၆နံၣ်)

ဖဲအဆာကတီၢ်ခဲအံၤ,သဝီသုတ်တဖန်လၢအအိၣ်လၢပယီၤသုးတၢ်ပၤအဖိလၢ်လၢ်လၢ်စုစုသုတ်တဖန် တၢ်တမၤဆူၣ်
မၤဆိးအဝဲသုတ်လၢကဘဉ်သုးလီၤသုးကျဲဘဉ်,ဘဉ်ဆၣ်လၢတၢ်လီၤအါတီၤအပူၤတၢ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢအဝဲသုတ်
ကဘဉ်ကရၢ်အဝဲသုတ်သဝီလီၤကံၤဒ်သီးဒီးတၢ်သုးလီၤသုးကျဲတၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ.သုးသုတ်တဖန်တဲအဝဲသုတ်လၢတီးသုတ်
တဖန်အံၤမုၢ်ဒ်သီးကဒိသဒါအဝဲသုတ်လၢ“ပုၤပူၤထီၣ်တၢ်ဖိ”လၢကဟဲန့ၣ်လီၤလၢအဝဲသုတ်သဝီပူၤအဂီၢ်, ဘဉ်ဆၣ်အ
နီၢ်နီၢ်တခါ တီးသုတ်တဖန်အံၤသုးသုတ်လၢမၤယံးသဝီဖိအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤသုတ်တဖန်ဒီးကကးတံၢ်ယၢ်သဝီဖိသုတ်တ
ဖန်အခံ ဖဲအဝဲသုတ်ယုပုၤမၤတၢ်ဖိလၢကမၤတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးတၢ်မၤအခါန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိလၢသဝီသုတ်တဖန်အံၤအပူၤ
ညီန့ၢ်ဘဉ်စိၣ်တဲလဲထီၣ်က့ၤလီၤလံာ်အုၣ်သးဒ်သီးဒီးကဟးထီၣ်ဘဉ်လၢကရၢ်ချၢဒီးကဘဉ်လီၤဟိတ်ထွဲတၢ်ကလုာ်
ဒ်အမုၢ်တၢ်တဘဉ်ဟးထီၣ်က့ၤလီၤလၢမုၢ်န့ၢ်ခါဘဉ်တဖန်န့ၣ်လီၤ.

**“ပမုၢ်အိၣ်ဒီးကကဒါက့ၤဆူပသဝီလီၤလံာ်န့ၣ်ပဘဉ်လဲဟဲန့ၢ်လံာ်အုၣ်သးလၢအဝဲသုတ်အအိၣ်(နအဖ)ဒီးပဟဲက့ၤသုဒဉ်
ထဲလၢမုၢ်ခါခါန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုတ်တဲလဲလၢအဝဲသုတ်မုၢ်ထီၣ်ပုၤလၢမုၢ်န့ၢ်ဆာကတီၢ်ဒီးအဝဲသုတ်ကစးပုၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤလၢပ
ဘဉ်လဲအိၣ်ခဲအံၤဒီးပသဝီနမုၢ်ဟးဒီးခိတ်န့ၣ်ကယံာ်ဝဲခဲန့ၢ်ရဲၢ်န့ၣ်လီၤ.”**

-နီၤမ----(မုၢ်, ၃၉နံၣ်), ထ----သဝီ, ချၢ်လွံၤထူၣ်ကီၢ်ချၢ် (လါအဖြၢၢ် ၂၀၀၆နံၣ်)

**“နအဖတြီတၢ်ဃာ်သဝီဖိသုတ်တဖန်အကျဲလၢအလဲထီၣ်က့ၤလီၤတၢ်တပူၤဂ့ၤတပူၤဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသုတ်တဖန်မုၢ်အိၣ်ဒီး
လဲဆူတၢ်လီၤတတီၤတီးအဝဲသုတ်ဘဉ်လဲဝဲဒဉ်ဆူပယီၤသုးအိၣ်လၢကဒီးန့ၢ် ဘဉ်တၢ်လဲတၢ်က့ၤလံာ်အုၣ်သး ဒီးဘဉ်
ဟ့ၣ်လီၤစုၣ်ဝဲကးလၢလံာ်အုၣ်သးတဘဉ်စုၣ်စုၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နအဖသုးမုၢ်ထီၣ်န့ၢ်ဒီးသမံးသမံးကွၢ်န့ၢ်ဒီးနမုၢ်တအိၣ်ဒီး
တၢ်လဲတၢ်က့ၤလံာ်အုၣ်သးနီၣ်တမံၤဘဉ်န့ၣ်,အဝဲသုတ်ဟဲကွၢ်နတၢ်စုၣ်လီၤခိတ်ခိတ်ခဲလၢဒီးပျဲက့ၤန့ၣ်လီၤ.”**

-စီၤဘ----(ခါ, ၃၈နံၣ်), ယ----သဝီ, တီအူကီၢ်ချၢ် (လါယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ပယီၤသုးသုတ်တဖန်အံၤပၤဆုာ်ဖိၣ်ယံး မ့တမုၢ်ဟဲန့ၢ်တၢ်ဘျူးတၢ်ဖိၣ်လၢသဝီဖိအအိၣ်မုၢ်တသုဘဉ်ဒီး အဝဲသုတ်သုး
ကျဲၤတဖန်အံၤအိၣ်ဝဲလၢသုးဒ်ကဝီၤအဒုအတြီတဖန်အပူၤတသုဘဉ်. လၢတၢ်န့ၣ်အယိ, အဝဲသုတ်ကဘဉ်ခိတ်ဂ္ဂု
က့ၤအတၢ်ပၤဘဉ်ဒီးပျဲဟိၣ်ကဝီၤသဝီဖိသုတ်တဖန်လၢကအိၣ်ကသုတ်တစိၣ်တလီၤလၢအဝဲသုတ်တၢ်ထီၣ်ဒုးန့ၣ်လီၤ.
သဝီဖိလၢအဟးဆွဲးတၢ်ဖိၣ်အဝဲသုတ်သုတ်တဖန်သုတ်တဆၢကတီၢ်ခဲအံၤလၢကဟဲက့ၤသုၣ်ပျးကဒါက့ၤတၢ်မုၢ်တၢ်
ဘိလၢပုၤတကန့ၣ်ယုၣ်လၢၤဘဉ်သုတ်တဖန်, လဲၤဝဲဒဉ်ဆူတၢ်ပၤကီၤယၢ်တၢ်အိၣ်အလီၤလၢအဘူးဒီးအဝဲသုတ်သဝီ
လီၤလံာ်ဒီးသိၣ်လိမၤယုၤအဝဲသုတ်ဖိလံာ်ဒီးဟးလူၤယုတၢ်က့ၤခါယါဘျါအလီၤလၢထံဆၢကီၢ်ဆၢကသံၣ်ကသီကရူၢ်
သုတ်တဖန်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပမုၢ်ကွၢ်လၢအဂၤတကပၤန့ၣ်, ဖဲတၢ်လီၤလၢပယီၤသုးအတၢ်မၤဟးဂီၤကွံာ်တၢ်သးသမူ
လၢအအိၣ်တၢ်လၢကစၢ်ခိတ်ကလိလီၤလၢအတအိၣ်လၢအဝဲသုတ်တၢ်ပၤအဖိလၢ်ကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်ဝဲဒီးဒုးယၢ်ကမျၢၢ်
လၢတၢ်လီၤလၢအဝဲသုတ်လဲၤန့ၣ်လီၤဘဉ်ညီ ဒ်အမုၢ်တၢ်သုးလီၤသုးကျဲတၢ်လီၤသုတ်တဖန်, တမုၢ်ထဲလၢသဝီဖိသုတ်တ
ဖန်ကဘဉ်ကွၢ်ဆၢၣ်မံာ်ဒီးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးဒ်တၢ်တဲပျါထီၣ်လၢတၢ်ဖိခိတ်အသီးဘဉ်ဒီးဟ့ၣ်လီၤတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးကျိၣ်
စုဆူဟိၣ်ကဝီၤပယီၤသုးကျဲၤအအိၣ်ဘဉ်. အါန့ၢ်အန့ၣ်အဝဲသုတ်ဘဉ်မၤစုၢ်ကိးတၢ်ဒ်ပယီၤသုးန့ၣ်လီၤဝဲလၢ“တၢ်ဒိၣ်
ထီၣ်ထီၣ်”တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအဂီၢ်လၢအဝဲသုတ်“သဝီ”သိသုတ်တဖန်အပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသုတ်တဖန်ပုၤ
ယုၣ်ဒီးတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကရၢ်လၢတၢ်ဒုးယၢ်တၢ်လီၤသုတ်တဖန်, မၤကဆိကွံာ်တဖိၣ်လၢအတီၢ်,တုထီၣ်ဘျီထီၣ်
ဟံၣ်ဃိဒီးတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်လၢအဂၤလၢသုးဖိသုတ်တဖန်, သုးခိတ်ဒီးအဝဲသုတ်ဟံၣ်ဃိဖိအဂီၢ်,ဒီးတၢ်သုၣ်ထီၣ်
တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ကသီဒီး,ကွံာ်သုတ်တဖန်ဒီးလံာ်ရဲၤဒီးသုတ်တဖန်လၢနအဖဟ့ၣ်လီၤတၢ်မၤစၢၤတဆံးတက့ၢ်အါဒ်တၢ်
တက့ၢ်တဟ့ၣ်မၤစၢၤတၢ်နီၣ်တမံၤဘဉ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂီၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဒုးန့ၣ်ဖျါဝဲ ဝၣ်ဒီးလၢ်လၢဘၣ်တၢ်ဟဲခိၣ်အိၣ်ဒီးပၣ်ပူၣ်ထီၣ်အိၣ်လၢသဝီတဖျါလၢဖၣ်ပူၣ်မုၢ်န့ၣ်ကလံၤထံးတကယၤတၢ်ကဆၢ အိၣ်ဆူဝၣ်မူသုးကလၢလၢအဘူးဒီးတၢ်လိာ်ဝဲန့ၣ်ဒီးနအသုးခိၣ်ယဲန့ၣ်စိတၢ်န့ၣ်လီၤအသိးမဲလိယူၤလံၤ ၂၀၀၆န့ၣ်န့ၣ်လီၤသဝီသ့ၣ်တဖၣ်လၢအဘူး ဒီးဝၣ်မူန့ၣ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်ဝၣ်အသိၣ်၇၀၀ဒီး၅၀၀အဘၣ်စၢၤလၢအလံာ်ကဘၣ်အိၣ်ခဲထါဒီးလၢအခဲး၁၀၀ဒီး၁၀၀၀အဘၣ်စၢၤန့ၣ်လီၤ ယဲန့ၣ်စိတဲ ဝဲလၢတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤတၢ်လိာ်ဘၣ်အိၣ်လၢ-တၢ်ဘျီဂ့ၤထီၣ်ကုၤသုးကလၢ, ဘၣ်ဆၣ်တၢ်ဟဲဖျါဝဲလၢတၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအဝဲဃုထီၣ်ဝဲတဖၣ် အဝဲဆါ ကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအါတက့ၢ်လၢအနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲတၢ်ဘၣ်ဘျူးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂီၤကညီဂီၢ်ဒီးယၢ်ကရၢ)

ဒီးသံကွဲဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. စံာ်လီၤအသိလၢသဝီဖိသ့ၣ်လီၤဖျးလီၤဝဲဘူးဒီးတၢ်သုးလီၤသုးကျဲတၢ်လီၤဒ်လဲၤသဝီဖိလဲၤ ကွၢ်ကတိၤအိၣ်တသ့ဘၣ်ခိဖျိလၢသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤယံးလၢတၢ်ကလဲၤလၢတၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ.တြီၣ်ဒ်သဝီဖိလၢ ကဖံးကမၤတၢ် ဒီးတၢ်သ့တၢ်ဆၢကတိၤလၢမုၢ်နၢခါလၢစံာ်ဒဲယူၤ ဒီးမၤယံးဝဲသဝီဖိလၢကူးဘၣ်ဘုဂ့ၤဘၣ်ဘၣ်န့ၣ် လီၤ. တၢ်မၤယံးတၢ်ဟးထီၣ်က့ၤလီၤအံၤမုၢ်စ့ၢ်ကိးတၢ်တြီၣ်မၤတံာ်တၢ်သဝီဖိလၢဘၣ်တၢ်မၤဆူၣ် သုးလီၤ သုးကျဲတဖၣ် ဒီးသဝီဖိလၢအဆိၣ်လၢတၢ်ပၤဆၢအဖိလၢကဟးယုအိၣ်တၢ်မံၤလၢညၣ်ဒီးတၢ်ဒီးတၢ်လၢမုၢ်သ့ၣ်မုၢ်ယိၣ်ဝဲၣ် လၢပုၤပုၤလၢအဘူးဒီးအဝဲသ့ၣ်ဒီးမၤဘၣ်ဒိသဝီဖိအတၢ်ပနံၣ်တၢ်ကၤအကျါအကျဲစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

<p>[တၢ်ပနီၣ်]</p> <p>ကိၣ်ဆၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကး</p> <p>ကိးကရဲးကိၣ်ဆၣ်</p>	<p>ကိၣ်ဆၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကး</p> <p>ကိးကရဲးဝဲ, ကညီကိၣ်စဲၣ်</p> <p>လံာ်ပရၢနီၣ်ဂံၢ်. ၄/၁-၁/၀၀၁</p> <p>မုၢ်နး လီယူၤ ၂၇သီ ၂၀၀၅န့ၣ်</p>
<p>ဆူ : ပုၤဟၤလီၤဆၣ်နီၤသ့ၣ်တဖၣ်</p> <p>သဝီကဝီၤခဲလၢာ်/သဝီကရူၢ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကးသ့ၣ်တဖၣ်</p> <p>ကိးကရဲးကိၣ်ဆၣ်</p>	
<p>တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ : ဘၣ်ဃးတဖၣ်တလီၢ်စံာ်ဒဲသ့ၣ်တဖၣ်လၢအဆိၣ်လၢစံာ်ပုၤ</p>	
<p>၁. လၢကညီကိၣ်စဲၣ်ကိၣ်ဆၣ်ကိးဘၣ်ဒီးအပူၤဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါလၢတဖၣ်တလီၢ်ဒဲသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်အိၣ်လၢစံာ်ပုၤ,လၢတၢ်န့ၣ် အဃိတၢ်ကဘၣ်ဃိလီၤကွဲၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤမုၢ်တဒိကန့ၣ်တၢ်ကလုာ်အဝဲအံၤဘၣ်န့ၣ်,တၢ်ကဟံၣ်န့ၣ်အ ဂုၢ်ဂီၤလၢတၢ်သိၣ်တၢ်သိအဖိ လၢဒ်န့ၣ်အဖိလံာ်ပရၢနီၣ်ဂံၢ်၅”၂-၁၇”၀၀၆ မုၢ်နးမုၢ်သီ၂၂-၆-၂၀၀၅အဝဲအံၤန့ၣ်,မုၢ် တၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါ(သ့)န့ၣ်လီၤ.</p> <p>၂. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိတဖၣ်တလီၢ်စံာ်ဒဲလၢဘၣ်တၢ်တုၤထီၣ်အိၣ်လၢသဝီကဝီၤ”သဝီကရူၢ်ပုၤန့ၣ်တၢ်ကဘၣ်ဃိလီၤကွဲၣ်အိၣ်ခဲလၢာ်န့ၣ် လီၤ. တၢ်မုၢ်တမၤပိာ်ထွဲဘၣ်န့ၣ်, တၢ်ကဟံၣ်န့ၣ်အရူၤအဘၣ်ဃးလိာ်သးဒီးတၢ်သိၣ်သီ,မုၢ်တၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါ(သ့)န့ၣ်လီၤ.</p>	
<p>[ဆဲးလီၤ.]</p> <p>(လၢ)ပုၤဟၤလီၤဆၣ်နီၤအဂီၢ်</p> <p>(ညိၣ်အူၤန့ၣ်ရဲၣ်)</p>	
<p>လံာ်ကွဲးဒီးဆူ :</p> <p>-ကိၣ်ဆၣ်ပုၤန့ၣ်တၢ်, ကိၣ်ဆၣ်တၢ်မုၢ်သ့ၣ်ညါဟီၣ်ခိၣ်ဝဲကျိၤ, ကိးကရဲးဝဲ</p> <p>-ဝဲကျိၤခိၣ်, ကိၣ်ပယီၤတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ဟးထီၣ်,ကိးကရဲးဝဲ</p> <p>- လံာ်ကြဲး/receipt</p>	<p>လံာ်ပရၢဝဲအံၤဘၣ်တၢ်ဆၢအိၣ်ဒီးသိးကမၤ</p> <p>လီၤတၢ်တၢ်ပၤဆၢဒီးအိၣ်ဒီးထံၣ်ဝဲလၢဖဲန့ၣ်တဖၣ်တ</p> <p>လီၤဒဲသ့ၣ်တဖၣ်တအိၣ်လၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ.</p>

လံာ်တၢ်ကလုာ်အဝဲအံၤဘၣ်တၢ်ဟ့ၣ်လီၤအိၣ်ဝဲတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးစးထီၣ်အကတီၢ်. ဝဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လိာ်ဘၣ်အဝဲသ့ၣ် စံာ်ဒဲအဒိၣ်ကတၢ်န့ၣ်လီၤ. “တၢ်ကဟံၣ်န့ၣ်အရူ ” အခိၣ်ပညိမုၢ်ဝဲသုးမုၢ်ကမၤဟးဂီၤကွဲၣ်အဝဲသ့ၣ်ဒဲဒီးဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်က ယုအိၣ်လိးဒီးစံာ်ညိၣ်ဒဲကစၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

“ပဝဲလၢအမၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တြီၣ်ပုၤလၢပတဘၣ်ဟးထီၣ်လၢတၢ်ချၢဘၣ်ဒီးထဲဒ်ပကဟးဃုသ့ၣ်မုၢ်ဒီးသ့ၣ်လၢ လၢကဟံၣ်ခိၣ်ဒုး အ ဂီၢ် ဒ်လံာ်တန့ၣ်ဘၣ်. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိ,သဝီဖိတနီၤနီၤဘၣ်ပုၤဝဲလၢယုခါစံာ်ကိၣ်လၢ ကဒုးထီၣ် ဟံၣ်ခိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အဝဲအံၤမုၢ်တၢ်လၢအပူၤဒိၣ်နီၤမးလီၤ.သ့ၣ်လၢတကယၤန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဆါအိၣ်၅,၀၀၀ကုးန့ၣ်လီၤ. လၢအပူၤကွဲၣ်န့ၣ်, ပလဲၤ ထၢအဝဲသ့ၣ်လၢပနီၤကစၢ်ဒီးပတလိာ်သ့ၣ်လၢပစလၢတၢ်အဝဲအံၤဘၣ်. ဘၣ် ဆၣ်ခဲအံၤပမုၢ် တပူၤ ဘၣ်ဒီး, ပဘိၣ်ဂုၤထီၣ်ကုၤပဟံၣ်ခိၣ်ဒုးတသ့ဘၣ်ဒီးပကဘၣ်အိၣ်လၢတၢ်စူၤကျါန့ၣ်လီၤ.”

-စီဖ---,(၅,၄၀န့ၣ်), ထ---သဝီ, တီအူကိၣ်ရၢၣ် (လၢအဖြၢၣ် ၂၀၀၆န့ၣ်)

ဂိုဝိတ်မာစာလောကကြီးဝဲဘက်ဝဲဒီးမုတ်တလအရဒိုင်သုဝဲန့လီ။ မုတ်ကီးတမာစာလောကအတအိဒီးတမာယံဝဲ
ထိုင်တအိမုလတသုးလီသုးကျအလီဒီးတမာယံပုလတသုးယံအိသုတဖုအတခွဲတယံန့လီ။
တဆာတဝဲတခါလအမုတ်မာအါထိုင်တမာစာမုတ်မာစာလီသဝိသုတဖုအတယုထာမန့တမာ
စာတမံဂုတမံဂုလအမလီစာအဝဲသုတယုထာန့ မာဘင်ဒိအဝဲသုအါဒိုင်န့ဒီးမာဂုအဝဲသုန့လီ။

တကူဘင်ကူသု

“ကူသုဆဲးလဝဲကျိမာဒိုင်ထိုင်ထိုင်ဝဲဒိုင်ထိုင်တကူဘင်ကူသု စးထိုင်လောဂုဂုန့လံလံဒီးတကူဘင်ကူသု
သုအပတိုထိုင်တစဲးဝဲဒိုင်န့လီ။ ဒီဖျိလတမာအဝဲအံအယိ,ဟိုင်ကဝိဒိုင်တမာသုတဖုလအမု
ဂိုဝိတ်ကူတဖုတဒိုင်ထိုင်ထိုင်န့ဝဲဒိုင်တမာလအကတိုဖုဒီးအကတိုထိုင်တကျိသုတဖုန့လီ။လ
တကူဘင်ကူသုဒိုင်ထိုင်တကပန့,တအိထိုင်ကူအသိ,တမထိုင်ကူတသုတဖုန့လီ,တဒုထိုင်
ဖိသုလအသုထိုင်ကူဒီးတအိထိုင်တထိုင်ကူသုတဖုပဉ်လတကျိသုတဖုအပူန့လီ။”
-နအဖကူသုဝဲကျိဒိုင်အမုမုး (လါအမြိုင် ၂၀၀၆န့)

“သဝိသုတဖုသုထိုင်ကူဘင်ဆင် ဒီးနအဖဆိတလဲကွံအမံ,ဒီးလတန့အယိ ကူသုတဖုကဲထိုင်ကူအဝဲ
သု(နအဖ)ကူန့လီ။

-နီအ---(မု, ၄၅န့), ဟ---သဝိ, နုသထိုင်ကူရှ် (လါနီဝဲဘင် ၂၀၀၅န့)

ဖဲနအဖသုဝဲဒိုင်တကတိလအမုတ်ကူဘင်ကူသုတဒိုင်ထိုင်ထိုင်ဒ်အမုတ်အပိးအလိ လအဖိးသဲစးအ
ဆာကတိ, နအဖအံဂုကျိစးလကမယံထိုင်တကူဘင်ကူသုတခွဲတယံလအမုတ်လီပျံလအဝဲ
သုတပတိပြုအဂီန့လီ။ လါခိခိကညီဟိုင်ကဝိသုတဖုအပူ သုဖိသုတဖုမာတံတကူဘင်
ကူသုလီလီ။ ဒီဖျိတမာယံလတကူဘင်ကူသုတသုတဘင်ကအါထိုင်လဲထိုင်, တကြိတမာလိကညီ
ကျိ, တဟံန့ဆုင်ကူတမိတ်လံလအတမုနအဖဟုလီဝဲသုတဖုဒီးမာဟးဂီကွံကူသုတဖုဒ်အမု
ကျိတတိလအသုကမအါထိုင်တသုးလီသုးကျိတလီန့လီ။ အါန့အန့, ပယိသုးမာတံတလပုကမျာဒ်
သီးကန့ဘင်တကူဘင်ကူသုလကျိသုအပူဒီဖျိတယုပုမာတမိ,တအိတအိ,ကျိစုဒီးတမိတ်လံ
လအဂတလီလီဒီးတမာယံတလဲထိုင်ကူလီ။ ဒီးတပန့တကလအမုတ်မာဟးဂီကွံကမျာတလု
အိသးသမုဒီးမာတံတသဝိသုတဖုလကယုကျိစုလအဝဲသုဖိလံတကူဘင်ကူသုအဂီန့လီ။

တမာယံဒီးတကြိမာတံတကူဘင်ကူသု

“လပသဝိပူန့ကူအိနီတဖျာဘင်. တအဝဲအံကဲထိုင် သးဒီဖျိလ၊ နအဖ အယိလီ။ အဝဲသုဆိမိဝဲလပမု
သုထိုင်ကူန့, ပကကဲထိုင်ဘင်ပူကူဘင်ကူသုလီ။ ပမမုပူကူ ဘင်ကူသုဒီး အဝဲသုသုညါဝဲလအဝဲသု
ဆိုင်ဘင်ဆိုင်ဘပူတန့လါဘင်. အဝဲသုယိတပူတန့ဘင်. လတန့အယိအဝဲသုတပူပူလပကသုထိုင်ကူ
ဘင်န့လီ။”

-ကိက---(ခါ, ၄၅န့), ဟ---သဝိ, ဖုပုထိုင်ကူရှ် (လါယူ ၂၀၀၀န့)

တလီဟိုင်ကဝိလအတအိလပယိသုးအတပအဖိလသုတဖု, ညီန့န့ပယိသုးသုတဖုမာဟးဂီ
ကွံကူဒီးကူတပိးတလီသုတဖုဒ်အမုအဝဲသုတထဲဂံထဲဘါတခါလကမာဆုင်သဝိလ ကသုးကွံအ
သးဆုဟိုင်ကဝိသုတဖုလအအိလပယိသုးတပအဖိလန့လီ။ ဖဲသဝိသုတဖုလအအိယံဒီးပ
ယိသုးတပသုတဖု ဘင်တပပနီအဝဲသုဒ်အမုပူထိုင်တဖိဒီးထံကီဒုဒါအယိ,သုးဖိသုတဖုအိ
ဒီးတပညိတခးလအဝဲသုကူ ဒီးပူတတတသုထိုင်ဘိထိုင်ဖဲတဒုးတယအိထိုင်အခါ ဒ်သီးဒီးကမဟး

⁹² SPDC Press Conference, April 27th 2006. Accessed at <http://www.myanmar.com/pressconference/index.html> on March 2nd 2007.

ဂီၤကွၢ်ပှၤတဝၢသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအတၢ်န့ၣ်သးဒီးအတၢ်ဂၢၢ်တၢ်ကျၢၤန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိလၢအယုၢ်ပူၤဖျါတၢ်ဒုးတၢ်ယၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်က့ၤကွၢ်လၢတၢ်လီၤလၢအဝဲသ့ၣ်ဟးအိၣ်သ့ၣ်အါတီၤအပူၤ. ဖဲအဝဲသ့ၣ်ထံၣ်ဘၣ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မိၤဖျါလၢနအဖးသးဝုၤဝီၤလူၤယုၤမၤဟးဂီၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်လၢတၢ်လီၤတၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. ပှၤလီၤအိၣ်ကမံၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢအဟးအိၣ်သ့ၣ်ပှၤပူၤအံၤမ့ၢ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်ပယီၤသးအတၢ်ထီၣ်ဒုးအဝဲသ့ၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်မူတၢ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်လၢတၢ်အိၣ်သ့ၣ်တၢ်လီၤန့ၣ်သက့အဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ဒိၣ်တၢ်ကွၢ်ဘၣ်ကွၢ်သ့ၣ်အမ့ၢ်တၢ်ဟံးယၢၢ်ဂၢၢ်ကျၢၤက့ၤပှၤတဝၢဒီးသးသ့ၣ်လၢကဝီၤန့ၣ်လီၤ. နီၤလဲၣ်ဂ့ၤနီၤလဲၣ်ဂ့ၤဟံၣ်ဖိယီၤဖိအါန့ၣ်လီၣ်ဘၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဖိလံၤကမၤစၢၤအဝဲသ့ၣ် လၢတၢ်လုၢ်လီၤအိၣ်သးသမူခိၣ်ဖျါလၢတၢ်ယုၢ်မ့ၢ်အတၢ်ဆိၣ်သနးသ့ၣ်တဖၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဂ့ၢ်ကိၣ်နးနးကျဲးကျဲးအယီၤန့ၣ်လီၤ.

“ခိၣ်ဖျါလၢမိၤပါသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဃုာ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်လၢတၢ်လီၤအါတီၤ(လၢပှၤပူၤ)အယီၤ ကဲထီၣ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲလၢတၢ်ကရဲၣ်ကျဲးဃုာ်(ကျဲးလၢ)ပှၤကွၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကမၤလီၤ တၢ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၢၣ်ပတသ့ၣ်ညါလၢအခါဖဲလဲၣ် လၢနအဖးသးမိသ့ၣ်တဖၣ်ကက့ၤကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်လၢတၢ်လီၤအိၣ်သ့ၣ်ကရၢကရိၣ်ထီၣ်အီၤ(ကွၢ်လၢပှၤပူၤ)ဒီးခဲအံၤကွၢ်ဖိမဲၣ်လၢတၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢၢ်လၢကမၤလီၤဘၣ်တၢ်န့ၣ်လီၤ.”

-နီၤဟ---(မုၢ်, ၃၆နံၣ်), ကိုခိၣ်, ၁---သဝီ, ချၢၣ်လွံၤထူၣ်ကီၢ်ချၢၣ် (လၢယုၤလံ ၂၀၀၆နံၣ်)

“ခိၣ်ဖျါလၢနအဖးဟးဂဲၤဘူးဒီးသဝီလၢအဘူးပသဝီအယီၤပဘၣ်ဃုာ်ထီၣ်ကွၢ်လၢပသဝီပူၤန့ၣ်လီၤ. ကွၢ်တၢ်မၤလီၤန့ၣ်တကတၢ်ဒီးဘၣ်လၢတၢ်န့ၣ် အယီၤမိသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဆဲးမၤလီၤတၢ်လၢပှၤပူၤသ့ၣ်ထူၣ်ဖိလၢန့ၣ်လီၤ.”

-စီၤလ---(ဖိၣ်ခွဲၤ, ၅၉နံၣ်), လ---သဝီ, လုၢ်သီကီၢ်ဆၢၣ် (လၢယုၤလံ ၂၀၀၇နံၣ်)

မိၢ်မုၢ်ဖိသ့ၣ်န့ၣ် အမံၤမၤနီၢ်က---လၢဘ---သဝီ, ဖၣ်ပူၣ်ကီၢ်ချၢၣ်မၤစၢၤအဟံၣ်ဖိယီၤလၢတၢ်လီၤသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲမ့ၢ်အိၣ်ဒီးမၤလီၤတၢ်သန့ၣ်က့ၤနအဖးသးမိအတၢ်မၤပူၤမၤဖုးလၢအမၤသးခဲအံၤခဲအံၤတဖၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဃုာ်မ့ၢ်ဖျါအယီၤအမိအပါဘၣ်ဃုာ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်လၢတၢ်လီၤအိၣ်သ့ၣ်တၢ်လီၤလၢအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်အါထီၣ်ဘၣ်တၢ်ဆိၣ်သနးလၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအဂီၢ်အယီၤလီၤ.လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤနီၢ်ဂ---ဘၣ်သ့ၣ်ဒၣ်တၢ်ဆၢကတီၢ်အါဝဲလၢဟံၣ်ပူၤဃီပူၤတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအပူၤဒီးခဲဒၣ် “ယမိဆၢယၤလၢကွၢ်,ဘၣ်ဆၢၣ်ပဘၣ်ဃုာ်တၢ်လီၤလီၤအယီၤယမိမၤယမၤစၢၤအီၤလၢဟံၣ်တၢ်မၤဒီးမၤတၢ်လၢစံၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.” (တၢ်ဂီၤ-ကညီၣ်ဂီၢ်ခွဲးယၢၢ်ကရူၢ်)

တၢ်လီၤလၢအဂၤဖဲကညီၣ်တၢ်ရၢကရိသ့ၣ်တဖၣ် ဒီးဟံၣ်ကဝီၤပှၤတဝၢကရူၢ်သ့ၣ်တဖၣ်မၤစၢၤသဝီတၢ်ကွၢ်ဘၣ်ကွၢ်သ့ၣ်လၢအတဘၣ်ယးလီၤသးဒီးနအဖတၢ်ကရၢကရိဘၣ်န့ၣ်, နအဖဒီးခိၣ်ဖျါဘၣ်သးမိသ့ၣ်တဖၣ်ဟံၣ်န့ၣ်ဆူၣ်ကွၢ်ကွၢ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ် တဖၣ်ဟံၣ်ပနီၣ်ယၢၢ်တၢ်ကွၢ်ဘၣ်ကွၢ်သ့ၣ်ပတီၢ်ဒီးအမ့ၢ်တၢ်ကဘၣ်သိၣ်လိၣ်လဲၣ်တကလုာ်လဲၣ်ဒီးမတဂၤက ဘၣ်သိၣ်လိၣ်တၢ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်အိၣ်သးတနီၤနီၤပူၤန့ၣ်, ဟံၣ်ကဝီၤနအဖသးခိၣ်တြီယာ်ဝဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤထီၣ်အဝဲသ့ၣ်ကွၢ်ပတီၢ်ဒီးသးကသိၣ်လိၣ်တၢ်ကွၢ်ဘၣ်ကွၢ်သ့ၣ်လၢအထီၣ်န့ၣ်ဒီးတီၤဖုၣ်ကွၢ် မ့တမ့ၢ်ယုၤအိၣ်လိးအဝဲသ့ၣ်ဖဲအဝဲသ့ၣ်ထံၣ်သ့ၣ်ညါဝဲလၢသဝီဖိတ့ထီၣ်ကွၢ်ဝဲၤအလီၤခဲန့ၣ်လီၤ.

“တန့ၣ်ညါအံၤပတဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်မၤစၢၤအမၤလံၢ်ခီပုၣ်မ့တမ့ၢ်ထီၣ်ဒီးဘၣ်တၢ်မၤလံၢ်ခီပုၣ်လၢတၢ်ကတဲၤကတီၢ်ဃုာ်လၢတၢ်ကနီၤလီၤဆူဖိသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်,မိကွၢ်လၢအမၤ(ခိၣ်ဖျါဘၣ်သးကျိၤ(၃၃၃)ခိၣ်ခဲတဂၤ)ဟံၣ်ကွၢ်ဝဲအယီၤလီၤ. ဖဲအဝဲသ့ၣ်(ခိၣ်ဖျါဘၣ်)မၤအိၣ်လၢသဝီပူၤန့ၣ်,အဝဲသ့ၣ်တဖျါကွၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကလဲၤထီၣ်ကွၢ်ဘၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်လဲၤန့ၣ်လီၤလၢကွၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်အဝဲအံၤ မၤစၢၤတၢ်မၤတံၢ်တၢ်လၢကွၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မိၤလၢတၢ်မၤလီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်မၤလဲၤန့ၣ်လီၤသဝီတဖျါဂ့ၤတဖျါဂ့ၤန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်လဲၤအိၣ် ဆိးလၢကွၢ်ပူၤအယီၤကွၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်လဲၤထီၣ်ကွၢ်တသ့လၢဘၣ်.”

-စီၤဆ---(ခွဲၤ, ၃၈နံၣ်), မ---သဝီ, နူသထူၣ်ကီၢ်ချၢၣ် (လၢယုၤလံ ၂၀၀၆နံၣ်)

“တနင်္ဂနွေအံ့ဖျိလှပမာထီထီပကိုတီးပတီးတုလှလှတီးအဖို၊ နအဖဗုဒ္ဓပုၤ၁၀,၀၀၀ကူး ဖဲပလဲးတဲဘဉ်အဝဲသုဉ် ဘဉ်ဃးဒီးတၢ်ဂၢ်အဝဲအံ့န့ၣ်လီၤ။”

-နီၤလ---(မုၢ်, ၃၄နံၣ်), ထ---သဝီ, နုပျဉ်ယၢ်ကီၢ်ချဉ် (လိယနုၤအါရံ ၂၀၀၆နံၣ်)

“ဖဲခိၣ်ဖျဉ်ဘီသုးဟဲန့ၣ်လီၤလၢသဝီပူၤအဆၢကတီၢ်, ကိုဖိသုဉ်တဖၣ်လဲၤထီၣ်ကွဲတသုလၢဘဉ်ဖိဖျိလှပအဝဲသုဉ်(ခိၣ်ဖျဉ်ဘီ သုးဖိသုဉ်တဖၣ်)အိၣ်ဘုးအိၣ်သၢဒီးအိၣ်ဆိးလၢကွဲပူၤ အဖိုန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုဉ်ပျဲကွဲဖိသုဉ်တဖၣ်လဲၤထီၣ်ကွဲဘဉ်ဒီးအဝဲ သုဉ်မၤဆူၣ်ကွဲသရၣ်မုၢ်သုဉ်တဖၣ်လၢကပျၢ်ကွဲဒီးလၢတၢ်န့ၣ်အဖိုကွဲဖိသုဉ်တဖၣ်လဲၤထီၣ်ကွဲတသုဘဉ်.”

-နီၤခ---(မုၢ်, ၅၀နံၣ်), ခ---သဝီ, နုသထူၣ်ကီၢ်ချဉ် (လိယနုၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

ကိုဖိသုဉ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဟဲလၢယ---သဝီ, န့ၣ်လိကီၢ်ဆဉ်လဲၤနီၣ်ဝဲဒဉ်ပုၤမုၢ်သီထီၣ်ကွဲလၢကလဲၤထီၣ်ကွဲလၢတၢ်လီၤလၢအဂၤဖဲနအဖုးခိၣ်ထီၣ်အီၤ တဟ့ၣ်အဝဲသုဉ်သဝီအခွဲးလၢကအိးထီၣ်တီးခၢၣ်သးကွဲဖဲ ၂၀၀၆ထီၣ်သီဘဉ်အဖိုန့ၣ်လီၤ. ကိုသရၣ်သရၣ်မုၢ်ဖဲယ...သဝီတဖၣ်အိၣ်ဒီးဟ့ၣ်လီၤ တၢ်ကူၣ်ဘဉ်ကူၣ်သုအတီးပတီးတုလှလှတီးဒ်သးပုၤကိုဖိသုဉ်တဖၣ် သုတလိၣ်လဲၤဝဲဒဉ်ဆူတၢ်လီၤလၢအဂၤလၢကထီၣ်ဘဉ်တီးခၢၣ်သးကွဲဘဉ်န့ၣ် လီၤ. ဘဉ်ဆဉ်နအဖုးခိၣ်ချသုးချဉ်(၃၀)သုးခိၣ်ထီၣ်အီၤတြီအဝဲသုဉ်ဒီးတဲဝဲလၢအကမၤဟးဂီၤကွဲၣ်ကွဲဖဲအဝဲသုဉ်မုၢ်မၤထီၣ်အီၤကိုတီးပတီးန့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂီၤ : ကညီဂီၢ်ဝီၣ်ဒီးယၢ်ကရူၢ်)

တၢ်အိၣ်သးလၢပယီၤသုးခိၣ်န့ၣ်သုဉ်တဖၣ်တဟ့ၣ်အခွဲးလၢတၢ်ကမၤလိလံာ်မိၢ်ပုၤလၢသဝီပူၤဘဉ်ဒီးကိုဖိသုဉ်တဖၣ် ဘဉ်လဲၤဝဲဒဉ်ဆူသဝီလၢအဘူးဒီးအဝဲသုဉ်တဖၣ်ဒ်သးဒီးကထီၣ်ဘဉ်ကွဲလၢအဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကူၣ်ဘဉ်ကူၣ်သုပတီး လၢအထီၣ်န့ၣ်ဒီးတီးပုၤကွဲန့ၣ်လီၤ. ဖိသုဉ်သုဉ်တဖၣ်ဘဉ်လဲၤတၢ်လၢအအိၣ်ပွဲၤဒီးတၢ်လီၤပျံးလီၤဖုးလၢအမုၢ်တၢ်ဒီး လီၤယၢ်မုၢ်ပိၤလၢကျဲလၢပုၤသုဉ်တဖၣ်, ပယီၤသုးဖိသုဉ်တဖၣ်မၤတံာ်တံာ်အဝဲသုဉ်ဒီးတၢ်ထီၣ်ဒုးအဝဲသုဉ်န့ၣ်လီၤ. မိပါလၢအဘဉ်ယိၣ်ဘဉ်ဘိတၢ်လၢအဖိလံာ်ဂီၢ်တနီၤနီၤတပျဲအဖိလံာ်သုဉ်တဖၣ်လၢကလဲၤထီၣ်ကွဲန့ၣ်ဘဉ်မုၢ်လၢကျဲ လၢအဝဲသုဉ်ကဘဉ်လဲၤဝဲန့ၣ်အိၣ်ပွဲၤဒီးတၢ်လီၤပျံးလီၤဖုးအယီၤန့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအဆၢမုၢ်လၢကဆဲးမၤလိတၢ်တုၤ လၢတီးထီၣ်ကွဲတၢ်ကူၣ်ဘဉ်ကူၣ်သုပတီးတဖၣ် အဝဲသုဉ်ဘဉ်လဲၤထီၣ်ကွဲလၢပုၤလၢနအဖုးပတီးဘဉ်ဝဲတဖၣ်, ဒီးမိၢ်ပံာ် သုဉ်တဖၣ်တမုၢ်ကဘဉ်ဟ့ၣ်လီၤထဲကွဲလဲလၢအပူၤဒီးဒီးကွဲတၢ်ဖိတၢ်လံာ်လၢအပူၤဒီးန့ၣ်ဘဉ်. အဝဲသုဉ်ကဘဉ်ဟ့ၣ် စုၢ်ကီးဟံၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိလၢအကဲပုၤထူစံာ်ထူပုၤတဖၣ်အါတက့ၢ်ဟ့ၣ်တၢ်လၢကတုၢ်လၢကစုသုဉ်တဖၣ်အံၤတန့ၢ် ဘဉ်. တီးခၢၣ်သးဒီးတီးထီၣ်ကွဲလၢအအိၣ်သုဉ်လီၤသးလၢနအဖုးတၢ်ပာ်ဖိလံာ်ဟံၣ်ကဝီၤသုဉ်တဖၣ် တခိၣ်တဘျီသုး မုၢ်န့ၣ်လီၤလၢကွဲပုၤလၢကမၤန့ၢ်သုးမုၢ်ပုၤဝဲတၢ်ဖိ(ပိတၢ်)မုၢ်တမုၢ်မၤကဲသုး, အယီၤအဝဲသုဉ်တပူၤဖျဲးဘဉ်, လီၤဆိဒဉ် တၢ်လၢဖိသုဉ်သုဉ်တဖၣ်လၢအအိၣ်ဟဲလၢတၢ်လီၤဟံၣ်ကဝီၤလၢအယံၤဒီးဝုၢ်သုဉ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. မိၢ်ပံာ်အါဂၤယုထၢ ကျဲလၢကဆၢအဝဲသုဉ်ဖိလံာ်လၢကလဲၤမၤလိတၢ်လၢဘဉ်ကီၢ်ဘဉ်ခဲဒဲကဝီၤလၢကီၢ်ကွဲၣ်တဲာ်ပူၤ, လၢအဝဲသုဉ်တလိၣ်

ဟ့ၣ်တၢ်ဘူးတၢ်လဲၣ်နီၣ်တမံၤဒီးတၢ်လၢၣ်ဘူၣ်လၢၣ်စုၤလၢအစ့ၤလၢဟံၣ်ဖိယိဖိအဂီၢ် ဒီးကအိၣ်ဘၣ်ဝဲမုၢ်မုၢ်လၢအပူၤဖျးဒီးနအဖသးဖိသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်မၤပျံၤမၤဖုးန့ၣ်လီၤ.

“မိၢ်ပၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢကဆၢအဝဲသ့ၣ်မိမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဆူကိၣ်လၢတၢ်လီၤအဂၤတဖၣ်, အဆိကတၢ်အဝဲသ့ၣ်ကွၢ်ဃုဝဲကိၣ်လၢအဂၤဒီးလၢအဆိၣ်ဒီးတၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢလၢအဂၤလၢအဝဲသ့ၣ်မိမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. မိၢ်ပၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တအဲၣ်ဒီးဆၢအဝဲသ့ၣ်မိမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်လီၤလၢအယံၤဒီးအဝဲသ့ၣ်သဝီလၢကလဲၤဃုကျိၣ်ဃုစၢၢ်ကိးဘၣ်. ဝိၣ်မုၢ်လၢအထီၣ်ပၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်မုၢ်ဆၢအမိမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်, အဝဲသ့ၣ်ကအိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ကိၣ်သးဝါဒိၣ်ဒိၣ်ကလံာ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၢ်အဃိ, အဝဲသ့ၣ်ဆၢအမိမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဆူတၢ်လီၤယံၤတဘျီဘၣ်ခီဖျိလၢတၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢလၢပိာ်မုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်စ့ၤဝဲအဃိန့ၣ်လီၤ.”

—နီၤဆ---(မုၢ်, ၂၁နံၣ်), န---သဝီ, ဒုသထူၣ်ကီၢ်ရၢၣ် (လိမဲးပထုဘၢၣ် ၂၀၀၆နံၣ်)

လၢထံကီၢ်အလံာ်ညီၣ်သိၣ်ဒိၣ်အပူၤန့ၣ် တၢ်ကဘၣ်မၤလိလံာ်မိၢ်ပၢ်ခဲလၢၣ်လၢပယီၤကျိၣ်န့ၣ်လီၤ. ကညီကျိၣ်ဒီးကလုာ်န့ၣ်အဂၤကျိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်တြီဝဲလၢတၢ်ကသိၣ်လိအိၣ်လၢကွီၤမူၤနအဖအတၢ်မၤ “ပယီၤတၢ်ဒိၣ်စိသန့” အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤတခါအသိးဒီးခရံၣ်ဖိသရၣ်/သရၣ်မုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တဘျီတခိၣ်တၢ်တြီအဝဲသ့ၣ်လၢကသိၣ်လိတၢ်န့ၣ်လီၤ. သုးပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤမူးမူးနီၢ်နီၢ်လၢကမၤဟါမၤကွံာ်ဂံၢ်ခိၣ်ထံးတၢ်ဆိကမိၣ်လၢအထံအဆးလီၤတၢ်လီၤဆဲးလၢတၢ်သဘူၤအပူၤ, မ့တမ့ၢ်တၢ်အနီၢ်နီၢ်လၢအတအိၣ်လၢသုးပဒိၣ်တၢ်ပၤဆၢအဖိလၢဘၣ်န့ၣ်ကထီၣ်တၢ်မၤပျံၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤဒိၣ်ထီၣ်တၢ်ထီၣ်သုးပဒိၣ်တၢ်ပၤတၢ်ပြးဆဲးမၤအသးန့ၣ်လီၤ.

“ကိၣ်မိလၢကိၣ်ပူၤသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်သိၣ်လိအဝဲသ့ၣ်လံာ်ကညီဘၣ်. အဝဲသ့ၣ်မၤလိလံာ်ကညီဒီးသိးလံာ်မိၢ်ပၢ်တဘျီအသိးလၢကိၣ်ပူၤန့ၣ်တသ့ဘၣ်, ခီဖျိလၢအဝဲသ့ၣ်တအိၣ်ဒီးသရၣ်လၢကသိၣ်လိအဝဲသ့ၣ်လံာ်ကညီနီၢ်တဂၤဘၣ် ဒီးတၢ်တဟ့ၣ်အဝဲသ့ၣ်အစွဲးလၢကမၤလိလံာ်ကညီဘၣ်. နအဖတဖျဲပမၤလိလံာ်ကညီလၢကိၣ်ပူၤဘၣ်ခီဖျိလၢအဝဲသ့ၣ်အနီၢ်ဒီးမၤလိမၤကွံာ်ပူၤကညီလံာ်လံာ်ဒီးကညီကျိၣ်အဃိန့ၣ်လီၤ.”

—အူထ---(ခါ, ၅၈နံၣ်), ယ---သဝီ, ဒုပျံာ်ကီၢ်ရၢၣ် (လိယူၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

တၢ်မၤဆူၣ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကိၣ်ဒီးလံာ်ရဲဒုးသ့ၣ်တဖၣ်

“အဝဲသ့ၣ်(နအဖ)တမၤန့ၢ်ပူၤတၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်. ပဘၣ်တထီၣ်ကိၣ်လၢပနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲလီၤ. နအဖသုးမုၢ်ဒဲကဝီၤန့ၣ်အိၣ်ဘူးဒီးပုၤဒီးအဝဲသ့ၣ်ဟဲဒီးထံၣ်ဝဲလၢပတုထီၣ်ကိၣ်လၢပနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲ, ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသ့ၣ်တမၤစၢၤပူၤတၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်. အဝဲသ့ၣ်တမၤန့ၢ်တၢ်လၢပနီၢ်တမံၤဘၣ်. ပဘၣ်ဒီးသန့ထီၣ်ပသးလၢတဂၤဒီးတဂၤအဖိခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပတအိၣ်ဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံာ်လၢလၢလီၣ်လီၣ်လၢပကိၣ်အဂီၢ်ဘၣ်. နအဖသ့ၣ်ညါလၢပလိာ်ဘၣ်တၢ်မၤစၢၤ, ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသ့ၣ်တမၤစၢၤပူၤတၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်.”

—စီၤယ---(ခါ, ၃၅နံၣ်), သဝီသးပုၤ, က---သဝီ, တီအူကီၢ်ရၢၣ် (လိဒဲးခဲဘၢၣ် ၂၀၀၂နံၣ်)

ဝဲနအဖပၢ်လီၤတၢ်မၤယံးလၢကိၣ်လၢကညီဟံၣ်ကဝီၤအပူၤအခါ, နအဖခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်မၤလၢမၤကဝီၤသုးမိၤစိရဲၤအတၢ်မၤထီထီၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ပတီၢ်သကူၤထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. ပယီၤသုးအတၢ်ဖိတၢ်ကမိၤဆိၣ်သနံးတၢ်အရူဒိၣ်လၢအမ့ၢ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့လၢခိခိၣ်ဟံၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤဒီးအါန့ၢ်အန့ၢ်ဆိၣ်သနံးစ့ၢ်ကိးတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့လၢအပတီၢ်ထီၣ်ထီၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တၢ်သိၣ်လိ လၢအဝဲသ့ၣ်ဝဲဖျါထီၣ်ဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်မၤကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်ဝဲလဲန့ၣ်လီၤ. ဝဲလၢအိးကထီဘၢၣ်၂၀၀၆နံၣ်န့ၣ်, နအဖသုးခိၣ်ကျၢၢ်သါရွာၣ်ဝဲဖျါထီၣ်ဝဲလၢ, “လၢတၢ်ကမၤကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ဖဲတၢ်မၤလၢခိခိၣ်ဟံၣ်ကဝီၤပူၤအဂီၢ်, အလီၢ်အိၣ်လၢတၢ်ကထဲးဂံၢ်ထဲးဘါလၢတၢ်မၤထီထီၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ပတီၢ်ဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်လၢခိခိၣ်ဟံၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ.”⁹³

⁹³ တၢ်ကတိၤအဝဲသ့ၣ်တၢ်ဟံးန့ၢ်အိၣ်လၢ “Development of a country depends on progress of rural areas, and development of urban areas are underpinned by economic infrastructures in rural areas Senior General Than Shwe attends Meeting No 1/2006 of Central Committee for Development of Border Areas and National Races,” *The New Light of Myanmar*, October 4th 2006.

ဒ်လဲၣ်ဂ့ၤဒ်လဲၣ်ဂ့ၤ.သဝီဖိလၢခိခိၣ်လၢကညီကီၢ်စဲၣ်အပူၤတဖၣ်တဲၤဖျါထီၣ်တဲၤအိၣ်သးလၢအလီၤဆိလိာ်သးလၢ
အမ့ၢ်တၢ်မၤထီၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ပတီၢ်အံၤဒီးသန့ၤထီၣ်အသးပၤတတၢ်လၢဟီၣ်ကဝီၤအတၢ်ထဲးဂံၢ်ထဲးဘါအဖီ
ခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂီၤတဘျီအံၤမၤဝဲကွၢ်လုၤလၢအအိၣ်လၢသံလုၤကီၢ်ဆၣ်, နူသထူၣ်ကီၢ်ရၢၣ်အံၤဘၣ်တၢ်ဒ်န့ၢ်အီၤဖဲလါမၤ ၂၆ သီ ၂၀၀၅ န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်
တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကဟ့ၣ်လီၤတၢ်ဖိတၢ်လံးခဲလၢဒီးတုၤထီၣ်ကီၢ်, ဝံးဒီးကဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲဒၣ်ကီၢ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤတၢ်လၢာ်အူၣ်လၢာ်စ့ၤလၢာ်. ဘၣ်
ဆၣ်နအဖီကိးဝဲကီၢ်အဝဲအံၤလၢအမ့ၢ်ပဒိၣ်တၢ်မၤစၢၤကီၢ်ဒီးတဲၤဖျါထီၣ်တၢ်လၢတၢ်ကဝီၤလၢကီၢ်အဝဲအံၤအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဂီၤ ကညီဂံၢ်စိးယာ်က
ရီၢ်)

လၢတၢ်အိၣ်သးတနီၤအပူၤ သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဟံၣ်ဖိၣ်ထီၣ်သးတပူၤလီၤလၢကမၤစၢၤဒီးသ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကွၢ်သးသးကမၤ
လၢပုၤပၤတတၢ်လိာ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကွၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဝံၤအလီၢ်ခံ, နအဖခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ထီၣ်ဘျီ
မၤလၢကပီၤတၢ်အိးထီၣ်ကီၢ်န့ၣ်လၢတၢ်ဆၢကတီၢ်ဖုၣ်ကီၢ်ဖိအပူၤဒီးဒီးယုၣ်ဒီးတၢ်ဂီၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးပုၤလၢအကူၤက
သးကူၤကသ့ၣ်တဖၣ်တဲၤလီၤတၢ်လၢကွၢ်ထီၣ်ဖျါအပူၤလၢတၢ်ရၢၣ်လီၤအီၤလၢထံကီၢ်ဒီးဘၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. လၢအဝဲသ့ၣ်
တၢ်ကတိၤအပူၤ, ခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကွၢ်ဒီးသိၣ်လိသိလိဝဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ယး
ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကွၢ်တၢ်ဘျးတၢ်ဖိၣ်ဆူထံကီၢ်အိၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်မူဒါသ့ၣ်တဖၣ်လၢကလုာ်ဒိၣ်ထီၣ်ဖိသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအ
ကကဲထီၣ်ဘၣ်ပုၤမၤတၢ်ဖိလၢအဂ့ၢ်လၢထံကီၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အဒိ, လၢဖၣ်အၣ်ကီၢ်ဆၣ်, နူသထူၣ်ကီၢ်ရၢၣ်အပူၤန့ၣ်,
ကညီဂံၢ်စိးယာ်ကရူၢ်ပုၤထၢတၢ်ကစီၣ်ဖိလၢပျီပူၤမၤနီၣ်မၤယါဝဲဝဲ ၂၀၀၆ န့ၣ်လၢသဝီဖိလၢသဝီဖိတဖျါအပူၤအတၢ်
အိၣ်သးမၤသးဒ်လဲၣ်အဂီၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဒ်အံၤ

“...ထၢဖိၣ်စးမၤသကိးတၢ်လၢတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကွၢ်လၢဖိသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ကမၤလိာ်တၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တ
ဖၣ်တုၤထီၣ်ကီၢ်ဝံၤအလီၢ်ခံနအဖသးကျဲၤဟဲန့ၢ်လီၤဒီးဒ်န့ၢ်ကီၢ်အဂီၢ်လၢနအဖတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ဝဲကျဲၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲ
သ့ၣ်ကုၤပာ်ဖျါထီၣ်ကုၤ(ဆူတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ဝဲကျဲၤအအိၣ်)လၢအဝဲသ့ၣ်မၤလၢမၤပုၤအတၢ်ဖဲတၢ်မၤလၢကညီကီၢ်စဲၣ်ပုၤ
ဝံၤဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်စံးဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်မၤလဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤထီၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်
မူဒီးအဝဲသ့ၣ်ဒုးန့ၣ်ဝဲသဝီဖိကီၢ်အဂီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီး တဲဝဲလၢကီၢ်အဝဲအံၤမၤကီၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်တုၤထီၣ်ဝဲလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အ
ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ပာ်ဖျါထီၣ်ဝဲဆူတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ဝဲလီၤခိၣ်သ့ၣ်အအိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်လၢာ်ဝဲဒၣ်စ့အါဂီၢ်ဂီၢ်ဒ်
သးကတုၤထီၣ်ဘၣ်ကီၢ်အဝဲအံၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဒီးန့ၣ်ဘၣ်ကုၤတၢ်လၢာ်အူၣ်လၢာ်စ့ၤလၢတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ကီၢ်အဂီၢ်ဒ်အဝဲသ့ၣ်တီၣ်
ဖျါထီၣ်ဝဲအသးလၢတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ခိၣ်အအိၣ်ဒီးသ့ၣ်ကွၢ်ဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.”

-ကညီဂံၢ်စိးယာ်ကရူၢ်ပုၤထၢတၢ်ကစီၣ်, နူသထူၣ်ကီၢ်ရၢၣ် (၂၀၀၆ န့ၣ်)

ဒ်သိးဒီးကမိၣ်ဂၢ်မိၣ်ကျၢၤဝဲတၢ်ဒုးန့ၣ်ပျါထီၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်,သးခိၣ်ဒီးထံကီၢ်ပှၤဘၣ်
မူဘၣ်ဒါသ့ၣ်တဖၣ်မၤဆူၣ်သဝီဖိလၢကသ့ၣ်ထီၣ်ကိၣ်ဒီးလံာ်ရိၤဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဒီးတဟ့ၣ်လီၤကျိၣ်စ့တၢ်မၤစၢၤမ့တမ့ၢ်
တၢ်မၤစၢၤလၢအဂၤအဂၤနီတမံၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ထုးထီၣ်အဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤ, ပှၤမၤ
တၢ်ဖိဒီးကျိၣ်စ့,ဒီးအါန့ၢ်အန့ၢ်အဝဲသ့ၣ်ဘၣ်သ့လၢဂံၢ်တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢကသ့ၣ်ကဖျးတၢ်အလီၢ်န့ၣ်လီၤ.

“အဝဲသ့ၣ်မၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကသ့ၣ်ထီၣ်လံာ်ရိၤဒီး,ဘၣ်ဆၢအဝဲသ့ၣ်တဟ့ၣ်လီၤပှၤသ့ၣ်,ဝဲၣ်,ထးမ့တမ့ၢ်တၢ်ဖိ
တၢ်လံၤအဂၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢပလိၣ်ဘၣ်လၢတၢ်တုၤထီၣ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်အဂီၢ်နီတမံၤဘၣ်. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤပှၤလံာ်တနီၤ
လၢပကပာ်လၢလံာ်ရိၤဒီးပှၤ,ဘၣ်ဆၢတုၤမဲအံၤအဝဲသ့ၣ်တတဲပှၤဘၣ်ဃးတၢ်လၢကသ့ၣ်လၢစ့ဘၣ်.ပမၢ်ဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤအဝဲ
သ့ၣ်စ့လၢလံာ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤပှၤအပှၤန့ၣ်,ပကဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤအဝဲသ့ၣ်ခီဖျိလၢပပျံၤဘၣ်အဝဲသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-အူဘ---(ခါ, ၆၁နံၣ်), ထ---သဝီ, ဒုပျံၤယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

“နအဖဒုးယၢ်ခိၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်သ့ၣ်ထီၣ်လံာ်ရိၤဒီးလၢသဝီကိးဖျါဒီးအပှၤန့ၣ်လီၤ. သဝီ
အခိၣ်ဝဲ ၁၂၀ဖျါလၢတၢ်ကလုာ်လီၤလၢကဘၣ်သ့ၣ်ထီၣ်လံာ်ရိၤဒီးန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤလံာ်ရိၤဒီးဆူၣ်သဝီလၢအခိၣ်
တဖၣ်, ဒီး၂၅တုၤဂ့ၣ်ဆူၣ်သဝီလၢအဆးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.အဝဲသ့ၣ်တဝဲလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤဖးလံာ်ဒီး ပကသ့ၣ်
ညါတၢ်အါထီၣ်ဒီးပတၢ်အခိၣ်မူကလံၤထီၣ်လံၤထီၣ်ကိးန့ၣ်လီၤ.ပဒီးန့ၢ်ဘၣ်လံာ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဆူၣ်သဝီလၢကပာ်ဝဲလၢ
လံာ်ရိၤဒီးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အါဒ်တက့ၢ်လံာ်သ့ၣ်တဖၣ်မၤဝဲ(မဲးကစ့)လၢအဘၣ်ဃးဒီးပယီၤမုၢ်ဂဲၤဒီးခါဂဲၤဒီးသ့ၣ်တဖၣ်
အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပဘၣ်ပှၤလံာ်ရိၤဒီးတၢ်မၤနီၣ်လၢသ့ၣ်ဘၣ်လၢနအဖအခိၣ်လၢအလီၤလၢဝဲဒ်စ့ ၅,၀၀၀ကးန့ၣ်လီၤ. ပဟ့ၣ်
လီၤအဝဲသ့ၣ်စ့တဝဲဒ်ဘၣ်ဒီးပဆိကမိၣ်လၢကတုၤတၢ်မၤနီၣ်လၢသ့ၣ်ဘၣ်လၢပနီၢ်ကစၢ်ဒ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိအါဒ်အါဂၤဖး
ဒီးကွဲးပယီၤကျိၣ်တဘၣ်ဘၣ်, ဒီးအါဒ်အါဂၤထီၣ်ဝဲလၢတၢ်ဖးလံာ်လံာ်န့ၣ်လီၤကၢၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.”

-နီၢ်မ---(မုၢ်, ၄၇နံၣ်), ထ---သဝီ, ဒုပျံၤယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ကိပ်ဆပ်တံဆိပ်တံဆိပ်ဒီးတံဆိပ်ထီၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိပ်ကး
ကူးအစုၣ်ကွဲၣ်ကိပ်ဆပ်,ကူးအစုၣ်ကွဲၣ်
လံာ်ပရၢနီၣ်ဂံၢ်-၂/၃-၇၇/၅၅၇()
မုၢ်နံၤမုၢ်သီ...၉သီ,လါဒံၣ်ခဲဘၣ်၂၀၀၅(နံၣ်)

တံၢ်ပနီၣ်
ကိပ်ဆပ်တံၢ်မုၢ်တံၢ်မုၢ်ဒီးတံၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိပ်ကး
ကူးအစုၣ်ကွဲၣ်ကိပ်ဆပ်
လံာ်ပရၢနီၣ်ဂံၢ်....
မုၢ်နံၤမုၢ်သီ.....

ဆူ

ပုၤဟံၤလိၢ်ဆၣ်နီၤ
ထ...သဝီ
ကူးအကွဲၣ်သဝီကရူၢ်,ကူးအစုၣ်ကွဲၣ်ကိပ်ဆပ်

တံၢ်ဂ့ၢ်တံၢ်ကျိး တံၢ်ကတိၣ်ဒိၣ်ရဲၤမဲတံၢ်အိၣ်ထီၣ်လံာ်ရဲၤဒီးအမူးလၢသဝီပူၤ
တံၢ်ပညိး ကိပ်ဆပ်တံၢ်မုၢ်တံၢ်မုၢ်ဒီးတံၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိပ်ကး, ကူးအစုၣ်ကွဲၣ်ကိပ်ဆပ်မုၢ်နံၤ(၁၇-၁၁-၂၀၀၅)
ဒီးလံာ်ပရၢနီၣ်ဂံၢ် ၂/၃-၇၇/၅၅၇(၆၄၀)

၁. သဝီမိလၢကူးအစုၣ်ကွဲၣ်ကိပ်ဆပ်တဖၣ်ဖးလံာ်ဒီးမၤလိတံၢ်ကသုဒီးလၢတၢ်န့ၢ်အဃိအဝဲသ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါကဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အိၣ်တပ
တီၢ်ဘၣ်တပတီၢ်ဒိၣ်န့ၢ်လၢတၢ်ဖိဒိၣ်တၢ်န့ၢ်လီၤအိၣ်ဝဲအသိးဒီးသဝီကိးဖျၢၣ်ဒီးကဘၣ်မၤဝဲဒၣ်တၢ်အိၣ်ထီၣ်လံာ်ရဲၤဒီးအမူးလၢသဝီပူၤ
ဖဲလါဒံၣ်ခဲဘၣ်၂၀၀၅န့ၣ်လီၤ. တံၢ်ကဘၣ်တၢ်အိၣ်ထီၣ်ရဲၤဒီးတၢ်ကွဲးနီၣ်လၢသ့ၣ်ဘၣ်လၢလံာ်ရဲၤဒီးအဂီၢ်ကဘၣ်တၢ်မၤဝဲအိၣ်ဖဲ
(၂၅-၁၁-၂၀၀၅)န့ၣ်လီၤ.လၢအဘၣ်ဃးလိာ်သးဒီးတၢ်န့ၢ်လီၤအဝဲအံၤ(ယ)ဒုးသ့ၣ်ညါတၢ်(သဝီ)ဘၣ်ဆၣ်သဝီအမံၤလၢဘၣ်တၢ်
ယၤထီၣ်အိၣ်လၢတၢ်ဖိဒိၣ်န့ၣ်တထံၣ်ဘၣ်လံာ်ပရၢဘၣ်ဃးဒီးတၢ်ဂ့ၢ်အဝဲအံၤဘၣ်.

၂. လၢတၢ်န့ၢ်အဃိ,လၢနသဝီန့ၣ်တၢ်အိၣ်ထီၣ်လံာ်ရဲၤဒီးအမူးဒီးတၢ်တုၤဝဲဒၣ်တၢ်ကွဲးနီၣ်လၢဘၣ်ဘၣ်န့ၢ်ကဘၣ်မၤဝဲဒၣ်အဝဲအံၤကတၢ်
ဖဲ(၁၀-၁၂-၂၀၀၅)(န)ဘၣ်ပာ်ဖျါထီၣ်တၢ်အဝဲအံၤဆူဝဲဒၣ်,တမၤဘၣ်တသ့ဘၣ်ဒီး(ယ)ဒုးသ့ၣ်ညါန့ၣ်အသိတၢ်ဘျီန့ၣ်လီၤ.

ဆဲးလီၤ
၉.၁၂.၂၀၀၅
ပုၤဟံၤလိၢ်ဆၣ်နီၤ
(ယဲထီ,ဖ/၃၅၃၈)

လံာ်ကွဲးဒီး-
ဒုးယၤကရူၢ်အိၣ်သ့ၣ်လီၤသးလၢကူးအစုၣ်ကွဲၣ်ကိပ်ဆပ်တံၢ်မုၢ်တံၢ်မုၢ်ဒီးတံၢ်ဂ့ၢ်တံၢ်ကျိးဒီးကမူၢ်တၢ်ဆဲးကျိးပုၤဟံၤဆၢတၢ်ဝဲလီၤ,ကူးအစုၣ်ကွဲၣ်ကိပ်ဆပ်

“ပအိၣ်ဒီးကွဲၣ်တဖျၢၣ်လၢပသဝီပူၤလီၤ. ကွဲၣ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အိၣ်လၢသဝီမိသ့ၣ်တဖၣ် ဒီးခဲအံၤကဲထီၣ်ကုၤနအဖကွဲၣ်
လံာ်. ဖဲနအဖဟံၤန့ၢ်တၢ်မိတၢ်ကမိၤဝဲအံၤလီၤဝဲအံၤသ့ၣ်မၤပမၤတၢ်အါမၤဒီးအမုၢ်တၢ်ဘျီထီၣ်ကုၤကွဲၣ်န့ၣ်ဒီး ဒီးမၤတၢ်အိၣ်
ထီၣ်ဒီးတၢ်ပျၢၣ်ကွဲၣ်ကွဲၣ်အမူးဘၣ်ဆၣ်(ပ)တထံၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်မၤစၢၤပုၤတၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်. ပကွဲၣ်အံၤအိၣ်တုၤလၢလံာ်တီၤဒီးကွဲၣ်
သရၣ်သိၣ်လိတၢ်၃၇ဒီးကွဲၣ်အိၣ်အိၣ်န့ၣ်ဒီး၇၀မ့တမံၤဝဲန့ၣ်လီၤ.တနံၣ်အံၤနအဖတမၤစၢၤပုၤဘၣ်ဃးကွဲၣ်သရၣ်လါလဲဘၣ်,
ပဘၣ်ဟ့ၣ်မၤစၢၤကွဲၣ်သရၣ်တမၤစုၣ်စုၣ်လၢဘၣ်၇၀န့ၣ်လီၤ. ကွဲၣ်မိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ပုၤလံာ်လၢအဝဲသ့ၣ်နီၣ်ကစၢ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်တ
ဒီးန့ၢ်တၢ်မၤစၢၤနီၣ်တမံၤဘၣ်.ဖဲအပုၤကွဲၣ်ခဲန့ၣ်ကွဲၣ်မိသ့ၣ်တဖၣ်မၤလိကညီကျိၣ်န့ၢ်,သန့ကတနံၣ်အံၤနအဖတဟ့ၣ်အစ့
လၢကွဲၣ်သရၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ကသိၣ်လိကညီကျိၣ်ဘၣ်.”

-ကိၤမေ---(ပိၣ်ခါ, ၄၀နံၣ်), ဒ---သဝီ, ဒုပုၤယၢ်ကီၢ်ချၢ် (လိယူၤ ၂၀၀၆နံၣ်)

ဖဲတၢ်မၤဆူၣ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ကွဲးဝံၤအလီၤခံ, နအဖအပူၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါသ့ၣ်တဖၣ်ကွဲးနီၣ်ကွဲးယါလီၤဝဲတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤလၢပဒိၣ်ပပုၤတၢ်မၤလံာ်နီၣ်မၤယါအပူၤဟံၣ်ပျီၤဝဲလၢတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အီၤလၢပဒိၣ်ဖဲအဝဲသ့ၣ်စံးကတိၤလီၤတၢ်လၢပုၤကွဲးတၢ်ကစီၣ်ဖိတဖၣ်အမဲၣ်ညါအခါမ့ၢ်ဂ့ၢ်တၢ်အိၣ်ဖိၣ်ထီၣ်လီၤသးဒီးထံၣ်ဂၤကီၢ်ဂၤပဒိၣ်ပပုၤမ့ၢ်ဂ့ၢ်ဒီးကရၢကရိသ့ၣ်တဖၣ်အခါမ့ၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. အါန့ၢ်အန့ၢ်, နအဖစံးဝဲလၢ ခိခိၣ်ကွဲးအါဖျါလၢကလုာ်န့ၣ်ဖိဟီၣ်ကဝီၤပူၤတဖၣ်.ဟံၣ်ယုာ်ဒီးကညီကီၢ်စဲၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်လၢတၢ်မၤသကိးယုာ်တၢ်ဒီးဘိမုၢ်စၢ်ဖိၣ်ကရၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢကီၢ်ဆၣ်တၢ်လီၤယံၤတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်မၤအဖီလၢ...တၢ်မၤလိလံာ်မၤပုၤသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်ဟ့ၣ်နီၤလီၤကလိအီၤဆူၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ထံဆၢကီၢ်ဆၢတၢ်လီၤဟီၣ်ကဝီၤဖျါထံဆၢကီၢ်ဆၢတၢ်လီၤဟီၣ်ကဝီၤဒီးထံ ကီၢ်ကလုာ်ဒုၣ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်မံးတၢ်မၤကမံးဒီးUNICEF န့ၣ်လီၤ.

-နအဖပူၤကတိၤတၢ်ဖိ (လိအိးကထိဘၣ် ၂၀၀၆န့ၣ်)^{၉၄}

“ပသဝီပူၤအံၤတီၢ်ဖျါအိၣ်ဝဲတဖျါလီၤ. ကိုတဖျါအံၤလၢအပူၤကွဲးနီၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်ထီၣ်သ့ၣ်လၢအနီၣ်ကစၢ်ဒုၣ်ဝဲ,ဘၣ်ဆၣ်လၢခံန့ၣ်နအဖဟံးဒီးဒုးကဲထီၣ်ကုၤဝဲဒ်အဝဲသ့ၣ်ကွဲးနီၣ်လီၤ.”

-စီၤခ---(ခါ, ၄၀န့ၣ်), အ---သဝီ, ဒုသထူၣ်ကီၢ်ချၢၣ် (လိဖျါအါရဲ ၂၀၀၆န့ၣ်)

ခိခိၣ်ကွဲးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်ကျိၣ်စ့တၢ်မၤစၢၤတလၢတလီၣ်ဘၣ်

နအဖတဟ့ၣ်မၤစၢၤကျိၣ်စ့မ့ၢ်တမ့ၢ်ကွဲးတၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢတၢ်ဆိၣ်ထွဲကွဲးလၢသဝီဖိနီၣ်ကစၢ်ဒုၣ်ဝဲသ့ၣ်ထီၣ်ဝဲမ့ၢ်ဂ့ၢ်.ကွဲးလၢနအဖမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်ထီၣ်ဝဲမ့ၢ်ဂ့ၢ်အတၢ်လဲၤတရံးသးအဂီၢ်န့ၣ်ဘၣ်. ကွဲးသရၣ်သရၣ်မုၢ်လၢနအဖအုၤလီၤဝဲသ့ၣ်တဖၣ်ညါန့ၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်လၢလဲၤထံကီၢ်ပဒိၣ်အိၣ်,ဘၣ်ဆၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်မၤစၢၤဒီးအဝဲသ့ၣ်လၢဘုဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်န့ၣ်လီၤ.ကျိၣ်စ့တၢ်မၤစၢၤဒီးကွဲးတၢ်ပိးတၢ်လိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်တဟ့ၣ်မၤစၢၤကွဲးဘၣ်အမဲၣ်ညါ သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤကွဲးလဲၤလၢဖိကိးဂၤဒီးအဂီၢ်လၢကွဲးတၢ်ပတီၢ်ကိးတၢ်ဒီးန့ၣ်လီၤ. ကျိၣ်စ့လၢကွဲးသ့ၣ်ကျိၣ်ဟံၣ်လီၤဝဲလၢတၢ်ဖိခိၣ်န့ၣ် ဖျါလၢကျိၣ်စ့သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်ကဘျဲးကဘျဲးအိၣ်တရၢဒီးလၢတၢ်ဆုၤလီၤကဒါကွဲးအီၤဆူသဝီပူၤကွဲးသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

တဘျီတခိၣ်နအဖဟ့ၣ်လီၤကွဲးသရၣ်လၢကွဲးသိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, ဘၣ်ဆၣ်အါဒုၣ်တၢ်တက့ၢ်ကွဲးသရၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်ပယီၤကလုာ်လၢအအိၣ်ဟဲလၢဝဲဒ်ဝဲထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးမ့ၢ်ပူၤလၢတသ့ၣ်ညါဟီၣ်ကဝီၤတၢ်ဆဲးတၢ်လၢဒီးတဲကညီကျိၣ်တဘၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျါလၢတၢ်ဟ့ၣ်ဘူးဟ့ၣ်လဲၤစၢၤဒီးတသ့ၣ်ညါဟီၣ်ကဝီၤတၢ်ဆဲးတၢ်လၢဒီးတနၢ်ပၢၢ်ပူၤကျိၣ်အယံ, သရၣ်သိၣ်လိတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအါဒုၣ်တၢ်တက့ၢ်ဟံၣ်တၢ်ကွဲးအဝဲသ့ၣ်တၢ်မံးတၢ်မၤလၢအဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ထီၣ်ဖိၣ်ထီၣ်ဝဲတယံဒီးဘၣ် ဒ်သိးဒီးကကွၢ်ကဒါကွၢ်ဆူအဝဲသ့ၣ်အိၣ်တၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယံဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိတဖၣ်ညါန့ၣ်န့ၣ် အဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ယုာ်ကွဲးသရၣ်ဒီးဟ့ၣ်မၤစၢၤအဝဲသ့ၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်နီၣ်ကစၢ်ဒုၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ညါန့ၣ်န့ၣ် သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤဘုၣ်ဝဲန့ၣ် လၢကွဲးသရၣ်သရၣ်မုၢ်တဂၤတဂၤစုၣ်စုၣ်အဂီၢ်လၢတနံၣ်အတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. ခိဖျါလၢတၢ်ဆိၣ်ဘၣ်ဆိၣ်ဘၢဒီးတၢ်မၤယံးတၢ်ကွဲးဘၣ်ကွဲးသ့ၣ်လၢကညီကီၢ်စဲၣ်ပူၤအိၣ်ယံၤအိၣ်ထာဝရၣ်အါဂၤအဝဲသ့ၣ်နီၣ်ကစၢ်ဒုၣ်လဲၣ်တဖျါထီၣ်ဘၣ်တၢ်ဖျါကွဲးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢဝဲပူၤတနီၤနီၤန့ၣ်တၢ်ထီၣ်အိၣ်ဝဲဘၣ်ဆၣ်ကွဲးသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအပူၤဒိၣ်မးအယံ သဝီဖိလၢခိခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤထံစုၤဂၤစီၤဟ့ၣ်ကွဲးလဲၤန့ၣ်ဒီးလဲၤထီၣ်ဘၣ်ကွဲးန့ၣ်လီၤ.ဖဲဆုၤဝဲဒ်အဝဲသ့ၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤလိတၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်နီၣ်ကစၢ်သဝီပူၤအါ သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်မၤစၢၤတၢ်လၢဘၣ်လၢာ်

⁹⁴ တၢ်ကတိၤအဝဲအံၤဘၣ်တၢ်ဟံးန့ၢ်အီၤလၢ “Development of a country depends on progress of rural areas, and development of urban areas are underpinned by economic infrastructures in rural areas Senior General Than Shwe attends Meeting No 1/2006 of Central Committee for Development of Border Areas and National Races,” *The New Light of Myanmar*, October 4th 2006.

ကတိာ်လၢညီၣ်နီၣ်တၢ်သိၣ်လိၣ်အိၣ်သးကးသုၣ်တၢ်ဆၢကတိာ်အါထီၣ်လၢနီၣ်ကစၢ်စ့ၣ်နီၣ်ဖျါလၢတၢ်သိၣ်လိၣ်ကိၣ်ဖိ
လၢတၢ်ချၢန့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဖျါကိၣ်တၢ်သိၣ်လိၣ်ကတိာ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအကတိာ်ဖျါဒီးကိၣ်သရၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်သဆၣ်ထီၣ်ကိၣ်ဖိ
အံၤလၢကထီၣ်(ကျၢၤစ့ၣ်)နီၣ်ကစၢ်တၢ်မၤလိၣ်တၢ်လိၣ်ဆိဆိ,အယိ, လၢကဖျါပဒိၣ်တၢ်ဒီးဖဲအဂီၢ် ကိၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်က
ဘၣ်ထီၣ်နီၣ်ကစၢ်တၢ်မၤလိၣ်တၢ်လိၣ်ဆိဆိန့ၣ်လီၤ.တၢ်မၤလိၣ်လံာ်လၢတၢ်ချၢတၢ်လိၣ်ဆိဆိဝဲအံၤတၢ်ဘၣ်ဟ့ၣ်အါထီၣ်စ့
၁၀,၀၀၀ကးလၢကဆၢဖိလံာ်လၢကိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

“အဝဲသ့ၣ်(နအဖ)ဆၢလီၤဝဲကိၣ်သရၣ်လၢကသိၣ်လိၣ်တၢ်ကိၣ်ဖျါဒီးအပူၤဒီးကိၣ်သရၣ်သိၣ်လိၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤကဲဝဲ
ဒၣ်ကိၣ်ခိၣ်န့ၣ်လီၤ. နအဖ ဟ့ၣ်လီၤကိၣ်သရၣ်ထဲတကၤကိၣ်တဖျါစ့ၣ်စ့ၣ်အပူၤအယိသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ငါအါထီၣ်ကိၣ်သ
ရၣ်လၢအဂၤလၢအဝဲသ့ၣ်နီၣ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.ကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်သိၣ်လိၣ်ကညီၣ်ကျိၣ်တန့ၢ်နီၣ်တဖျါဘၣ်ခိၣ်ဖျါလၢနအဖတတပာ်
လီၤတၢ်ဆၢကတိာ်လၢကသိၣ်လိၣ်ကညီၣ်ကျိၣ်အယိလီၤ. ဒီးကိၣ်သရၣ်လၢနအဖဆၢလီၤဝဲသ့ၣ်တဖၣ်တအိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ဆူၣ်သး
ဝဲလၢတၢ်သိၣ်လိၣ်ကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အပူၤဘၣ်.အဝဲသ့ၣ်တထီၣ်ကိၣ်ဒီးတဟဲလၢကိၣ်ဘၣ်ဆၢဘၣ်ကတိာ်ဘၣ်.ကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢ
အဖျါထီၣ်လွၢ်တီၤ (တီၤဖျါကိၣ်တတၢ်)ဒီးဆဲးထီၣ်တီၤထီၣ်လၢဝဲပူၤန့ၣ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢမဲာ်ဒီးကျိၣ်စ့တၢ်ဂံၢ်ကိၣ်စ့ၣ်နီၣ်လီၤ.
ကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်၇၀,၀၀၀ကးထဲလၢတၢ်န့ၢ်လီၤကိၣ်အဘူးအလဲန့ၣ်လီၤ.အဝဲသ့ၣ်ဘၣ်သ့ၣ်အါထီၣ်စ့လၢတၢ်ဖိတၢ်လံာ်
လၢကိၣ်ဂီၢ်,တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်,ကိၣ်ဆူၣ်ဆူၣ်ကးဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံာ်လၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်စ့ၣ်နီၣ်လီၤ.လၢတၢ်န့ၢ်အယိတၢ်လၢကိၣ်
လၢကိၣ်စ့လၢအပာ်သ့ၣ်ဒီးကိၣ်လဲန့ၣ်ကအိၣ်ဝဲ ၇၀,၀၀၀ဆူၣ်၁၀၀,၀၀၀ကးန့ၣ်လီၤ. ဒီးအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ထီၣ်စ့ၣ်နီၣ်ကစၢ်တၢ်မၤ
လိၣ်လၢတၢ်ချၢလီၤဆိဆိ(ကျၢၤစ့ၣ်)ဒီးအဝဲသ့ၣ်မ့ၢ်ဆဲးထီၣ်ကိၣ်လၢဝဲပူၤဒီးဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲ(ကျၢၤစ့ၣ်)လဲၣ်နီၣ်လီၤ.ကိၣ်သ့ၣ်တ
ဖၣ်မ့ၢ်တလံာ်ထီၣ်(ကျၢၤစ့ၣ်)ဘၣ်န့ၣ်,အဝဲသ့ၣ်တဖျါတၢ်ဒီးမဲးညီၣ်ဘၣ်.လၢတၢ်န့ၢ်အယိတၢ်လၢကိၣ်လၢကိၣ်စ့လၢကိၣ်အါဒီးအါ
ဒၣ်တၢ်ကကုၢ်မိၢ်ပာ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်ဝဲဒၣ်တန့ၢ်ဘၣ်, လၢတၢ်န့ၢ်အယိအဝဲသ့ၣ်ဆၢအဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကလဲၤမၤလိၣ်တၢ်လၢ
ဘၣ်ကိၣ်ဘၣ်ခဲဒဲကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-ကညီၣ်ဂီၢ်ခွဲးယၢ်ပျီၤပုၤထၢတၢ်ကစီၣ်, ဒုသထူၣ်ကီၢ်ချၢ (၂၀၀၆နံၣ်)

“တၢ်စးထီၣ်သ့ၣ်ထီၣ်တီၤထီၣ်စ့ၣ်မဲး ၂၀၀၅နံၣ်,ဘၣ်ဆၢတဝဲဒဲးဘၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်တဝဲလၢကဝဲဝဲမဲးတန့ၢ်ညါအံၤန့ၣ်
လီၤ. နအဖ ကိၣ်ဒဲးဒၣ်ကိၣ်တဖျါအံၤလၢနအဖပဒိၣ်ကိၣ်,ဘၣ်ဆၢဒဲးသးကိၣ်တဖျါအံၤကဲထီၣ်အဂီၢ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်
မၤတၢ်နးနးကျဲးကျဲးန့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ကိၣ်ဘၣ်ဂီၤဘၣ်ဃးတၢ်အိၣ်သးလၢကိၣ်သရၣ်သိၣ်လိၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်
ဒီးသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤ.အဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်လၢကအိၣ်ဝဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.ကိၣ်သရၣ်သိၣ်လိၣ်တၢ်အိၣ်ဝဲ ၂၀၀၆နံၣ်
လီၤ.သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ဘုသး၁၅၀န့ၣ်လၢတန့ၢ်အဂီၢ် ဒီးကိၣ်ဖိတၢ်ဂၤစ့ၣ်စ့ၣ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်အဝဲသ့ၣ်၅၀၀ကး
လၢကသ့ၣ်ဟီၣ်ဘီၣ်ပူၤဒီးတၢ်လိၣ်ဘၣ်လၢအဂၤအဂီၢ်တလိတဘျီန့ၣ်လီၤ. တန့ၢ်န့ၣ် ကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်၃၀၀,၀၀၀
ကးန့ၣ်လီၤ. ကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်စ့မ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်,တမ့ၢ်တၢ်ညီၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်အဂီၢ်လၢကထီၣ်ဘၣ်ကိၣ်ဘၣ်.သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်
ထံၣ်ဘၣ်တၢ်ဒီးအံၤ ခိၣ်ဖျါလၢနအဖတဟ့ၣ်လီၤ.ကိၣ်သရၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တလိလဲဒဲးအကြးဝဲဘၣ်ဝဲအသးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-စီမ- (ခါ, ၃၅နံၣ်), သဝီနီၣ်ချီၢ်, လ-သဝီ, ဒုသထူၣ်ကီၢ်ချၢ (လိယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ကိၣ်သၢကလုာ်တကလုာ်လၢအအိၣ်လၢကညီၣ်ဟီၣ်ကဝီၤအပူၤတဖၣ် ဘၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အိၣ်လၢခရံၣ်ဖိတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်
လၢအအိၣ်လၢအုၣ်ယၢ်ဝဲဒံၣ်ကီၢ်ခိၣ်လၢဝဲတကူၣ်မ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. လီၤဆိဒဲးတၢ် ခိၣ်ဖျါဘီ(ဒံၣ်ခွဲးဘၣ်အုၣ်)တဘၣ်
အသးလၢကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤကအိၣ်ဘၣ်မ့ၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်တအိၣ်ဒီးလၢခရံၣ်ဖိသရၣ်မ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ကသိၣ်လိၣ်တၢ်လၢ
ကညီၣ်ဟီၣ်ကဝီၤပူၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်အိၣ်သးတနီၣ်နီၣ်အပူၤန့ၣ်ခိၣ်ဖျါဘီမၤပျံၤမၤဖုးဝဲဒံၣ်သရၣ်သိၣ်လိၣ်တၢ်လၢ
ကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဒီးတြီအဝဲသ့ၣ်လၢကဆဲးသိၣ်လိၣ်တၢ်လၢကညီၣ်ကိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ.⁹⁵

⁹⁵ ကွဲၣ်ဖိ Oppression by Proxy in Thaton District, (Karen Human Rights Group, December 2006).

တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ဒီးပယီၤသးတၢ်ဟ့ၣ်

“ကိုဗစ်သုတ်တဖန်တအိဦးတဖွဲတဝ်ယာ်လာအဂု၊ လာကမလိဘဉ်တၢ်ဘဉ်ဦးတမလိဘဉ်ကညီကျိဉ်စၢ်ကီးဘဉ်. လံာ်ဖါပုၤခိဉ်သုတ်လာတၢ်မလိအီၤလာကုဉ်ပုၤန့ဉ်မၢ်ဝဲဒၣ်ပယီၤကျိဉ်န့ဉ်လီၤ. ဖိသုတ်တမလိဘဉ်တၢ်ဘဉ်ကီးဂးဒဲးဘဉ်ခီၣ်ပုၤမၢ်ပာ်သုတ်တဖန် အိဉ်ဘဉ်လာနအအတၢ်ဆိဉ်သနံးအဖီလၢာ်, လာအဒုးကထီဉ်တၢ်ဆူအဝဲသုဉ်ဖိလံာ်ဆူကုတသုလာဘဉ်န့ဉ်လီၤ. ဖိသုတ်အါန့ၢ်ဒဲးအဂၢၤဝဲဆဲး (လာသဗီုပုၤ)ဝဲအံၤန့ဉ်တထီဉ်ဘဉ်ကုဘဉ်.”

-စီးဘ---(ခွါ, ၃၈နံ), ယ---သဝီ, တီအူကီရှ် (လိယနူအါရဲ့ ၂၀၀၆နံ)

နအဖသုဝေတံမလံးလတံကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုဒ္ဓိးတံကတိလ၊အမ္ပတံမ၊ဂု၊ထီဉ်တံကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုပတိံတဖဉ်သိးကမ၊အထီဉ်ဒီးကဖိဉ်ဂံ၊ကျ၊၊ကွ၊၊သုးအတံပ၊လ၊ကညိဟိဉ်ကဝိ၊သုဉ်တဖဉ်အပူ၊နဉ်လိ၊. ခီဖျိလတံမလံးတံမ၊အထီဉ်တံကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုအပတိံဒီးတံတုထီဉ်ကုဉ်သုဉ်တဖဉ်, တံဟံနု၊ဆုဉ်ကွံဉ်ကွံဉ်တံဖိတံလံးဒီးတံမ၊ဟးဂံ၊ကွံဉ်ကုဉ်သုဉ်တဖဉ်အမ္ပတံမ၊အထီဉ်တံသုးလိ၊၊သုးကျတခါအသိး,နအဖတဘျီတခိဉ်ခိဉ်ဖဉ်ဘိစု၊ကိးမ၊ဝေဒဉ်တံမ၊တံတံလတံကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုတံဒိဉ်ထီဉ်ထီဉ်ဟိဉ်ကဝိ၊သုဉ်တဖဉ်အပူ၊ လ၊အတအိဉ်လ၊သုးအတံပ၊အဖိလံဘဉ်နဉ်လိ၊. နအဖဒီးခိဉ်ဖဉ်ဘိအတံပညိဉ်အိဉ်လ၊ကမ၊ဆုဉ်သဝိဖိလ၊ကမ၊ပိထွဲအဝေသုဉ်တံကလု၊တဖဉ်သိးကဒီးနု၊ဘဉ်ကု၊တံကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုတံခွဲးတံယံနဉ်လိ၊.နအဖတြိစု၊ကိးတံသိဉ်လိကညိကျိဒီးကလုဉ်နုဉ်ကျိလ၊အဂံးအမ္ပတံတခါလ၊ကမ၊လံထီဉ်“ပယိ၊ကလုဉ်တံဒိဉ်စိသနူ” တံရံဉ်တံကျ၊ဒီးသိးကမ၊လိ၊စ၊ကံဉ်ပ၊လ၊အတမ္ပပယိ၊ဘဉ်လ၊အကိးသယုထီဉ်နိ၊ကစံတံပ၊လိ၊သးတဖဉ်နဉ်လိ၊.

“အဝဲသုဂ်(ကုမိသုဂ်တဖၣ်)တအိၣ်ဒီးတၢ်နွဲးတၢ်ယၢ်လၢကမၤလိာ်ကၤညီလံာ်လၢကုမိသုဂ်. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိ ဖိသုဂ် လၢသဝီပူၤသုဂ်တဖၣ်ဘၣ်ငါဝဲသုဂ်သိၣ်လိလီၤလီၤဆီဆီလၢ ကသိၣ်လိအဝဲသုဂ်ကညီလံာ်ဖဲတၢ်ယီၤခါကုမိသုဂ်အဆၢကတီၢ် န့ၣ်လီၤ.”

-စီးဆ---(ခွါ, ၄၅၀၀), ခ---သဝီ, ဒုပျော်ယင်ကီၤရှ် (လါဒံၣ်ခဲဘၢၣ် ၂၀၀၅၀၀)

နအဖစံးဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်ကဟံးစုန့ၣ်ကျဲတၢ်မၤဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အတၢ်ဖဲးတၢ်မၤလၢခိၣ်သဝီသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်သိးအဝဲသ့ၣ်ကဒီးန့ၣ်ဘၣ်ထံလီၤကီၢ်ပူၤဒီးထံကီၢ်အကၢအတၢ်ဟံပနီၣ်အဝဲသ့ၣ် ဒ်အမ့ၢ်ပဒိၣ်လၢအဖိးသဲစးဒီးအဝဲသ့ၣ်ကဒီးန့ၣ်ဘၣ်စ့ၢ်ကိးကျိၣ်စ့တၢ်မၤစၢၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢထံကီၢ်အကၢတၢ်ကရၢကရိလၢတဘၣ်ယးဒီးပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်. ဘီၣ်မ့ၢ်စၢ်ဖှိၣ်ကရၢသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးပဒိၣ်ပှၢ်သ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်ဆူၣ်သးဂဲၤလၢကမၤအါထီၣ်ဝဲဒၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢကီၢ်ပယီၤပူၤအယီၤ,တၢ်ပၤဆှၢ်ဖိၣ်ယံးတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအလီၤဘၣ်ယီၣ်လီၤဆိဒၣ်တၢ်န့ၣ်လီၤ. အဒိ, ဘီၣ်မ့ၢ်စၢ်ဖှိၣ်ကရၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအမၤစၢၤဝဲဒၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအကလုာ်ကလုာ်ဒ်အမ့ၢ်ကွီၤသရၣ်တၢ်မၤလီၤ ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့လၢတမ့ၢ်လၢကွီၤပှၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်ရဲၣ်ကျဲၤအီၤလၢပှၢ်တဝၢတၢ်မၤလီၤဝဲလီၤခိၣ်လၢတၢ်အိၣ်လၢတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီလၢအမ့ၢ်“တၢ်မၤဂ့ၢ်ထီၣ် ဖိသ့ၣ်, ဝီၣ်မ့ၢ်ဒီးဝီၣ်ခါလၢအအိၣ်လၢပှၢ်တဝၢလၢအဖှိၣ်ယၢ်ကတၢ်အပူၤဒ်သိးကဒီးန့ၣ်ဘၣ်တီၤပှၢ်ကွီၤတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့လၢပှၢ်ခဲလၢာ်အဂီၢ်” တဖၣ်ဒၣ်လဲၣ်ဘၣ်တၢ်မၤယံးအီၤလၢနအဖန့ၣ်လီၤ. ^{၆၆}လၢနအဖအတၢ်ဘျၢလၢအရၢလီၤဝဲဝဲလၢဒ်ခဲဘၣ် ၂၀၀၆န့ၣ်အပူၤလၢအဟံယုာ်ဒီးဘီၣ်မ့ၢ်စၢ်ဖှိၣ်တၢ်ကရၢအတၢ်ဖဲးတၢ်မၤ, စံးဝဲလၢတၢ်မၤယံးသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လိၣ်နီၢ်နီၢ်ဒ်သိးဒီးကမၤယံးတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤဒီးတြိပဒိ“တၢ်ဟဲကဲထီၣ်သးလၢအတမုာ်တလၢ ဘၣ်” ^{၆၇}တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢကျဲတဘိအံၤအပူၤ,နအဖဟံန့ၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်ဘျၢးတၢ်ဖှိၣ်လၢဘီၣ်မ့ၢ်စၢ်ဖှိၣ်ပရၢတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအအိၣ်သ့ဝဲ ဒ်သိးကမၤဂၢၢ်ကျၢၤဝဲသးအတၢ်ပၤကမုာ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အါန့ၢ်အန့ၢ်, တၢ်သ့ဝဲဒၣ်တၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးလၢတၢ်ဖဲးတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢဘီၣ်မ့ၢ်စၢ်ဖှိၣ်ကရၢသ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်လီၤကျိၣ်စ့တၢ်မၤစၢၤန့ၣ် မ့ၢ်တၢ်ဘၣ်ယီၣ်ဘၣ်ဘီၣ်ဖဲဒိၣ်တခါလီၤ. ကျိၣ်စ့သ့လၢတၢ်ဟံလီၤအီၤလၢတၢ်ဘျၢလီၤစ့လၢခိၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အဂီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လီၤမၤကွံာ်ခိဖျိလၢသးအတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ကလိာ်ကွံာ်ကျိၣ်စ့ဖဲတၢ်မၤဆူၣ်သဝီသ့ၣ်တဖၣ်မၤသိထီၣ်တၢ်မၤဂၢၢ်ကျၢၤ

⁹⁶ "Myanmar: The Community Learning Centre Experience," UNESCO, 2002. Accessed at <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001252/125290e.pdf> on March 2nd 2007.

97 ⁹⁷ <http://www.burmanet.org/news/2006/12/18/agence-france-press-myanmar-guidelines-for-un-imposed-for-their-own-safety/> on January 16th 2007.

သုးအတၢ်ပၤမၤယံးဒီးဖဲန့ၣ်အဆၢကတီၢ် နအဖဒီးဘိမုၢ်စၢ်ဖွဲၣ်ကရၢခံဖုလၢၣ် ဆဲးဟံၣ်ဖျါဝဲလၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်
ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤကထီၣ်လိၣ်ထီၣ်ဝဲဒီးစံးပတြၢလီၤအသးတၢ်ဒီးတၢ်လၢတၢ်မၤသကိးတၢ်အပူၤန့ၣ်လီၤ.

“လၢအပူၤကွၢ်န့ၣ်ပအိၣ်ဒီးကွၢ်,ဘၣ်ဆၣ်ဘၣ်တၢ်မၤဟးဂီၤကွၢ်အီၤခီဖျိလၢနအဖအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအါထီၣ်အယိန့ၣ်လီၤ. ပ
ကွၢ်အံၤဘၣ်တၢ်တုၤထီၣ်အီၤလၢခုၣ်အဲၣ်ယုၣ်,ဘၣ်ဆၣ်လၢခံန့ၣ်နအဖဒီးကွၢ်ဝဲဒၣ်လီၤ.ဖိသၣ်လၢအသုအိၣ်ကွၢ်သ့ၣ်တဖၣ်
ခဲအံၤဘၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လၢပုၤကျိၤဒီးအဝဲသ့ၣ်၅ၤဂၤလဲၤဝဲဒၣ်ဆူဘၣ်ကီၤဘၣ်ခဲဒဲကဝီၤလၢကမၤလိတၢ်အဂီၢ်လီၤ.”

-စီဖ- (မုၢ်, ၅၆နံၣ်), အ- - -သဝီ, တီအူကီၢ်ချၢ (လၢမးရှး ၂၀၀၆နံၣ်)

တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ

“ပဘၣ်မၤလိၣ်အါပ(တၢ်မၤဆူၣ်တၢ်မၤ)ဒီးဟ့ၣ်လီၤအဝဲသ့ၣ်၈ ဒ်အဝဲသ့ၣ်ဃုပုၤအသးန့ၣ်လီၤ. တဘျီတခါပဖိပလံးသ့ၣ်
တဖၣ်ဆိကဒီးပၤတအိၣ်လၢကပူၤကသံၣ်ကသီအဂီၢ်ဘၣ် ဘၣ်ဆၣ်နအဖဒီးခိၣ်ဖျါဘိမုၢ်ဃုပုၤတခါပဘၣ်ဃု(၈)ဒီးဟ့ၣ်
လီၤအဝဲသ့ၣ်လီၤ.”

-နီၢ်မ- (မုၢ်, ၃၅နံၣ်), ခ- - -သဝီ, ဖၣ်ပူၣ်ကီၢ်ချၢ (၂၀၀၆နံၣ်)

တၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢအဟဲဘၣ်သဝီဖိလၢကညီဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤအါတက့ၢ်မုၢ်ဝဲ တၢ်အိၣ်လီၤထူး,တၢ်ညၣ်ဂီၢ်,
တၢ်ဟၢဖၢလူ,တၢ်ဟၢဖၢဝံၣ်,တၢ်ဆါဘီ,တၢ်ပသိၣ်ဆါဒီးတၢ်သါထီၣ်သါလီၤတၢ်ဆါယၢ်လၢအဂူၤအဂၤ,တၢ်သွံၣ်ဂံၢ်စၢ်,
ထိးကလဲၣ်တၢ်ဆါ,ဘ့ၣ်တၢ်ဆါ,တၢ်ခုၣ်ဘၣ်,ဘံၣ်တၢ်မံၣ်လီၤစ့ၤ,တၢ်ကဖုဆါ,တၢ်ခိၣ်မူၤ,တၢ်သ့ၣ်ဘုးသးဘုးဒီးတၢ်
သ့ၣ်လီၤစၢ်သးလီၤစၢ်န့ၣ်လီၤ. စဲအ့ၣ်ဖိလၢအမၤလိဘၣ်ယးတၢ်ဆါလၢအဘၣ်ပုၤအါဂၤတဘျီယိတၢ်ယုသ့ၣ်ညါဝဲ
ဘၣ်ယးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချတၢ်အိၣ်သးလၢကီၢ်ပယီၤမုၢ်ထီၣ်တကမၤဒီးထံၣ်န့ၣ်ဝဲလၢဖိသ့ၣ်အိၣ်သံကွၢ်ဝဲဒၣ်၂၉၁-
၁၃၅ဂၤလၢအဂၤ၁,၀၀၀ဂၤအဖိခိၣ် ဒီးဖိသၣ်လၢယီၤနံၣ်ဆူအဖိလၢသံဝဲ ၂၇၆-၂၉၁လၢအဂၤ၁,၀၀၀အဖိခိၣ်န့ၣ်
လီၤ. ^{၉၈} တၢ်ညၣ်ဂီၢ်တၢ်ဆါ မုၢ်တၢ်လၢအဒူးကဲထီၣ်တၢ်သံတၢ်ပုၤအါကတၢ်ဒီး,ပုၤသံခီဖျိတၢ်ညၣ်ဂီၢ်ယၢ်န့ၣ်ကအိၣ်ဝဲ
၄၁မုၢ်ကယၤညါလီၤ. တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချတၢ်အိၣ်သးလၢကညီကီၢ်စဲၣ်ပူၤန့ၣ်နးထီၣ်ဝဲကွၢ်ကွၢ်ခီဖျိလၢသုးပဒိၣ်မၤ
အါထီၣ်သုးအတၢ်ပၤဖိပလံးသန့, တၢ်မၤယံးဒီးတၢ်မၤဟးဂီၤပုၤဂီၢ်ခိၣ်ယၢ်လၢအဘၣ်ထွဲဒီးပယီၤသုးအတၢ်ပၤဖိပ
ယံးသန့,ဒီးတၢ်ဖိၣ်တၢ်ယၢ်,တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ကၤဘၣ်တၢ်ဒူးအိၣ်ထီၣ်အီၤခီဖျိသုးအတၢ်ဟံၣ်န့ၣ်တၢ်လၢကမျၢၢ်အအိၣ်
ဒီးတၢ်မၤဆူၣ်သ့ၣ်ဖျးအယိန့ၣ်လီၤ. ^{၉၉} လၢတၢ်အိၣ်သးတနီၤအပူၤ, ပထံၣ်န့ၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျးလိၣ်သးလၢဂီၢ်ခိၣ်ယၢ်တၢ်
မၤပယုဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချအဘၣ်စၢၤသ့ဝဲဂ့ၤဂ့ၤ, ခီဖျိလၢဖဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ယီၤဘၣ်မ့ၣ်ပီၤလၢဘၣ်တၢ်ဒီးလီၤ
အီၤလၢသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢသဝီကျဲအပူၤဒ်သိးကတြီဒိဝဲဒၣ်ကမျၢၢ်လၢကက့ၤကဒါက့ၤဆူအဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ယိလၢအပ
ၣ်တၢ်ကွၢ်ဝဲသ့ၣ်တဖၣ်,မ့တမ့ၢ်ဖဲတၢ်ယုၢ်မ့ၢ်ဟးဖျိဒူးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သံတၢ်ပုၤလၢဖိသ့ၣ်အကျါအါထီၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်လီၤထူး
အါထီၣ်ဝဲလၢပုၤလၢအဘၣ်ယုၢ်အိၣ်ခူသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အကျါန့ၣ်လီၤ. နဲလဲၣ်ဂ့ၤနဲလဲၣ်ဂ့ၤ, တၢ်လၢမၤနးထီၣ်တၢ်အိၣ်
ဆူၣ်အိၣ်ချအတၢ်အိၣ်သးအိၣ်လၢတမ့ၢ်ကျဲလီၤလီၤဘၣ်အိၣ်ဝဲအါမံၤဒ်အမ့ၢ်တၢ်မၤဆူၣ်မၤတၢ်,တၢ်ဟံၣ်န့ၣ်ဆူၣ်ဘုဟု
တၢ်မုၢ်တၢ်ဘီ,တၢ်မၤဆူၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ,တၢ်ဟံၣ်န့ၣ်တၢ်ခိၣ်တၢ်သ့ၣ်လၢတဖိးသဲစးဘၣ်ဒီးတၢ်မၤယံးလၢသ
ဝီဖိတၢ်လဲၤထီၣ်က့ၤလီၤဒီးတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအဖိခိၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ထီၣ်ဘိန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ဝဲဖျါထီၣ်ဝဲလၢ
တၢ်မၤပယုသ့ၣ်တဖၣ်အါထီၣ်ဒီးတၢ်မၤယံးမၤတၢ်တပူၤယိဒ်လဲၣ်လၢကမၤဟါမၤကွၢ်အဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်တၢ်တီၢ်ကျဲၤ
လၢကမၤဘၣ်လိၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်လိၣ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးလၢတၢ်န့ၣ်အယိတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်
အံၤမၤစ့ၤလီၤအဝဲသ့ၣ်တၢ်မုၢ်လၢကတြီပဒိတၢ်တဆူၣ်တချ့, တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဒီးတၢ်အိၣ်လီၤထူးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီး
မၤအါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ဂံၢ်စံးဘါစၢ်လၢတၢ်ဆူးတၢ်ဆါအပူၤန့ၣ်လီၤ.

⁹⁸ Thomas J. Lee et al. July 2006. “Mortality rates in conflict zones in Karen, Karenni and Mon states in eastern Burma,” *Tropical Medicine and International Health* vol.2 (7):1119-1127.

⁹⁹ ဒ်သိးနအထံၣ်န့ၣ်တၢ်ဆူၣ်သးတဖၣ်လၢအဘၣ်ယးဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချဒီးပုၤဂီၢ်ခိၣ်ယၢ်အတၢ်ဘၣ်စဲလိၣ်သးအဂီၢ် ဝဲသးစ့ၤကွၢ်ဝဲ *Chronic Emergency: Health and Human Rights in Eastern Burma*, Back Pack Health Worker Team, 2006.

-စီန---(၉၊ ၅၆နံနံ), ခ---သဝီ, တီအူကီရ်ရှ် (လါမးရှူး ၂၀၀၆နံနံ)

“ပအိုဝ်းဒီးတၢ်လီၤထူၣ်လီၤကအါမးလၢပသဝိပျူန့ၣ်လီၤ... လၢဟံၣ်ဖိဗီဖိအဍုၣ်၃၀အကျါန့ၣ်, ဟံၣ်ဖိဗီဖိ၂၅န့ၣ်တအိၣ် ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်လၢလီၣ်ဘၣ်. ထဲဒုၣ်ဟံၣ်ဒုၣ်၃၅န့ၣ်, ဟံၣ်ဒုၣ်ထဲၵၢ်ကိာ်၅၃န့ၣ်လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်လၢလီၣ်ခီဖျိလၢအ ဝဲသ့ၣ်အိၣ်ဒီးကျါဒီးပနၢ်တနီၤအဃိလီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ဟံၣ်ဖိဗီဖိလၢအဂၤတဖၣ်ဘၣ်မၤလၢဂီၤအိၣ်လၢဟါလီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဘၣ် သကါဒီးတၢ်စီၣ်တၢ်ယၢ်န့ၣ်လီၤ. တစီၣ်တဘျီပှၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်မၤတၢ်ဒီတနံၤညါ, ဘၣ်ဆၣ်ဒီးန့ၣ်ဘၣ်ထဲဘုသးလၢအဝဲ သ့ၣ်တၢ်အိၣ်တဘျီအဂီၢ်ဒီးတဘျီတစီၣ်အဝဲသ့ၣ်တဒီးန့ၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်လၢလီၣ်လၢကနီၤလိာ်သးဒီးအဝဲသ့ၣ်ဖိလံၤသ့ၣ်တ ဖၣ်ဘၣ်. အဝဲသ့ၣ်ဘၣ်မၤတၢ်ဆူၣ်ဆူၣ်မုၢ်ဆါဒီးမုၢ်နး, တအိၣ်ဒီးတၢ်ဆၢကတီၢ်လၢကအိၣ်ဘူးအဂီၢ်ဘၣ်... တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ် လၢလီၣ်လၢသဝိစီသ့ၣ်တဖၣ်အကျါန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဒူးအိၣ်ထီၣ်အီၤခီဖျိတၢ်ဆူးတၢ်ဆါ, လိာ်အါပ (တၢ်မၤဆူၣ်တၢ်မၤ) ဒီးတၢ်ပး ထီၣ်ကုၤလီၤလၢ (တၢ်မၤဆူၣ်တၢ်မၤဒီးတၢ်ကိးတၢ်အိၣ်ဖျိ) န့ၣ်လီၤ. နအဖဒီးညွၤခါယု (ကညီတၢ်မုာ်တၢ်ခၢ်သးမုာ်)”^{၁၁} ခံခါ လၢကိးတၢ်အိၣ်ဖျိန့ၣ်လီၤ. သးမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဃထီၣ်တၢ်အါမံၤအါမိအဃိသဝိစီသ့ၣ်တဖၣ်မၤလၢပဲ့ဝဲတသ့ခဲလၢကိးဘၣ်.”

-ခ---(ခါ, ၃၀နံ), သဝီနဲၤ, က---သဝီ, ဒုယုာ်ယာ်ကီၢ်ရှၢ် (လါဒံၣ်ခဲဘၢ် ၂၀၀၆နံ)

-အထူး---(ပိန္နဲ၊ ၅၄နံ) ထူး---သဝီ၊ ဒုပ္ပိယာကီရှင် (လိယနုအါရုံ ၂၀၀၆နံ)

¹⁰⁰ ကညီတော်မှတ်တော်ခွင့်သုံးမျိုး (Karen Peace Force) မှတ်တော်တရားပေးအပ်စီစဉ်ကတစ်လအခါသက်တမ်းတိုးပေးအပ်နိုင်လိမ့်။

“ဖဲပသဝီပူအံပတအိဉ်ဒီးတဟ်ကသံကသီအးဘဉ်,ဘဉ်ဆဉ်ဖဲပဆိကုခါပလဲဆူတဖိုးဝါသုဝါလီ.နကဘဉ်အိဉ်ဒီးစအစကတတံၤ၁၀,၀၀၀မတမာ်၂၀,၀၀၀ကူးလကလဲဆူတဖိုးဝါတဆါဟ်န့ဉ်လီ.အါဒဉ်တတကုသဝီဖဲသုဉ်တဖဉ်တအိဉ်ဒီးကျိဉ်စလုလုလီဉ်လီဉ်တဉ်အဃိဖဲအဝဲသုဉ်ဆိကုအခါအဝဲသုဉ်အိဉ်ဒဉ်လဟ်န့ဉ်လီ.တနီၤနီၤနီၤယါဘျါအသးဒီးဘဉ်ကသံ,ဘဉ်ဆဉ်ပုလုအဆိကုနးနးသုဉ်တဖဉ်သံကွဲးဝဲန့ဉ်လီ. တနံအံၤ၂၀၀၅,ပုၤသံခဲလုလုလဟ်လီဘျါတဆါလီ.တကုန့ဉ်ကအိဉ်ဒဉ်န့ဉ်ဒီးအကတကအိဉ်ဒဉ်၄၂မတမာ်၄၃န့ဉ်လီ.ပဂုးကျဲးစးဆူအဝဲသုဉ်ဆူတဆါဟ်ဘဉ်ဆဉ်စးခဲဝဲလံလီ.တနံတဘျီန့ဉ်(တဉ်ဝဲချုဆူချုမသကီးတကုဂုၤ,ဒီးကရသဘျဟ်စိကသံကသီသုဉ်တဖဉ်လကီၤကီၤတဉ်)ဟ်လဟ်ကဝီလုအဘူးဒီးပသဝီန့ဉ်လီ. ဆူဉ်ချုမသကီးတလုအကတဒီးဟ်လီပုတုၤတြိပဒီကသံဉ်စးန့ဉ်လီ.ဘဉ်ဆဉ်အါဒဉ်တတကုသဝီဖဲသုဉ်တဖဉ်ဘဉ်ပုၤအိဉ်ကသံဉ်မတမာ်ဘဉ်တဘျီဒီကသံဉ်ကသီသုဉ်တဖဉ်လီ.ပမာ်ဘဉ်ပုၤကသံဉ်ကသီသုဉ်တဖဉ်န့ဉ်, အပုၤလီလုဝဲ၀၂၀၀ကူးလကသံဉ်တဖျါအဂီၢ်ဒီး၂,၀၀၀ကူးလု(IV)ကသံဉ်ဒီးအဂီၢ်န့ဉ်လီ.

—စီလ---(ခွါ, ၄၃နံ), ဟ---သဝီ, နုပျဉ်ယာ်ကီၢ်ချု (လါဒဉ်ခဲဘဉ်၂၀၀၅နံ)

တဘျီယီဖဲနအဖပတဘဉ်ဟ်ကဝီအဆကတတီၢ် နအဖမယးတလဲထီဉ်ကုလီဒီးတပနံတကု, ဒီးတဟ်န့ဉ်ဆူတဒီးမဆူသဝီဖဲလုကမတလုသုးအဂီၢ်လုခိဉ်ဟ်ကဝီသုဉ်တဖဉ်အယီ,တမအါထီဉ်နအဖသုးတမသကီးတလုကညီဟ်ကဝီသုဉ်တဖဉ်အပူၤဒီး“တယုတမး”ဒီး“တဒိဉ်ထီဉ်ထီထီ”လုသုးမုၢ်မးနးထီဉ်တအိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချုတအိဉ်သးလဟ်ကဝီကမုၢ်အဂီၢ်ဒီးမလီၤစုတတိၢ်ကျဲလုသဝီဖဲသုဉ်လုကမတဘဉ်လီၤအဝဲသုဉ်တအိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချုဒီးတအိဉ်လီဉ်ဘဉ်သုဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီ. ဂုၢ်ဂီတမတလုတမးတစုးလုအဆးမသးလကီၢ်ပယီမုၢ်ထီဉ်ဒီးအတဘဉ်ထွဲလီၤသးဒီးပယီသုးတမပယုသနကုမုၢ်အိဉ်သနကု.နအဖဖိဉ်ဟ်ဖျါဝဲလုတကစီဉ်တဖဉ်အပူၤလုအဝဲသုဉ်ဖိလစံဉ်ဘဉ်သးတဒိဉ်ထီဉ်ထီထီလုထံကီၢ်အပူၤသုဉ်တဖဉ်မုၢ်တလုအမဂုၤထီဉ်တအိဉ်သးန့ဉ်လီ. နအဖပုၤကတတလုတဖဉ်သုဉ်တဖဉ်စးဝဲလုစးထီဉ်ဖဲ ၁၉၉၀နံလံလံန့ဉ် တအိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချုဒီးတအိဉ်မုၢ်အိဉ်ပုၤလုညီကီၢ်စဉ်ပူၤဒီးတလီၤအကသုဉ်တဖဉ်အပတီၢ်ဂုၤထီဉ်ဝဲဖးချုညါလီ.

“ပုၤဘဉ်တညဉ်ဂီၢ်အိဉ်ကုထဲ ၁၁.၁ လုပုၤတကထီအကျါဖဲ၂၀၀၄နံဖဲပမာ်ထီဉ်သတြိပဒီဒီးဖဲ၁၉၉၀နံ ပုၤဘဉ်တညဉ်ဂီၢ်အိဉ် ၂၄-၃ကလုပုၤတကထီအကျါန့ဉ်လီ. ဖဲ၂၀၀၄နံအပူၤ ပုၤသံလုတညဉ်ဂီၢ်အိဉ်ကုဒဉ်ထဲ ၃.၇မုၢ်ကယလုပုၤတကထီအိဉ်ဒီးဖဲ၁၉၉၀နံန့ဉ် အိဉ်ဝဲ၁၂.၆မုၢ်ကယညါလီ.တသုဉ်ညါဘဉ်သးတဆူတဆါတဖဉ်ဘဉ်တရုလီၤအီလကမုၢ်အကျါလီ. အါနီၤအန့ဉ်,ပုၤလီလုပုၤစုဒီးကသံဉ်ဒီးကသံဉ်ကသီသုဉ်တဖဉ်ဘဉ်တဟ်နီၤလီလုခိဉ်ဟ်ကဝီသုဉ်တဖဉ်အပူၤန့ဉ်လီ.”

—နအဖဆူဉ်ချုဝဲကျါခိဉ်(ခဲ)ဒီးကထာဉ်မုၢ်အူ (လါအဖြဉ် ၂၀၀၆နံ)“

လုတနံန့ဉ်နီၢ်ကစါအတကတီၢ်အပူၤ, နအဖဆူဉ်ချုဝဲကျါခိဉ်(ခဲ) ဟ်ဖျါထီဉ်ဝဲလုနအဖထံဉ်န့ဉ်တကုဆါယါဘျါလု(HIV)တဆါအဂီၢ်န့ဉ်လီ.

“လုCCDAC^{၁၀၂}အတတီၢ်ခိဉ်ရဲမဲဖိလံ, ဆူဉ်ချုဝဲကျါမဝဲတတြိပဒီ(HIV) ဒီးတကုဆါယါဘျါတမးတမသုဉ်တဖဉ်(လု)ထံကီၢ်ဒီးတဘျီအပူၤဒီးအါနီၤအန့ဉ်ကသံဉ်သရုဉ်မးဘျါ(HIV)ပုၤဆါသုဉ်တဖဉ်ကုဆါယါဘျါဝဲပုၤဆါလုတဆါဟ်၂၆လီၤအပူၤဒီးသုဉ်ဒီးတကုဆါယါဘျါလီလုအဆးသုဉ်တဖဉ်အပူၤစုၢ်ကီၢ်န့ဉ်လီ.”^{၁၀၃}

နအဖအတတံးဘဉ်ရုလီၤဘဉ်သးဒီးသုးအတကုထွဲတအိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချုတမးတမချုထီဉ်သုဉ်ထီဉ်ဝဲ မုၢ်အိဉ်အါထဲလဲဉ်ဘဉ်ဆဉ် သဝီဖဲသုဉ်တဖဉ်စးဝဲလု တရဲဉ်တကုသုဉ်တဖဉ်အံၤမုၢ်ဒဉ်တမအိဉ်မဲဒီးအါစုအါဘျါမတဘဉ်ဒီဝဲပုၤသဝီန့ဉ်လီ. ဖဲ၂၀၀၀နံန့ဉ်ဟ်ခိဉ်ဒီးဘဉ် တအိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချု(WHO)ဟ်ဖျါထီဉ်ဝဲလုကီၢ်ပယီတအိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချုတကုထွဲအကျါအကျါန့ဉ်မုၢ်ဝဲဒဉ်ထံကီၢ်အနးကတါခဲဘဉ်တဘျီလုထံကီၢ်၁၉၁ဘဉ်အကျါ

¹⁰¹ “Questions and answers at the Press Conference 4/2006,” SPDC press conference, April 27th 2006. Accessed at <http://www.myanmar.com/pressconference/index.html> on February 2nd 2007.
¹⁰² Burma’s Central Committee for Drug Abuse Control (CCDAC) is the lead organisation in the SPDC’s drug enforcement operations
¹⁰³ “Questions and answers at the Press Conference 4/2006,” SPDC press conference, April 27th 2006. Accessed at <http://www.myanmar.com/pressconference/index.html> on February 2nd 2007.

နဲ့လီ။^{၁၀၄} လာကဘဉ်ဘျါကမျာ်တၢ်လိာ်ဘဉ်လၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့သနၢ်အလီၤနအဖစံးပတြၢလီၤအဝဲသ့ၣ်တၢ်ဖဲးတၢ်မၤဒ်သိးကဒီးန့ၢ်တၢ်ဟံးပနီၣ်အဝဲသ့ၣ်အမ့ၢ်ပဒိၣ်လၢအကြၢးပၤထံပၤကီၢ်ဒီးတၢ်ကဟံးတိဟံးလီၤအဝဲသ့ၣ်တၢ်ပၤဘဉ်ကမျာ်လၢခိၣ်သဝီတဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ။ ဖဲနအဖအတၢ်ကွၢ်ထွဲပၤလၢအအိၣ်လၢဂီၢ်တၢ်ယံးတၢ်စ့ၤအပူၤတဖၣ် မ့ၢ်တၢ်ကြၢးဝဲဘဉ်ဝဲအဖၤမ့ၢ်(UNDP)အလံာ်တၢ်ဟံးဖျါစံးဝဲလၢနအဖသ့ၣ်စ့ၤန့ၢ်ဒီး(၀.၅မျးကယၤ လၢထံကီၢ်စ့ၢ်ဟဲန့ၢ်အဖိခိၣ်)လၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲကဟုကယၢ်ကမျာ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ။^{၁၀၅}မ့ၢ်လၢ(UNDP) ဒီးန့ၢ်ဘဉ်ကျိၣ်စ့ၢ်ဂံၢ်အံၤလၢနအဖအတၢ်ဟံးဖျါအပူၤအယံၤ ဘဉ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကျိၣ်စ့ၢ်ဂံၢ်အဝဲအံၤကအါန့ၢ်ဒီးစ့ၤအဂီၢ်နီၣ်လၢအလဲၤတုၤဆူကမျာ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ။ တၢ်အဝဲအံၤခိၣ်လၢတၢ်အိၣ်ကျိၣ်အိၣ်စ့ၤဒီးတၢ်ဟံးကွၢ်ကသံၣ်ကသီသ့ၣ်တဖၣ်တချုးလၢအလဲၤတုၤဆူကမျာ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ။နအဖနအဖသ့ၣ်စ့ၤထဲတဆံးတကွၢ်လၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲအဂီၢ်မ့ၢ်တမ့ၢ်တသ့ၣ်လၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲကဟုကယၢ်အဂီၢ်ဘဉ်အမဲာ်ညါ နအဖထီၣ်ဒုးမၤဟးဂီၢ်ကွၢ်သဝီဖိကသံၣ်ကသီဒီးတြိတၢ်စိာ်န့ၣ်ကသံၣ်ကသီဆူကီၢ်ပယီၤပူၤခိၣ်ဂီၢ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်မၤစၢၤကရၢသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ။နအဖတြိစ့ၢ်ကိးထံဂုၤကီၢ်ဂၤပၤမၤစၢၤတၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကစိာ်န့ၣ်လီၤကသံၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤခိၣ်လၢကသံၣ်ကသီတၢ်မၤစၢၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤကပျဲကမျာ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤလၢကအိၣ်ဘဉ်မုၢ်မုၢ်ခုၣ်ခုၣ်ဒီးဖဲန့ၢ်သဝီဖိတဖၣ်ကန့ၢ်အါထီၣ်တၢ်သဘျုးလၢကဟးဆူးသုးအတၢ်ဆိၣ်ဘဉ်ဆိၣ်ဘၢအဂီၢ်အဒိဒ်အမ့ၢ်တၢ်ယုၢ်န့ၣ်ဆူပုၤပုၤဒ်သိးကဟးဆူးသုးမုၢ်ဟးဆုၣ်ဝုၢ်ဝီတၢ်န့ၣ်လီၤ။

တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်အိၣ်သးလၢခိၣ်န့ၣ်သဝီတဖၣ်အပူၤ

“ပကၢၤကဒါကုဆူပသဝီတဘျုးဘဉ်. ပဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိလၢပဘျုးဘဉ်ပသဝီတဖၣ်လီၤမၤကွၢ်ဝဲလီၤ.ပသုၢ်ကွၢ်ဆူပုၤဖဲတၢ်စ့ၤခါကတီၢ်လီၤ.ပကွၢ်ဆၣ်မဲာ်ဘဉ်ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ကဒီးတၢ်ဆိကုမံၤနီၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-စီၤခ---(ခွါ, ၆၅နံၣ်), ဟ---သဝီ, ဖၣ်ပုၣ်ကီၢ်ချ့ (လၢယုၤလံ ၂၀၀၆နံၣ်)

“ပဘဉ်ပသုၢ်ဆူပုၤဖဲတၢ်စ့ၤခါကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤအါဒ်အါကဆိးကုမံၤနီၣ်ဝဲဒၣ်လီၤ.ကသံၣ်သရၣ်အိၣ်ဘဉ်ဆၣ်ကသံၣ်သရၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တအိၣ်ဒီးကသံၣ်ကသီဘဉ်. ဖဲဖိာ်မုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်မၤအိၣ်ဖျါဖိဒီးပုၤဘဉ်ယိးအီၤလၢစုာ်ပုၤဒီးကးဘၢအဝဲသ့ၣ်ဒီးကီၢ်ထၢၣ်အကုလၢတၢ်စ့ၤကျိၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-စီၤမ---(ခွါ, ၅၇), ဘ---သဝီ, ဖၣ်ပုၣ်ကီၢ်ချ့ (လၢယုၤလံ ၂၀၀၆နံၣ်)

ခိၣ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘဉ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်ဒီးသုးအတၢ်မၤအါမၤပယုၤထီၣ်အယံၤ, သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ထံၣ်ဘဉ်ဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်အိၣ်သးနးထီၣ်မ့ၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဒီးန့ၢ်ဘဉ်တၢ်လိာ်ဘဉ်အတၢ်ခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိလၢကတြိပဒီတၢ်ဆူးတၢ်ဆါဒ်အမ့ၢ်ထံလၢကဆိ, ပုၤပိၤဒီးကသံၣ်ကသီလၢကယါဘျါတၢ်ဆူးတၢ်ဆါဒ်အမ့ၢ်တၢ်ညဉ်ဂီၢ်ယၢ်,တၢ်ဟၢဖၢဝံာ်မ့ၢ်တၢ်ဟၢဖၢလူကထီၣ်တၢ်လၢတၢ်မၤန့ၢ်အီၤတသ့ဘဉ်န့ၣ်လီၤ။ ဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢနအဖဂုၢ်ကျဲးစးပၤဝဲဒ်အမ့ၢ်ကညီကီၢ်စဲၣ်ကလံၤစီးန့ၣ် နအဖတြိမၤတံာ်တၢ်သဝီဖိဒ်သိးသုတအိၣ်ဒီးထံလၢကဆိဒီးကသံၣ်ကသီသ့ၣ်တဖၣ်ခိၣ်လၢသုးအတၢ်ထီၣ်ဒုးသဝီသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးမၤတံာ်ယၢ်ကျဲးမုၢ်ဒီးကျဲးသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်ပၤခိၣ်ဒီးကစၢ်ခိၣ်ဒီးသဝီဖိလၢအဝဲစိာ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်မ့ၢ်တမ့ၢ်ကသံၣ်ကသီသ့ၣ်တဖၣ်အါကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်ဘဉ်ဒီးတၢ်တံာ်တၢ်မ့ၢ်တမ့ၢ်တၢ်ဖိအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ။ ဟီၣ်ကဝီၤလၢအအိၣ်ဟံးစၢၤလၢနအဖအတၢ်ပၤဖိလံာ်တဖၣ်, တၢ်ဖိတၢ်ယၢ်လၢဘဉ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အီၤဒီးနအဖသုးအတၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ဆူကမျာ်အအိၣ်ကထီၣ်တၢ်တြိမၤတံာ်တၢ်လၢတၢ်ဒီးန့ၢ်ဘဉ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကုဆါယါဘျါန့ၣ်လီၤ။ အါန့ၢ်အန့ၣ်,သုးအတၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ဒီးတၢ်မၤယံးတၢ်လဲၤထီၣ်က့ၤလီၤဒီးတၢ်ပနီၣ်တၢ်ကၤန့ၣ်မၤအါထီၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ကၤတၢ်ဂီၢ်ဒီးတၢ်အိၣ်လီၤထူးန့ၣ်လီၤ.တၢ်ကလဲၤကုဆါယါဘျါသးန့ၣ်တၢ်မၤတံာ်အီၤလီၤလီၤခိၣ်လၢနအဖတၢ်မၤယံးတၢ်လဲၤတၢ်က့ၤ, မ့ၢ်တမ့ၢ်တၢ်မၤတံာ်တၢ်အီၤလၢကျဲးလူသ့ၣ်ခိၣ်ဖျါတၢ်ယုၤကသံၣ်ပုၤဒ်ဒိၣ်ကလဲၤလၢနအဖတၢ်ဆါဟံး ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးန့ၣ်လီၤ။ လၢတၢ်န့ၣ်အယံၤ သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘဉ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ဂီၢ်ဖဲလၢတၢ်ဆါလၢအဘဉ်ကုဘဉ်ကံာ်ပုၤသ့တဖၣ်သလၣ်လီၤအသး,တၢ်ဆါလၢတၢ်ယါဘျါအီၤသ့

¹⁰⁴ Chronic Emergency: Health and Human Rights in Eastern Burma. Backpack Health Worker Team, 2006. Page 17. Only Sierra Leone had a poorer performance.
¹⁰⁵ Human Development Report 2006 - Beyond Scarcity: Power, poverty and the global water crisis, United Nations Development Programme, 2006.

တဖန်တော်တယါဘျါအိၤဘၣ်ဒီးတၢ်ဘၣ်ဒီးဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်ဒုးယံာ်ထီၣ်တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢသဝီဖိလၢကဖံးကမၤတၢ်လၢစံၣ်ပူၤအဂီၢ်အါန့ၣ်ဒီးအလီၤအိၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤ, မ့ၢ်လၢနအဖသုးဖိမၤတၢ်လၢကမၤအါထီၣ်ဒီးဟံးယၢ်ဖိၣ်ဂၢ်အတၢ်ပၤမၤယံးကညီကီၢ်စဲၣ်အယီၤ, တၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢတၢ်တြီပဒီအိၣ်န့ၣ်ဒီးအမ့ၢ်တၢ်ညၣ်ဂီၢ်ယၢ်, တၢ်ဟၢဖၤလူဒီးတၢ်ပသိၣ်ဆါသ့ၣ်တဖၣ်အါထီၣ်စဲၣ်ဂီၢ်မ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ညၣ်ဂီၢ်ယၢ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်မၤနီၣ်တၢ်ယၢ်အိၣ်ဒီးအမ့ၢ် “တၢ်ဆါတၢ်ပနီၣ်တၢ်ခါလၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သံတၢ်ပၢ်အါကတၢ်” မ့ၢ်လၢ ပၤ၁၂.၄ မုးကယၤလၢသဝီဖိလၢမ့ၢ်ပးဖျါလၢကညီကီၢ်စဲၣ်မ့ၢ်ထီၣ်အပူၤတဖၣ် ဘၣ်ဝဲတၢ်ညၣ်ဂီၢ်ယၢ်လၢအလီၤပျံၤတလုၢ်တၢ်ကိးအိၣ်လၢ(Plasmodium Falciparum) လၢအန့ၣ်လီၤဆူခိၣ်န့ၣ်ပူၤသ့န့ၣ်လီၤ.^{၁၀၆}

“ပတအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဖီၣ်အလီၤလၢပသဝီပူၤဘၣ်ဒီးပမ့ၢ်ဆိကနးနးန့ၣ်, ပလဲၤဆူတၢ်လီၤအဂၤလၢကဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ယါဘျါန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢသဝီပူၤလၢအဘၣ်ပၤအါကတၢ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ညၣ်ဂီၢ်ယၢ်, တၢ်ဟၢဖၤလူဒီးတၢ်ဟၢဖၤဝဲ, ဒီးတၢ်ညၣ်ဂီၢ်ဘီန့ၣ်လီၤ.”

-စီၤလ---(ခါ, ၄၀နံၣ်), မ---သဝီ, ဖၣ်ပုၣ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢမးရူး ၂၀၀၆နံၣ်)

“အါဒၣ်တၢ်တက့ၢ်တၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢပဟီၣ်ကဝီၤပူၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ညၣ်ဂီၢ်ယၢ်, တၢ်ဟၢဖၤလူဒီးတၢ်နီၤဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ပသိၣ်ဆါန့ၣ်လီၤ.”

-စီၤက---(ခါ, ၂၆နံၣ်), ဝ---သဝီ, ဖၣ်ပုၣ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢမးရူး ၂၀၀၆နံၣ်)

ဝဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ကွဲးစးလၢကဒီးန့ၣ်ဘၣ်အဝဲသ့ၣ်ဂံၢ်ခိၣ်ထံးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်လိၣ်ဘၣ်အခါ, နအဖသုးခိၣ်မၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကလဲၤထီၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ပိညါတၢ်သိၣ်လိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ဟဲစိၣ်အဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်တၢ်အိၣ်ဒီးကဘၣ်ဟ့ၣ်တၢ်လဲၤတၢ်က့ၤအဘူးအလဲလၢအဝဲသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲဒီးတကးဒီးဘၣ်အဝဲသ့ၣ်လဲၤဖံးလဲၤမၤတချုးလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ကနၢ်ပၢ်ကသံၣ်ကသိတၢ်အိၣ်သးနီၢ်ကီၢ်လၢဟီၣ်ကဝီၤပူၤတၢ်ဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤဒီးတၢ်မၤစၢၤလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်နီၢ်ကစၢ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်တီၢ်ကျဲၤသ့ၣ်အလီၤ, ပယီၤသုးသ့ၣ်ဒၣ်တၢ်ဆါကတီၢ်ဝဲအံၤလၢကဟီၣ်တရါလီၤကသံၣ်တၢ်မၤလိၤ ဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ကူဆါယါဘျါတၢ်ထီၣ်တၢ်စီၤလၢအတဘၣ်ဘျိးဘၣ်ဒါဘၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.အဒိ, ဝဲ ၂၀၀၅-၂၀၀၆နံၣ်အတီၢ်ပူၤ လၢဟီၣ်ကဝီၤလၢအအိၣ်လၢကညီကီၢ်စဲၣ်ကလံၤထံးတကပၤအပူၤတဖၣ် နအဖသ့ၣ်ဒၣ်ကီၢ်ပယီၤမိၢ်ဒီးဖိတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ကရၢ(MMCWA)ဘၣ်ယးဒီးတၢ်ဒီသဒၢတၢ်ဆါယံစၢ်(ဖိလံအိၣ်) လၢဘၣ်တၢ်ဟ့ၣ်မၤစၢၤအိၣ်လၢ(UNICEF)န့ၣ်, တမၤဘၣ်လိၣ်ဝဲပူၤသဝီဖိတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အတၢ်လိၣ်ဘၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်ပျါဝဲလၢအမ့ၢ်တၢ်လၢမ့ၢ်တၢ်အရူဒိၣ်တခါန့ၣ်ဘၣ်လီၤ.

“ပဝဲသဝီဖိတဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်စ့ ၅၀ကုးလၢကသံၣ်ပၤရၤတဖျါအဂီၢ်ဒီးဘၣ်ပူၤစၢ်ကိးကသံၣ်ကသီလၢအဂၤ ခီဖျါလၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ပူၤမၤတၢ်ဖိတဖၣ် ဘၣ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ပူၤစၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. နအဖတဖၣ်လီၤပူၤကသံၣ်ကသီနီၣ်တမံၤဘၣ်. အဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤထဲလၢတၢ်ဆဲးကသံၣ်တြီပဒီတၢ်ဆါယံစၢ်လၢမိၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢအဟဲကဲထီၣ်သးအါဒၣ်တက့ၢ်လၢပသဝီပူၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ညၣ်ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.”

-အူမ---(ခါ, ၅၀နံၣ်), သဝီသးပုၢ်, ဖ---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢနီၣ်ဝဲဘၣ် ၂၀၀၅နံၣ်)

“တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ပူၤမၤတၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဟဲဆဲးကသံၣ်တြီပဒီလၢတဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤအဘူးအလဲဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ်ယဆိကမိၣ်လၢပတအိၣ်ဒီးတၢ်စၢ်ဆဲးအဟဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-ဝဲခ---(မုၢ်, ၀၅နံၣ်), န---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢယနူအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

¹⁰⁶Chronic Emergency: Health and Human Rights in Eastern Burma, Back Pack Health Worker Team, 2006. pp.65

နအဖမုဒ်းအိပ်ထိပ်တုတ်ဆဲးကသံၣ်တြိပဒိတ်ဆါယံစံလၢအဘၣ်တၢ်မၤစၢၤအိၤလၢ (UNICEF)^{၁၀၇}သန့ကွ, သဝိဖိသုၣ်တဖၣ်ဆိကမိၣ်ဝဲလၢအဝဲသုၣ်ကဘၣ်န့ၣ်လီၤမၤသကိးတၢ်ဒီးကိၢ်ပယီၤပိၣ်မုၢ်ကရၢ, လၢအမုၢ်တၢ်ကရၢကရီၤလၢဘၣ်တၢ်တိၣ်ခိၣ်ရီၤမဲအိၤလၢနအဖမုဒ်းအဝဲသုၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲဒၣ် တၢ်ပတံထီၣ်အလဲလၢအအိၣ်ဝဲဒၣ်၁၀၀-၅၀၀ကွးသၢပျၢၤမးဒီးအဝဲသုၣ်ကဒီးန့ၣ်ဆဲးဘၣ်ကသံၣ်တြိပဒိတ်ဆါယံစံ, ဒီးထီၣ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်သိၣ်လိန့ၣ်န့ၣ်လီၤ.^{၁၀၈}

“ကိၢ်ပယီၤပိၣ်မုၢ်ကရၢပုၤဟံးလီၤဆၢနီၤကဟံးကတိၤလီၤတၢ်ဘၣ်ဃးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ဘၣ်ဆၢနီၤတၢ်ဟံး(ဘၣ်ဃးတၢ်အဝဲအံၤ) ဒီးဘၣ်ခိၣ်ဖျါလၢအဝဲတဟံးနီၤတၢ်အိၣ်ဆူၣ်. ဖဲအဝဲတဟံးအလီၤခံယ ကနီၤဟံးကတိၤဘၣ်ဃးတၢ်အဝဲအံၤလီၤ.အဝဲဟ့ၣ်လီၤ ပုၤကိၢ်ပယီၤပိၣ်မုၢ်ကရၢလံာ်ပတံထီၣ်အဘၣ်၅၀ဆူသဝိတဖျၢၣ်စုၣ်စုၣ်လီၤ. ယဆိကမိၣ်ပမၤ န့ၣ်လီၤလၢတၢ်ကရၢကရီၤပုၤဝဲအလီၤခံ, တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ကရၢကဟံးဆဲးကလီၤန့ၣ် ပုၤကသံၣ်တြိပဒိတ်ဆါယံစံလၢမိသၢအကီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပမၤပုၤလံာ်ပတံထီၣ်သုၣ်တဖၣ်အံၤဝဲအလီၤခံအဝဲကဟံးဟ့ၣ်လီၤပုၤတၢ်သိၣ်လိ, ဘၣ်ဆၢနီၤဖဲလဲၣ်န့ၣ်ယတသုၣ်ညါလီၤတၢ်ဘၣ်.”

-ဒီးထ---(မုၢ်, ၅၃နံၣ်), ခ---သဝိ, နုပျၢၣ်ကိၢ်ချ့ (လိယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ဖဲတၢ်မၤဟါမၤကွံာ်တၢ်ယံကွံာ်(ဖိလံအိၣ်)န့ၣ်မုၢ်တၢ်လၢအရူၣ်လၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်တိၣ်ဟံးအကီၢ်သန့ကွ, (UNICEF)ဒီးနအဖတယုထံၣ်သုၣ်ညါဒီးဟ့ၣ်လီၤကသံၣ်ကသိလၢသဝိဖိသုၣ်တဖၣ်စံးဝဲလၢအဝဲသုၣ်လိၣ်ဘၣ်ဝဲအိၣ်ကတၢ်န့ၣ်ဘၣ်. ဒ်သဝိသးပုၤတကၢ်စံးဘၣ်ကညီၣ်ဂီၤခွဲးယၢ်ကရၢလၢ, မုၢ်သုန့ၣ် ယဆဲးဒီးန့ၣ်ဘၣ်ပုၤဟံးလီၤ...ဒီးမုၢ်သုန့ၣ်ပလိၣ်ဘၣ်စုၣ်ကိးယုၣ်လုးမုၢ်လၢတၢ်ဂီၢ်ခါဆၢကတိၤစးထီၣ်ဝဲလံန့ၣ်လီၤ.” နအဖအတၢ်သးအိၣ်လၢကပျဲတၢ်ဟးဆဲးကသံၣ်ဒ်သးန့ၣ်မုၢ်ဒ်သိးကမၤနီၣ်မၤယါသဝိဖိလၢအအိၣ်လၢနအဖတၢ်ပုၤဖိလံသုၣ်တဖၣ်ဒီးဒ်သိးကသံၣ်ကသိသုၣ်တဖၣ်တၢ်စိၣ်ဟးထီၣ်အိၣ်ဆူၣ်အဝဲသုၣ်တၢ်ဟံးတၢ်ကဝိၤအချၢသုတသုတဂ့ၤအကီၢ်န့ၣ်လီၤ. အဂၤတမံၤန့ၣ်, နအဖ တဆဲးဒီးတူၢ်လိၣ်ဝဲလၢသဝိဖိသုၣ်တဖၣ်ကဟးစိၣ်ဝုၢ်ဝိၤကသံၣ်ကသိဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤန့ၣ်သုၣ်ထီၣ်ဘၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီး

“တၢ်မံးတၢ်မၤလၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့သန့ကတၢ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ဟံးလီၤခံ တၢ်ဆါဟံးလၢပုၤဆါမံးနီၤလီၤအိၣ်၁၅၀ဖျၢၣ်န့ၣ်တၢ်မၤအါထီၣ်တုၤဆူၣ်၁၀၀ဖျၢၣ်လိန့ၣ်လီၤ. တကးဒီးဘၣ်, တၢ်အိၣ်ဆူၣ်တၢ်ဆါဟံးခံဖျၢၣ်လၢအအိၣ်ဒီးပုၤဆါမံးနီၤလီၤ ၅၀ဖျၢၣ်ဒီးလီၤမံ(L၆)ဃးဖျၢၣ်စုၣ်စုၣ်န့ၣ်လီၤ. အါန့ၣ်အန့ၣ် ခိၣ်တၢ်ကွၢ်ထွဲတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ဝဲလီၤအိၣ်ဝဲဃးလီၤ ဒီးခိၣ်တၢ်ကွၢ်ထွဲတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အဒုတၢ်၄၁လီၤဘၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့လၢကညီၣ်ကိၢ်စံးပုၤန့ၣ်လီၤ....ဆူၣ်ပုၤမၤတၢ်ဖိစုၢ်ကိးအနီၢ်ဂံၢ်ဟံး အါထီၣ်ဝဲန့ၣ် လီၤ. ကသံၣ်သရၣ်ဒီးကတၢ်၇၁၀, ကသံၣ်သရၣ်မုၢ် ၁၇၆၀ဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ် အိၣ် ချ့ပုၤမၤတၢ်ဖိစုၢ်ကတၢ်မၤအဝဲသုၣ်ဒီးအဝဲသုၣ်ကွၢ်ထွဲကဟ့ၣ်ကယၢ်ဟီၣ်ကဝိၤသဝိဖိသုၣ်တဖၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့လီၤ.”
-နအဖတၢ်ကစီၣ်တၢ်ဟံးဖျါ (လိယူၤ ၂၀၀၆နံၣ်)^{၁၀၉}

“ပအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးတဖျၢၣ်လၢပသဝိပုၤ, ဘၣ်ဆၢနီၤကသံၣ်သရၣ် ဒီးကသံၣ်တအိၣ်လၢအပုၤဘၣ်. နအဖမၤဆူၣ်သဝိဖိသုၣ်တဖၣ်သုၣ်ထီၣ်အိၣ်လၢအဝဲသုၣ်အကီၢ်ချ့ဒီးခဲအံၤတၢ်တအိၣ်လၢအပုၤနီၤတမံၤဘၣ်.”
-စိၤဝ---(ခါ, ၄၆နံၣ်), ထ---သဝိ, နုသထူၣ်ကိၢ်ချ့ (လိဖၢတြၢအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

နအဖသုတုၣ်ဝဲတၢ်တုၣ်ထီၣ်ထံကိၢ်တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးလၢခိၣ်ဟီၣ်ကဝိၤသုၣ်တဖၣ်ဒ်အမုၢ်တၢ်မၤပုၤတခါလၢကဟံးဖျါထီၣ်တၢ်ဟ့ၣ်လီၤနီၢ်ကိၢ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ဆဲးထွဲကွၢ်ထွဲဂ့ၤလၢကညီၣ်ဟီၣ်ကဝိၤသုၣ်တဖၣ်အပုၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲသုးမိၤစိၤရီၤပုၤကတိၤတၢ်ဖိဟံးဖျါထီၣ်ဘၣ်ဃးတၢ်ဆါဟံးလီၤ, တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီး, ကသံၣ်သရၣ်ဒီးဒ်ဒီးကသံၣ်သရၣ်ဖိသုၣ်တဖၣ်လၢခိၣ်ဟီၣ်ကဝိၤပုၤအခါ, တၢ်နီၢ်နီၢ်တခါသုးဖိသုၣ်တဖၣ်မၤဆူၣ်ဟီၣ်ကဝိၤသဝိဖိသုၣ်တဖၣ်

¹⁰⁷ “Helping children stay healthy and well-nourished,” UNICEF: Myanmar, 2007. Accessed at www.unicef.org/myanmar/health_nutrition_1356.html on March 16th 2007.
¹⁰⁸ For more information on the Myanmar Women’s Affairs Federation, see ‘Civil organisation’ section below.
¹⁰⁹ “Kayin, Bamar, Rakhine, Mon, Shan, PaO, and other races striving for emergence of peaceful, developed and modern State under the guidance of the State Peace and Development Council in Kayin State”, SPDC Press Conference, June 11th 2006. Accessed at http://www.myanmar.com/press_conference/2006/11-6f.html on March 2nd 2007.

လၢကတုထီၣ်တၢ်သုၣ်ထီၣ်သုၣ်တဖၣ်အံၤလၢအတအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ဘူးဟ့ၣ်လဲဘၣ်ဒီးအါန့ၢ်အန့ၢ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်လဲၤစီၣ်နီၣ်ကစၢ်တၢ်ပီးတၢ်လိဒီးတၢ်သုၣ်ထီၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤသုၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်အဲၤသုၣ်လဲၤတုထီၣ်တၢ်အခါန့ၢ်လီၤ. ဖဲသဝီဖိမၤတုထီၣ်ဝဲဝဲတဘျီ, နအဖဟးတဲၤဖျါထီၣ်ဝဲသကုၤဆးဒီးလၢတၢ်ဖဲတၢ်မၤသုၣ်တဖၣ်ခဲလၢန့ၢ်ဘၣ်တၢ်မၤစၢၤအိၣ်လၢထံကီၢ်စ့န့ၢ်လီၤ.

“ပအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်အးတဖျါဖဲပသဝီပူၤအံၤလီၤ. တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်အးတဖျါအံၤသဝီဖိသုၣ်တဖၣ် တုထီၣ်ဝဲန့ၢ်လီၤ.သဝီဖိဟ့ၣ်လီၤတၢ်လၢာ်ဘျီလၢာ်စ့ခဲလၢာ်ဆူပူၤတုထီၣ်တၢ်ဖိအအိၣ်ဒီးဟ့ၣ်လီၤသုၣ်,ဝၣ်ဒီးသုၣ်လၢန့ၢ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်လၢခဲနအဖရၢ်စၢ်သုးကျါတဲဝဲလၢအဝဲသုၣ်တုထီၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်အးအဝဲအံၤလီၤ.”

-နီၢ်ဘ- (မုၢ်, ၄၅နံၣ်), သဝီနီၢ်ရွံ, နုသထူၣ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢဖျါအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

တုၤမ့ၢ်တၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးဒီးနအဖအိၣ်ထီၣ်မူးဝဲအလီၢ်ခဲ, နအဖခိၣ်န့ၢ်သုၣ်တဖၣ်တဟ်လီၤတၢ်နီၣ်တမံၤလၢတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးသုၣ်တဖၣ်အံၤအပူၤဘၣ်. ဒ်ကွီအသိး, တခိၣ်တဘျီန့ၢ်ဆူပူၤမၤတၢ်ဖိသုၣ်တဖၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်လဲၤလၢပဒိၣ်အိၣ်(ညီၣ်န့ၢ်ထဲဒ်စ့ၤလၢအတီၢ်ပူၤ), ဘၣ်ဆၣ်ကသံၣ်ကသဒီးတၢ်ပီးတၢ်လိတအိၣ်နီၣ်တမံၤဘၣ်. သဝီဖိသုၣ်မ့ၢ်ဆိကွဲမံၤနီၤဒီးလိၣ်ဘၣ်တၢ်ကူဆါယါဘျီအခါ အဝဲသုၣ်ဘၣ်ပူၤကသံၣ်ကသီလၢအနီၣ်ကစၢ်ဒ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. ခီဖျါလၢသုးတၢ်မၤအပယွဲဒီးတၢ်မၤယံးဟဲစီၣ်န့ၢ်တၢ်ဖိတၢ်ယာ်ဆူသဝီဖိအအိၣ်အယိ, သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ဖဲဆိကွဲမံၤနီၤအခါအဝဲသုၣ်ပူၤကသံၣ်ကသီတန့ၢ်ဘၣ်. (WHO)လၢအတထံၣ်ဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ကသံၣ်ဒီးအတၢ်အိၣ်သးလၢကီၢ်ပယီၤနီၣ်တဘျီဘၣ်တဖုအံၤအိၣ်ယူပဒိၣ်လၢအတၢ်တိၤလၢအမ့ၢ် “ပဒိၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ကူဆါယါဘျီတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်အကျါအကျါအမးဘၣ်ဆၣ် ကမ့ၢ်သုၣ်တဖၣ်တသုၣ်အါအါဘၣ်”^{၁၁၀} မ့ၢ်လၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်ဒီးနအဖတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအတအိၣ်ဒီးတၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်အယိ,ဟီၣ်ကဝီၤပူၤတဝါတနီၤနီၤသုၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်သဝီတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးလၢအဝဲသုၣ်နီၣ်ကစၢ်ဒ်ဝဲ, ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသုၣ်ဒီးသန့ထီၣ်သး(KDHW)လၢအဘၣ်ယးဒီးခွၢ်အဲၣ်ယူၣ်လၢတၢ်ဟ့ၣ်မၤစၢၤတၢ်ဖိတၢ်လံၤအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. လၢဖၣ်အဲၣ်ကီၢ်ရၢၣ်အပူၤန့ၢ်, နအဖမၤသဝီဖိလၢအတုထီၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးလၢအဘၣ်တၢ်မၤစၢၤအိၣ်လၢ(KDHW)ဖဲ၂၀၀၆နံၣ်သုၣ်တဖၣ်, လၢအကမၤနီၣ်မၤယါတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးလၢနအဖအတၢ်ပၤအဖိလၢဒ်သိးအဝဲသုၣ်ကဟ်ဖိၣ်ယုၣ်တၢ်အဝဲအံၤလၢနအဖလံၢ်ကွဲးနီၣ်ပူၤန့ၢ်လီၤ. ဒ်လဲၣ်ဂ့ၤဒ်လဲၣ်ဂ့ၤ,တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးသုၣ်တဖၣ်အံၤ, ဒီးသန့ထီၣ်သးလၢဟီၣ်ကဝီၤပယီၤသုးမိၣ်အတၢ်ဆိမိၣ် နါစိၤအဖိခိၣ်ဒီးလၢတၢ်န့ၢ်အယိ, တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးအါဒ်အါဖျါန့ၢ်တၢ်တအိးထီၣ်အိၣ်လၢဘၣ်ခီဖျါလၢနအဖ ဘၣ်ယိၣ်ဝဲလၢကသံၣ်သုၣ်တဖၣ်အံၤ(လၢတမ့ၢ်ထံကီၢ်ဒုးဟ့ၣ်လီၤဝဲဘၣ်) ကမၤဘျူးမၤဖိၣ်ပူၤထီၣ်တၢ်ဖိအယိန့ၢ်လီၤ.

တၢ်မၤန့ၢ်ဆူၣ်လၢကထီၣ်ကသံၣ်တၢ်မၤလိ

အါန့ၢ်တၢ်မၤဆူၣ်တၢ်တုထီၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒီးန့ၢ်, နအဖမၤဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်လၢကလဲၤထီၣ်ကသံၣ်တၢ်မၤလိသုၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သုတၢ်မၤလိသုၣ်တဖၣ်န့ၢ်လီၤ.တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသုၣ်တဖၣ်အံၤအါဒ်တၢ်တက့ၢ်ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ဒုးအိၣ်ဖျါဖိတၢ်သိၣ်လိန့ၢ်လီၤ. နအဖမၤဆူၣ်ကမ့ၢ်သုၣ်တဖၣ်လၢကထီၣ်တၢ်မၤလိသုၣ်တဖၣ်အံၤအမဲၣ်ညါ, နအဖတဟ့ၣ်ထီၣ်တၢ်မၤစၢၤနီၣ်တမံၤဘၣ်, ဒီးပူၤလၢအထီၣ်တၢ်မၤလိတဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲတၢ်လၢာ်ဘျီလၢာ်စ့လၢအဝဲသုၣ်နီၣ်ကစၢ်ဒ်ဝဲဒီးအဝဲသုၣ်ဘၣ်ဟ်ကတီၢ်ကွံၣ်တၢ်ဖဲတၢ်မၤန့ၢ်လီၤ. ဖဲသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ထီၣ်တၢ်မၤလိဝဲအဆၢကတီၢ်, နအဖဟ့ၣ်လီၤထဲဒ်တၢ်သိၣ်လိလံာ်အုၣ်သးဒီးတဟ့ၣ်လီၤကျိၣ်စ့တၢ်မၤစၢၤ ဒီးတၢ်မၤစၢၤလၢအဂီၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ် လၢတၢ်န့ၢ်အယိကဲထီၣ်တၢ်ဘျူးတၢ်ဖိၣ်လၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အဂီၢ်ထဲတဆဲးတက့ၢ်ခါမ့ၢ်လၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ပူၤသုၣ်ကသံၣ်တန့ၢ်ဘၣ်အယိန့ၢ်လီၤ.

“လၢသဝီကိးဖျါဒီးအပူၤန့ၢ်,နအဖ(တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်ပူၤန့ၢ်တၢ်)ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢပူၤကဘၣ်ထီၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်ဖျါဖိတၢ်သိၣ်လိသဝီတဖျါတဂၤန့ၢ်လီၤ ကိးဆၢကတီၢ်ဒီးဖဲသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ဟဲထီၣ်တၢ်မၤလိအခါန့ၢ်,အဝဲသုၣ်ဘၣ်ဟဲစီၣ်

¹¹⁰ WHO Country Cooperation Strategy [CCS], Myanmar, World Health Organisation, June 28th 2000. Accessed at www.who.int/countries/en/cooperation_strategy_mmr_en.pdf on February 28th 2007.

ဗုဒ္ဓ ၅၀,၀၀၀ ကျော်လွန်လီ။ သဝီဗိသုဒ္ဓိအဆင့်အတန်းကလေးတဖန် အဝဲသုတ်လဲကူဆီအသးလာတော်ဆီဟံင်လောပူရ်
လီ။ ကသံသရ်ဒီးဒီးကသံသရ်ဒီးတဖန်အိတ်ဖဲန့တလီ။ ဖဲကသံသရ်သမံသမီးကွာအဝဲသုတ်ဝံအလီခံ၊အဝဲ
ကွဲးလီ။ကသံသရ်အမံဒီးအဝဲသုတ်လကလဲပူကသံသရ်အလီပူဆီကသံသရ်ကျဲန့တလီ။ သဝီဗိသုဒ္ဓိတဖန်အိတ်ဒီးကျဲ
ကတစီ၊အဝဲသုတ်ဘုတ်ဟံင်စိတ်အိတ်အလီ။နစုမုတအိတ်ဘုတ်န့၊အဝဲသုတ်တဂုတ်ကျဲစားမၤစၢန့လၢအဂၤကတော်ဘုတ်။န
အဖတုထီတံင်လံကသံသရ်လၢအဝဲသုတ်တံင်ဆီဟံင်ပူန့တလီ။ ပူမုလဲမၤကွာအသးလၢနအဖတံင်ဆီဟံင်သုတ်တဖန်
န့၊ နအဖတပျဲအဝဲသုတ်လကပူကသံသရ်ကသီလၢကျဲလၢအဂၤဘုတ်။ လၢတံင်န့အဃိပူလၢအလဲထီတံင်ဆီဟံင်ဖဲန့
သုတ်တဖန်ကသံသရ်ပူကသံသရ်လၢအဝဲသုတ်(နအဖ)ကသံသရ်ကျဲန့တလီ။ဘုတ်ဆုမုမုသဝီဗိသုဒ္ဓိလၢအစုတအိတ်ဘုတ်သုတ်
တဖန်၊ တမုတံင်ညီလၢအဝဲသုတ်အဂီၢ်လၢကလဲထီတံင်ဆီဟံင်လၢပူဘုတ်။”

-စိထ---(ခါ), ထ---သဝီ, နူသတူကီၤရှ် (၂၀၀၆နံ)

တံင်မၤလၢကသံသရ်ကသီဒီးတံင်ကူဆီယါကျဲ

ဖဲနအဖပံင်ပျဲထီဝဲလၢအဝဲသုတ်အတံင်မၤထီထီတံင်အိတ်ဆူအိတ်ဆူအပတံင်အံၤလၢထီဝဲပံၤထီဝဲအဖမု၊နအဖ
ဆဲးမၤနးထီဝဲတံင်အိတ်ဆူအိတ်ဆူတံင်အိတ်သးလၢကညီကီၢ်ဖဲပူဒီးန့လီ။တံင်မၤနးထီဝဲဂံၢ်တံင်မံးတံင်စုတမု
ထဲဒုလၢနအဖတသုကျိၣ်စုလၢလၢလီၣ်လီၣ်လၢဆူအဂီၢ်ဘုတ်။ မုၢ်စုကိးသးအတံင်တြိမတံင်တံင် တံင်ဒုးအိတ်
ထီဝဲဆူအိတ်တံင်အံၤထွဲကွဲးထွဲတံင်ဖဲတံင်မၤလၢအသဘူတဖန်န့လီ။ ညီန့န့သုးဖဲသုတ်တဖန်ဟံၣ်န့ဆူကွဲးဒီးမၤ
ဟးဂီၢ်ကွဲးကသံသရ်ကသီဒီးန့အကွဲးတံင်ဟ့ၣ်ကသံသရ်ဒီးသုတ်တဖန်လၢတံင်တုထီအိတ်ဒီးမၤစၢအိတ်လၢ(KDHW)မု
တမုတံင်မၤစၢကရၢလၢအခိထံဆၢကီၢ်ဆၢသုတ်တဖန်န့လီ။နအဖစံးဝဲလၢကသံသရ်ကသီသုတ်တဖန်အံၤဘုတ်သုတ်
သုတ်လဲတုဆူခွဲးအံၤယုတ်အိတ်လီ။ လၢတံင်န့အဃိ, နအဖဒီးခိၣ်ဖၢၣ်ဘီသုးဖဲသုတ်တဖန်ဟံၣ်န့ဟံၣ်ကမုသဝီဗိ
ဖဲတံင်မုထံၣ်န့အဝဲသုတ်အိတ်ဒီးကသံသရ်ကသီအခါန့လီ။ နအဖစံးဝဲလၢသဝီဗိသုတ်တဖန်အံၤ ဟ့ၣ်လီၤမၤစၢန့
အံၤယုတ်ကသံသရ်ကသီဒီးနအဖမၤပျဲမၤပုး,မၤအၢမၤနးအဝဲသုတ်ဒီးလၢတံင်အိတ်သးတနီၤနီၤအပူန့မၤသံကွဲးအဝဲ
သုတ်လီ။ ထၢဝဲဝဲချၢဆူအံၤမၤသကိးတံင်ကရၢ, လၢအမုကရၢသဘူလၢအမၤဘုတ်ယးဆူအံၤတကပၤလၢအအိတ်
ဟ့ၣ်တံင်မၤစၢလၢကီၢ်ကွဲးတံင်တဖန်ဟံၣ်ပျဲစုကိးဝဲလၢ တံင်ဟ့ၣ်ကသံသရ်ဒီးလၢအဝဲသုတ်ဒုးအိတ်ထီဝဲတဖန်ဘုတ်မၤ
ဟးဂီၢ်ကွဲးဝဲလၢနအဖသုးန့လီ။ တံင်အိတ်ဆူအိတ်ဆူကရၢသဘူတဖန်ဟံၣ်ပျဲထီဝဲလၢဖဲအဝဲသုတ်ဟးဝဲဒုလၢန
အဖတံင်ဟံၣ်ကဝီၤပူအခါ, အဝဲသုတ်ဝဲဒုကသံသရ်ကသီတံင်မၤနီၣ်မၤယါလံာ်တက့ၣ်ဘုတ်ခိၣ်ပျဲလၢအဝဲသုတ်ပျဲဝဲ
လၢပယီၤသုးကမၤအၢမၤသီအဝဲသုတ် ဖဲသုးသုတ်တဖန်အံၤမုထံၣ်န့တံင်ဖဲတံင်လံၤသုတ်တဖန်အံၤအခါန့လီ။ တံင်
တြိမတံင်တံင်ကသံသရ်ကသီဒီးကသံသရ်ကသီတံင်လံၤသုတ်တဖန်န့ဟံၣ်ပျဲထီဝဲနအဖအတံင်ထံၣ်လၢအမုတံင်တြိ
မတံင်တံင်တံင်အိတ်ဆူအိတ်ဆူတံင်ကွဲးထွဲမုတံင်ပိးတံင်လီၤလၢနအဖသုဝဲ ဒ်သိးလၢကမၤအါထီဝဲသုးအတံင်ပၤဆုာ
မၤသးလၢကမုၢ်အဖိခိၣ်န့လီ။

“အဝဲသုတ် (နအဖ) တုထီအဝဲသုတ်သုးဒဲကဝီ, ဖိဒိအသုးဒဲကဝီ,လၢအသုးဒီးကျဲအဃိသဝီဗိသုတ်တဖန်လဲဝဲဒုတု
ချၢလံာ်တက့ၣ်ဘုတ်.ပနာ်ဟူလၢဖဲအပူကွဲးတလီန့နအဖသုးဖိဖိန့သဝီဗိလၢအအိတ်လၢကီၢ်ဟီၤအလၢအကလဲဆူချၢ
လံာ်လၢကလဲပူတံင်အိတ်အဂီၢ်န့လီ။ ဘုတ်ဆု ခဲအံၤဖဲချၢလံာ် အပူန့တံင်တအိတ်နီၣ်တမံၤလၢဘုတ်.နအဖတြိဃာ်ဘု
သး, အံၤသုတ်ဒီးညုတ်ဒီးဖဲန့အိတ်ဝဲဒုတံင်ကဝီတလီ။ အဝဲသုတ်တပျဲသဝီဗိသုတ်တဖန်လၢကဆီဘုသး,အံၤသုတ်ဒီး
ညုတ်ဘုတ်.အဝဲသုတ်တြိဃာ်ဝဲကသံသရ်ကသီတံင်န့လီ။ ကါသုတ်တဖန် လဲထီဝဲကုလီၤတသုဘုတ်..ကါသုတ်တဖန်
ဟးထီဝဲဟးလီၤသုဖဲလၢကလဲတီန့နအဖတံင်အိတ်တံင်အိတ်အခါန့လီ။”

-စိထ---(ခါ), ထ---သဝီ, တီအူကီၤရှ် (လၢမးရှး ၂၀၀၆နံ)

“အဝဲသုတ်ဆီကသံသရ်ကသီဖဲ(သးဒီးဝဲ,တီအူကီၤရှ်), ဘုတ်ဆုဒ်န့ညုတ်အသးနအဖပဒ်တအိတ်ဒီးကသံသရ်ကသီ
ကိးကလုာ်ဒီးဘုတ်. ပမုလဲပူကသံသရ်န့, အဆီကတံင်ပကဘုတ်အိတ်ဒီးလံာ်ပျဲ လၢနအဖသုးလၢအအိတ်လၢပသဝီဗိတ
ဖန်အအိတ်န့လီ။ ပမုတလဲဃုလံာ်ပျဲလၢအဝဲသုတ်အိတ်ဘုတ်ဒီးပမုလဲပူကသံသရ်န့, ဖဲပဟံၣ်ကုအခါအဝဲသုတ်မုထံၣ်
လၢပစိတ်ကသံသရ်ဒီးအဝဲသုတ်ကမၤသံပူလီ။ အဝဲသုတ်မုတမၤသံပူသနာ်ကု, အဝဲသုတ်ကမၤအံၤမုလဲပူဒီးဟံၣ်ကွဲးပက
သံၣ်ခဲလၢကလဲတံင်လီ။”

-စိအ---(ခါ, ၂၂နံ), က---သဝီ, တီအူကီၤရှ် (၂၀၀၆နံ)

အဝဲသွပ်ဟံကွံာ်အကသံာ်ကသီ, ဒီးအဖိသံကွံာ်လၢတၢ်ကလိကလီအပူၤ...

“အဝဲသွပ်(ခိၣ်ဖျါဘီ)ဂ့ၢ်န့ၢ်ဆူၣ်စ့ၢ်ကီးနီၣ်ဟ...အကသံာ်,အဖိၣ်စလု, လၢအဝဲပူၤဝဲလၢအနီၣ်ကစၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.ပှၤသုးဖိဂ့ၢ်န့ၢ်ဆူၣ်လၢအအိၣ်ဒီး တဲအီၤလၢအဝဲတမ့ၢ်ကသံာ်သရၣ်မုၢ်ဘၣ်အဃိအဝဲတကြးစိၣ်ကသံာ်အဖိစလုဒီးတအဘၣ်. ဖိၣ်မုၢ်အံၤစးဘၣ်ကုၤသုးဖိအံၤလၢအဝဲပူၤကသံာ်အံၤလၢအဖိဂီၢ်ဒီးအနီၣ်ကစၢ်ဟံၣ်ဖိဃီဖိကသုၣ်အဂီၢ်,ဘၣ်ဆၣ်သုးဖိအံၤတဟ့ၣ်ကဒါကုၤအီၤဘၣ်ဒီးသုးဖိအံၤတီၢ်အီၤန့ၣ်လီၤ. နီၣ်ဟ...အသးအိၣ်ဝဲ၃၁နံၣ်န့ၣ်လီၤ. သုးဖိတကအံၤတီၢ်နီၣ်ဟ...ဒီးဂံၢ်ဖးဒိၣ်ခဲဘီဒီးနီၣ်ဟ---ဟီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. နီၣ်ဟ---ဘၣ်တၢ်တီၢ်အီၤဖဲလၢယုၤဂုၤသီ ဖဲဟါခီၣ် နီၣ်ရံၢ်န့ၣ်လီၤ.အဝဲသွပ်ဟံကွံာ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢသရၣ်မုၢ်ဖ---အကျးပူၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသွပ်ဟံကွံာ်ကသံာ်လၢဆူၣ်ချကရု(လၢခီထံဆၢကီၢ်ဆၢလၢအဟးဝဲဆူသဝီတဖျါဘၣ်တဖျါ) ဟ့ၣ်မၤစၢၤလၢပှၤမိၢ်အတဖၣ်အဂီၢ်ဒီးသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.အဝဲသွပ်ဟံကွံာ်ကသံာ်ခဲလၢာ်လၢအဝဲသွပ်ထံၣ်ဝဲလၢကျးပူၤန့ၣ်လီၤ....

တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအဝဲသွပ်ဟံကွံာ်သုၣ်တဖၣ်မုၢ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အဂီၢ်,တမ့ၢ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢသုးအဂီၢ်ဘၣ်. တၢ်အဝဲအံၤတမ့ၢ်တၢ်ဟံၣ်လီၤသးလၢတၢ်ထီဒါအဝဲသွပ်န့ၣ်ဘၣ်.ပဂ့ၢ်ကျးစးဆဲးပုးအဝဲသွပ်လၢကျဲအါဘီအပူၤ,ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသွပ်တတူၢ်လိာ်ဝဲဒီးတကန့ၣ်ပူၤဘၣ်ဒီးအဝဲသွပ်ကုၤဝဲလီၤ...ပတအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကသံာ်ဖိၣ်အလီၢ်လၢပသဝီပူၤဘၣ်. ပအိၣ်ဒီးကသံာ်သရၣ်လၢဒုးအိၣ်ဖျါဖိတကဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချကရုဟ့ၣ်အီၤကသံာ်ကသီတဆံးတကုၢ်လၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အဂီၢ်,ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသွပ်(ခိၣ်ဖျါဘီသုးဖိ)ဟံဒီးပးန့ၢ်ကွံာ်ကသံာ်သုၣ်တဖၣ်ခဲလၢာ်လီၤ.တၢ်ဆူးတၢ်ဆါအါဒၣ်တၢ်တကုၢ် လၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်တူၢ်ဘၣ်ဝဲန့ၣ်မုၢ်ဝဲတၢ်ဟၢဖၢလူ,တၢ်ဟၢဖၢဝံာ်,တၢ်ဘၣ်သမုၢ်,တၢ်ကူး,တၢ်ညၣ်ဂီၢ်ဃာ်,တၢ်လိာ်ကီၢ်တနီၣ်,တၢ်ဟၢဖၢဆါ ဒီးတၢ်လိာ်ကီၢ်တနီၣ် လၢဘၣ်ပှၤယံာ်ယံာ်ထၢထၢန့ၣ်လီၤ.

ဖဲခိၣ်ဖျါဘီသုးခိၣ်မိကွီ,သုးက (၃၃၃)ခိၣ်ခဲတကုၤ ဟံန့ၢ်လီၤဆူသဝီပူၤအခါ, ပှၤဖိသုၣ်အိၣ်တကုၤလၢအမ့ၢ်နီၣ်ဟ...အဖိ,ဆိကုလိာ်ကီၢ်တနီၣ်ဖးယံာ်လဲန့ၣ်လီၤ.ဖိသုၣ်ဝဲအံၤတၢ်ကီၢ်ထီၣ်ဒီးတၢ်ကီၢ်ထီၣ်အီၤကီးန့ၣ်ဒီးဒီးတရၣ်လီၤဘၣ်,အဃိအမိပူၤန့ၣ်အီၤကသံာ်လီၤ.ဘၣ်ဆၣ်အမိန့ၣ်ခိၣ်ဖျါဘီသုးဖိသုၣ်တဖၣ်တီၢ်အီၤခီဖျါလၢအပူၤဝဲကသံာ်လၢအဖိဂီၢ်အဃိဒီးအဝဲသွပ်ဟံကွံာ်အကသံာ်န့ၣ်လီၤ. လၢခဲကတၢ်န့ၣ်,ဖိသုၣ်ဝဲအံၤသံကွံာ်လၢတၢ်ကလိကလီအပူၤန့ၣ်လီၤ.ဖိသုၣ်ဝဲအံၤအသးနံၣ်အိၣ်ဒီးထံသၢနံၣ်လီၤ.”

-နီၣ်ခ---(မုၢ်, ၅၀နံၣ်), ခ---သဝီ, နူသထွၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢယုၤလဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

“ဖဲပသဝီပူၤအံၤတၢ်ဟ့ၣ်ကသံာ်အးတအိၣ်ဘၣ်.ပမ့ၢ်ဆိကုနးနးသန့က,တၢ်တပျဲပူၤလၢပကလဲဆူတၢ်ဆါဟံၣ်ဘၣ်ခီဖျါလၢအဝဲသွပ်(နအဖသုးဖိသုၣ်တဖၣ်)ပူၤဝဲလၢပ(ကစၢ်ခိၣ်ဖိသုၣ်တဖၣ်)ကမ့ၢ်ခဲအိၣ်ယုၢ်တၢ်မဲာ်ချအဃိလီၤ.”

-စီက---(ခါ, ၃၀နံၣ်), အ---သဝီ, တီအူကီၢ်ရၢၣ် (လၢအဖြၢၣ် ၂၀၀၆နံၣ်)

တၢ်တြိမၤယံးအါထီၣ်ဘၣ်ယးကသံာ်ကသီတၢ်ယုကူဆါယါဘျါသးလၢကညီကီၢ်ဟီၣ်ကဝီၤသုၣ်တဖၣ်အပူၤန့ၣ်,ပဂ့ၢ်ယုာ်ဒီးတၢ်မၤယံးထံဂုၤကီၢ်ဂၤတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချဒီးတၢ်မၤစၢၤကရၢသုၣ်တဖၣ်လၢအဟူးဂဲၤခီဖျါတကူၣ်လၢကန့ၣ်လီၤမၤတၢ်လၢကညီဟီၣ်ကဝီၤသုၣ်တဖၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲလၢအီၤကူၣ်၂၀၀၅နံၣ်န့ၣ်,ဟီၣ်ခိၣ်ဒိဘုၣ်စုဟံကီၢ်လၢတၢ်ဆါဆူး(၆)(AIDS), တၢ်ပသိၣ်ဆါဒီးတၢ်ညၣ်ဂီၢ်ယၢ်အဂီၢ်ထုးထီၣ်ကွံာ်အသးလၢတၢ်ဟ့ၣ်မၤစၢၤကီၢ်ပယီၤ,တၢ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲလၢနအဖအတၢ်မၤယံးသုၣ်တဖၣ်မုၢ်တၢ်ကီၢ်တဲအဲၣ်ခိၣ်ထံးတခါလၢတၢ်ဟူးဂဲၤလၢကမၤလီၤမၤတၢ်ဆါသုၣ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲလၢမးရှး၂၀၀၆န့ၣ်,(MSF)(France)ထုးထီၣ်ကွံာ်အသးလၢကီၢ်ပယီၤအပူၤ ဖဲအဝဲသွပ်မၤတၢ်လၢဟီၣ်ကဝီၤတနီၣ်လၢကညီကီၢ်ဖဲဒီးမိၣ်ကီၢ်ဖဲဒီးအမၤတၢ်န့ၢ်အါန့ၢ်ဒီးလွံၣ်နံၣ်ဝဲအလီၢ်ခဲန့ၣ်လီၤ.ဟၢၣ်အံၤဖဲဘၣ်(Herve Isambert) လၢအမ့ၢ်(MSF) လၢအဟူးဂဲၤလၢကီၢ်ပယီၤအခိၣ် ရဲပုးဝဲဒၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျါလၢအဝဲသွပ်ဟးထီၣ်ကွံာ်လၢကီၢ်ပယီၤန့ၣ်မုၢ်လၢနအဖအတၢ်မၤအါထီၣ်တၢ်မၤယံးဒီးသုးမိၤဖိရဲၤအတၢ်ထံးဂံၢ်ထံးဘါလၢကဒိၣ်ဖိဒိၣ်ကမိၤလၢဂ့ၢ်ဝီတၢ်မၤစၢၤကရၢသုၣ်တဖၣ်အဖိခိၣ်လၢအဝဲသွပ်ထံရဲၤကီၢ်သးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျါအပူၤန့ၣ်လီၤ.

“ပယီၤခိၣ်န့ၢ်သုၣ်တဖၣ်တအဲၣ်ဒီးထံဂုၤကီၢ်ဂၤတၢ်ကရၢကရိသဘျုသုၣ်တဖၣ်ကအိၣ်ဘုးဒီးကမျၢၢ်သုၣ်တဖၣ်လၢအဝဲသွပ်အဲၣ်ဒီးဟဘၣ်ဝဲသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်. အဝဲသုၣ်တအဲၣ်ဒီး တၢ်အုၣ်ကီၢ်လၢအမၤမဲာ်ဆူးအဝဲသုၣ်ဖဲအဝဲသုၣ်ရဲၣ်ကျါတၢ်မၤဆူၣ်တၢ်ဃာ်မုၢ်ဟးဖျါကမျၢၢ်,ခွဲၣ်အူကွံာ်သဝီသုၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်မၤဆူၣ်ကဲသုး,ဒီးအဂုၤအဂၤသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်...မုၢ်မဆါတန့ၣ်ညါ

အဲဒါတော့ သားဒီအိတ်ထိုင်လာပုလောဂ်ဝိတ်ဆိုင်ထွဲမစာကရသုတ်တဖန်ကမတင်မဲနဲ့သုတသုနဲ့လီ...လောဂ်ဝိတ်ဆိုင်ထွဲမစာကရသုတ်တဖန်အင်္ဂါ, အဝဲသုတ်ကဘဉ်သုညါလီအသးဒီးသံကွာ်လီအသးလောတင်မလောအဝဲသုတ်မဝဲသုတ်တဖန်ဘဉ်တင်မလီၤစာအိၤခိဖျိနအဖခိၣ်နလောအိၣ်ဝဲလောအဝဲသုတ်ထံၣ်ကိၣ်သးအတၢ်ချိၣ်တၢ်ကျဲၤအဖိလၢ်တဖန်ဒီး တၢ်ကရၢကရိသုတ်တဖန်အတၢ်မံးမကဲထိုင်တၢ်လောတဘဉ်လိာ်သးဒီးတၢ်တိာ်ပာ်သုတ်တဖန်လောအဝဲသုတ်ဒုးအိၣ်ထိုင်လောအနီၣ်ကစၢ်ဒုၣ်ဝဲန့ၣ်ဘဉ်လီၤ.”^{၁၁၁}

ဖဲလါနီၣ်ဝဲဘၣ် ၂၀၀၆ နံၣ်န့ၣ်, နအဖဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်ဆူဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘဉ်ကဲတၢ်ဂီၤကမံတံၤ(ICRC)ပျီပူၤဝဲဒးယဲာ်ဖျါၣ်လောကဘဉ်တၢ်မံးတၢ်မၤလောအဟံၣ်သုၣ်ဒီးပျီပူၤဝဲဒးတဖျါၣ်လောအပူၤကွံာ်ဟူးဂဲၤဝဲဖဲဝဲဖဲအိၣ်လောကညီကီၢ်စံၣ်ပူၤ, ဒ်သးဒီးကုးထီၣ်ကွံာ်အဝဲသုတ်လောဟီၣ်ကဝီၤလောနအဖမၤအာပယွဲတၢ်ဒီးဟံၣ်န့ၣ်တၢ်ဘျးတၢ်ဖျိၣ်လောကမျါအိၣ်အလီၤအချာန့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘဉ် ကဲတၢ်ဂီၤယုကညးနအဖလောကဆဲးမၤဒီးတၢ်မ့ၢ်န့ၣ်ဘဉ်ဆၣ်.နအဖမၤအထီၣ်အတၢ်မၤယံးတၢ်ကရၢကရိအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤသုတ်တဖန်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလောကဲတၢ်ဂီၤကမံတံၤအံၤကဟူးဂဲၤလောနအဖအတၢ်မၤယံးအဖိလၢ်တညီဝဲဘဉ်အယီၤ, ဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘဉ်ကဲတၢ်ဂီၤကမံတံၤ ဆါတၢ်လီၤသး ဖဲလါမးရှး ၂၀၀၇ နံၣ်လောကပတၢ်ကွံာ်ပျီပူၤဝဲဒးခံဖျါၣ်လောအအိၣ်သုၣ်လီၤအသးလောကီၢ်ပယီၤမုၢ်ထီၣ်န့ၣ်လီၤ.ဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘဉ်ကဲတၢ်ဂီၤကမံတံၤအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤပုၤန့ၣ်တၢ်(Pierre Krahenbuhl)ရဲပွဲးဝဲလၢ, “ဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘဉ်ကဲတၢ်ဂီၤကမံတံၤအတၢ်မံးတၢ်မၤဘဉ်ယးဂ့ၢ်ဝိတ်ဆိုင်ထွဲမစာကရသုတ်တဖန်လောအိၣ်ပယီၤပူၤန့ၣ်ခဲအံၤဟူးဂဲၤဘူးတသုလၢဘဉ်န့ၣ်လီၤ.”^{၁၁၂} နအဖဒုးနဲၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲလောအဝဲသုတ်ကဟံၣ်လီၤစုၢ်ကိးတၢ်မၤယံးဒ်အံၤလောတၢ်ဟ့ၣ်မၤစာတၢ်ဆါသၢမံၤအကျိၣ်စုၢ်ဟီၤလောအမ့ၢ်တၢ်ဆါဆၢ.တၢ်ပသိၣ်ဆါဒီးတၢ်ညဉ်ဂီၢ်ယာ်(တၢ်ဆါသၢမံၤကျိၣ်စုၢ်ဟီၤ), ဖဲသုးပဒိၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ် “တၢ်ဒုးဘဉ်လိာ်ဖိးဒုတၢ်ကမံတံၤ” လောကမၤလီၤတၢ်လောတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလဲၤကဘဉ်အိၣ်လောအဝဲသုတ်ထံၣ်ကိၣ်သးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအဖိလၢ်န့ၣ်လီၤ.^{၁၁၃}

နအဖသုဝဲထံၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤဂ့ၢ်ဝိတ်ဆိုင်ထွဲမစာကရသုတ်တဖန်လောနအဖအထံၣ်ကိၣ်သးအဂီၢ်ခိဖျိတၢ်ပျဲတၢ်ရၢကရိသုတ်တဖန်အံၤမ့တမ့ၢ်တၢ်မၤယံးအဝဲသုတ်လောနနီၤမၤတၢ်လောဟီၣ်ကဝီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. ဘီမံၤစာဖျိၣ်ကရၢအပူၤလောယုထံၣ်သုညါဘဉ်ယးပုၤဂ့ၢ်ဝိဒုးယာ်တၢ်အိၣ်သးလောကီၢ်ပယီၤပူၤ, လောအမ့ၢ်ဖိလီၤစာကွံာ်အိၣ်ဖဲနဲရိ (Paulo Sergio Pinheiro) ဟံထံနီၤဖးတၢ်ကတိၤလောအမ့ၢ်, “ဂ့ၢ်ဝိတ်ဆိုင်ထွဲမစာကရသုတ်တဖန်လောအိၣ်လောထံၣ်ကိၣ်သးတၢ်ပညဉ်အဂီၢ်ဘဉ်.”^{၁၁၄} လောတၢ်ကဟ့ၣ်လီၤတၢ်လိာ် ဘဉ်အခိၣ်ထံးခိၣ်ဘီအဂီၢ်, နအဖမၤလီၤတၢ်ဝဲလောဂ်ဝိတ်ဆိုင်ထွဲမစာကရသုတ်တဖန်လောထံၣ်ကိၣ်သးအပူၤန့ၣ်လီၤ. ကမျါသုတ်တဖန်လောအဂုၤကျဲးစးဟးဆဲးဝဲသုးအတၢ်မၤပယွဲတဖန်အဝဲသုတ်တဒီးန့ၣ်ဘဉ်ကသံၣ်ကသိတၢ်ယါဘျါလောအဘဉ်တၢ်ဟ့ၣ်နီၤလီၤအံၤလောဒီးထံၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤတၢ်ကရၢကရိသုတ်တဖန်န့ၣ်ဘဉ်. တၢ်ကရၢကရိသုတ်တဖန်လောအယုထာလောကဟူးဂဲၤလောကီၢ်ပယီၤပူၤလောအတအိၣ်ယုပူၤနီၣ်တကရၢဘဉ်တဖန်ထံၣ်ဘဉ်ဝဲလောအဝဲသုတ်တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤန့ၣ်ဘဉ်တၢ်ဒိၣ်စီဒိၣ်ကမိၤအီၤလောသုးန့ၣ်လီၤ. တၢ်အဝဲအံၤမ့ၢ်တၢ်လောတၢ်ဟးဆဲးအီၤတသုဘဉ် ဘဉ်ဆၣ်တၢ်ကရၢကရိသုတ်တဖန်အံၤမ့ၢ်သးအိၣ်မၤကဲထီၣ်လိာ်ထီၣ်အဝဲသုတ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလောအဒီးသန့ၤထီၣ်သးလောပုၤဂ့ၢ်ဝိတ်ဆိုင်ထွဲမစာကရသုတ်တဖန်လောထံၣ်ကိၣ်သးအတၢ်မုၢ်တၢ်ပၤနီၢ်နီၢ်ဒီးတၢ်အဝဲအံၤကဲထီၣ်အသးသုဝဲလီၤ.

ထံၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤတၢ်ကရၢကရိသုတ်တဖန်အိၣ်ဒီးဟ့ၣ်လီၤတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွံာ်ထွဲကဟ့ၣ်ယာ်လောကီၢ်ပယီၤထံၣ်ကိၢ်ဖိသုတ်တဖန်အအိၣ်န့ၣ် အဝဲသုတ်ဘဉ်တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသုတ်လောကမၤသကိးတၢ်ဒီးနအဖမ့တမ့ၢ်တၢ်တပျဲအဝဲသုတ်လောကဟ့ၣ်ထီၣ်တၢ်မၤစာန့ၣ်လီၤ.ခိဖျိလောတၢ်အံၤအယီၤတၢ်ကရၢကရိသုတ်တဖန်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်မၤစာဆူၣ်ကမျါလောအိၣ်ပုၤပူၤသုတ်တဖန်အအိၣ်တသုလၢဘဉ်.ကမျါလောအဖျိၣ်အယာ်သုတ်တဖန်မုၢ်လိာ်ဘဉ်တၢ်အိၣ်

¹¹¹ “Birmanie: Empêchée de travailler, la section française de MSF quitte le pays,” March 30th 2006. Accessed at www.msf.fr/site/actu.nsf/actus/birmanie290306 on January 18th 2007.
¹¹² “Myanmar: No progress in talks, ICRC closes offices,” ICRC, March 17th 2007. Accessed at www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/myanmar-news-150307!OpenDocument on March 17th 2007.
¹¹³ “Government to keep tight rein on aid in Burma,” The Irrawaddy, March 13th 2007. Accessed at www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=6800&z=163 on March 17th 2007.
¹¹⁴ “Irrawaddy: UN rights expert calls for access to threatened Karen,” The Irrawaddy, February 2007. Accessed at <http://www.burmanet.org/news/2007/02/27/irrawaddy-un-rights-expert-calls-for-access-to-threatened-karen-shah-paung/> on March 2nd 2007.

တၢ်အိမ္မတမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲကဟူကယၢ်န့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်လဲၤဝဲဒၣ်ဆူတၢ်သးလီၤ သးကျဲဒဲကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်ဖဲန့ၣ်အဖျဲၣ်ဒၣ်ပုၤလၢထံၣ်ဂၤကီၢ်ဂၤသ့ၣ်တဖၣ်မၤတၢ်ဖဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်အဝဲအံၤကထီၣ်တၢ်မၤ ဆူၣ်တခါလၢကမျၢၢ်လၢအဖီၣ်အယၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဟ့ၣ်ယၢ်ကွၢ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်မူအတၢ်သဘျ့. ဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ် လၢကဟးဆွဲးသးမ့ၢ်သံၣ်ဘိန့ၣ်လီၤ.

သးမ့ၢ်သံၣ်ဘိသ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးကသံၣ်ကသီသ့ၣ်တဖၣ်လၢထံၣ်ဂၤကီၢ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤကရူၢ်သ့ၣ်တ ဖၣ်အအိၣ်ဖဲကရူၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤမၤတၢ်လၢတၢ်သးလီၤသးကျဲသဝီသ့ၣ်တဖၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤအါဒဲအါဂၤ ဆိမိၣ်ဝဲလၢကမ့ၢ်တၢ်အဂ့ၤကတၢ်လၢထံၣ်ဂၤကီၢ်ဂၤတၢ်မၤစၢၤကရူၢ်သ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်တမၤစၢၤလၢတၢ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤ နီတမံၤလၢၤ ဖဲန့ၣ်အဖျဲၣ်မၤအဝဲသ့ၣ်မၤတၢ်ထဲလၢတၢ်လီၤလၢသးမ့ၢ်သံၣ်ဘိသ့ၣ်တဖၣ် ကွၢ်ဆူၣ်ကွၢ်လဲၤတၢ်အလီၤန့ၣ် လီၤ. ထံၣ်ဂၤကီၢ်ဂၤမ့ၢ်တဖၣ်တၢ်အိၣ်လၢတၢ်သးလီၤသးကျဲဒဲကဝီၤဘၣ်န့ၣ်သးမ့ၢ်သံၣ်ဘိဘၣ်ပျဲဒၣ်ကမျၢၢ်သ့ၣ်တ ဖၣ်လၢကလဲၤယုအိၣ်တၢ်လၢပုၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်အဝဲအံၤဟ့ၣ်ဝဲဒၣ်ကမျၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကယုၤပူၤဖျဲး ကွၢ်အသးန့ၣ်လီၤ.

တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲတၢ်တိၢ်ကျဲလၢအဂၤ

ခိဖျိလၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်အပတီၢ်လၢသးအတၢ်ပၤမၤယံးဟီၣ်ကဝီၤပူၤသ့ၣ်တဖၣ်ဖုၣ်ဝဲဒၣ်ခိၣ်က လဲၤဒီးတၢ်ယုလၢကမၤဘၣ်လိၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲဘၣ်တၢ်တြိမၤတံၢ်တၢ်အိၣ်အါထီၣ်အယီၤသဝီဖိသ့ၣ် တဖၣ်ယုကျဲလၢကမၤဘၣ်လိၣ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်လိၣ်ဘၣ်ခိဖျိတၢ်ယုန့ၢ်ကသံၣ်ဖိၣ်အဂၤလၢတဘၣ်ဘျးလိၣ်သးဒီးန့ၣ်အ ဖဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢကသံၣ်ကသီပူၤဒိၣ်ဖဲန့ၣ်အဖျဲၣ်အတၢ်ဆါဟံၣ်ဖိ,တၢ်ဆါဟံၣ်ဖိဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်လီၤသ့ၣ်တ ဖၣ်အယီၤ. သဝီဖိလၢဟီၣ်ကဝီၤပူၤသ့ၣ်တဖၣ်အါဒၣ်တက့ၢ်မၤဝဲဒၣ်မိၢ်လုၢ်ပၤလၢကသံၣ်ကသီလၢတၢ်အဘၣ်တၢ်တု အိၣ်ဒီးဘၣ်တၢ်ယါယုၣ်အိၣ်လၢတၢ်အါမံၤန့ၣ်လီၤ.

“လၢပသဝီပူၤန့ၣ်,ပတအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ကသီအလီၤဘၣ်.မ့ၢ်ကသံၣ်ကသီန့ၣ်,ပယုန့ၣ်အိၣ်လၢပနီၢ်ကစၢ်ဒီးပူၤအိၣ် လၢပနီၢ်ကစၢ်လၢသဝီလၢအဂၤအအိၣ်န့ၣ်လီၤ.လၢသဝီပူၤန့ၣ်ပုၤလၢအအိၣ်ဒီးကသံၣ်ကသီတဖၣ်အဝဲသ့ၣ်မၤစၢၤလိၣ်သးတ ကဒီးတက,ဒီးပုၤလၢအသ့ၣ်ညါဘၣ်ဃးဘဒိကသံၣ်ကသီန့ၣ်မၤစၢၤပုၤလၢအဂၤစၢ်ကီးလီၤ.”
-အူဝ---(ခါ, ၅၀နံၣ်), ဟ---သဝီ, နူသထူၣ်ကီၢ်ချီၣ် (လိယူၤလဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ဒ်လဲၣ်ဂ့ၤဒ်လဲၣ်ဂ့ၤ, န့ၣ်ဆၢတၢ်ကူဆါယါဘျါသ့ၣ်တဖၣ်အံၤတမ့ၢ်တၢ်လၢအဘၣ်လိၣ်သးကိးဘျီဒဲးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.လၢ တၢ်န့ၣ်အယီၤသဝီဖိအါဒဲအါဂၤဒီးသန့ၤထီၣ်သးလၢကသံၣ်ကသီဒီးကသံၣ်ကသီတၢ်ကူဆါယါဘျါလၢဘၣ်တၢ်ဟ့ၣ် နီၤလီၤအိၣ်လၢ (KDHW)ဒီးကရူၢ်လၢအဂၤလၢဟ့ၣ်လီၤမၤစၢၤတၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢ အခိၣ်ကီၢ်ကီၢ်တဲၣ်ကီၢ် ဆၢဒ်အ မ့ၢ် ထၢၣ်ဝံချၢဆူၣ်အိၣ်ချ့မၤသကိးတၢ်ကရၢဒီးFree Burma Rangers ကရၢ သဘျ့လၢဟးဟ့ၣ်မၤစၢၤကသံၣ် က သီ လၢတၢ်လီၤတတီၤလံၤတတီၤလၢကညီကီၢ်ဖဲၣ်ပူၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢန့ၣ်အဖျဲၣ်ဝဲတၢ်ကရၢကရိသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဒဲဒုၣ် ဒါအသိးအယီၤ, သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟံၣ်ခူသ့ၣ်ကွၢ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအဝဲသ့ၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.ဖဲသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ် ဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်ကစီၣ်လၢသးကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်ဟဲဘျးထီၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်ခိဖျိလၢသးသးတဖၣ်အံၤအဲၣ်ဒီးမၤလီၤစ့ၤကွၢ်တၢ် ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒၢးလၢလီၤဟီၣ်ကဝီၤပူၤအခါ ပုၤဆိကုမံၤနီၤသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်သးကွၢ်အသးဆူဟံၣ်တဖျါဘၣ်တဖျါ န့ၣ်လီၤ. န့ၣ်အဖအတၢ်ပၤမၤယံးလၢကညီဟီၣ်ကဝီၤပူၤသ့ၣ်တဖၣ်အါထီၣ်အယီၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်ကသံၣ် ကသီလၢတၢ်ကရၢကရိသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်-မ့ၢ်ဝဲဒၣ်ကသံၣ်ကသီတၢ်ကွၢ်ထွဲအတၢ်တိၢ်ကျဲၤအခိၣ်သ့ၣ်တခါလၢအဝဲ သ့ၣ်သ့ၣ်လၢတၢ်အိၣ်သးကိးကိးခဲအပူၤ-ကိးခဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ဒၢးလၢကညီကီၢ်ဖဲၣ်ပူၤ, လၢအပူၤကွၢ်လၢ သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လဲၤဝဲသ့ၣ်ဘၣ်တၢ်သးယံၤထီၣ်က့ၤအိၣ်မ့ၢ်တမ့ၢ်တၢ်အိၣ်ထီၣ်အိၣ်လၢဘၣ်ခိဖျိလၢန့ၣ်အဖျဲၣ်လီၤ အသးဂၢၢ်ဂၢၢ်ကျၢၤကျၢၤဖဲန့ၣ်အယီၤလီၤ. ခိဖျိလၢန့ၣ်အဖျဲၣ်အတၢ်ပၤမၤယံးအါထီၣ်အယီၤဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤလီၤစ့ၤတၢ် အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲလၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်ဝဲအဂီၢ်လီၤ.

“ဖဲပသဝီပူၤအံၤပတအိၣ်ဒီးတၢ်ဆါဟံၣ်ဘၣ်. ဘၣ်ဆၢအိၣ်ဝဲဒၣ်ဒီးတၢ်ဆါကသံၣ်ကသီလီၤတဖျါန့ၣ်လီၤ.ဖဲပဆိကုအခါ ပလဲၤလၢအအိၣ်(ပုၤဆါတၢ်ကစၢ်အိၣ်) ဖဲတၢ်ဆါကသံၣ်အလီၤ ဒီးပုၤကသံၣ်ဖးဒိၣ်အသ့ၣ်ထံတပလီၤဒီးပမၤအဆးန့ၢ်ပုၤ

လီ၊ ခုနအံ့ဃုာ် (ဘဉ်သုာ်သုာ်ကမုာ်.KDHW) ဟုာ်လီ၊အီ၊ကသံာ်ကသီတနီ၊ဒီးလၢတၢ်န့ာ်အဃိအဝဲဟုာ်လီ၊စီလီဟုာ်န့ာ်လီ၊ တၢ်ဝံချုာ် (ဆူာ်ချုာ်မၤတၢ်ဖိကရာ်)ဒီးကီာ်သူလု၊ဆူာ်ချုာ်ဒီးမၤစၢဝဲကျိာ်(KDHW) ဟဲလၢပသဝီတလါတၢ်ချီန့ာ်လီ၊”

-မာ်အ---(မုာ်, ၄၄နံာ်), ခ---သဝီ, ဒူပျာ်သာ်ကီၢ်ရှၢ် (လိယနူအါရံ ၂၀၀၆နံာ်)

“ယသဝီဘၣ်တၢ်သးကွၢ်အလီၤယံၣ်ဝဲဒၣ်ယံၣ်န့ၣ်လံၤလီၤ. လၢပသဝီပုၤအံၤပတအိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်အးမတမၢ်တၢ်ဆါ
ဟံၣ်ဘၣ်. ဖဲပဆိကအဆါပပုၤကသံၣ်ကသီလၢပုၤလၢအဆါကသံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒီးမၤဘျါလီၤပနီၤကစၢ်သးလီၤ. ဘၣ်
ဆၣ်ပမၤဘျါမၢ်တန့ၣ်န့ၣ်, ပလဲၤလၢဂီၢ်ၤၤျၢ်တၢ်ဆါဟံၣ်လီၤ. တၢ်ဆါဟံၣ်အံၤဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်အီၤလၢခ့ၣ်အဲၣ်ယုၣ် (တသျီက
ဒီးဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကမၢ် KDHW) န့ၣ်လီၤ.”

-စီမံ---(ခွဲ၊ ၂၃နံပါတ်), ထ---သတိ, တီအူကီရ်ရှင် (လမ်းမား ၂၀၀၆နံပါတ်)

ကသံဃ်သရုပ်လားအဆိုဟုလောကညီတော်မ၊၈။ကရုဟံဟးအိဝသကိးသဝီဖိသုဂ္ဂတေဒိဋ္ဌိသီကိာ်ဆင်္ဂလာအဝသုဂ္ဂကဟုဂန္ထီလောကသံဃ်ကသိဒ္ဓိး
တံက္ခယါယျါဘူတစမ်းတကုံးန့ဉ်လို့- (တံဂီး ၊ ကညီဂိုဏ်းယာ်ကရှုံ)

အါနွံဒ်းတၢ်ကူဆါယါဘျါအခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိန့ၣ်,ကရူၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဟ့ၣ်နီၤလီၤစ့ၢ်ကိးတၢ်မၤလိလၢမိၢ်လုၢ်ပၢ်လၢ်တၢ်
 ဒုးအိၣ်ဖျၢၣ်ဖိ(TBAs)ဒီးကသံၣ်တၢ်မၤလိန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢပုၤလၢဘၣ်တၢ်သိၣ်လိအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိ
 သ့ၣ်တဖၣ်အယီၤ,အဝဲသ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်မ့ၢ်အါထီၣ်ဒီးကကဲထီၣ်တၢ်ကံၢ်ဆူၣ်လၢပုၤတၢ်တၢ်ပၤဆုၤလၢ
 တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ဒီးတၢ်အိၣ်မ့ၢ်စိးပၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နအဖမၤစ့ၢ်ကိး(TBAs)ဒီးကသံၣ်တၢ်မၤလိ,သနၣ်က့ၤသဝီဖိ
 သ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်မၤပဲၤဝဲဒၣ်တၢ်လၢၢ်ဘၣ်လၢၢ်စ့ၢ်လၢၢ်လၢတၢ်ယုအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ခိက်ထံဆၢကီၢ်ဆၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ် ဒီးဟီၣ်ကဝီၤကညီၣ်ကသံၣ်ကသီၣ်ကရၢသဘျ့သ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်နီၤလီၤကသံၣ်ကသီၣ်တၢ်ပိးတၢ်လိတဆံးတက့ၢ်ဆူသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်သ့သန့ၣ်က့ၢ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤကဘၣ်မ့ၢ်တၢ်ခူသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. နအဖမ့တမ့ၢ်ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိမ့ၢ်ထံၣ်န့ၣ်သဝီဖိအိၣ်ဒီးကသံၣ်ကသီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်.သ့ၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဟံၣ်န့ၣ်ဆူၣ်ကွံာ်ဒီးမၤဟါဂီၤကွံာ်ဝဲခဲလၢၣ်. တၢ်မၤပျဲၤမၤဖုး.တၢ်မၤဆူမၤဆါ ဒီးတၢ်မၤသံကတုၤအိၣ်ကမ့ၢ်န့ၣ်လီၤ.လၢတၢ်န့ၣ်အယံ တၢ်ပၤဘၣ်ကသံၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်နီၤလီၤကသံၣ်လၢသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်လၢတၢ်ခူသ့ၣ်အပူၤန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အတၢ်ကွၢ်ထွဲ ဒ်သီးကထိဒါပယီၤသးအတၢ်ဂၤကျဲးစးပၤဆၢမၤယံးဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်မၤန့ၤအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

-နိဗ္ဗာန်(မုနိ), ခဏသီ, တိဇ္ဇကီရုံ (လိမ္မာဘူမိအရံ ၂၀၀၆နံ)

ဒီတဲကူဘ်ဘုကူသုအသီးနအဖထံဝဲဒင်လၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲန့ၣ်မ့ၢ်ဒ်သီးကျဲလၢသုးအတၢ်ပၤဆၢမၤယံးကမ္ဗၢအဂီၢ်, ဘၣ်ဆၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲတမံၤဂ့ၤတမံၤဂ့ၤလၢအတၢ်လၢအတၢ်ပၤမၤယံးအဖီလၢမ့တမ့ၢ်ဘၣ်ဘျးကမ္ဗၢလၢအတၢ်လၢအတၢ်ပၤမၤယံးအဖီလၢန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်လီၤပျံလၢသုးသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအိၣ်ယၢ်မူးမူးနီၢ်လၢတၢ်မၤစးဂီၢ်ကွၢ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲအတၢ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢဟီၣ်ကဝီၤလၢအတၢ်လၢအတၢ်ပၤမၤယံးအဖီလၢသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်မၤယံးကမ္ဗၢလၢကဒီးန့ၣ်ဘၣ်ကသံၣ်ဒီးကသီတၢ်ပိးတၢ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးတၢ်တြိမၤတံၢ်တံၢ်ထံၣ်ဂ့ၤကီၢ်ဂၤဂ့ၢ်ဝီတၢ်မၤစၢၤကရၢသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤတၢ်လၢဟီၣ်ကဝီၤလၢကညီကီၢ်စၢ်ပူၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအယံ, နအဖဒုးကထီၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲဒ်အမ့ၢ်ထံၣ်ဂ့ၢ်သးတခါခိဖျိလၢနအဖဂ့ၤကျဲးစးလၢကထူးဖှိၣ်တၢ်ဖှိၣ်ကမ္ဗၢခဲလၢဂ်ဆူသုးအတၢ်ပၤမၤယံးအဖီလၢန့ၣ်လီၤ. ဖဲနအဖဂ့ၢ်လိာ်ဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်တမၤယံးဝဲတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲလၢကညီဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤအဆၢကတီၢ်, နအဖဆဲးဟ့ၣ်လီၤအတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျဲၤလၢတမ့ၢ်တတီၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဆူထံၣ်ဂ့ၢ်ဂၤတၢ်ကရၢကရီသ့ၣ်တဖၣ် ဒီးဘီမ့ၢ်ဆၢဖှိၣ်ကရၢလၢကဆိၣ်ထွဲအဝဲသ့ၣ်တၢ်ကတီၢ်လၢအမ့ၢ် တၢ်မၤစၢၤခဲလၢဂ်လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ပညိၣ် လၢကမၤဒိၣ်ထီၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲတဖၣ်ကဘၣ်ဟဲခိဖျိဝဲထံၣ်ဂ့ၢ်ပဒိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်လဲၣ်ဂ့ၢ်ဒ်လဲၣ်ဂ့ၢ်, လၢကညီဟီၣ်ကဝီၤဒီးဟီၣ်ကဝီၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်, ကမ္ဗၢသ့ၣ်တဖၣ်ဟူးဝဲၤတၢ်လံလၢတၢ်ထီၣ်ဒါသုးအတၢ်ပၤမၤယံးလၢအမၤတံၢ်တံၢ်ဒီးတကတီၢ်အဝဲသ့ၣ်ဂ့ၤကျဲးစးလၢကဟံၣ်န့ၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျးကိးမံၤဒဲးလၢအကဲဘျးလၢအဝဲသ့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢတၢ်ဟဲဖျါထီၣ်တၢ်ထံၣ်လၢအရ့ဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်,တၢ်ဟဲဆူသ့ၣ်နီၢ်ကစၢ်ကသံၣ်ကသီတၢ်ဖိတၢ်လံၤဒီးတၢ်ယုတၢ်ခိထံဆၢကီၢ်ဆၢပုၤဟ့ၣ်မၤစၢၤကသံၣ်အယံ,ကညီသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဂ့ၤကျဲးစးဝဲဖျါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်ခွဲးယၢ်လၢကဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တၢ်ကွၢ်ထွဲဒီးတၢ်မၤဘၣ်လိာ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အတၢ်ကွၢ်ထွဲန့ၣ်လီၤ.

“ဖဲအပူကွတ်တနံၣ်, ၂၀၀၄နံၣ်, ဒီးတနံၣ်ညါအံၤ, ၂၀၀၅နံၣ်, န့ၣ်နအဖေသုကွတ်ဝဲပဟံၣ်တၢ်မၤနီၣ်မၤညါ လၢအပၣ်ဃုၣ်ဒီး ဓံၣ်ပျီၣ်သုၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးကျိးသုၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်တဝဲလၢပမၤတဟ့ၣ်အဝဲသုၣ်တၢ်မၤနီၣ်မၤညါအဝဲအံၤ ဘၣ်န့ၣ်ဒီးဖဲအဝဲသုၣ်ဟံၣ်အဒီးဟံၣ်ကွတ်ပဓံၣ်လီၤ, ပတၢ်လီၤတၢ်ကျဲးဒီးပဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိသုၣ်တဖၣ်အခါ ပတဲအါအဝဲသုၣ်တသု ဘၣ်.”

တၢ်လိာ်အါတၢ်လၢကညီကီၢ်စဉ်ကလံးထဲးလၢအအိၣ်လၢသုးအတၢ်ပၤမၤယံးအဂီၢ်အကျၢၤအဖီလၢၤ၊ လိၤဆိဒ်တၢ်စးထီၣ်ဖဲဘၣ်ရၣ်န့ၣ်နအဖသုးအတၢ်ဟူးတၢ်ဂၤအဒိၣ်အမုၢ်အိၣ်ထီၣ်ဝဲန့ၣ်. အိးထီၣ်တၢ်ကျဲလၢနအဖအဂီၢ်လၢကဆိလိၤဒီးပၤဆှၢမၤယံးကမျၢၢ်န့ၣ်လိၤ. အါဒၣ်တက့ၢ် တၢ်လိာ်လၢနသထူၣ်. နူပျီယၢ်ဒီးဖၣ်အၣ်ကီၢ်ရၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးကီၢ်ရၣ်လၢအအိၣ်လၢကလံးစိးတဖၣ်အပူၤန့ၣ်. နအဖစးထီၣ်ကွဲးနီၣ်ကွဲးယၢ်ကမျၢၢ်နီၣ်ဂံၢ်နီၣ်ခွဲး ဒီးယုဝဲသဝီတဖျၢၣ်စုၣ်စုၣ်လၢကယုန့ၣ်သဝီဖီလၢကန့ၣ်လိၤမၤသကိးတၢ်လၢတၢ်ကရၢကရီလၢအအိၣ်လၢသုးအတၢ်ပၤမၤယံးအဖီလၢအပူၤန့ၣ်လိၤ. သဝီဖီလၢကလံးလၢအအိၣ်လၢဟီၣ်ကဝီလၢနအဖပၤဘၣ်ဝဲသ့ၣ်တဖၣ် ကဘၣ်ဟ်ပျီထီၣ်အဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်ဖီယီဖီအိၣ်ပဲၤဂၤလဲၣ်. ဒီးဘူးဒီးတၢ်လိာ်သးလၢကျဲးလဲၣ်. ဒီးအဟီၣ်ခိၣ်လိာ်အိၣ်ဆံးအါလဲၣ်န့ၣ်လိၤ. ဟီၣ်ကဝီသုးခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်စံးဘၣ်သဝီဖီသ့ၣ်တဖၣ် လၢတၢ်ကွဲးနီၣ်ကွဲးယၢ်အဝဲအံၤကပျဲအဝဲသ့ၣ်လၢကဒီးန့ၣ်ဘၣ် ထံဖီကီၢ်ဖီတၢ်ဂီၤခိၣ်ဒီးဖဲန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ကဟးထီၣ်ဟးလိၤလၢအဝဲသ့ၣ်သဝီချၢသ့ဝဲန့ၣ်လိၤ. ဘၣ်ဆၣ်သနၣ်က့ၢ်, တၢ်မၤဆူၣ်လၢတၢ်ကဆဲးလိၤမံၤအံၤမှၢ်စုၢ်ကိးတၢ်တခါလၢကပျဲဝဲခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤလၢကသ့ဝဲတၢ်မၤနီၣ်မၤယၢ်ဒီးသိးကသ့ၣ်ညါဘၣ်ဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်ကဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အီၤ, ကျိၣ်စုဒီးပုၤမၤတၢ်ဖီထဲလဲၣ်ပဲၤဘျီလဲၣ်လၢသဝီတဖျၢၣ်စုၣ်စုၣ်အဖီခိၣ်ကသ့အဂီၢ်န့ၣ်လိၤ. အါန့ၣ်အန့ၣ်. ဟံၣ်တဖျၢၣ်စုၣ်စုၣ်ဘၣ်ကျးလိၤအဝဲသ့ၣ်အဟံၣ်ဖီယီဖီနီၣ်ဂံၢ်အိၣ်ပဲၤဂၤလဲၣ်, အမံၤ, မုၢ်

ထိုင်ထိုင်အမဲအပူနဲ့လီ၊ ပုလဲအထိုင်တံအိပ်ဖိုသွပ်တဖန် အတံလက်ဘူလက်စုလက်အိပ်ဝဲ ၁,၀၀၀ ကွေး- ၂,၀၀၀ကွေးအဘဉ်စာကိးလါဒီး၊ ဟ်ယုဒီးနအဖခိန်နအတံဟုန်လီတံကလု၊ တံနုသဝိသးပုအလီခိ ဖျီလာတမလဲတံနုနီလီ၊ ဒီးတံမလဲပုမလဲဒီးအဝဲသွပ် လာဆူမဲညါအဝဲသွပ်မုတဒိကနတံနုနီလီဘဉ်နု လီ၊ သဝိသးပုသွပ်တဖန်အံထံဉ်ဘဉ်တံကိတံခဲလါ ကဘဉ်မလဲပုနုနုနအဖအတံကလုလါအဝဲသွပ်သဝိ ဒဉ်ဝဲ ဒီးအဝဲသွပ်သွပ်ညါဝဲဂုလါအပုသဝိဖိုသွပ်တဖန်မလဲပုဝဲတသွဘဉ်နုလီ၊ တံကလုတဖန်ပုယု ဝဲဒီးတံမလဲတံသွပ်တံမုတံဘိတဖန်အမုသွပ်သိချီဒီးတံသွပ်ဘုလါတံလီခါဆါကတီ၊ တံမလဲတံပု တံသွပ်တံဖျီးတံဖိတံလံဒီးတံပီးတံလီ၊တံမလဲတံတုထိုင်ကွဲ၊လံရိဒီးဒီးတံဟုန်ကသံဉ်ဒီးသွပ်တဖန်ဒီး တံမလဲတံလဲဘိကျဲမုကျဲဘိ၊ နအဖတံသွပ်တံဖျီးအလီဒီးသုးဒဲကဝီသွပ်တဖန်နုလီ၊ ဖဲနအဖမလဲသးကမျာ တံအိပ်မုခိဖျီသဝိတံမုတံခုဒီးတံဒိဉ်ထိုင်ထိုင်ကိကလဲအအိဉ်လါ“တံဒိဉ်ထိုင်ထိုင်”အဖိလံအဆါ ကတီ၊ လါကမျာအဂီ တံအဝဲအံမုသုးအတံကလုသွပ်တဖန်လါအအိဉ်ဒီးတံရဲတံကျဲမုးမုးနီနီ လါက မျာအဖိခိနုလီ၊

“စးထိုင်ဖဲလါနီဉ်ဝဲဘဉ်၅သီ, ၂၀၀၅နုနုနု,တံအိးထိုင်ဝဲတံတိခိဉ်ရဲမဲဒီးတံဘဉ်တံဘါတံသိဉ်လိမဲစးသုဉ်ခဉ်သီ ခါဖုမဲကိးကရံးဝဲနုနုလီ၊ သဝိဖိသါလါယသဝိကရံးပုထိုင်ဝဲဘဉ်တံသိဉ်လိ အဝဲအံသါသီနုလီ၊ ပုတဂုစုစု ဘဉ်ဟုန်ဝဲဘဉ်၅,၀၀၀ကွေးလါတံအိဉ်တံအိအဂီဖဲတံမလဲသါနုအတီပုနုနုလီ၊ ပဘဉ်ထိုင်တံမလဲသွပ်တဖန်အံ, တထိုင်ဘဉ်တသုဘဉ်နုလီ.”

-အူထ---(ခါ, ၃၇နုနု), ၁---သဝိ, နုပုယုကိးရဲ (လါယူ ၂၀၀၆နုနု)

တံလဲထိုင်တလါတဘျီတံအိဉ်ဖိုအမဲညါ, ဟိဉ်ကဝီခိနုလါတံလီတနီကရါကရီထိုင်“တံတိခိဉ်ရဲမဲတံ မလဲ” လါသဝိပုပုလီဆုနီ, နဲရဲ, နဲရဲသလဲသွပ်တဖန်အဘဉ်ဟဲထိုင်နုလီ၊ တမုထဲလါပုသွပ်တ ဖန်ဘဉ်ဟံတံကွဲတံဖဲတံမလဲလါအိဉ်သးသမူအဂီဒီးလဲထိုင်တံမလဲနုဘဉ်,အါနုအနုအဝဲသွပ် ဘဉ်ဟုန်ဝဲဘဉ်တံဘူးတံလဲ ၅၀,၀၀၀ကွေးဒီးသီးဒီးကထိုင်ဘဉ်တံအိဉ်ဖိုသွပ်တဖန်အံဒီးဘဉ်ဟဲစိယုဝဲ တံဖိ တံလဲလါအလိဉ်ဘဉ်ဝဲသွပ်တဖန်, လါအပုယုဒီးလံခိပု, ပနီဘျါ, စါဘိ, ပုပိ, ယုလုး, လီမဲဒါဒီးထံ ခူးသွပ်တဖန်နုလီ၊ ဒီးသီးကမလဲနုတံလက်ဘူလက်စုတံယုအါကသုအဂီ, သဝိပုပုလီဆုနီသွပ်တဖန် အါဒဲအါဂါထိုင်စုလါအဝဲသွပ်သဝိဖိအအိဉ်နုလီ၊ နအဖခိန်နုသွပ်တဖန်မလဲသဝိပုပုလီဆုနီတဖန် လါကမလဲထိုင်ပုထိုင်နုအဝဲသွပ်တံကလုဘဉ်သးဒီးတံသွပ်တံဖျီးတံရဲတံကျဲအကလုကလုဒီးတံမလဲ ဆုဉ်မလဲတံရဲတံကျဲလါအဂါသွပ်တဖန်အမဲညါ,နအဖခိန်နုသွပ်တဖန်တိခိဉ်ရဲမဲတံသိဉ်လိဒီးမလဲစု ကိးသဝိပုပုလီဆုနီတဖန်လါကဘဉ်ဟံဖျီထိုင်တံဂုကိးဆါကတီဒီးဖဲ“နုဒါ”ဟဲနုလီလါသဝိပုအခါ ဆုဟိဉ်ကဝီပုလီအိဉ်မုတမုသုးအအိဉ်နုလီ၊ တံမလဲအံသွပ်တဖန် သိဉ်လိဝဲတံဂုဒီးအမု တံသွပ်တံ ဖျီး, တံအိဉ်ဆုအိဉ်ချ, သဝိတံကရါကရီဒီးတံဒုးအိဉ်ထိုင်ဟိဉ်ကဝီသဝိပုတံကမျာ သုးကရံဒဲအမုပုသုဉ် စုဉ်(ကမျာသုး)ဒီးတံမလဲစုအူကရါနုလီ၊

ပဘဉ်ထီၣ်တၢ်မၤလိ၊ တထီၣ်ဘဉ်တသ့ဘဉ်

တၢ်မၤလိလၢပဘဉ်ထီၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ “တၢ်ဟ့ၣ်ရဲၣ်ကျဲၤဒီးတၢ်ဘဉ်တၢ်ဘၢ” န့ၣ်လီၤ. ပဘဉ်ထီၣ်တၢ်မၤလိဝဲအံၤ, တထီၣ်ဘဉ်တသ့ဘဉ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲလါအီၣ်ကူၣ် ၂၀၀၅န့ၣ်န့ၣ်, TPDCတၢ်ကရၢကရိပုၤန့ၣ်တၢ်က့ၢ်မ့ၢ်လဲၤဆၢလီၤလံာ်ပရၢဒီးမၤပလဲၤထီၣ်လိာ်သးဒီးအီၤဖဲလၢာ်မ့ၢ်ဝဲဒၣ်, ဒီးဖဲန့ၣ်သဝီပုၤဟံးလီၤဆၢန့ၣ်ဒီးန့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘဉ်ထီၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်ဘဉ်တၢ်ဘၢဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ရဲၣ်ကျဲၤတၢ်မၤလိ ဖဲစီၣ်လၢမ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲလါအီၣ်ကထီၣ်ဘဉ် ၃သီန့ၣ် VPDCပုၤဟံးလီၤဆၢန့ၣ်လဲၤထီၣ်တၢ်မၤလိ, ဒီးဖဲလါအီၣ်ကထီၣ်ဘဉ် ၁၀သီန့ၣ်သဝီန့ၣ်ဒီးသးယၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၤထီၣ်ဝဲလီၤ. တၢ်လီၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲဒၣ်ဖဲစီၣ်လၢမ့ၢ်ထီၣ်တၢ်မၤလိ, ဂ့ၣ်မ့ၢ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. ပဘဉ်လဲၤစီၣ်တၢ်ကိးမံၤဒီး, ဒီးအမ့ၢ်လံာ်ခိပုၣ်, ပနီၣ်ဘျုး, စၢၢ်ဘိ, ထီၣ်ဒီးဘိ, ပုၤဖိ, ယၢ်လုး, လီၤမံၤဒီးထံၣ်, ဒီးဖဲပလဲၤတၢ်တၢ်ပုၤကိးမံၤဒီးကဘဉ်ဟ့ၣ်စၢၢ် ၁၁, ၀၀၀ကုးလၢတၢ်န့ၣ်လီၤတၢ်မၤလိအဘူးအလဲအဂီၢ်လီၤ. ပအီၣ်တၢ်အီၣ်တန့ၣ်သၢဘျီဖဲဂီၢ်ခိန့ၣ်ရဲၣ်, မ့ၢ်ထူၣ်ဒီးဟီၤခိန့ၣ်ရဲၣ်န့ၣ်လီၤ. ပဘဉ်ထီၣ်တၢ်မၤလိကိးဆၢကတီၢ်ဒီး, တထီၣ်ဘဉ်တသ့ဘဉ်လီၤ. လၢပတၢ်မၤလိအပူၤလၢန့ၣ်ဒီးန့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, ဖဲန့ၣ်န့ၣ်ဒီးန့ၣ်ဒီးန့ၣ် ၂၄၉ကုးဘဉ်ထီၣ်ဝဲဒၣ်ယံၤသီန့ၣ်လီၤ. ပုၤဟ့ၣ်တၢ်သိၣ်လိအီၣ်ဝဲဒၣ်အဂၢၤတဆဲးလီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဲတၢ်ဂ့ၢ်ဘဉ်ဃးတၢ်ဟ့ၣ်ရဲၣ်ကျဲၤန့ၣ်သဝီဒီးတၢ်လဲၤတၢ်ကၢလၢသဝီသ့ၣ်တဖၣ်အဘၢၣ်စၢၢ်, အဝဲသ့ၣ်ရဲၣ်ပုၤဒီးန့ၣ်လၢသဝီန့ၣ်ဒီးန့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အီၣ်ဒီးမ့ၢ်ဒါအါမံၤအဂီၢ်ဘဉ်ဆၢတဒီးန့ၣ်ဘဉ်လါလဲဘဉ်, ဒီးပဘဉ်ကွၢ်ကဒါကုးဒီးမၤဂ့ၢ်ထီၣ်ကိးမံၤဒီးကိးမံၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အဘဉ်ဃးဒီးတၢ်ဘဉ်တၢ်ဘၢတခီ အဝဲသ့ၣ်တဲပုၤလၢသဝီသ့ၣ်တဖၣ်ပကဘဉ်ပာ်အီၤပုၤပုၤဖျဲးဖျဲးခိဖျိပတဘဉ်အီၣ်ဒီးပုၤလၢအမၤတၢ်ထီၣ်တၢ်လီၤတၢ်ဘဉ်, ဒီးဒုၣ်ဒါတဖုဖု (ခဲၣ်အဲၣ်ယုၣ်မ့ၢ်ပုၤအဂၢၤလၢအထီၣ်ဒါန့ၣ်အဖ) မ့ၢ်ဟံးန့ၣ်လီၤသဝီပုၤန့ၣ်ပဘဉ်ဒုးသ့ၣ်ညါသုးလၢအအီၣ်ဘူးဒီးပုၤမ့ၢ်တမ့ၢ်ဟံးကီၢ်သုးန့ၣ်လီၤ. လၢမ့ၢ်ကျိၣ်ဝဲကွၢ်အဂီၢ်န့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တဲပုၤလၢကဘဉ်သ့ၣ်ဘု, ပဲအကလုာ်ကလုာ်, ဘုခု, ကထံ, တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိလၢအဝဲသ့ၣ်မၤပသ့ၣ်န့ၣ်အီၣ်အါန့ၣ်ဒီးကလုာ်တဆဲးဒီး, ဘဉ်ဆၢယတီၢ်န့ၣ်တန့ၣ်ခဲလၢာ်ဘဉ်. လၢတၢ်အီၣ်ဆူၣ်အီၣ်ချ့တကဟ့ၣ်န့ၣ်, အဝဲသ့ၣ်တဲဝဲလၢ VPDCပုၤဟံးလီၤဆၢန့ၣ်ဘဉ်မၤသကိးတၢ်တပူၤဃီဒီးသးကမၤလၢပုၤသဝီတၢ်လိာ်ဘဉ်သ့ၣ်တဖၣ်, အဒီး, ခိဖျိတၢ်တုထီၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကသံၣ်ကသီအလီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ယဘဉ်ထီၣ်ဖျိ ၅၀, ၀၀၀ကုးလၢသဝီဖဲသ့ၣ်တဖၣ်အအီၣ်လၢတၢ်မၤလိတၢ်လၢာ်ဘျီလၢာ်စၢၢ်န့ၣ်လီၤ. ၁ (သဝီ) ပုၤဟံးလီၤဆၢန့ၣ်တဲယၤလၢ, တၢ်သိၣ်လိအဝဲအံၤပသ့ၣ်အီၣ်အီၣ်သ့ၣ်တဲခါလၢကမၤလိမံၤကွၢ်ပကျိၣ်စၢၢ်န့ၣ်လီၤ. ” အဝဲအဲၣ်ဒီးပာ်အီၣ်ပညီလၢတၢ်မၤလိအဝဲအံၤတဟ့ၣ်ပုၤတၢ်န့ၣ်ဘျုးန့ၣ်ဖျိနီၣ်တမံၤဘဉ်. လၢမ့ၢ်ဟီၤခိဖဲတၢ်မၤလိကတီၢ်ဝဲအလီၤခဲပတၢ်ဝီၣ်သကိးတၢ်မၤလိဒီးပသးလီၤပလိာ်လၢပသ့ၣ်အီၣ်တၢ်မၤလိအဝဲအံၤတသ့နီၣ်တမံၤဘဉ်ဒီးပစုလၢကွၢ်လၢတၢ်ကလိကလိအပူၤလီၤ. တၢ်မၤလိသၢကတီၢ်တကတီၢ်န့ၣ်လၢသဝီန့ၣ်ဒီးန့ၣ်သ့ၣ်အဂီၢ်, ဘဉ်ဆၢဘဉ်လါမူသဝီန့ၣ်ဒီးန့ၣ်ခဲတဟ့ၣ်ထီၣ်ဝဲဘဉ်. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိ ဖဲလါအီၣ်ကထီၣ်ဘဉ် ၁၉သီန့ၣ် ခိၣ်ချ့သုးရဲၣ် (၅၀၀) သုးရဲၣ်ခိၣ်ခိၣ်ဖျိတၢ်မၤလိအသုးခိၣ် (တၢ်ပျဲးအီၤလၢဟးဖီၣ်ပုၤလၢတၢ်ကမ့ၢ်အီၣ်) သၢဝဲဃုာ်ဒီးသုးဖိကရူၢ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဟံးဖဲမုၢ်န့ၣ်အဆၢကတီၢ်လၢကလုာ်ကွၢ်ဃုန့ၣ်ဒီးန့ၣ်သ့ၣ်အါ... ဖဲအကီၣ်ကျိၣ်ဒီးပုၤ, ဘဉ်ဆၢအတအီၣ်ဖဲန့ၣ်ဘဉ်. ပုၤသုးဖဲသ့ၣ်တဖၣ်ထီၣ်ထဲအမၤစၢၢ်... ဒီးအဝဲသ့ၣ်တီၢ်အီၤဒီးကျိၣ်ခဲ ခဲဘျီသၢဘျီန့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်တန့ၣ်ဖီၣ်... အီၣ်လၢယ... သဝီ, လၢတၢ်န့ၣ်အဃိပုၤလၢအဂၢၢ်ကိးကဒါကုးအီၤတဘျီဃီလီၤ. ဖဲအဟံးကုးတုၤအါအဝဲသ့ၣ်ဖီၣ်ကွၢ်အီၤဒီးဆၢအီၤဆူသုးရဲၣ်ဒီးကပီၤ, ဒီးသဝီပုၤဟံးလီၤဆၢန့ၣ်န့ၣ်စၢၢ်ကိးလဲၤဃုာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. သဝီပုၤဟံးလီၤဆၢန့ၣ်န့ၣ်ပုၤအဝဲသ့ၣ်လၢလၢဖီၣ်... လဲၤထီၣ်တၢ်မၤလိတသ့ဘဉ်ခိဖျိလၢအစုတအီၣ်ဘဉ်ဒီးသဝီဖဲသ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်န့ၣ်အီၤအတၢ်လၢာ်ဘျီလၢာ်စၢၢ်တသ့စၢၢ်ကိးဘဉ်. တၢ်န့ၣ်ဝဲအလီၤခဲ အဝဲသ့ၣ်ပုၤကွၢ်အီၤလီၤ.

---အူဘ---(ခါ, ၅၁န့ၣ်), ၁---သဝီ, နုပျာ်ယာ်ကီၢ်ရဲၣ် (လါဒိၣ်ခဲဘဉ် ၂၀၀၅န့ၣ်)

ဟီၣ်ကဝီၤနအဖသုးခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်မၤစုာ်ကိးသဝီသးပုၤလၢကလဲၤထီၣ်တၢ်အီၣ်ဖျိဘဉ်ဃးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤတခါခါ ၆ သီးကယုဆူၣ်ပုၤမၤတၢ်ဖိမ့ၢ်တမ့ၢ်ယုဆူၣ်တၢ်လၢအဂၢၤတဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤတအီၣ်ဝဲဒၣ်လၢတလါတဘျီတၢ်အီၣ်ဖျိဘဉ်အယိ, နအဖခိၣ်န့ၣ်တဖၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်နီၣ်ကစၢ်မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်ဘဉ်ဘျုးအဂီၢ် မၤဆူၣ်သဝီဖဲလၢကသ့ၣ်ကပျးန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်, ဒီးမၤဆူၣ်ပုၤတၢ်သ့ၣ်တၢ်ပျးတၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲလၢတၢ်မၤလိသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအါဒၣ်တၢ်တက့ၢ်ကဲဘျုးထဲလၢသုးခိၣ်သ့ၣ်လၢအမၤလိတၢ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်ပုၤမၤသကိးတၢ်အါ, ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤသုးခိၣ်န့ၣ်အဖအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အတၢ်ကတိၤဒီးသီးကဟံးပျဲၤဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်အတၢ်မၤအါကြၢၤဝဲဘဉ်ဝဲအယိ, တၢ်ဟံးန့ၣ်တၢ်ဘျုးတၢ်ဖျိလၢသဝီဖိအဖိခိၣ်အံၤဘဉ်ဘျုးဝဲလိာ်အသးဒီးနအဖအ “တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်” အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်လီၤ.

“ဗလိနိဝဘာဂသီ၂၀၀၆နိဉ်နု၊ နအမေယလဲထီၣ်တၢ်အိၣ်ဖိၣ်ဒဲအဝဲသုၣ်ခိၣ်သုးဂျၢ်(၂၀၄)သုးမၢဒဲကဝီၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်တဲပုၤဒီးမၢဆူၣ် ပုၤလၢကဟဲဒီးဟဲဒီးဟဲဒီးကီၣ်တူၣ်ဒီးကၤသုၣ်လီၤအီၤလၢတၢ်လီၤလၢအဘူးဒီးခိၣ်သုးဂျၢ်(၂၀၄)သုးဒဲကဝီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤသုၣ်တဖၣ် အံၤဖးလံာ်ညါ,ဘၣ်ဆၣ်အလံာ်ထဲလဲၣ်န့ၣ်ယထဲတဘၣ်စၢ်ကီၤဘၣ်. တၢ်လီၤသုၣ်တဖၣ်အံၤမၢဝဲဒၣ်သဝီၤအတၢ်လီၤ. အဝဲသုၣ်ဂုၣ်န့ၣ်သဝီၤတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤအဝဲသုၣ်တထီၣ်အဝဲသုၣ်သုးမၢဒဲကဝီၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်တထီၣ်သုးဒဲကဝီၤလၢတၢ်လီၤသုၣ်တဖၣ်အံၤပုၤဒီးဟီၣ်ခိၣ်လီၤလၢအအိၣ်တၢ်သုၣ်တဖၣ်အဝဲသုၣ်ဆါကွၢ်ဝဲမုတမၢဆူၣ် သဝီၤသုၣ်တဖၣ်လၢကသုၣ်လီၤကီၣ်လၢအပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤနီၤလၢအဝဲသုၣ်ဂုၣ်န့ၣ်ကွၢ်ဝဲန့ၣ် မၢတၢ်လီၤလၢသဝီၤတၢ်သုၣ်တဖၣ်တၢ်လီၤဒီးလၢအဂၤတဖၣ်မၢဝဲဒၣ်ခိၣ်လီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤကစၢ်သုၣ်တဖၣ်သးတမုၢ်ဘၣ်ဒီးတၢ်သုၣ်မံသးမုၢ်တအိၣ်ဒီးအဝဲသုၣ်ဘၣ်. တၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤကစၢ်သုၣ်တဖၣ်လဲၤဆူအဝဲသုၣ်အအိၣ်(နအဖ)လၢကတဲသကိးဘၣ်ဃးအဝဲသုၣ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤသုၣ်တဖၣ်,ဘၣ်ဆၣ်အဝဲသုၣ်တဟ့ၣ်ကဒါကၤတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤကစၢ်သုၣ်တဖၣ်ဘၣ်.အဝဲသုၣ်တဲလဲၤပဒိၣ်ပုၤဟဲဒီးကီၣ်တူၣ်ဒီးဟဲဒီး,အဃိအဝဲသုၣ်ဟ့ၣ်ကတဲသုၣ်ဘၣ်.”

-ဇီၤဟ---(၅၁, ၃၀နိဉ်), ဒ---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢနိဉ်ဝဘာဂ ၂၀၀၆နိဉ်)

ဝဲလၢတလၢတဘျီတၢ်အိၣ်ဖိၣ်မုၢ်ဂၤ, တၢ်သိၣ်လိကတီၢ်မုတမုၢ်တၢ်ကိးတၢ်အိၣ်ဖိၣ်လၢတဘၣ်ဆါဘၣ်ကတီၢ်လၢကထံၣ်လိာ်သးဒီးဟီၣ်ကဝီၤသုးခိၣ်န့ၣ်သုၣ်တဖၣ်မုၢ်ဂၤန့ၣ်.သဝီသးပုၤလၢတၢ်မၢန့ၣ်လၢကလဲၤထီၣ်သုၣ်တဖၣ်တၢ်တဟ့ၣ်အဝဲသုၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကဟ့ၣ်ထီၣ်အဝဲသုၣ်တၢ်ကတီၢ်မုတမုၢ်တၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ်ဟ့ၣ်ဖးလၢကဂ့ၢ်လိာ်ဝဲအဂီၢ်ဘၣ်. သဝီသးပုၤသုၣ်တဖၣ်အံၤ,အါစုအါဘျီဂၤကျဲးစးတဲသကိးတၢ်ဒီးနအဖခိၣ်န့ၣ်သုၣ်တဖၣ်ဒီးသိးကယုစၢၤလီၤတၢ်ဝဲလၢအဝဲသဝီသုၣ်တဖၣ်မၤပုၤဝဲတသုဘၣ်အခါန့ၣ်လီၤ.နအဖခိၣ်န့ၣ်သုၣ်တဖၣ်ဒီးကမျၢၢ်ခိၣ်န့ၣ်သုၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ကလုာ်လၢအညါန့ၣ်မုၢ်တၢ်မၤပုၤမၤဖုးကမျၢၢ်သုၣ်တဖၣ်မုတမုၢ်တဲဝဲဒၣ်လၢ,ခိဖျိလၢတၢ်ကလုာ်ဟဲလီၤလၢခိၣ်န့ၣ်လၢထးသုၣ်တဖၣ်အအိၣ်အဃိ,အဝဲသုၣ်ဘၣ်မၤလၢထီၣ်ပုၤထီၣ်န့ၣ်အဝဲသုၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိတၢ်ကဒုးကဒုၣ်အိၣ်ထီၣ်လၢသဝီသးပုၤသုၣ်တဖၣ်အကျါခိဖျိလၢအဝဲသုၣ်အတၢ်ဝဲတၢ်ယိးအါပၢ်ယုာ်ဒီးတၢ်ကဘၣ်လဲၤထီၣ်တၢ်အိၣ်ဖိၣ်သုၣ်တဖၣ်ဒီးမၤပုၤ“တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်”တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအကလုာ်ကလုာ်လၢတၢ်မၢဆူၣ်အဝဲသုၣ်န့ၣ်လီၤ. ပမုၢ်ကွၢ်လၢနအဖတကပၤတခါ, နအဖဟံၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲလၢတၢ်အိၣ်ဖိၣ်ဒီးအံၤသုၣ်တဖၣ်မုၢ်တၢ်မၤလၢမၤပုၤထီၣ်“တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်”တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအံၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်လၢသဝီသုၣ်တဖၣ်တထံၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျုးလၢတၢ်အိၣ်ဖိၣ်သုၣ်တဖၣ်အံၤမုတမုၢ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအဂၤသုၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်, ဒီးအဝဲသုၣ်တဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်နီတမံၤဘၣ် ဒီးတၢ်ကလုာ်သုၣ်တဖၣ်အံၤယာဝဲလၢအဝဲသုၣ်ကမၤလၢပုၤဝဲအဂီၢ်ဒီးမၤဘၣ်ဒီးအဝဲသုၣ်တၢ်လုာ်လီၤအိၣ်သးသမုန့ၣ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲလၢ(VPDC)အတၢ်မၤလၢအဘၣ်တၢ်ပၤမၤလံးအီၤလၢနအဖအံၤတမုၢ်တၢ်လၢအကြၢးအဘၣ်ဘၣ်ဒီးတဘၣ်ဖိးသဲစးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ပိာ်မုၢ်ကရၢသုၣ်တဖၣ်

“ပိာ်မုၢ်လၢနၢ်လီၤလၢအဝဲသုၣ်ကရၢပုၤသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်န့ၣ်လီၤအဘူးအလဲလီၤ. အဝဲသုၣ်မၤသဝီသးပုၤဃုထၢထီၣ်ပိာ်မုၢ်သုၣ်တဖၣ်လၢကနၢ်လီၤလၢကီၢ်ပယီၤပိာ်မုၢ်ကရၢအပူၤန့ၣ်လီၤ. ပထၢဖိၣ် စုလၢသဝီသုၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒီးဆၢအီၤဆူအဝဲသုၣ်အိၣ်ဝဲလံ. ပုၤကိးဂၤဒီးလၢအန့ၣ်လီၤလၢပိာ်မုၢ်ကရၢအပူၤန့ၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်စု ၃၁၀ကးန့ၣ်လီၤ. သဝီသုၣ်တဖၣ်တသးအိၣ်န့ၣ်လီၤနီတဂၤဘၣ်, လၢတၢ်န့ၣ်အဃိပဘၣ်မၤန့ၣ်ဆူအဝဲသုၣ်လၢကနၢ်လီၤန့ၣ်လီၤ.အဝဲသုၣ်ဟ့ၣ်လီၤလံာ်ပတံထီၣ်၅၀ဘၣ်ဆူပသဝီန့ၣ်လီၤ. သဝီသုၣ်တဖၣ်မၢတအိၣ်ဒီးမၤတၢ်လၢအဘၣ်တၢ်မၤဆူၣ်အဝဲသုၣ်တဖၣ်သန့က, အဝဲသုၣ်ဘၣ်မၤဝဲခိဖျိလၢပအိၣ်လၢနအဖအတၢ်ပၤအဖီလၢာ်ဃိလီၤ. နအဖတအိၣ်ဒီးတၢ်သးကညါလၢသဝီသုၣ်အတၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲအဖီခိၣ်ဘၣ်. လၢကီၢ်ပယီၤမၤဒီးဖိတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ(MMCWA)အဂီၢ်, အဝဲသုၣ်ဟ့ၣ်လီၤလံာ်ပတံထီၣ်၁၀၀ဘၣ်ဆူပသဝီ,ဘၣ်ဆၣ်ပမၤအီၤတဝဲနီတမံၤဒီးဘၣ်. ယသုၣ်ညါလၢသဝီသုၣ်တဖၣ်တနၢ်ဟံၣ်ဘၣ်ဃးဒီးတၢ်ကရၢကရိသုၣ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ်နီတမံၤဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ် ဖဲနအဖဃုစုလၢလံာ်ပတံထီၣ်အပူၤလၢအဝဲသုၣ်အိၣ်အခါအဝဲသုၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲလၢတသုၣ်ညါမုတမုၢ်တနၢ်ဟံၣ်တၢ်ကျဲၤ လၢဘၣ်မနုၤဃိအဝဲသုၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်စုလဲၣ်န့ၣ်ဘၣ်လီၤ.”

-နီၢ်လ---(မုၢ်,၃၄နိဉ်), သဝီသးပုၤ, ထ---သဝီ, နုပျၢ်ယၢ်ကီၢ်ရၢၣ် (လၢယနူအါရဲ ၂၀၀၆နိဉ်)

စးထီၣ်လၢတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်(MMCWA)ဒီး(MWAF)ဒ်အမုၢ်တၢ်ကရၢကရိလၢအဘၣ်တၢ်ပၤအီၤလၢသုးလံၤလဲၤန့ၣ်တၢ်ကရၢကရိခံဖုအံၤဟူးဂဲၤဝဲလၢနအဖအတၢ်တိခိၣ်ရိဝဲအဖီလၢန့ၣ်လီၤ. ကိတိၣ်ခိၣ်ကျၢၢ်လီၤလံၤစ့ၤညိၣ်.လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်MWAFဝဲ ၂၀၀၃နိဉ်တဂၤတဲဖျါထီၣ်ဝဲဒၣ်လၢတၢ်ကရၢကရိတၢ်ဖဲတၢ်မၤန့ၣ်လၢ “ကဟဲးမူဒါလၢပိာ်မုၢ်သ

“ထဲကီတံးမၤသကိးယုာ်တံးဒီးတံးဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တံးကရၢအကရၢဖိသ့ၣ်တဖၣ်တံးဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါအဝဲသ့ၣ်လၢကန့ၣ်လီၤဟူးဂဲၤမၤသကိးတံးလၢတံးဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တံးမၤအပူၤန့ၣ်လီၤ.”^{၂၀} တံးကရၢကရိအံၤထၢန့ၢ်ကမျၢၢ်မံၤသၣ်သကူၤကီၢ်ပယီၤဒိတဘျၢ်အပူၤ, မၤဆူၣ်ကမျၢၢ်ဒီးသ့ဝဲ “ကမျၢၢ်အတံးဟံးသးလွံၢ်ထံၣ်”လၢ အမ့ၢ်(USDA)ကရၢဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ် “ထီၣ်ပၤလၢအဒီးသန့ၤထီၣ်သးလၢထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤတဖၣ်ဒီးအိၣ်ဒီးတံးဆိကမိၣ်လၢအတဂ့ၢ်ဘၣ်တဖၣ်, ထီၣ်ပၤလၢအဂ့ၢ်ကျဲးစးမၤတံးတံးထံကီၢ်အတံးမုာ်တံးခုၣ်ဒီးထံကီၢ်အတံးဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်,ထီၣ်ဒီးထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤအတံးဟံးန့ၣ်လီၤမၤတံးတံးထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤတံးဂ့ၢ်, မၤသဘးကွံာ်ကီၢ်ပူၤဒီးကီၢ်ချၢပၤမၤဟးဂီၤတံးတဖၣ်ဒီးဟံးအဝဲသ့ၣ်ဒ်အမ့ၢ်ခုၣ်ဒ်အသိးန့ၣ်လီၤ.”^{၂၁} USDAကရၢဖိသ့ၣ်တဖၣ်န့ၢ်ဘၣ်တံးခွဲးတံးယၢ် လၢကမၤဘၣ်တံးလၢပဒိၣ်တံးမၤ(ဟံးယုာ်သရၣ်သိၣ်လိတံးဒီးပၤမၤတံးဖိလၢအကွံာ်ထွဲပၤဆါ),ထီၣ်ဘၣ်ဖျၢၣ်မိမိၤကွီၤ,ဖျိထီၣ်တံးဒီးစး,န့ၣ်လီၤဘၣ်လၢတံးပြၢ,ဒုးန့ၣ်ဘၣ်တံးလၢဘျၢၣ်ပူၤပူၤဒီးလၢတံးအိၣ်သးတနီၤနီၤအပူၤန့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်လိမ့ၣ်အူၤဒီးထံလၢအဝဲသ့ၣ်ဟံးပူၤန့ၣ်လီၤ.ကညီကီၢ်စဲၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်လၢသုးအတံးပၤဆါဖျိယံးဂံၢ်ဂံၢ်ကျၢၤကျၢၤအဖိလံာ်န့ၣ်, နအဖမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ် လၢကန့ၣ်လီၤ လၢUSDAအပူၤသကူၤသဝီသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤ, လၢအဘၣ်ဟ့ၣ်လီၤတံးခိတံးသ့ၣ်လၢကန့ၣ်လီၤကဲကရၢဖိအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

-စီးထ---(မုဉ်, ငှက်နံ), ဖ---သဝီ, ဒုပျက်ယက်ကီရုဉ် (လါယူ ၂၀၀၆နံ)

သုးကရ်လၢနအဖးအိၣ်ထီၣ်ဝဲ

-အလ---(ခါ, ၅၆နံ), ခ---သဝီ, ဒုပ္ပယ်ယာ်ကီၢ်ရှ် (လိယနူအါရံ ၂၀၀၆နံ)

¹²¹ "Information Sheet," *Myanmar Information Committee*, September 28th, 2005 accessed at <http://www.myanmar-information.net/infosheet/2005/050928.htm>

ဒံၣ်ခ့ၣ်ဘၣ်အၣ်အတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ကျၢ်ထီၣ်ဖးလီၤအကျဲသ့ၣ်တဖၣ်

ခိဉ်ဖာၣ်ဘီတံးမၤအၢပယွဲထီၣ်ဒါကမျၢလၢကညီကီၢ်ပူၤသလၣ်လီၤအသးသကုၤဆးဒးသန့ကု, ဖဲတၢ်အိၣ်ဖှိၣ်ယုၣ်ဒီး
 ခိဉ်ဖာၣ်ဘီခိဉ်န့ၢ်လၢလျၢပျံၤကီၢ်ဆၣ်ပူၤဖၣ်အၣ်ကီၢ်ရ့ၣ်, ဖဲလၢအီကူၣ်၂၀၀၆နံၣ်န့ၣ်,နံၢ်ရွဲ-၁ လၢအမ့ၢ်ထံကီၢ်တၢ်မုၢ်
 တၢ်စုၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ကိၣ်ကးသုးခိဉ်ကျါဒိၣ်စိသ့စ့“ပတြၢၤခိဉ်ဖာၣ်ဘီအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤ
သ့ၣ်တဖၣ်,လၢအပၣ်ယုၣ်ဒီးတၢ်တုထီၣ်ဖှိၣ်ဒီးယိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်,တၢ်မၤလံာ်ထီၣ်ကျဲမုၢ်ကျဲဘီလၢဖၣ်အၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်
တုထီၣ်မွၢ်ကွံၣ်ငါဒီးမၤသဝီကါကျဲ(ဖၣ်ကမ္မၢ်ကျဲ)”^{၁၂၇} န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အမံၤအပူၤ, ဒံၣ်ခွၢ်ဘၣ်အ့ၣ်
 မၤကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤမးဒီးတၢ်မၤပယွဲဒ်နအဖမၤဝဲအသး ဆိၣ်တံးမၤနၢၤကညီဖိဒီးဟံန့ၢ်တၢ်ဘျူးတၢ်ဖှိၣ်လၢ
 ကမျၢသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒ်အမ့ၢ်ပှၤမၤတၢ်ဖိ,တၢ်အိၣ်တၢ်အီ,ကျိၣ်စ့ဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံာ်လၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အါ
 ဒၣ်တၢ်တက့ၢ်တၢ်ဟံဆူၣ်ဂ့ၢ်ဆူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤလၢကကဲထီၣ်ဟီၣ်ကဝီၤဒံၣ်ခွၢ်ဘၣ်အ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်မၤမုၢ်ကျိၣ်

¹²⁷ “DKBA called on to focus on agriculture,” *The Myanmar Times*, August 28th – September 3rd 2006. Accessed at <http://www.myanmar.com/myanmartimes/MyanmarTimes17-331/n009.htm> on March 2nd 2007.

ဝဲကွက်အင်္ဂါနဲ့လီ၊ အဒိ၊ ခိဉ်ဖာဉ်ဘိခိဉ်နုယုဝဲဒုကဟံလဉ်သုဉ်တဖဉ်အါအါဂီၢ်မုတမုာ်ဝဉ်သုဉ်တဖဉ်လၢအဝဲ
သုဉ်ကကွၢ်ဆါကွၢ်လၢအဝဲသုဉ်နီၢ်ကစၢ်တၢ်ဘဉ်ဘျးအဂီၢ်မုတမုာ်မၤဆူဉ်သဝီဖိသုဉ်တဖဉ်လၢကမၤတၢ်လၢကီဉ်ကျိး
မုတမုာ်တၢ်သုဉ်တၢ်ဖျးအလီၢ်လၢအဂၤသုဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်မၤနီဉ်း -ဒိဉ်ခဉ်ဘဉ်အုဉ်(DKBA)

မုာ်နံၤ...၁၃.၂.၂၀၀၆

တူၢ်ဒိဉ်ခါ,

ဒုးသုဉ်ညါနုၤဒီးဒီးနုကသုဉ်ညါဘဉ်ဃးတၢ်အဝဲအံၤန့ဉ်လီၤ.န့ဉ်လၢကဟံ(၂၀၀၆န့ဉ်)န့ဉ် ဒိဉ်ခဉ်ဘဉ်အုဉ်ဟံဉ်ဖိဃီဖိ
သုဉ်တဖဉ်လိဉ်ဘဉ်ကဟံလဉ်လၢအဝဲသုဉ်ဟံဉ်ခိဉ်ဒုးအဂီၢ်, အဃိမိနုကထာဖိဉ်ကဟံလဉ်အဝဲဒုး၅၀ လၢဟံဉ်ကိးဖျါဒီးလၢအအိဉ်
လၢသဝီပူၤဒီးမုာ်နံၤမုာ်သီအဝဲခဲကတၢ်လၢတၢ်ကဘဉ်ဟံဆုၢ်ကဟံလဉ်ဆူဉ်ပူၤန့ဉ် ၆၃၀.၁.၂၀၀၆
အနံၤန့ဉ်လီၤ. တၢ်အဝဲအံၤမုာ်တၢ်ဒုးသုဉ်ညါဘဉ်န့ဉ်လီၤ.

ဆဲးလီၤ

၁၃.၁.၀၆

သုးခိဉ်ဒိဉ်ဖိလဉ်အီၤ

သုးခိဉ်ခဲ

ကဆီဝါသုးရှဉ်

သစ်မိလားဝှံသိကျါလားခွံလိကီဆင်၊ ဖင်ပုဂံကီရုဉ်မုာ်နက်ကလံထံတဖင်ခဲးသုဂ်လုဂ်ဒီးဟံဖိုင်ဝဲဒီးဟံလီလုဂ်ခဲး၃,၀၀၀ယုဂ်ဒီးစ၁၀၀,၀၀၀ ကူးလာဘင်တံးယုနုာ်ဆုဂ်အီလားခွံခွံဘံင်အုဂ်ကဆီဝါ သုးရုဉ်ခိဂ်ထူလုဖဲလိယနုာ်အါရံ ၂၀သီ ၂၀၀၆နံဂ်နုာ်လီ၊ ထူလုတဲအဲသုဂ်လာစသုဂ် တဖင်အဲတံးကယုလီဆုဂ်နီလားခွံခွံဘံင်အုဂ်ဒဲကဝီအဂီ၊ ဒီးလုဂ်ခဲးသုဂ်တဖင်အဲလားကဒုးထိုင်အဲသုဂ်ဒဲကဝီတံးသုဂ်ထိုင်အဂီနုာ်လီ၊ ဘင်ဆင်လုဂ်ခဲးလားအဲသုဂ်ယုဝဲအဲအါနုာ်ဒဲလုဂ်လာတံးလိဂ်ဘင်အီလားဒဲကဝီအတံးသုဂ်ထိုင်အခိဂ်ဒုးအဂီအဃိ၊ ဖျါလားလုဂ်လာအဲခိဂ်ဒဲးတ ဖင်အဲသုဂ်ကဆါကွံဝဲလားနီကစံတံးဘင်ဘျူးအဂီနုာ်လီ၊ (တံးဂီး ကညီဂါဝီခဲးယက်ကရံ)

“ကဆီဝါသုးရှင်လၢအမၢ်ဒံင်ခွဲတံင်အံင်သုးက(၇၇၇)မၢဆူင်သဝီဖိလၢခဲင်ဒီလၢကမၢပျီန့ၢ်အဝဲသုၣ်ကိၣ်ကျိးန့ၣ်လီၤ.အဝဲသုၣ်မၢသဝီဖိမၢပျီကိၣ်ကျိးအံၤတန့ၣ်ခံဘျီလီၤ. တၢ်မၢပျီကျိးအံၤယံၣ်ဝဲဒၣ်သၢသီန့ၣ်လီၤ.ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီမၢဆူၣ်စ့ၢ်ကိးသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်လၢကသုၣ်ထီၣ်န့ၢ်အီၤဟံၣ်သၢဖျၢၣ်န့ၣ်လီၤ.အဝဲသုၣ်မၢဆူၣ်သဝီဖိလၢကမၢန့ၢ်တၢ်လၢအဝဲသုၣ်အဂီၢ်သန့ၣ်က,အဝဲသုၣ်တဟ့ၣ်လီၤ.တၢ်ပီးတၢ်လီၤနီၤတမံၤဘၣ်.သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟံၣ်မိၣ်အဝဲသုၣ်နီၤကစၢ်တၢ်ပီးတၢ်လီၤ,ဒီးအဝဲသုၣ်မၢဆူၣ်စ့ၢ်ကိးသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်လၢကဟံၣ်မိၣ်သုၣ်အကျိၣ်၆၀,လၢအခဲး၁၅၀၀ဒီးဝဲဒၣ်လၢကသုၣ်ထီၣ်ဟံၣ်လၢဒံင်ခွဲတံင်အံၤအဂီၢ်လီၤ.”

-စီဆ- (ခါ, ၄၅နံၣ်), ခ-သဝီ, ဖၣ်ပုၣ်ကိၣ်ရှၢၣ် (လၢမးရှုး ၂၀၀၆နံၣ်)

ခိဖျါတၢ်သု “တၢ်ခိတၢ်သု”တၢ်သမံသမိးအလီၤဒံင်ခွဲတံင်အံၤဟံၣ်ကဝီၤသုၣ်တဖၣ်အယံ, သုးဖိသုၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤမုးမုးနီၤလၢကဟံၣ်န့ၢ်တၢ်အဘျုးလၢပုၤပနံၣ်တၢ်ကၢဖိသုၣ်တဖၣ်အဖိခိၣ်ဒီးပုၤလၢအလဲၤခိၣ်တၢ်သမံသမိးအလီၤလၢတၢ်လဲၤခိၣ်အလဲၤန့ၣ်လီၤ. လၢကျဲၤအမုၢ်မုးဝဲဒၣ်-ဖၣ်အၣ်ကါကျဲၤဒီတဘျီန့ၣ် ဒံင်ခွဲတံင်အံၤကွၢ်ထွဲကမုၢ်တၢ်လဲၤထီၣ်ကုၤလီၤ. ခိဖျါအဝဲသုၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်အခွဲးလၢနအဖအအိၣ်အယံ, ထဲဒၣ်ပုၤလၢအခိးဒံင်ခွဲတံင်အံၤကၢန့ၣ်ပုၤဖျးဒီးနအဖတၢ်သမံသမိးလီၤတၢ်ယုအိၣ်စု-ဘၣ်ဆၣ်ပုၤသုၣ်တဖၣ်အံၤဒၣ်လဲၣ်မုၢ်မိၣ်တၢ်ပနံၣ်တၢ်ကၢတၢ်ဖိတၢ်လံၤဒီးအဝဲသုၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်စုန့ၣ်လီၤ. စုလၢတၢ်ဒီးန့ၢ်လၢတၢ်ယုဆူၣ်ယုစိးသုၣ်တဖၣ်ကဲထီၣ်တၢ်မၤစၢၤလၢတၢ်ကမၤအါထီၣ်ဒံင်ခွဲတံင်အံၤဖဲလၢဒံင်ခွဲတံင်အံၤဒီးနအဖယုၤန့ၢ်ဝဲအမံၤလၢ “တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်”န့ၣ်လီၤ.

“ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီသုးဒံင်ခွဲတံင်အံၤမၢဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်လၢကဟံၣ်ဒီးထၢတၢ်မိၣ်တၢ်သ့ၣ်လၢအဝဲသုၣ်အဂီၢ်လၢကဘီသန့တီးန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်မၢသဝီဖိတန့ၢ်တဂၤလၢကဟံၣ်မဲကဘီသန့တီးအံၤ လၢကထၢန့ၢ်အဝဲသုၣ်တၢ်မိၣ်တၢ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ချဲလၢအဟးထီၣ်ဟးလီၤလၢထံကျိၤပုၤသုၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဟ့ၣ်တၢ်မိၣ်တၢ်သ့ၣ်လီၤ. ချဲတဘျီဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲဒၣ် ၂၀၀ကုးဖဲအဝဲသုၣ်မၢတၢ်တီၢ်နီၤတမံၤလၢအပူၤဘၣ်ဒီးဘၣ်ဟ့ၣ်ဝဲဒၣ် ၁,၀၀၀ဖဲအတီတၢ်မိၣ်တၢ်လံၤ(တၢ်ကူၣ်လဲၤမၤကတၢ်မိၣ်တၢ်လံၤ)န့ၣ်လီၤ.အဝဲသုၣ်မၢဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်လၢကထၢတၢ်မိၣ်တၢ်သ့ၣ်လၢအဝဲသုၣ်အဂီၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.”

-စီမ- (ခါ, ၄၄နံၣ်), လ-သဝီ, နုသထူၣ်ကိၣ်ရှၢၣ် (လၢယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

“ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီသုးမၢဒဲကဝီၤလၢအအိၣ်လၢကုးအပူၤန့ၣ်အိၣ်ဖဲပသဝီကပၤအံၤန့ၣ်လီၤ. ပသဝီဒီးကုးအန့ၣ်ယံၣ်ဝဲဒၣ်တန့ၣ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီသုးဖိသုၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဟံၣ်မိၣ်ဖျၢၣ်ဘီ(သုးရှၢၣ်လီၤဆီ-၉၀၇)လၢအအိၣ်လၢသုးခိၣ်မိတကံအတၢ်ပဖိလၢန့ၣ်လီၤ. အဝဲသုၣ်ဟူးဂံၤဒဲပုၤမိးတၢ်ဖိလၢတၢ်သမံသမိးတၢ်လီၤဒီးထၢတၢ်မိၣ်တၢ်သ့ၣ်လၢကါသုၣ်တဖၣ်လၢအလဲၤထီၣ်လဲၤလီၤလၢကျဲ မုၢ်အဖိခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ကါတခိၣ်န့ၣ်အဝဲသုၣ်ထာဝဲ ၃,၀၀၀ကုးဒီးလၢတခိၣ်န့ၣ်ထာဝဲ ၂၀၀ကုးန့ၣ်လီၤ.”

-နီၢ်လ- (မုၢ်, ၃၄နံၣ်), ထ-သဝီ, နုပျၢၣ်ယၢ်ကိၣ်ရှၢၣ် (လၢဒံင်ခဲဘၣ် ၂၀၀၅နံၣ်)

“ပဘၣ်လဲၤပုၤတၢ်အိၣ်လၢမူၣ်ဒီးဒီးလၢကျဲန့ၣ်အဖအတၢ်သမံသမိးအလီၤအိၣ်ဝဲလွၢ်တီး,ဒံင်ခွဲတံင်အံၤတတီးဒီးကညီတၢ်မုၢ်တၢ်ခိၣ်သုးတတီးလီၤ. ပမုၢ်လဲၤဆူမူၣ်ဒီးန့ၣ်ပဘၣ်ဟ့ၣ်တၢ်မိၣ်တၢ်သ့ၣ်လဲၤ ၁၅၀၀၀ကုးယၢ်ယၢ်လီၤ. ကါတခိၣ်လၢအတီၣ်သုၣ်, သ့ၣ်လဲၤမုၢ်တၢ်ကိၣ်(ဂီၢ်ဘၢ)ကဘၣ်ဟ့ၣ်စုအစုၤကတၢ် ၅၀,၀၀၀ကုးလီၤ.

-စီစ- (ဖိၣ်ခါ, ၅၀နံၣ်), ဖ-သဝီ, နုပျၢၣ်ယၢ်ကိၣ်ရှၢၣ် (လၢယနူၤအါရဲ ၂၀၀၆နံၣ်)

ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီသုးအိၣ်ထီၣ်စ့ၢ်ကိးတၢ်သုၣ်တၢ်ဖျး,တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့,တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သုးဒီးကျဲမုၢ်ကျဲဘိတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသုၣ်တဖၣ်လၢအလီၤကိးဒီးနအဖမၤဝဲသုၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်လီၤတနီၤနီၤအပူၤန့ၣ်.ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီယုထီၣ်ကျိၣ်စုဆူၣ်အဖအအိၣ်လၢကကွၢ်ထွဲတိခိၣ်ရဲၤဝဲတၢ်သုၣ်ထီၣ်ကျဲၤသုၣ်တဖၣ်,လၢအဘၣ်တၢ်အီၤလၢတၢ်မၢန့ၢ်ဆူၣ်သဝီဖိသုၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဘိတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်မၤဒဲအံၤတဖၣ်, နအဖသုၣ်ကွၢ်လဲၤလၢကဟံၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲလၢအဝဲသုၣ်မၤစၢၤပုၤတဖၣ်အံၤလၢထံကီၢ်တၢ်ရဲၤလီၤတၢ်ကစီၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. မုၢ်လၢကီၢ်ပယီၤမုၢ်ထံကီၢ်လၢပုၤဘါသီခါဖိအိၣ်အါအယံ ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီတၢ်သုၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်ယိၣ်သုၣ်တဖၣ်လၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အမံၤအဖိလၢန့ၣ်မုၢ်တၢ်ဝဲဒၣ်တၢ်ပနံၣ်တၢ်ဘျုးတၢ်ဖိၣ်လီၤဆီဆိတခါ လၢထံကီၢ်တၢ်ကစီၣ်အပူၤ ဒဲသီးကဒီးန့ၢ်ဘၣ်ထံဖိကီၢ်ဖိအါဂၤအတၢ်ဘၣ်သးဒီးဆိၣ်ထွဲအဝဲသုၣ်န့ၣ်လီၤ.ခိၣ်ဖျၢၣ်ဘီခိၣ်န့ၢ်သုၣ်တဖၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ်ဒီးတၢ်သုၣ်ထီၣ်ယိၣ်တၢ်မၤအစုၤကတၢ်တခါလၢအဟံၣ်ယုၣ်ဒီးတၢ်မၢဆူၣ်သဝီဖိဒီးတၢ်ပနံၣ်ဆူၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢသဝီဖိသုၣ်တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ကညီဘါသီခါဖိသုၣ်တဖၣ်လၢတၢ်မၢဆူၣ်အဝဲသုၣ်တဖၣ် တအိၣ်ဒီးမၤသကိးတၢ်လၢတၢ်သုၣ်ထီၣ်အံၤဘၣ် မုၢ်လၢသုးတဖၣ်မၤ

ဆုတ်အဝဲသွင်ဒီးတံးဖဲတံးမာ်တံးရဲတံးကျဲအံးအဘျူးတအိၣ်လၢဆၢကတီၢ်ယံၣ်အဂီၢ်ဘၣ် ဒီးပုၤခရံၣ်ဖိစိုၣ်ကိးတံး မၤအဝဲသွင်လၢကလဲၤသ့ၣ်ထီၣ်ယံၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. တံးသ့ၣ်ထီၣ်တုၤထီၣ်တံးမၤသ့ၣ်တဖၣ်အါစုအါဘျီကဲထီၣ်ကျဲတ ဘိလၢတံးကမၤထီၣ်ပုၤခရံၣ်ဖိလၢကညိတတၢပူၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ပမ့ၢ်ကွၢ်က့ၤလၢတံးခဲလၢအဖိခိၣ်န့ၣ်,တံးသ့ၣ် ထီၣ်ယံၣ်တံးရဲတံးကျဲသ့ၣ်တဖၣ်တမ့ၢ်တံးလၢအဖိသဲးဘၣ်ခိဖျါလၢခိၣ်ဖၢၣ်ဘိမၤဆူၣ်ဝဲဒၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢ ကတုၤထီၣ်ယံၣ်. အမဲၣ်ညါတံးရဲတံးကျဲ သ့ၣ်တဖၣ်အံးမၤထီၣ်ဒါတံးဘျီတံးဘိလၢခိၣ်ဖၢၣ်ဘိတဲလဲလၢကမၤစၢၤဝဲ ဒၣ်လၢန့ၣ်လီၤ. ယံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံးအါဒၣ်တံးကတုၤတံးတုၤထီၣ်အီၤလၢကစၢၢ်ဒိခိၣ်,ဒီးသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤဆူၣ်သဝီ ဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကစိၣ်ထီၣ်ဝဲဒၣ်တံးသ့ၣ်ထီၣ်အတၢ်ပိးတံးလိဆူကစၢၢ်ဒိခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

“တၢ်ဂၢ်ကီၤလၢအဂၤတခါန့ၣ်မၤဝဲခိၣ်ဖၢၣ်ဘိ(၉၉၉)သုးရှၢၣ်,သုးက(၄)ခိၣ်ဖၢၣ်ဒီးအသုးဒ်ခိၣ်ဖၢၣ်ဟံၣ်တုၤသဆၣ်ထီၣ် သီခါထီၣ်လီၤလၢကတုၤထီၣ်ယံၣ်လၢဖ-----သဝီသရိၣ်မံၤညါန့ၣ်လီၤ.”

-စိၤထ----- (ခါ, ၃၂နံၣ်) , ဖ-----သဝီ, ဖၢ်အၣ်ကီၤရှၢၣ် (လါနီၣ်ဝဲဘၣ် ၂၀၀၅နံၣ်)

“ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိမၤဆူၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကတီၢ်မၤအဝဲသွင်အဂီၢ်လၢကတုၤထီၣ်ယံၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသွင်မၤဆူၣ်ပုၤတဂၤစုၢ် စုၢ်လၢဟံၣ်ကိးဖျါဒီးကမၤတံးအဝဲအံးလီၤ. ပဘၣ်လၢဝဲမဲးဆူမံၤကံၢ်န့ၣ်လီၤ.ခိၣ်ခိၣ်ဘၣ်အၣ်မၤဆူၣ်သဝီကိးဖျါဒီးလၢ ကဝဲမဲးလၢခိၣ်ဖၢၣ်ဘိအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တံးအဝဲအံးမၤခိၣ်ဖၢၣ်ဘိသုးခိၣ်လုထူဒီးစၢၤခိၣ်အတၢ်မၤလီၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဲလဲ ပုၤတဂၤန့ၣ်ကဘၣ်ဝဲမဲးသၢဘျီလၢဂီၤခိၣ်န့ၣ်ဒီးလၢဟါခိၣ်သၢဘျီန့ၣ်လီၤ.ပဘၣ်လၢဝဲမဲးစးထီၣ်လၢကစၢၢ်ခိၣ်ထံးတုၤထီၣ်ဆူက စၢၢ်ဒိခိၣ်န့ၣ်လီၤ.”

-အူမ----- (ခါ, ၄၈နံၣ်), သဝီသးပုၤ, နူသထူၣ်ကီၤရှၢၣ် (လါဖျါတြုအါရံ ၂၀၀၆နံၣ်)

ခိဖျါလၢနအဖိဒီးသန့ထီၣ်သးလၢခိၣ်ဖၢၣ်ဘိအဖိခိၣ်လၢကပၤဘၣ်ကညိလီၤဟံၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်အယံ, နအဖမၤ အါထီၣ်အတၢ်ဆိၣ်တံးမၤနၢၤအတၢ်ဟူးတံးဂဲၤလၢကမျၢၢ်အဖိခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိမၤပိၣ်ထွဲနအဖအတၢ်ပၤမၤယံး ကမျၢၢ်လၢအအိၣ်ဒီးတံးရဲတံးကျဲမူးမူးနီၢ်ခိဖျါတံးထၢတံးခိၣ်တဲသ့,တံးမၤန့ၣ်သဝီဖိဒီးတံးမၤယံးတံးလဲၤထီၣ် က့ၤလီၤ- တံးခဲလၢလၢသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤဝဲ ခိဖျါတံးမၤပျံၤမၤဖုးဒီးသ့ၣ်တဲစုဆူၣ်ခိၣ်တကးန့ၣ်လီၤ. ခိဖျါလၢန အဖဟ့ၣ်လီၤမူအါလၢခိၣ်ဖၢၣ်ဘိအစုမူအယံ, အဝဲသ့ၣ်ကမၤတံးဟံၣ်လီၤအါထီၣ်သုးလၢတံးလီၤအဂၤအပူၤသ့ၣ်ဒီး ကမၤဝဲအတၢ် “တၢ်နီၤဖးဒီးတၢ်သိၣ်တံးသီ” ခိဖျါအိၣ်ဒီးကညိသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢဘၣ်တံးဆိၣ်တံးမၤနၢၤအီၤလၢ ကညိသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကညိသုးမ့ၢ်တံးကရၢကရီၣ်န့ၣ်လီၤ. အါန့ၣ်အန့ၣ် နအဖဟံၣ်တံးလီၤအတၢ်မၤစၢၤခိၣ်ဖၢၣ် ဘိမ့ၢ်လၢအဝဲသ့ၣ်စံးဝဲလၢခိၣ်ဖၢၣ်ဘိမ့ၢ်သုးတဖုလၢအဂ့ၤလၢကညိကီၢ်စၢ်ခိၣ်ဟံၣ်ကဝီၤအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ် န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်သန့က့ၣ်န့ၣ်ဒီး, သဝီဖိလၢအဘၣ်တံးမၤဆူၣ်အဝဲသ့ၣ်လၢကအိၣ်လၢခိၣ်ဖၢၣ်ဘိအတၢ်ဆိၣ်တံးမၤနၢၤ အဖိလၢသ့ၣ်တဖၣ်တတူၢ်လိၣ်တံးအဝဲအံးဘၣ်. ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တံးရဲတံးကျဲအံးတမ့ၢ်လၢအဟံ ယုၣ်ထဲလၢတံးမၤပယွဲကမျၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ် မ့ၢ်စ့ၢ်ကိးတံးအိၣ်ထီၣ်တံးပၤဆုၤမၤယံးအကျဲလၢအအိၣ်သ့ၣ်လီၤအသး လၢတံးမၤပျံၤအဖိခိၣ်ဒီးတံးသ့ၣ်တဲစုဆူၣ်ခိၣ်တကး လၢအမၤဟးဂီၤမၤလီၤမၤကွံၣ်သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တံးခွဲးတံး ယံၣ်လၢကထီၣ်ဒါက့ၤတံးမၤပယွဲဒီးဟံၣ်ဖျါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တံးခွဲးတံးယံၣ်န့ၣ်လီၤ.

“ဖိခိၣ်ဖၢၣ်ဘိဟံးန့ၣ်လီၤဆူသဝီပူၤအခါန့ၣ်,ပပျံၤဘၣ်အဝဲသ့ၣ်ဒိၣ်မးလီၤ. မ့ၢ်ဘၣ်ဖုးပုၤသုးဖိတဂၤလၢပသ့ၣ်ညါန့ၣ်,ပ တပျံၤထဲန့ၣ်ညါဘၣ်. ဘၣ်ဆၣ်မ့ၢ်ပုၤသုးဖိလၢပတသ့ၣ်ညါန့ၣ်,ပပျံၤအဝဲသ့ၣ်ဒိၣ်မးလီၤ.”

-နီၢ်မ----- (မုၢ်, ၅၀နံၣ်), ခ-----သဝီ, နူသထူၣ်ကီၤရှၢၣ် (လါဖျါတြုအါရံ ၂၀၀၆နံၣ်)

“ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိသုးသ့ၣ်တဖၣ်နးဒိၣ်န့ၣ်ဒီးနအဖဒီး. နအဖမ့ၢ်ဃုထီၣ်ညၢ်မ့ၢ်ဆိညၢ်တဝီ (၁.၆ကံလီ)လၢသဝီဖိသ့ၣ်တ ဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်,ပဟ့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တတံးသ့ဝဲလီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိမ့ၢ်ဃုသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢထီၣ်ညၢ် မ့ၢ်ဆိညၢ်တဝီ န့ၣ်,သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဟ့ၣ်အီၤထဲတတံး ဒီးအဝဲသ့ၣ်သးဒိၣ်ထီၣ်တံး....လၢယတံးလဲၤခိဖျါန့ၣ်, သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးသဝီ သးပုၤပျံၤဘၣ်ခိၣ်ဖၢၣ်ဘိဒိၣ်န့ၣ်ဒီးနအဖန့ၣ်လီၤ.”

-နီၢ်ဘ----- (မုၢ်, ၄၅နံၣ်), နီၢ်ခါ, ခ-----သဝီ, နူသထူၣ်ကီၤရှၢၣ် (လါဖျါတြုအါရံ ၂၀၀၆နံၣ်)

၄. သဲစးတၢ်ဘျုးလၢအဘၣ်ထွဲဒီးလံာ်တဘျီအံၤ

သုးအတၢ်မၤပယုဲလၢအကဲထီၣ်သးဖဲအဝဲသ့ၣ်မၤလၢထီၣ်ပဲၤထီၣ်နအဖအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤယုၤ ဒီးတၢ်ပိာ်ထွဲထီၣ်အံၤလၢအမၤတၢ်ပၤဆုၤဒီးတၢ်မၤယံးမ့ၢ်တၢ်လၢအလံာ်ကဟံၣ်ခိၣ်ဒီးဘျုးပုၤဂ့ၢ်ဝိၣ်းယၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီလၢအဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါအီၤလီၤတၢ်လီၤဆဲးလၢ ၁၉၆၆န့ၣ်ထံကီၢ်တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤလၢမၤကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်အခွဲးအယၢ်,ပုၤဂ့ၢ်ဝိၣ်းယၢ်ဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢခွဲးယၢ်အပူၤ ဒီး ၁၉၆၆န့ၣ် ထံကီၢ်တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤလၢမၤကျိၣ်ဝဲၤကွၢ်အခွဲးအယၢ်ဒီးထံရၢၢ်ကီၢ်သဲးအခွဲးအယၢ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်သန့ၣ်ကွၢ်န့ၣ်ဒီး, တုၤမ့ၢ်မဆါတနံၤအံၤ နအဖတမၤဂၢၢ်မၤကျၢၤဒီးတဆဲးလီၤစုမ့ၢ်ကျၢၢ်လၢလံာ်တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤခဲဘျုးအံၤအပူၤနီၣ်တဘျီဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. နီၣ်လဲၣ်ဂ့ၢ်နီၣ်လဲၣ်ဂ့ၢ် သုးအတၢ်မၤပယုဲလၢအဘၣ်ထွဲလိာ်သးဒီးသုးပဒိၣ်အတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢအထီၣ်ဒါထံဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤအလံာ်ယံးယၢ်အဘၣ်ယးဒီးသဲးစး လၢကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ထံကီၢ်လၢအဆဲးလီၤစုမ့ၢ်ကျၢၢ် ဒီးမ့ၢ်စုၢ်ကိးထံဂၤကီၢ်ဂၤလုၢ်လံာ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတဖၣ်ဒိၣ်မိၣ်ကမိၤဝဲအယီၤကီၢ်ပယီၤမကဘၣ်လုၢ်ပိာ်ထွဲတၢ်သိၣ်တၢ်သီအဂံၢ်ထီၣ်ထံးဘျုးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်အလီၢ်တအိၣ်လၢတၢ်ကကွၢ်လၢအဟံၣ်ဂၢၢ်ဟံၣ်ကျၢၤတၢ်သိၣ်တၢ်သီဒါတဟံၣ်ဂၢၢ်ကျၢၤန့ၣ်ဘၣ်.လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီအံၤကတိၤတၢ်ဘၣ်ယးစုၢ်ကိးဒီးလံာ်ယံးယၢ်လၢကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ထံကီၢ်လၢအအၢၣ်လီၤတူၢ်လိာ်ဝဲၤဟံၣ်ယၢ်ဒီး ၁၉၇၂န့ၣ်တၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဘၣ်ယးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးအတၢ်မၤမုတမ့ၢ်တၢ်လၢပုၤကဘၣ်မၤ(ဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘျုးပုၤမၤတၢ်ဖိကရၢအတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်-ILO ၂၉), ၁၉၈၉န့ၣ်ဘီမ့ၢ်ဆၢဖျိၣ်ကရၢတၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤဘၣ်ယးဖိသ့ၣ်ခွဲးယၢ်,ဒီး၁၉၈၁တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤဘၣ်ယးတၢ်မၤဟါမၤကွၢ်တၢ်အကွၢ်အဂီၢ်လဲၣ်လၢဘၣ်ယးတၢ်ကွၢ်တလီၤထီၣ်ဒါပိာ်မုၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤဘၣ်ယးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိး(ဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘျုးပုၤမၤတၢ်ဖိကရၢအတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်-ILO ၂၉)

ခိဖျါလၢတၢ်မၤဂၢၢ်မၤကျၢၤအၢၣ် လီၤတူၢ်လိာ်တၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဒိၣ်ဘၣ်ယးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးဖဲ၁၉၅၅န့ၣ်အယီၤ, ကီၢ်ပယီၤအိၣ်ဒီးမုၢ်ဒါလၢကဘၣ်မၤပိာ်ထွဲဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘျုးပုၤသဲးစးတၢ်ဘျုး လၢတၢ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. သဲးစးအံၤမ့ၢ်တၢ်တြီၤတၢ်သုတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးလၢလံာ်စုစုဘၣ်သန့ၣ်ကွၢ်.တၢ်အၢၣ်လီၤတူၢ်လိာ်အံၤမ့ၢ်တၢ်ထီၣ်တၢ်စီၤတခါလၢအဘၣ်ယးဒီးတၢ်သုပုၤမၤတၢ်ဖိသ့ၣ်လဲၣ်တကလုာ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ. နီၣ်လဲၣ်တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤစံးတၢ်အသိး, တၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးစံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ “တၢ်ဖဲးတၢ်မၤခဲလၢာ်လၢဘၣ်တၢ်ဟံးန့ၢ်အီၤလၢပုၤတဂၤဂၤတဂၤဂၤအအိၣ်ခိဖျါတၢ်မၤပျဲၤလၢကစံၣ်ညီၣ်အီၤဒီးပုၤလၢအမၤတၢ်တဂၤန့ၣ်တသးအိၣ်မၤဝဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ.” (တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်-၁) တၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးအကွၢ်အဂီၢ်လၢအဘၣ်တၢ်သုအီၤန့ၣ်နအဖအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ် ထီၣ်ထီၣ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအံၤ မ့ၢ်တၢ်လၢအလုၢ်သ့ၣ်ခါပတၢ်တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်ဒိၣ်ခိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်လၢလံာ်ယံးယၢ်တဘျီအံၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်သန့ၣ်ကွၢ်န့ၣ်ဒီး လၢလံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါတဘျီအံၤအဂီၢ် တၢ်တြီၤမၤယံးလၢအဘၣ်ထွဲလိာ်သးဒီးနအဖအတၢ်သုတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးအိၣ်ကတၢ်မ့ၢ်ဝဲ တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ် ၄, ၁၁ ဒီး၁၉န့ၣ်လီၤ.

ဒ်တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ် ၄.၁စံးဝဲအသိး, “ခိၣ်န့ၢ်လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်စိတၢ်ကမိၤသ့ၣ်တဖၣ်တဘျီမၤ မုတမ့ၢ်ပျဲၤတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးတၢ်မၤ လၢတၢ်ဘၣ်ဘျုးလၢပုၤနီၢ်တဂၤအဂီၢ်. ခိပန့ၣ်ဒီးတၢ်ပနံးတၢ်ကၤကရၢသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ဘၣ်.” ခိဖျါတၢ်မၤလီၤကမၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤတၢ်လၢတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဖျါစံးလီၤဖးလဲၣ်အပူၤဒီးတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဖျါအလီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအဘၣ်ယးဒီးပုၤနီၢ်တဂၤအမ့ၢ်ကျိၣ်ဝဲၤကွၢ် ဒ်အမ့ၢ်သုတူၢ်ကိၣ်ကျိးလၢဘၣ်တၢ်မၤအီၤဒီးမဲၣ်မ့ၢ်မၤ(Max Myanmar)အယီၤ နအဖ လုၢ်သ့ၣ်ခါပတၢ်ဝဲတၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်အဝဲအံၤခဲအံၤခဲန့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဖျါဘီဒ်အတမ့ၢ်ထံကီၢ်ပဒိၣ်ဘၣ်တဖၣ်လၢအဘၣ်တၢ်အိၣ်ထွဲအံၤလၢနအဖအတၢ်မၤတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးအံၤ မ့ၢ်စုၢ်ကိးတၢ်လုၢ်သ့ၣ်ခါပတၢ်တၢ်ဘျုးနီၢ်အံၤအဝဲအံၤမ့ၢ်လၢမုၢ်ဒါလၢကမၤလၢမၤပုၤထီၣ်လံာ်တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤဘၣ်ယးတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးအတၢ်သိၣ်တၢ်သီအခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိတဖၣ်န့ၣ်အိၣ်ဝဲလၢထံကီၢ်ပဒိၣ်အစုပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်၁၁.၁စံးဝဲလၢ “ထဲဒ်ပိာ်ခါလၢအအိၣ်တုၤခိၣ်ပုၤလၢအသးန့ၣ်တစ့ၤန့ၢ်ဒီး၁၈န့ၣ်ဘၣ် ဒီးတအါန့ၢ်၄၅န့ၣ်န့ၣ် တၢ်ကိးအီၤလၢတၢ်မၤဆူၣ်မၤတၢ်အဂီၢ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.” နအဖသုးလုၢ်သ့ၣ်ခါပတၢ်တၢ်တြီၤမၤယံးသ့ၣ်တဖၣ်အံၤခိဖျါမၤဝဲဒ်ပိာ်မုၢ်, ဖိသ့ၣ်ဒီးပုၤသးပုၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးအလီၢ်လၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်အဂီၢ်လၢကညီၣ်ကီၢ်စဲဒ်တဘျီညါအပူၤန့ၣ်လီၤ. လၢခံကတၢ် တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်၁၉.၁ စံးဝဲလၢ “ခိၣ်န့ၢ်လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်စိတၢ်ကမိၤသ့ၣ်တဖၣ်ကမၤကမၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်မၤဆူၣ်မၤစိးလီၤဒ်သိးကတြီၤပဒိၣ်တၢ်သုၣ်ဝဲလီၤဒ်မုတမ့ၢ်တၢ်အိၣ်တလၢအိတလၢ ဒီးထီၣ်ဘီန့ၣ် တၢ်အိၣ်တၢ်အိမုတမ့ၢ်တၢ်ဖိတၢ်လံာ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်မ့ၢ်နီၢ်တဂၤအတၢ်စုလီၢ်ခိၣ်ခိၣ်မုတမ့ၢ်ပုၤတတၢ်တုၤလီၢ်ခိၣ်ခိၣ်န့ၣ်

လီ။” နအဖဒ်ညီနီအသီးလုာ်သုဂ်ခါပတ်ကွံာ်တၢ်တြိမလံးအဝဲအံၤ ခိဖျါမၤဆူကမုၢ်သုဂ်တဖၣ်လၢကမၤတၢ်
လၢတၢ်သုဂ်တၢ်ဖျါပုၤလၢကမၤစၢၤဟံၣ်ကဝီၤသုးဖိသုဂ်တဖၣ်မုၢ်ဂၤ ဒီးကကဲထီၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျးလၢနီၢ်ကစၢ်မုၢ်ကျိၤ
ဝဲၤကွံာ်အဂီၢ်မုၢ်ဂၤန့ၣ်လီၤ။ ခိဖျါလၢနအဖမုၢ်ထံကီၢ်လၢအအၢၣ်လီၤတူၢ်လီၤ လံာ်တၢ်အၢၣ်လီၤဘၣ်ယးတၢ်မၤဆူမၤ
စီးအယိ၊ တၢ်ကဘၣ်စံၣ်ညီနီအဖဒ်ပုၤမၤတၢ်ကမၤအသီးဖဲအဝဲသုဂ်လုာ်သုဂ်ခါပတ်တၢ်ဘျးနီၢ်ဂံၢ်သုဂ်တဖၣ်အံၤ
တဘီၤဂၤတဘီၤဂၤန့ၣ်လီၤ။(တၢ်ဘျးနီၢ်ဂံၢ်၂၅) ဒ်လဲၣ်ဂၤဒ်လဲၣ်ဂၤ၊ တုၤမုၢ်မဆါတနံၤအံၤ၊ နအဖထုးယံၤအသးဒီးတၢ်
လီၤကွီၢ်၊ တၢ်စံၣ်ညီနီ မ့တမုၢ်စးထီၣ်တၢ်သမံသမိးသုးခိၣ်နီၢ်တဂၤတဂၤလၢမၤဆူမၤစီးပုၤကမုၢ်န့ၣ်လီၤ။ က
မုၢ်သုဂ်တဖၣ်လီၤကွီၢ်ဝဲသဝီဖိလၢအမုၢ်နအဖအပုၤဘၣ်မူဒါစုၤမုးသုဝဲသနက့ သုးပဒိၣ်တပျဲပုၤကတီၢ်ထီၣ်တၢ်မုး
ဘၣ်ယးဒီးသုးခိၣ်နီၢ်တဂၤဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ။

ဘီမုၢ်စၢ်ဖျါကရၢလံာ်တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤဘၣ်ယးဖိသုဂ်ခွဲးယာ်

ဖဲလၢယုၤလံာ် ၁၉၉၁န့ၣ်၊ ဖဲ၁၉၉၉န့ၣ် တၢ်ကွဲးလံာ်တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤဘၣ်ယးဖိသုဂ်ခွဲးယာ်အခိၣ်ထံးတဘျီခံန့ၣ်
ဝံၤအလီၢ်ခံ ဒီးဟံၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်အတၢ်ဆိၣ်ထွဲလံာ်ယးယာ်အဝဲအံၤဆၢကတီၢ်ကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်လၢအပၤဘၣ်တၢ်လၢအမုၢ်
နဝတ အၢၣ်လီၤဆဲးလီၤစုမုၢ်ကျိၤလၢလံာ်ယးယာ်တဘျီအံၤအပူၤဒီးလၢတၢ်န့ၣ်အယိ ကီၢ်ပယီၤကဲထီၣ်ထံကီၢ်လၢ
အတူၢ်လီၤလံာ်ယးယာ်အံၤဒီးအဝဲသုဂ်ဘၣ်လူၤပိာ်ထွဲတၢ်ဘျးသုဂ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ။လၢတၢ်ကဟံၣ်ပနီၣ်ဖိသုဂ်အတၢ်
လိာ်ဘၣ်လၢအမုၢ်“တၢ်တြိပဒီဖိသုဂ်ဒီးတၢ်အံးထွဲကွၢ်ထွဲ၊ ပုၤယုာ်သဲးစးအတၢ်တြိပဒီလၢအကြးဝဲဘၣ်ဝဲ”အဂီၢ်လံာ်
တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤ ဟံၣ်လီၤတၢ်ဘျး(၅၄)ဘီလၢတၢ်ဆိၣ်ထွဲဖိသုဂ်ခွဲးယာ်န့ၣ်လီၤ။ သုးပဒိၣ်မုၢ်ညီနီလုာ်သုဂ်ခါပတ်
တၢ်ဘျးနီၢ်ဂံၢ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ်သနက့၊ လၢတၢ်ဘျးအကျါခံဘီအိၣ်ဒီးတၢ်ဘၣ်ဘျးအဒိၣ်အမုၢ်ဘၣ်ယးတၢ်မၤပယုၤလၢန
အဖအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအဖီလၢန့ၣ်လီၤ။လံာ်ယးယာ်တၢ်ဘျးနီၢ်ဂံၢ် ၂၄.၁ စံးဝဲလၢ“ထံကီၢ်ပဒိၣ်
သုဂ်တဖၣ်တူၢ်လီၤပာ်ပနီၣ်ဝဲဒၣ်ဖိသုဂ်အတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်ဒ်သီးကန့ၢ်သုဘၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အတၢ်ကွၢ်ထွဲ
ပတီၢ်လၢအထီၣ်ကတၢ်လၢအဒီးန့ၢ်ဘၣ်ဝဲသုဒီးဒ်သီးကဒီးန့ၢ်သုဘၣ်ဝဲတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤလၢတၢ်ကူၤစါယါဘျါတၢ်ဆါအဂီၢ်
ဒီးတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤလၢကမၤဘၣ်လီၤဘၣ်စးကဒါကတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ။ ထံကီၢ်ပဒိၣ်တဖၣ်ကဘၣ်ဂုာ်
ကျဲးစးသုပုၤကတၢ်ဒ်သီးကမၤလီၤတၢ်ဝဲဒၣ်လၢဖိသုဂ်ကိးဂၤဒီးကအိၣ်ဝဲတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢကဒီးန့ၢ်ဘၣ်ဆူၣ်ချ့အ
တၢ်ကွၢ်ထွဲသုဂ်တဖၣ်လၢအဘၣ်ထွဲတၢ်သုဂ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ။” ခိဖျါလၢတၢ်ဟံၣ်န့ၣ်ဆူၣ် ဒီးမၤဟးဂီၢ်ကွံာ်ကမုၢ်က
သံၣ်ကသီတၢ်ပီးတၢ်လီၤတဖၣ်ဒီးတၢ်မၤဟးဂီၢ်ဒီးမၤတံာ်တံာ်တၢ်သုဂ်ထီၣ်ကမုၢ်တၢ်ဆါဟံၣ်တဖၣ်အယိ နအဖမၤဟး
ဂီၢ်ဒီးမၤတံာ်တံာ်ဖိသုဂ်အခွဲးအယာ်လၢအမုၢ် “တၢ်မၤန့ၢ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ပတီၢ်လၢအထီၣ်”န့ၣ်လီၤ။ အါန့ၢ်အန့ၣ်
နအဖဟံၣ်ကွံာ်ကွံာ်ဖိတၢ်လံာ်သုဂ်တဖၣ်၊ တြိမတံာ်တံာ် တၢ်မၤထီၣ်ထီၣ်ကွံာ်လၢအအိၣ်ယာ်သုဂ်တဖၣ်အတီၢ်အပတီၢ်
ဒီးမၤတံာ်တံာ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သုခိဖျါတၢ်စီၤတၢ်မၤယးကွံာ်သုဂ်တဖၣ်လၢသုးအတၢ်ပညိၣ်အဂီၢ်အံၤ မ့တၢ်ခဲလၢာ်လၢ
အမၤဟးဂီၢ် “ဖိသုဂ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သုခွဲးယာ်” လၢတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သုခိၣ်ထံးခိၣ်ဘီလၢအမုၢ်တီၤဖုၣ်ကွံာ်ကဘၣ်
မုၢ် “ပုၤကိးဂၤဒီးကဘၣ်မၤလီၤဘၣ်တၢ်ဒီးကန့ၢ်မၤလီၤဘၣ်ဝဲကလီ”ဒီးလၢတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သုပတီၢ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်ပုၤ
ကိးဂၤဒီးမၤန့ၢ်ဝဲသုဝဲ ဒီးသန့ထီၣ်သးလၢအဝဲသုဂ်တၢ်သုဂ်ညါနီၢ်ပၢၢ်အဖီခိၣ်ဒ်တၢ်ဘျးနီၢ်ဂံၢ် ၂၈.၁ဟံၣ်ဖျါဝဲအသီးန့ၣ်
လီၤ။

တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤဘၣ်ယးတၢ်မၤဟါမၤကွံာ်တၢ်ကွၢ်တလီၤပိာ်မုၢ်အကုၢ်အဂီၢ်ခဲလၢာ်(CEDAW)

ဖဲ၁၉၉၁န့ၣ် တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤဘၣ်ယးတၢ်မၤဟါမၤကွံာ်တၢ်ကွၢ်တလီၤပိာ်မုၢ်အကုၢ်အဂီၢ်ကဲထီၣ်သဲးစးလၢအစိက
မိၤအိၣ်အဆၢကတီၢ်အခါ၊ ထံကီၢ်ပဒိၣ်လၢအဆဲးလီၤစုမုၢ်ကျိၤလၢတၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤအဝဲအံၤအၢၣ်လီၤဝဲလၢကဟံၣ်
လီၤတၢ်ထီၣ်တၢ်စီၤလၢအလိာ်တဖၣ်လၢအဝဲသုဂ်ထံကီၢ်သဲးစးတၢ်ဘျးအတက့ၢ်ပုၤ ဒ်သီးကမၤလီၤမၤကွံာ်တၢ်ဖုၣ်ထံး
ဖုၣ်ထီၣ်လၢပိာ်မုၢ်ပိာ်ခွါအကျါလၢအဝဲသုဂ်ကစၢ်ထံကီၢ်ဒ်န့ၣ်လီၤ။ခိဖျါလၢကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်ဆဲးလီၤစုမုၢ်ကျိၤလၢလံာ်
ယးယာ်အဝဲအံၤဖဲ၁၉၉၇န့ၣ်အယိ၊ ကီၢ်ပယီၤအံၤဘၣ်ထွဲဝဲဒီးတၢ်ဘျးလၢအပၤယုာ်လၢတၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤတဘျီ
အံၤအပူၤန့ၣ်လီၤ။ လၢတၢ်ကတီၢ်ဆူၣ်န့ၣ်အပူၤ၊ တၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤစံးဝဲလၢ “ဖဲတၢ်ဖျါအဆၢကတီၢ် ပိာ်မုၢ်သုဂ်တ
ဖၣ်အိၣ်ဒီးခွဲးယာ်လၢအစၢၤကတၢ်ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်၊ တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အတၢ်ကွၢ်ထွဲ၊ တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သု၊
တၢ်မၤလီၤဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢကမၤဘၣ်တၢ်ဒီးတၢ်လိာ်ဘၣ်အဂၤတဖၣ်”န့ၣ်လီၤ။ တၢ်မၤပယုၤဒီးတၢ်မၤယးလၢန
အဖမၤဝဲလၢတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အမံၤလၢမၤအါထီၣ်တၢ်ဖျါတၢ်ယာ် ဒီးမၤဟးဂီၢ်ကမုၢ် အတၢ်လုာ်အိၣ်သးသမူအ

လာဗာCEDAWတၢ်ဘျုးသဲစးဖီလၢ်န့ၣ်, ပိာ်မုၢ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ် “ လၢကန့ၣ်လီၤမၤသကိးတၢ်လၢတၢ်ဂၤလီၤဒီးတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢကိးပတီၢ်ဒီးအပူၤ ” န့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်-၁၄.၂.က). တၢ်တကန့ၣ်ယုာ်ပိာ်မုၢ်အကလုာ်, ယုာ်ဒီးသဝီဖိတဂၤလၢ်လၢ်အကလုာ်လၢတၢ်ဟံလီၤတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ထီၣ်အသန့အံၤ မ့ၢ်တၢ်လၢအလုာ်သ့ၣ်ခါပတၢ်တၢ်ဘျုးလၢအဖီခိၣ်တခါအံၤန့ၣ်လီၤ. ကွၢ်ကဒါက့ၤတၢ်မၤပယုဲအတၢ်ဘၣ်ဒီးလၢအလီၤဆီလိာ်အသးလၢပိာ်မုၢ်ဒီးပိာ်ခါ အဘၢၣ်စၢၤဒီးCEDAW လိာ်အါထီၣ်ထံကီၢ်သ့ၣ်တဖၣ် လၢက “ န့ၣ်အိၣ်ထီၣ်တၢ်ထီၣ်တၢ်စီၤလၢအဘၣ်ဘျိးဘၣ်ဒါလၢတၢ်လီၢ်ကိးပူၤဒီး, လီၤဆီဒၣ်တၢ်လၢထံရှၢ်ကီၢ်သးအသန့ၣ်. ပုၤဂ့ၢ်ဝီအသန့ၣ်. မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်သန့ၣ်ဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအသန့ၣ်. ပာ်ယုာ်ဒီးသဲစးတၢ်ဘျုးလၢကမၤလီၤတၢ်ဝဲလၢပိာ်မုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်လၢလၢပုၤဝဲၤ ” န့ၣ်လီၤ. (တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်-၃) နအဖတကန့ၣ်ယုာ်တၢ်မၤဘၣ်ဒီးပုၤဂ့ၢ်ဝီခွဲးယၢ် မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်ဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢလၢအလီၤပလီၢ်ဒီးသုးအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအလီၤဆီလိာ်သးသ့ၣ်တဖၣ်. လီၤဆီဒၣ်တၢ်လၢအမၤဘၣ်ဒီးတၢ်ပိာ်မုၢ်သ့ၣ်အံၤ, မ့ၢ်တၢ်လၢအလုာ်သ့ၣ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်အဝဲအံၤန့ၣ်လီၤ. ^{၁၂၈} မ့ၢ်တၢ်နီၢ်နီၢ်လၢ နအဖလုာ်သ့ၣ်ခါပတၢ်တၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ ဒီးတၢ်ဘျုးနီၢ်ဂံၢ်တဂၤတဖၣ်လၢအအိၣ်လၢ CEDAWအပူၤအံၤဖီဖျိ အတၢ်မၤအပယုဲကမုၢ်လၢကညိကီၢ်စဲၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. အါန့ၣ်အန့ၣ်, မူဒါလၢထံလၢအဆဲးလီၤစုမုၢ်ကျါလၢCEDAWအပူၤ သ့ၣ်တဖၣ်လၢကဘၣ်ကွဲးထီၣ်လံာ်တၢ်ဟံဖျါဘၣ်ဆၢဘၣ်ကတီၢ်ဘၣ်ယးဒီးပိာ်မုၢ်ခွဲးယၢ်တၢ်အိၣ်သးအဖီခိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ထံကီၢ်ပူၤဒီးတၢ်ထီၣ်တၢ်စီၤလၢကမၤလၢမၤပုၤဝဲၤထီၣ်CEDAWအတၢ်လိာ်ဘၣ်တဖၣ် မ့ၢ်ကျိၤခိၣ်သ့ၣ်ခိၣ်ဘိတခါလၢကသမံသမိးကွၢ်ဒီးမၤကဲထီၣ်လိာ်ထီၣ်တၢ်သိၣ်တၢ်သိလၢလံာ်ယးယၢ်တဘျုးအံၤပူၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်သန့ကွဲးန့ၣ်ဒီးတုၤမုၢ်မဆါတနံၤအံၤ နအဖကွဲးထီၣ်လံာ်တၢ်ဟံဖျါထဲတဘျုးစီၤဒီးအဝဲသ့ၣ်ပံးတုၤလံာ်တၢ်ဆၢကတီၢ်လျီၢ်န့ၣ်ဘျုးလၢကမၤဝဲၤဝဲတၢ်ဟံဖျါခဲဘျုးတဘျုးန့ၣ်လီၤ. ^{၁၂၉}

ဒ်အမှတ်သိတ်တံသီဘဉ်ယးဒီးတံသုစုဆူဉ်ခိတ်တကးဖဲစုကဝဲတံသဘံဉ်ဘုဉ်အိတ်အဆာကတီၢ်အသး, ဟိဉ်ခိတ်
ဒီးဘုဉ်ဂုဂိတ်ဆိတ်ထွဲမၤစၢၤတံသိတ်တံသီလၢတံတူၢ်လိာ်အီၤ လၢအလီၤဆိလိာ်သးဒီးလိာ်ယးယာ်သဲစးအံၤ, ဒုး
အိတ်ထိတ်တံတံဘျုးလၢထံကီၢ်လၢအဘဉ်ဘျုးလိာ်သးဒီးစုကဝဲတံသဘံဉ်ဘုဉ်ခဲလၢဂ်အဘဉ်မၤပိာ်ထွဲဒီး အလီၢ်တ
အိတ်တံကကွဲၤဝဲထံကီၢ်သုဉ်တဖဉ်အံၤမ့ၢ်ထံကီၢ်လၢအအၢဉ်လီၤတူၢ်လိာ်တံဘျုးအဝဲအံၤဧါတတူၢ်လိာ်ဧါန့ဉ်ဘဉ်.တံ
သိတ်တံသိဒ်အံၤသုဉ်တဖဉ်အိတ်ဒီးအစိကမိလၢဟိဉ်ခိတ်ဒီးဘုဉ်ဂုဂိတ်ဆိတ်ထွဲမၤစၢၤတံသိတ်တံသီအတက့ဉ်ပုၤဒီး
တံတြိသုဉ်တဖဉ်အံၤဘဉ်တံတူၢ်ဒ်အမှတ်သိတ်တံသီမ့ၢ်လၢတံသုအီၤအါအါဂီၢ်ဂီၢ်ဒီးတံနုာ်အီၤထီဘိလၢအမှတ်
သိတ်တံသီလၢအအိတ်ဒီးအစိကမိလၢန့ဉ်လီၤ. ဖဲ၂၀၀၅န့ဉ်, ဟိဉ်ခိတ်ဒီးဘုဉ်ဂုဂိတ်တံဂီၢ်ကမံတံ(ICRC)ဟံလီၤတံသိတ်
တံသီကဘျးဟံအိတ်ဝဲ၅.၀၀၀ လၢအဟံယုာ်ဒီးတံသိတ်တံသီ ၁၆၁ဘိလၢအဘဉ်တံမ့ၢ်တံသိတ်တံသီလၢအအိတ်
ဒီးအစိကမိလၢခိတ်ဒီးဘုဉ်ဂုဂိတ်ဆိတ်ထွဲမၤစၢၤတံသိတ်တံသီအဖိလၢန့ဉ်လီၤ.^{၁၃၀} တံသိတ်တံသီအါခါလၢအဒုး
အိတ်ထိတ် ဟိဉ်ခိတ်ဒီးဘုဉ်ဂုဂိတ်ဆိတ်ထွဲမၤစၢၤတံသိတ်တံသီအမိၢ်ပုၤအံၤအိတ်ဒီးအစိကမိလၢထံကီၢ်တဘုဉ်ဒီးတ

ဘုဂ်စုကဝဲအတၢ်သဘံသဘုဂ်အိၣ်ထီၣ်အဆၢကတီၢ်ဒီး ထံလိၢ်ကီၢ်ပူၤစုကဝဲတၢ်သဘံသဘုဂ်အပူၤအိၣ်အဆၢ
ကတီၢ်ဒ်တၢ်မၤအသးလၢကညီကီၢ်စံၣ်ပူၤဖဲအဆၢကတီၢ်ခဲအံၤစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

IHLတၢ်ဘျူနီၣ်ဂံၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ထွဲလိာ်သးဒီးန့ၣ်အဖၣ်အတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢကညီကီၢ်စံၣ်ပူၤမ့ၢ်
လၢန့ၣ်အဖၣ်စံးဝဲလၢအဝဲသ့ၣ်အဖီလစံၣ်ဘၣ်ယးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဒီးဖီလစံၣ်အဂၤတခါလၢအမ့ၢ်တၢ်
ဒုးဖျိးကွံာ်ပူၤထီၣ်လိၢ်ထီၣ်တၢ်တဖၣ်ဒီးတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်လၢကညီကီၢ်စံၣ်ပူၤ မ့ၢ်တၢ်လၢအပိာ်လိာ်အခံ
ဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်ဘျးစဲအယံၤန့ၣ်လီၤ. လၢလံာ်တၢ်ဟံၣ်ပျါတဘျီအံၤအဂီၢ် တၢ်တြီၤမၤယးသၢခါအံၤဘၣ်ထွဲလိာ်သးဒီးထံ
လိၢ်ကီၢ်ပူၤစုကဝဲတၢ်သဘံသဘုဂ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ယးဒီးန့ၣ်အဖၣ်ဒီးဒံၣ်ခုၣ်ဘၣ်အုၣ်အတၢ်မၤဟးဂီၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးစံာ်
လိာ်, တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်ပိးတၢ်လိာ်တၢ်ကဟံၣ်ကိၤယာ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်အဂီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်,IHLစံး
ဝဲလၢ “တၢ်ထီၣ်ဒုး,တၢ်မၤဟးဂီၢ်, တၢ်ဟံးန့ၢ်ကွံာ်တၢ်ဖိတၢ်လံာ်မ့ၢ်တၢ်မၤဟးဂီၢ်တၢ်ဖိတၢ်လံာ်လၢအခူဒိၣ်လၢကမျါ
သ့ၣ်တဖၣ်ကအိၣ်မူဝဲအဂီၢ်န့ၣ် တၢ်တဟ့ၣ်အခွဲးဘၣ်”^{၁၃၁} န့ၣ်လီၤ. အါန့ၢ်အန့ၣ် တၢ်မၤယးလၢန့ၣ်အဖၣ်လိာ်ဝဲလၢ
ထံဂုၤကီၢ်ဂၤတၢ်ကရၢကရိလၢအဂုၢ်ကျဲးစးဘျီရဲၣ် တၢ်အိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်ဂုၢ်ကီၢ်လၢကညီကီၢ်စံၣ်ပူၤတဖၣ် မ့ၢ်တၢ်လုာ်
သ့ၣ်ခါပတၢ်တၢ်ဘျူလၢအမ့ၢ် “ထံကီၢ်လၢအဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်သဘံသဘုဂ်တဖၣ် ကဘၣ်ပျဲဝဲတၢ်မၤစၢၤအကျိၤအကျဲ
ဒီးမၤစၢၤမၤညီထီၣ်ဂုၢ်ဝဲတၢ်အိၣ်ထွဲမၤစၢၤအကျဲလၢကမျါအလိၣ်ဘၣ်တၢ်မၤစၢၤအဂီၢ်, ဒီးတဘျီအိၣ်ဒီးတၢ်ကွံာ်ဒိၣ်
ဆံးအါစၢၤတၢ်ဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ်ထံကီၢ်လၢအဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်သဘံသဘုဂ်မ့ၢ်တၢ်လိာ်မုၢ်န့ၣ်လီၤ.”^{၁၃၂} တၢ်နီၢ်နီၢ်တခါ,
တၢ်အဝဲအံၤမ့ၢ်လိာ်ဘၣ်ထံကီၢ်အတၢ်သးလိာ်အလိာ်ဘၣ်ဆၣ်, ထံကီၢ်အဝဲအံၤကဂုၢ်လိာ်တၢ်မၤစၢၤဖဲဒ်အသးတသ့
ဘၣ်ဒ်န့ၣ်အဖၣ်လိာ်တၢ်အိၣ်ထွဲမၤစၢၤ ဒီးစံးဝဲလၢတၢ်မၤစၢၤကဖၣ်အံၤကတုၤဘၣ်ဖုး လၢပူၤလၢအထီၣ်ခါအဝဲသ့ၣ်တ
ဖၣ်အအိၣ်အယံၤန့ၣ်လီၤ.^{၁၃၃} အါန့ၢ်အန့ၣ်, IHL စံးဝဲလၢ “တၢ်အိၣ်သးဒ်အမ့ၢ်ပုၤမ့ၢ်ဟးဖျိးအဆၢကတီၢ်,ကရၢလၢ
အဘၣ်ဘျးလိာ်သးဒီးစုကဝဲတၢ်သဘံသဘုဂ်တဖၣ်ကဘၣ်ဂုၢ်ကျဲးစးအဂၤကတၢ်လၢကမၤလိာ်တၢ်ဝဲလၢကမျါလၢ
အထီၣ်ဘၣ်တၢ်ကီၢ်ခဲသ့ၣ်တဖၣ်ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလိာ်, တၢ်ကဆဲးကဆိ, တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူ, တၢ်
ဘၣ်တၢ်ဘၢဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်အပတီၢ်လၢအလိာ်သးမံသ့ဒီးဝဲလၢဟံၣ်ဖိယံၤဖိန့ၣ်ထၢသ့ၣ်တဖၣ်ကအိၣ်ဘၣ်ဝဲတပူၤယံၤ
အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.”^{၁၃၄} နီၣ်လဲၣ်ဂုၤနီၣ်လဲၣ်ဂုၤ,တၢ်နီၣ်ဖိၣ်အလိာ်လၢအဘၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အိၣ်ဒီးပၤဆုၤအိၣ်လၢန့ၣ်အဖၣ်သး
လၢကဖိၣ်ဒုးယာ်ပူၤလိာ်အိၣ်ကမ့ၢ်ဖိလၢကညီဟံၣ်ကဝီၤပူၤ မ့ၢ်တၢ်မၤယးအလိာ်, တၢ်ဒုးယာ်အလိာ်လၢတအိၣ်ဒီးထံ
ကဆိဘၣ်ဒီးသဝီဖိတဖၣ်ဘၣ်တၢ်မၤယးအိၣ်လၢကလဲၤသ့ၣ်ဖျးတၢ်ဟံၣ်ခိၣ်ညၣ်ထုၣ်ဂုၤအလိာ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤပယွဲကမျါလၢအအိၣ်လၢကညီဟံၣ်ကဝီၤအပူၤဒီးသးအတၢ်မၤယးလၢသဝီဖိအဖီခိၣ်ဒီးထံဂုၤကီၢ်ဂၤဂုၢ်ဝဲတၢ်
အိၣ်ထွဲမၤစၢၤကရၢသ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤစၢၤသဝီဖိအဖီခိၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအထီၣ်ခါဒီးသးအတၢ်ကတီၢ်ဘၣ်ယးဒီး တၢ်
ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်လၢကဟံၣ်ဟံၣ်လိာ်သးအတၢ်ဖဲတၢ်မၤဒီးအါန့ၢ်အန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်လုာ်သ့ၣ်ခါပတၢ်ဟံၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်သဲ
စးအါအါဂီၢ်ဂီၢ်, လံာ်ယးယာ်မဒီးတၢ်ဘျူလၢတၢ်တလိာ်ဆဲးလိာ်မ့ၢ်ကျါခံမံလၢလၢကီၢ်ပယံၤကဘၣ်မၤပိာ်ထွဲဝဲ
န့ၣ်လီၤ. န့ၣ်အဖၣ်ဒီးမူၤလၢကဘၣ်မၤပိာ်ထွဲတဖၣ်လၢဟံၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်သဲစးတၢ်ဘျူအဖီလၢကဘၣ်ဟံၣ်ပတုာ်
တၢ်မၤပယွဲသ့ၣ်တဖၣ်အံၤတဘျီယံၤန့ၣ်လီၤ.န့ၣ်အဖၣ်အမူၤအိၣ်ဒ်အံၤသန့က, ထံကီၢ်ခိၣ်န့ၢ်အတၢ်မၤပယွဲထံဖိကီၢ်
ဖိလၢကီၢ်ပယံၤပူၤလၢအမ့ၢ်တၢ်လုာ်သ့ၣ်ခါပတၢ်ဟံၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်သဲစးအံၤဆဲးမၤဒီးသးအယံၤ,မူၤလၢကတြီၤပဒီးကမျါ
သ့ၣ်တဖၣ်ခဲအံၤအိၣ်ဝဲလၢထံဂုၤကီၢ်ဂၤပူၤတတၢ်အစုပူၤန့ၣ်လီၤ.

¹³¹ IHL တၢ်ဘျူနီၣ်ဂံၢ် 54
¹³² IHL တၢ်ဘျူနီၣ်ဂံၢ် 55
¹³³ Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck. 2005. *Customary International Humanitarian Law: Rules, Volume I*. Cambridge
University Press. p.197
¹³⁴ IHL တၢ်ဘျူနီၣ်ဂံၢ် 131

ထိဒီးဟိၣ်ခိၣ်ဒီဘၣ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအတၢ်ထံၣ်ကွၢ်ဖိလၢအဆံၣ်ဘၣ်ဃးဒီးထံၣ်ဂၢ်သဲးအံၤ၊ တၢ်ကရၢကရိလၢတၢ်ချၢလၢအဒိကနၣ်ဟီၣ်ကဝီၤသဝီဖိအတၢ်ကတိၤဒီးမၤသကိးတၢ်ဒံးသိးကနၢ်ပၢ်တၢ်တိၤကျဲၤလၢ ကမျၢၣ်သ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်လၢကထိဒါတၢ်မၤပယုတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအဂီၢ်ဒီးဟံၣ်ဖျါထီၣ်အဘဲသ့ၣ်ခွဲးယၢ်၊ ဒ်တၢ်မၤနီၣ်မၤယါအီၤလၢကညီၣ်ဂ့ၢ်ဝိခွဲးယၢ်ကရူၢ်လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါအပူၤအသိး၊ ကမ့ၢ်တၢ်န့ၣ်လီၤပၣ်ဃုာ်ပၣ်ဂီၢ်လၢအ ကြးအဘၣ်န့ၣ်လီၤ၊ တၢ်မ့ၢ်မၤအီၤဒ်အံၤမးဒီး ကမျၢၣ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်ဘျးတၢ်ဖိၣ် ဒိၣ် ဒိၣ်မ့ၢ် မ့ၢ်သ့ၣ်ဖိတၢ်မၤအါထီၣ်တၢ်မၤစၢၤဒီးတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်မၤစၢၤန့ၣ်လီၤ၊ တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအဘၣ်တၢ်မၤကဲထီၣ် လိၣ်ထီၣ်အီၤလၢတၢ်ထံၣ်သ့ကွၢ်ဖျါအပူၤဒီးတၢ်ဟံးမူဒါလၢသဝီဖိအဂီၢ်ဒီးတၢ်ဟးရူးတၢ်မၤလၢအမၤဘၣ်ဒိကမျၢၣ်အ တၢ်တိၤကျဲၤလၢကမၤဂ့ၢ်ထီၣ်အဘဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်သးဒီးယုထီၣ်အခွဲးအယၢ် တဖၣ်တၢ်ကိးအီၤလၢအမ့ၢ်တၢ်မၤလၢအဖိ သဲးသ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ၊ အါန့ၢ်အန့ၢ်၊ ထံၣ်ဂ့ၢ်ကီၢ်ဂၤအတၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤပူၤလီၢ်ကဝီၤဖိအတၢ်တိၤကျဲၤအံၤမ့ၢ်တၢ်မၤလၢ လၢအိၣ်ဒီးတၢ်ကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်ဖိတၢ်ဘျါရဲၣ်ပုၤဂီၢ်အတၢ်ဂ့ၢ်ကိးဒီးတၢ်ဖိၣ်တၢ်ယၢ်တဖၣ်တကးဒီးဘၣ် မ့ၢ်စၢ်ကိးတၢ် ငးဆူၣ်ထီၣ်ပူၤလီၢ်ကဝီၤဖိအဂီၢ်အဘါလၢကယုထီၣ်အဘဲသ့ၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ် ဒီးကထိဒါသုးအတၢ်မၤပယုလၢအဆဲး မၤဒီးအသးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ။